

**ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОЛОГІЇ, ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ТА
ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ
КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ**

**Регіональна доповідь про стан навколишнього
природного середовища Кіровоградської області
у 2019 році**

2020 рік

ЗМІСТ

Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища Кіровоградської області у 2019 році

	Вступне слово	6
1	Загальні відомості	7
1.1	Географічне розташування та кліматичні особливості області	7
1.2	Соціальний та економічний розвиток області	8
2	Атмосферне повітря	16
2.1	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря	16
2.1.1	Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря	16
2.1.2	Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря у містах області	18
2.1.3	Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)	20
2.2	Якість атмосферного повітря в населених пунктах	25
2.3	Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря	27
2.4	Використання озоноруйнівних речовин	28
2.5	Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізномоніття	29
2.6	Заходи, спрямовані на поліпшення якості атмосферного повітря	31
3	Зміна клімату	37
3.1	Тенденції зміни клімату	37
3.2	Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів	38
3.3	Політиката заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату	39
4	Водні ресурси	41
4.1	Водні ресурси та їх використання	41
4.1.1	Загальна характеристика	41
4.1.2	Водозабезпеченість територій області	42
4.1.3	Водокористування та водовідведення	43
4.2	Забруднення поверхневих вод	46
4.2.1	Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод	46
4.2.2	Основні забруднювачі водних об'єктів (за галузями економіки)	48
4.3	Якість поверхневих вод	48
4.3.1	Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками	48
4.3.2	Гідробіологічна оцінка якості вод та стан гідробіоценозів	52
4.3.3	Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію	53

4.3.4	Радіаційний стан поверхневих вод	53
4.4	Якість питної води та її вплив на здоров'я населення	53
4.5	Заходи щодо покращення стану водних об'єктів	55
5	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі	57
5.1	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі	57
5.1.1	Загальна характеристика	57
5.1.2	Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття	58
5.1.3	Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття	58
5.1.4	Формування національної екомережі	59
5.1.5	Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами	61
5.2	Охорона, використання та відтворення рослинного світу	61
5.2.1	Загальна характеристика рослинного світу	63
5.2.2	Охорона, використання та відтворення лісів	65
5.2.3	Стан використання природних недеревних рослинних ресурсів	69
5.2.4	Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України	69
5.2.5	Адвентивні види рослин	79
5.2.6	Охорона, використання та відтворення зелених насаджень	80
5.2.7	Використання та відтворення природних рослинних ресурсів на території природно-заповідного фонду	80
5.3	Охорона, використання та відтворення тваринного світу	81
5.3.1	Загальна характеристика тваринного світу	81
5.3.2	Стан і ведення мисливського та рибного господарств	86
5.3.3	Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України	89
5.3.4	Інвазивні види тварин	95
5.3.5	Заходи щодо збереження тваринного світу	96
5.4	Природні території, що підлягають особливій охороні	98
5.4.1	Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду Кіровоградської області	100
5.5	Стан рекреаційних ресурсів та розвиток курортних зон	102
6	Земельні ресурси і ґрунти	104
6.1	Структура та використання земельних ресурсів	104
6.1.1	Структура та динаміка змін земельного фонду Кіровоградської області	104

6.1.2	Стан ґрунтів	106
6.1.3	Деградація земель	106
6.2	Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти	107
6.3	Охорона земель	108
7	Надра	110
7.1	Мінерально-сировинна база	110
7.1.1	Стан та використання мінерально-сировинної бази	110
7.2	Система моніторингу геологічного середовища	112
7.2.1	Підземні води: ресурси, використання, якість	113
7.2.2	Екзогенні геологічні процеси	114
7.3	Дозвільна діяльність у сфері використання надр	116
7.4	Геологічний контроль за вивченням та використанням надр	118
8	Відходи	122
8.1	Структура утворення та накопичення відходів	122
8.2	Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)	126
8.3	Транскордонне перевезення відходів	131
9	Екологічна безпека	132
9.1	Екологічна безпека як складова національної безпеки	132
9.2	Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку	133
9.3	Радіаційна безпека	134
9.3.1	Стан радіоактивного забруднення області	138
9.3.2	Поводження з радіоактивними відходами	140
10	Промисловість та її вплив на довкілля	143
10.1	Структура та обсяги промислового виробництва	143
10.2	Вплив на довкілля	144
10.2.1	Гірничодобувна промисловість	144
10.2.2	Металургійна промисловість	146
10.2.3	Харчова промисловість	147
10.2.4	Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	147
10.3	Заходи з екологізації промисловості виробництва	147
11	Сільське господарство та його вплив на довкілля	149
11.1	Тенденції розвитку сільського господарства	149
11.2	Вплив на довкілля	149
11.2.1	Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження	149
11.2.2	Використання пестицидів	150
11.2.3	Екологічні аспекти зрошення та осушення земель	152
11.2.4	Тенденції в тваринництві	153
11.3	Органічне сільське господарство	155
12	Енергетика та її вплив на довкілля	157
12.1	Структура виробництва та використання енергії	157

12.2	Ефективність енергоспоживання та енергозбереження	159
12.3	Вплив енергетичної галузі на довкілля	160
12.4	Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики	161
13	Транспорт та його вплив на довкілля	162
13.1	Транспортна мережа області	162
13.1.1	Структура та обсяги транспортних перевезень	163
13.1.2	Склад парку та середній вік транспортних засобів	164
13.2	Вплив транспорту на довкілля	165
13.3	Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля	166
14	Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища	167
14.1	Регіональна екологічна політика	167
14.2	Удосконалення системи управління та нормативно-правового регулювання у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки	167
14.3	Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства	168
14.4	Виконання цільових екологічних програм	178
14.5	Моніторинг навколишнього природного середовища	182
14.6	Оцінка впливу на довкілля	184
14.7	Економічні засади природокористування	185
14.7.1	Економічні механізми природоохоронної діяльності	185
14.7.2	Стан фінансування природоохоронної галузі	187
14.8	Технічне регулювання у сфері охорони довкілля, екологічної безпеки та раціонального природокористування	189
14.9	Державне регулювання у сфері природокористування	190
14.10	Екологічний аудит	193
14.11	Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля	195
14.11.1	Діяльність громадських екологічних організацій	205
14.11.2	Діяльність громадських рад	216
14.12	Екологічна освіта та інформування	217
	Висновки	228

ВСТУПНЕ СЛОВО

Кожна свідома людина повинна обов'язково мати загальне уявлення про особливості сучасного екологічного стану та про основні напрямки державної політики в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки.

Однією з умов сталого економічного і соціального розвитку області та України в цілому є охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів та збереження екологічної безпеки життєдіяльності населення.

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку Кіровоградщини. Кіровоградська область здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на поліпшення стану навколишнього природного середовища шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку області для гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних екосистем.

Основна мета Доповіді – це висвітлення та ознайомлення широкого загалу державних та громадських органів, підприємств, установ, організацій і громадськості з інформацією про стан природного середовища в області, його проблеми та перспективи подальшого розвитку та використання.

У доповіді "Про стан навколишнього природного середовища Кіровоградської області у 2019 рік" наведено систематизовані офіційні дані щодо стану навколишнього природного середовища в області з характеристиками стану довкілля області, використання, охорони і відтворення природних ресурсів, державної політики та контролю у галузі охорони природи та природокористування, впровадження еколого-економічних програм, моніторингу навколишнього середовища, висновки з оцінки впливу на довкілля, поводження з відходами, екологічної та радіаційної безпеки, громадських екологічних організацій і об'єднань, наукових досліджень у сфері екології, впливу якісних складових довкілля на здоров'я населення і демографічну ситуацію; охарактеризовані ключові проблеми області та визначено пріоритети регіональної екологічної політики на наступний рік.

Турбота про довкілля – ознака цивілізованого суспільства, тому формування екологічної культури є вирішальним чинником у гармонізації відносин суспільства та природи. Сподіваємось, що спільна праця в екологічній сфері при розбудові Кіровоградщини сприятиме об'єднанню зусиль органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, науки, освіти, бізнесу та громадськості заради ефективного та комплексного вирішення екологічних проблем нашого регіону.

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості області

Площа області становить 24,6 тис. км² (4,1 % від території України). Протяжність області з півночі на південь становить майже 148 км, із заходу на схід – 335 км.

Область розташована на південних схилах Причорноморської височини. Таке місце розташування обумовлює дуже нерівний горбистий рельєф, на території області знаходиться велика кількість балок і ярів. Актуальною проблемою регіону є водна ерозія ґрунтів.

Сприятливими факторами географічного розташування є безпосереднє сусідство з розвинутим в промисловому відношенні Придніпров'ям, наявність густої мережі транзитних залізниць та автомагістралей, газопроводів, вихід до Дніпра (пристань у Світловодську).

Ґрунтовий покрив області характерний для перехідної зони від південного лісостепу до північного степу. Ґрунти області характеризуються високою родючістю.

У північній частині області переважають чорноземи потужні малогумусні та середньогумусні. Значні площі займають чорноземи з різним ступенем реградуровання та чорноземи опідзолені, темно-сірі опідзолені та сірі опідзолені ґрунти.

Для південно-східних районів найпоширенішими ґрунтами є чорноземи звичайні, середньо- та малогумусні, а в південній частині – чорноземи звичайні малогумусні малопотужні.

Річки області належать до систем Дніпра і Південного Бугу. Найбільші притоки Дніпра – Тясмин, Інгулець і Цибульник, Південного Бугу – Інгул, Синюха і Синиця.

Водні ресурси Кіровоградщини представлені річками, водосховищами, ставками та підземними водами. Всього на території області налічується 1599 річок, загальною довжиною 7233,6 км, в тому числі це 2 великі річки, 8 середніх річок, довжиною 784,5 км, та 1589 малих річок, довжиною 6318,4 км.

На лісові та водні ресурси область бідна, гідроресурси річок обмежені.

Кіровоградщина належить до одного з найбільш насичених мінеральними ресурсами регіонів України. Це обумовлено розташуванням області в центрі Українського кристалічного щита. На території області налічується більше 390 родовищ корисних копалин, з яких 303 враховані державним балансом України. Мінерально-сировинна база області на 16% складається з паливно-енергетичних корисних копалин, на 58% – із сировини для виробництва будівельних матеріалів, 26% загальних запасів надр складають руди чорних, кольорових та рідкісних металів, а також запаси прісних і мінеральних вод.

Клімат області помірно-континентальний. Зима м'яка, з частими відлигами, а літо спекотне. у другій половині літа на території Кіровоградщини часто встановлюється антициклонний тип погоди з високими температурами до + 38 °С та тривалими посухами. Клімату Кіровоградщини властиві і небезпечні явища погоди – такі, як сильні зливи, град, ожеледь, пилові бурі тощо. нерідким у степовій зоні є пилові або чорні бурі та суховії до 25-30 м/с, характерні для осінньо-літнього періоду, які завдають великих збитків господарству зменшенням або повною загибеллю врожаю.

1.2. СОЦІАЛЬНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Дата утворення 10 січня 1939 року
 Територія, км² 24587,8 (4,1 % від території України)
 Відстані: від м. Кропивницького до м. Києва:
 залізницею - 392 км
 автошляхом - 300 км

Кордони:межує з Вінницькою, Дніпропетровською, Миколаївською, Одеською, Полтавською, Черкаською областями

Чисельність населення, тис. осіб 933,1
 Щільність населення, тис. осіб на 1км² -

Кількість адміністративно-територіальних одиниць:

населених пунктів ¹	1030
міст ¹ ,	12
з них:	
обласного значення ¹	4
районного значення	8
селищ міського типу	27
сільських населених пунктів,	991
з них:	
сіл	975
селищ	16

¹За даними офіційного веб-порталу Верховної Ради України.

Чисельність наявного населення (за оцінкою)¹ станом на 01 січня 2020 року, тис.осіб

Міста обласного значення	
м. Кропивницький (міськрада)	233,8
м.Знам'янка (міськрада)	27,7
м.Олександрія (міськрада)	87,6
м.Світловодськ (міськрада)	51,9
Усього	400,6
Міста районного значення	
м.Благовіщенське	6,0
м.Бобринець	10,6
м.Гайворон	14,3

м.Долинська	18,6
м.Мала Виска	10,3
м.Новомиргород	11,0
м.Новоукраїнка	16,6
м.Помічна	8,9
Усього	96,3
Райони	
Благовіщенський	21,8
Бобринецький	24,7
Вільшанський	12,0
Гайворонський	36,2
Голованівський	29,5
Добровеличківський	32,5
Долинський	32,6
Знам'янський	21,8
Кропивницький	36,3
Компаніївський	14,7
Маловисківський	41,3
Новгородківський	14,8
Новоархангельський	23,5
Новомиргородський	27,4
Новоукраїнський	40,0
Олександрівський	25,8
Олександрійський	33,7
Онуфріївський	17,3
Петрівський	22,9
Світловодський	11,4
Устинівський	12,3
Усього	532,5

¹ Розрахунки (оцінки) чисельності населення здійснено на основі наявних адміністративних даних щодо державної реєстрації народження і смерті та зміни реєстрації місць проживання. Дані попередні. За інформацією Держстату.

В області у галузі промисловості стабілізувалася і закріпилася позитивна динаміка нарощування обсягів виробництва продукції.

Індекс промислової продукції у 2019 році склав 103,6 порівняно із 2018 роком (2018 рік – 102,2 %).

Забезпечено приріст промислового виробництва у переробній промисловості – на 11,8%, зокрема за рахунок:

харчової промисловості – на 23,5%;

виготовлення виробів із деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності – на 0,2 %;

виробництва фармацевтичних продуктів і препаратів – 3,6 %.

Обсяг реалізованої промислової продукції у 2019 році склав 32,3 млрд. грн. (у 2018 році – 29,6 млрд. грн.).

У 2019 році у промисловості освоєно понад 2,3 млрд. грн. капітальних інвестицій, з яких майже 69,6 % спрямовано в машини, обладнання та інвентар і транспортні засоби.

Агропромисловий комплекс

У 2019 році порівняно з попередніми роками забезпечено зростання обсягу сільськогосподарського виробництва.

Обсяг виробництва валової продукції сільського господарства у всіх категоріях господарств склав 36 млрд. грн. і зріс проти 2018 року на 7,6% (за рахунок нарощення обсягів продукції рослинництва на 8,5% та тваринництва - на 0,7%).

Область займає лідируючі позиції в Україні за обсягом виробництва зернових та зернобобових культур, насіння соняшнику.

Вперше за роки існування Кіровоградської області обсяг збору зернових і зернобобових культур перевищив 4 млн. тонн (4,3 млн. тонн - 7 місце в Україні), і вдруге за всі роки існування області зібрано 1,5 млн. тонн насіння соняшнику (1 місце).

У галузі тваринництва обсяги продукції зросли на 0,7%, що обумовлено нарощенням на 9,8% поголів'я птиці у всіх категоріях господарств та збільшенням на 26,1% обсягів виробництва яєць.

За 2019 рік у галузі сільського господарства освоєно 3,1 млрд. грн. капітальних інвестицій.

З державного бюджету на фінансування програм розвитку агропромислового комплексу області, у тому числі на підтримку сільгоспдприємств та фермерських господарств області шляхом здешевлення відсоткової ставки за залученими кредитами, у 2019 році було спрямовано 92,9 млн. грн.

Будівництво

Будівельна галузь є однією із важливих галузей, від якої залежить функціонування суміжних галузей економіки області.

У 2019 році господарську діяльність у галузі будівництва області здійснювали 862 суб'єкти господарювання, де було зайнято – 3,7 тис. осіб, або 2,5 % від загальної чисельності працівників області.

У 2019 році, порівняно із 2018 роком, виробництво будівельної продукції збільшилось на 21,3% та склало 2 млрд. грн. Тоді, як у 2018 році виробництво будівельної продукції порівняно із 2017 роком скоротилося на 16,7% та склало 1,6 млрд. грн.

У загальному обсязі ВДВ, яка створюється в області, будівництво складає лише 1,1 % (в Україні – 2,7 %).

Обсяг введеного в експлуатацію житла у 2019 році склав 71,4 тис. кв. м (нове житлове будівництво), що у 1,5 рази більше порівняно з 2018 роком (7 місце, в Україні). З них у міських поселеннях – 73,8%, у сільській місцевості – 26,2 %.

Площа одноквартирних будинків в цьому обсязі складає 62,5 тис. кв. м, будинків з двома та більше квартирами – 8,9 тис. кв. м.

Загалом, протягом 2019 року введено в експлуатацію 608 квартир.

Зовнішньоекономічна діяльність

У 2019 році мала місце активізація зовнішньоекономічної діяльності області.

Обсяг експорту області у 2019 році склав 707 млн. дол. США, що на 35,5% більше порівняно з 2018 роком.

Збільшено поставки на експорт по основних товарних групах:

продукти рослинного походження - на 51,7%, жири та олії тваринного або рослинного походження - на 32,1%, готові харчові продукти - 59,9 %, частка яких складає більше 87,6% загального обсягу експорту області.

Область експортувала товари до 98 країн світу (у 2018 році - до 88 країн).

Обсяг експорту товарів у 2,8 рази перевищує обсяг їх імпорту, який складає 707 млн. дол. США (у 2018 році - 521,8 млн. дол. США).

В область імпортуються переважно:

машини та обладнання - 102,7 млн. дол. США, або 41,4% загального обсягу імпорту;

засоби наземного транспорту - 58,1 млн. дол. США, або 23,2%;

недорогоцінні метали та вироби з них - 15,6 млн. дол. США, або 6,2%;

технічні матеріали – 15,2 млн. дол. США, або 6,1%;

продукція хімічної промисловості - 13,9 млн. дол. США, або 5,6%;

продукти рослинного походження - 9,4 млн. дол. США, або 3,7%.

Загальний обсяг зовнішньоторговельного обороту у 2019 році зріс до 707 млн. дол. США (у 2018 році цей показник становив 957,1 млн. дол. США).

Житлово-комунальне господарство

Водопостачання населених пунктів Кіровоградської області здійснюється з відкритих, змішаних та підземних водозаборів.

У 2019 році у Кіровоградській області доступ до централізованого водопостачання мали 81,9% міського населення. У сільській місцевості цей показник складає 37,8%; в селищах міського типу - 68,9%.

Централізованими системами водовідведення забезпечено 74,8% міського населення області (в Україні - 73%), в селищах міського типу - 48,3%, сільських населених пунктах - 0,8%.

Діяльність у сфері централізованого водопостачання та водовідведення здійснюють 95 суб'єктів господарювання різних форм власності області. Основним джерелом водопостачання 4 міст обласного значення та притрасових населених пунктів є водогін "Дніпро-Кіровоград", який є одним із 10 найдовших в Україні. Протяжність його становить 120 км.

Станом на 01 січня 2020 року протяжність:

комунальних водопровідних мереж складає 2,9 тис. км, з яких 1,4 тис. км,

або 47,6%, знаходиться в аварійному та застарілому стані;

комунальних каналізаційних мереж – 980,5 км, з яких в аварійному та застарілому стані – 332,7 км, або 33,9 %.

Втрати води у водопровідних мережах підприємств водопровідно-каналізаційного господарства області до поданої води в мережі зменшились з 37,2% у 2014 році до 29,75% у 2019 році.

У 2019 році виконувались заходи із технічного переоснащення житлово-комунального господарства, впровадження енергоефективних заходів і технологій, поліпшення якості надання послуг споживачам.

Забезпечено координацію роботи по реалізації проєкту, який фінансується за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, зокрема продовжується співпраця ОКВП "Дніпро-Кіровоград" зі Світовим банком в рамках проєкту "Розвиток міської інфраструктури-2".

У 2019 році в рамках цієї співпраці продовжувалася робота по реалізації 6 проєктів: "Реконструкція міських мереж міста Кропивницького та ділянок водогону "Дніпро-Кіровоград"; "Реконструкція каналізаційних насосних станцій"; "Реконструкція водопровідних насосних станцій"; "Реконструкція Дніпровської водоочисної станції МРВ "Дніпро-Кіровоград"; "Реконструкція каналізаційних очисних споруд м. Кропивницького"; "Впровадження системи автоматизації та диспетчеризації ОКВП "Дніпро-Кіровоград". На реалізацію даних проєктів у 2019 році освоєно 115,9 млн. грн.

За рахунок коштів місцевих бюджетів та власних коштів підприємств області виконано роботи на загальну суму 11,8 млн. грн., а саме:

проведено ремонти та реконструкції 11,1 км водопровідних мереж та 1,8 км каналізаційних мереж у 4 містах, 3 селищах міського типу, сільських населених пунктах Долинського, Кропивницького, Новоукраїнського, Олександрійського, Олександрівського, Петрівського районів;

збудовано 2,5 км водопровідної мережі в містах Кропивницький, Долинська та сільських населених пунктах Петрівського району;

відремонтовано та встановлено 9 водонапірних башт в селищах міського типу Новоархангельськ, Петрове та сільських населених пунктах Кропивницького, Новоукраїнського та Новгородківського районів;

капітально відремонтовано свердловини сільських населених пунктах Новоукраїнського та Кропивницького районів;

здійснено ремонт насосів - 78 шт., замінено – 19;

проведено ремонт водопровідних колонок, електрообладнання,

придбано обладнання тощо.

За рахунок коштів обласного бюджету проводилася робота по проєкту "Нове будівництво системи водопостачання та водовідведення з підключення до централізованих мереж водовідведення ОКВП "Дніпро – Кіровоград" КП "Знам'янська обласна бальнеологічна лікарня по вулиці Героїв Чорнобиля, 6" та Знам'янського психоневрологічного інтернату з геріатричним відділенням по вул. Соборна, 148 у місті Знам'янка".

Крім того, у 2019 році здійснювалося фінансування 2 природоохоронних проєктів за рахунок коштів державного бюджету та відповідного співфінансування з обласного бюджету, саме: реконструкція каналізаційних очисних споруд з новим будівництвом цеху механічного зневоднення стічних вод по вул. Байкальській, 107 у м. Кропивницькому (24 млн. грн.); реконструкція каналізаційних очисних споруд м. Знам'янка по вул. Будионного, 207 (5,7 млн. грн.).

У рамках проєкту "Питна вода - понад усе", що реалізовувався в межах програми "Децентралізація приносить кращі результати та ефективність (DOBRE)" за фінансової підтримки USAID, міське комунальне підприємство "Мала Виска Водоканал" отримало водонапірне та електрообладнання.

Для оптимізації витрат населення в багатоквартирних житлових будинках області встановлено 733 будинкові прилади обліку теплової енергії, або 56,7% до кількості будинків, які доцільно оснащувати приладами обліку теплової енергії.

Створено 447 об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, на утриманні яких перебуває 494 житлові будинки.

На будівництво, реконструкцію, поточний ремонт автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах області з місцевих бюджетів профінансовано видатки у сумі 634,8 млн. грн., у тому числі за рахунок відповідної цільової субвенції з державного бюджету у сумі 350,6 млн. грн.

Відновлено 139,3 км мереж зовнішнього освітлення мереж.

Здійснено капітальний ремонт житлових будинків на суму 62,7 млн. грн.

Впроваджено роздільне збирання побутового сміття, яким у 2019 було охоплено 45% населення. Об'єм відібраних при цьому ресурсоцінних компонентів становить до 18% загального об'єму сміття.

Дорожно-транспортний комплекс

У 2019 році протяжність мережі автомобільних доріг загального користування Кіровоградської області з твердим покриттям складала 6,2 тис. км (98%), із них:

державного значення - 2 тис. км доріг загального користування державного значення, у тому числі: міжнародних - 404,8 км, національних - 359,9 км, регіональних - 66,2 км, територіальних - 1222,2 км;

місцевого значення - 4,3 тис. км, з них: обласних - 1,6 тис. км, районних - 2,7 тис. км.

В області налічується 530 мостів для проходження пішоходів та руху автотранспорту загальною довжиною 11,5 тис. п. м.

На поліпшення технічного стану автомобільних доріг області за рахунок коштів державного бюджету та коштів місцевих бюджетів (з урахуванням видатків за рахунок відповідних субвенцій з державного бюджету інвестиційного спрямування) у 2019 році освоєно 1,6 млрд. грн. та введено в

експлуатацію 156,6 км доріг. Виконано капітальний та поточний ремонт комунальних доріг на площі 1058,7 тис. кв. м. на загальну суму 388,7 млн.грн.

У 2019 році вантажообіг підприємств транспорту становив 26945,1 млн. т/км, що на 3,2% більше порівняно з 2018 роком, у тому числі по видам транспорту:

залізничний – 26032 млн. т/км (103,5%);
автомобільний – 912,4 млн. т/км (93,5%);
авіаційний – 0,7 млн. т/км (75,5%).

Підприємствами транспорту перевезено 19597,5 тис. т вантажів, що на 14,2% менше ніж у 2018 році, у тому числі:

залізничний – 6253,6 тис. т (87,6%);
автомобільний – 13342,2 тис. т (85%);
авіаційний – 1,7 тис. т (82,5%).

У 2019 році пасажирообіг усіх видів транспорту збільшився на 0,8 % і становив 2593,4 млн. пас. км, у тому числі:

залізничний – 1837 млн. пас. км (103,1%);
автомобільний – 598,6 млн.пас.км (88,6%);
авіаційний – 19,6 млн. пас. км (108,9%);
тролейбусний – 138,2 млн. пас. км (140,2%).

Доходи населення, соціальні стандарти та гарантії

Протягом 2019 року у сфері зайнятості населення забезпечено реалізацію заходів Програми зайнятості населення Кіровоградської області на 2018-2020 роки.

Активними програмами сприяння зайнятості населення було охоплено 27,2 тис. безробітних громадян. Рівень охоплення становив 67,6%, що на 0,2 в.п. більше, ніж у 2018 році.

Для підвищення конкурентоздатності громадян на ринку праці та відповідно до потреб роботодавців у працівниках конкретних професій, охоплено професійним навчанням 5,1 тис. осіб. Ваучер на навчання та підвищення кваліфікації отримали 49 осіб, що на 15 осіб більше, ніж у 2018 році (34 особи).

За направлення служби зайнятості, працевлаштовано 12,8 тис. безробітних громадян.

Крім цього, за даними Головного управління Державної фіскальної служби в області у 2019 році на нові робочі місця працевлаштовано 8 тис. осіб.

У результаті вжитих заходів:

чисельність зайнятого населення області у віці 15-70 років у 2019 році збільшилась на 4 тис. осіб, і склала 384,5 тис. осіб (у 2018 році - 380,5 тис. осіб).

рівень зайнятості склав 55,6% (у 2018 році – 54,5%);

чисельність безробітних - зменшилась із 49,9тис. осіб у 2018 році до 47,3 тис. осіб у 2019 році. Рівень безробіття склав 11% (2018 рік - 11,6%).

Розмір середньомісячної заробітної плати в області склав 8360 грн., що на 16,3% більше порівняно із 2018 роком (7191 грн.), у тому числі: у промисловості – на 17,3% (9186 грн.); у сільському господарстві – на 20,3% (8118 грн.); в освіті – на 14,7% (7427 грн.); в охороні здоров'я – на 16,5% (6483 грн.).

Індекс реальної заробітної плати склав 108,4% (2018 рік – 112,5%).

Для посилення соціального захисту громадян:

нараховано субсидію на житлово-комунальні послуги 98,1 тис. сімей області на суму 869,2 млн. грн., пільги 84,3 тис. пільговикам - на суму 215,7 млн. грн.;

Виплачено різних видів державної допомоги 66,5 тис. сімей на суму 1477,1 млн. грн.

Демографія

Чисельність наявного населення області, за оцінкою на 01 січня 2020 року, становила 933,1 тис. осіб, з них міське – 63,4% (591,9 тис. осіб), сільське – 36,6% (341,1 тис. осіб).

У 2019 році в області зафіксовано природне скорочення населення на 9,1 тис. осіб (в Україні – 272,3 тис. осіб).

Рівень смертності збільшився з 16,3 осіб на 1000 жителів наявного населення області у 2018 році до 16,4 особи – у 2019 році.

У 2019 році в області народилося 6356 немовлят (у 2018 році – 7077 дітей).

Рівень народжуваності знизився з 7,4% у 2018 році до 6,8% у 2019 році.

Міграційне скорочення населення у 2018 році склало 3,3 тис. осіб (у 2018 році – 2,3 тис. осіб).

2. АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

2.1 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Забруднення атмосферного повітря є одним з основних типів антропогенного забруднення, який полягає у викиді в атмосферу хімічних речовин, твердих частинок і біологічних матеріалів, здатних викликати шкоду для людини та інших живих організмів. Часто ефект забруднювачів є непрямим та проявляється лише через тривалий час, наприклад, певні речовини здатні зменшувати товщину озонового шару, впливаючи таким чином на більшість земних екосистем.

Близько 20 відсотків забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферу стаціонарними джерелами, є мутагенами і несуть загрозу здоров'ю не тільки нинішнього, а й наступних поколінь.

Основним забруднювачем атмосферного повітря є промисловість. Надмірні викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря надходять від введення в дію нових підприємств та підприємств, що працюють на застарілому обладнанні, недостатньо забезпеченому очисними спорудами для уловлювання та утилізації забруднюючих речовин.

З метою зменшення викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення необхідно здійснити модернізацію обладнання на підприємствах, забезпечити здійснення інструментально-лабораторних вимірювань параметрів викидів забруднюючих речовин стаціонарних джерел підприємств, підвищити ефективність роботи установок очистки газу, здійснювати контроль за обсягом і складом забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря та вести їх постійний облік, проведення інвентаризацій джерел викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря на підприємствах та отримання дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

Для України зменшення обсягів викидів шкідливих речовин в атмосферу є не тільки важливим євроінтеграційним зобов'язанням. Перш за все, забруднення атмосферного повітря впливає на здоров'я та життя громадян. Оскільки зменшення шкідливих викидів від підприємств не можливе за одну мить, рішенням цієї проблеми було схвалення Кабінетом Міністрів України Національного плану скорочення викидів в атмосферне повітря від великих спалювальних установок, який розробили Мінприроди разом із Міненерговугілля, міжнародні експерти й енергогенерувальні компанії на період з 01 січня 2018 року до 31 грудня 2033 року.

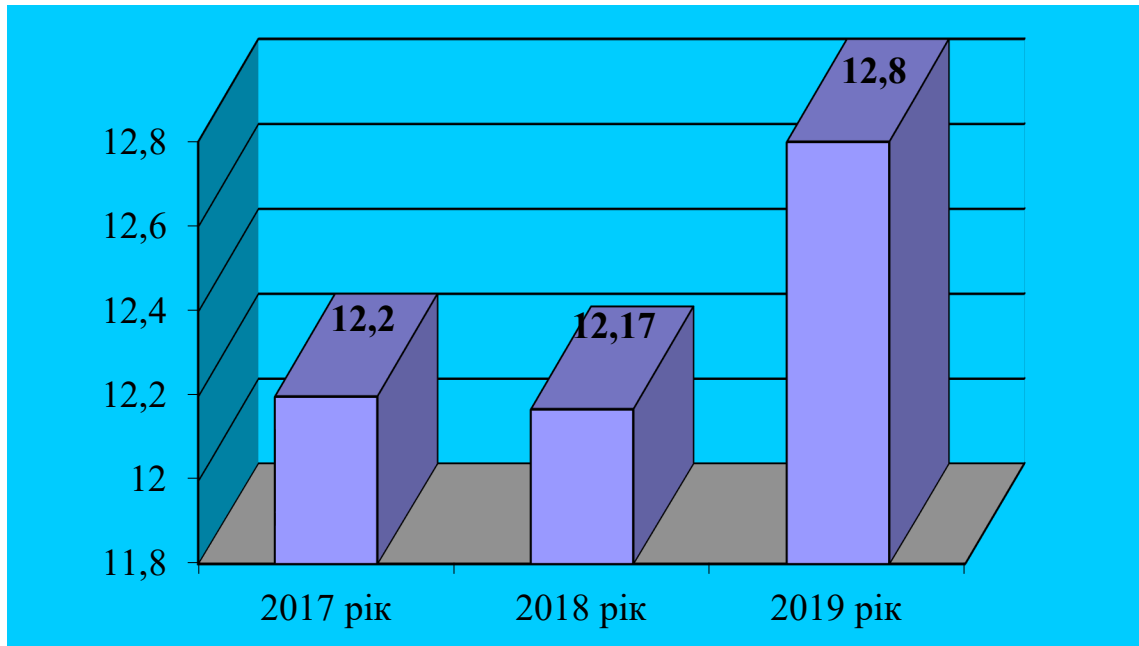
Загалом в Україні налічують понад 223 великі спалювальні установки.

2.1.1 Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, у 2019 році у повітряний басейн області надійшло від стаціонарних джерел викидів

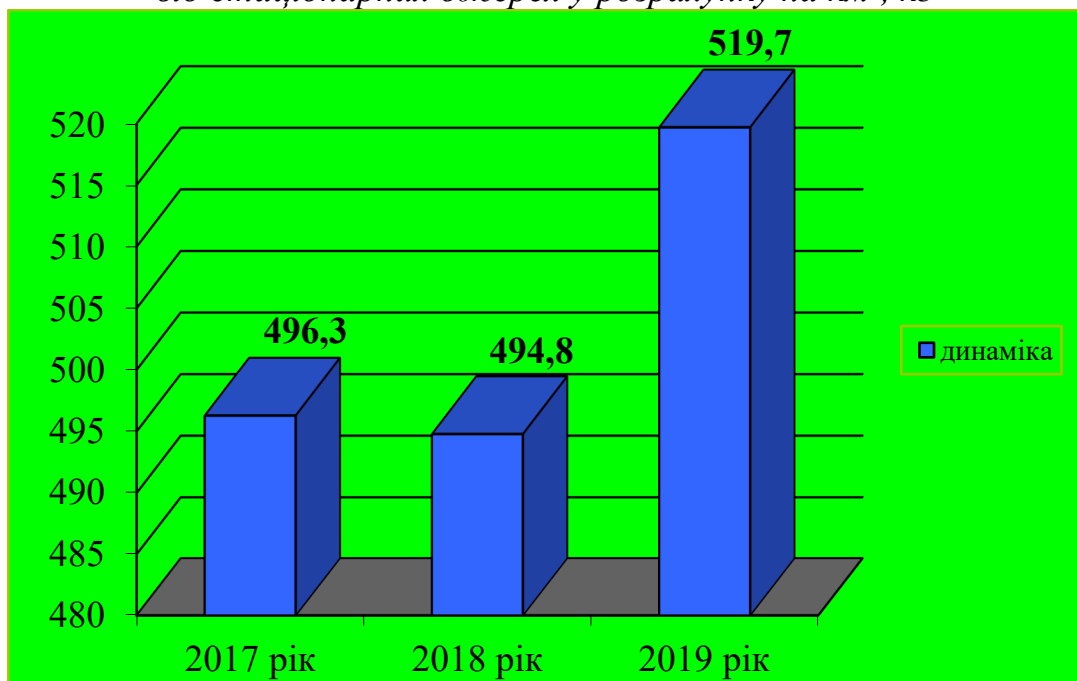
підприємств та організацій 12,8 тис. т забруднюючих речовин, що на 0,63 тис. т більше, ніж у 2018 році (Діаграма 2.1.1.1).

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення (тис. т)

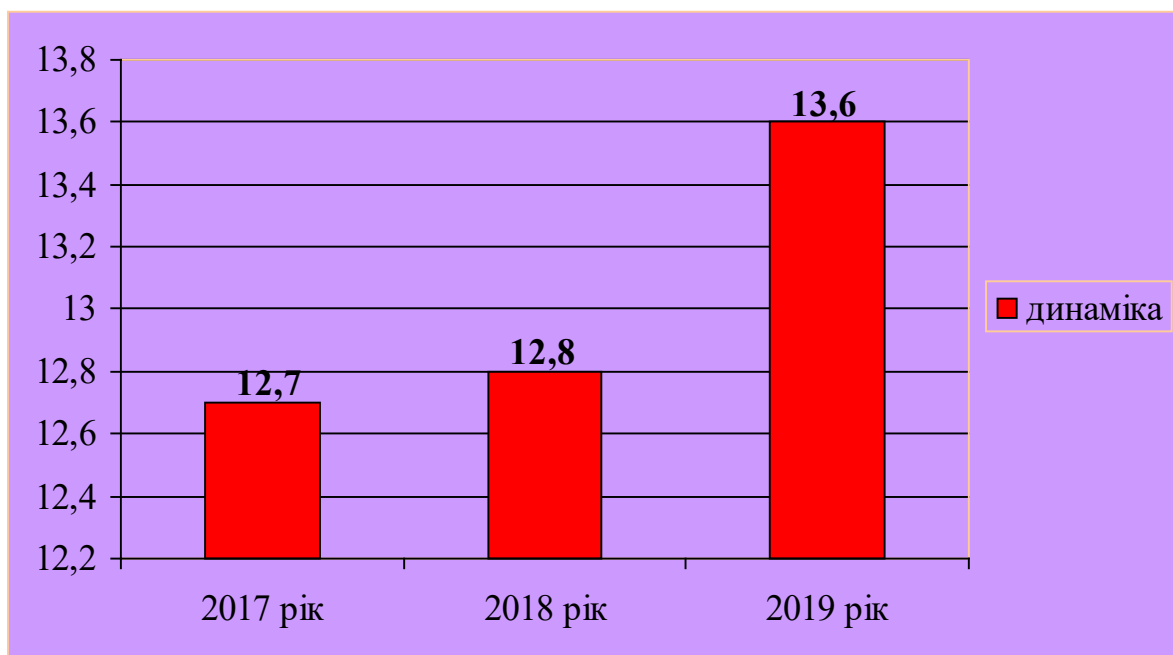
Діаграма 2.1.1.1

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на км², кг

Діаграма 2.1.1.2

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу, кг

Діаграма 2.1.1.3

2.1.2 Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря у містах області

Кіровоградська область має потужно розвинений промисловий потенціал, що зумовлює значне техногенне навантаження на навколишнє середовище. Основними забруднювачами довкілля області за 2019 рік є підприємства, що здійснюють виробництво металів, виробництво олії і тваринних жирів та трубопровідний транспорт.

В 2019 році обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря по регіону в порівнянні з попереднім 2018 роком за даними Головного управління статистики у Кіровоградській області дещо збільшився і становить 12,8 тис. т.

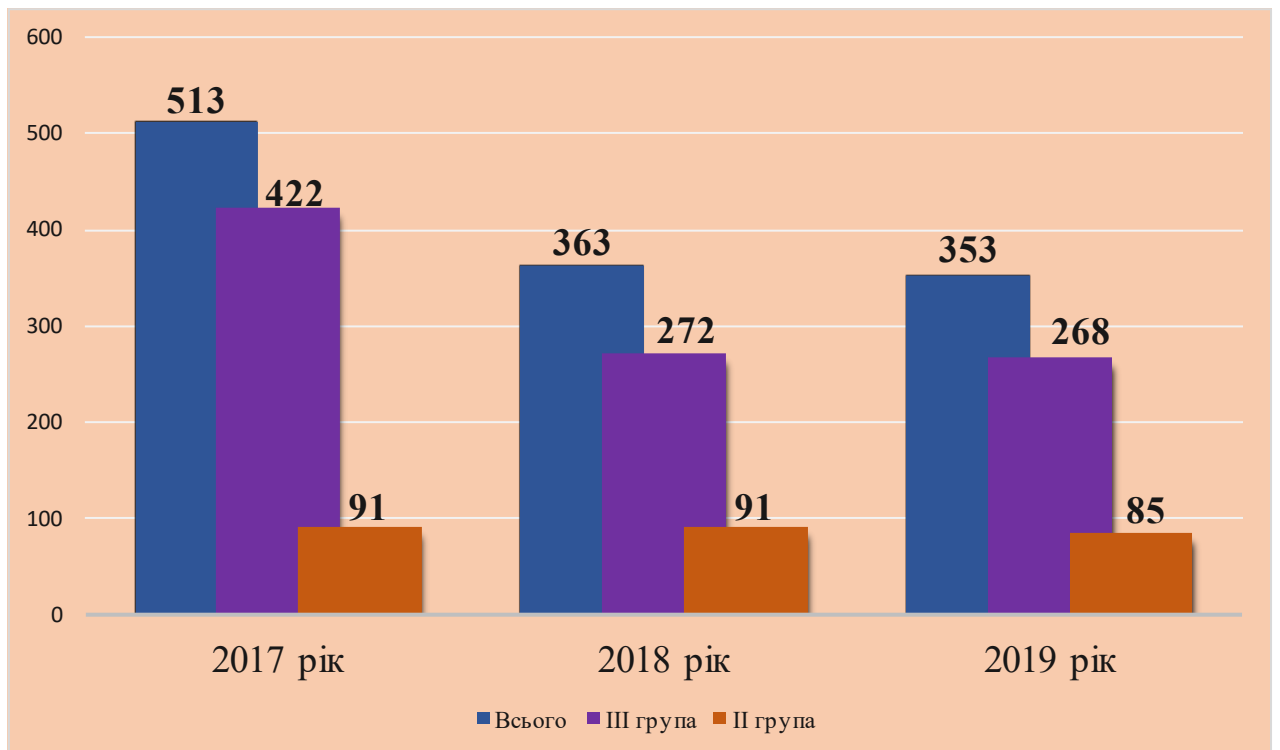
Для оптимізації стану атмосферного повітря необхідно впровадження нових прогресивних технологій виробництва, планування заходів щодо зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферу, переведення котелень на більш екологічно чисте паливо - природний газ, проведення інвентаризацій джерел викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря на підприємствах та отримання дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

*Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за
2019 рік та два попередніх*

Таблиця 2.1.2.1

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік
1	2	3	4
Загальна кількість (одиниць) дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, виданих у поточному році суб'єкту господарювання, об'єкт якого належить до:	513	363	353
другої групи	91	91	85
третьої групи	422	272	268
Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, тис. т	12,2	12,17	12,8
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на км ² , кг	496,3	494,8	519,7
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу, кг	12,7	12,8	13,6

Загальна кількість суб'єктів господарювання, які здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, од.

Діаграма 2.1.2.1

Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря, в т. ч. щільність та на душу населення, в цілому по області та в розрізі населених пунктів, т

Таблиця 2.1.2.2

	Всього, т	У % до 2018 року	Збільшення/ зменшення	Щільність	Обсяги викидів у розрахунку
			(-) проти 2018	викидів, кг	на душу населення, кг
1	2	3	4	5	6
Кіровоградська область	12778,1	105,0	612,8	519,7	13,6
м.Кропивницький	2102,4	105,0	99,3	20411,5	9,0
м.Олександрія	263,7	87,3	-38,5	4794,7	3,0
м.Знам'янка	105,2	102,9	3,0	7016,2	3,8
м.Світловодськ	427,0	104,5	18,5	9488,5	8,2
райони					
Благовіщенський	4,5	804,5	3,9	6,4	0,2
Бобринецький	6,2	63,8	-3,5	4,1	0,2
Вільшанський	3,5	100,0	0,0	5,4	0,3
Гайворонський	85,8	92,9	-6,5	123,5	2,4
Голованівський	3490,8	95,4	-169,8	3518,9	117,5
Добровеличківський	91,2	106,2	5,3	70,3	2,8
Долинський	78,2	118,7	12,4	61,3	2,4
Знам'янський	66,0	173,8	28,0	49,5	3,0
Компаніївський	1196,3	179,5	529,8	1237,1	80,7
Кропивницький	244,0	66,5	-123,1	156,7	6,7
Маловисківський	366,1	102,5	8,8	293,4	8,8
Новгородківський	31,7	206,2	16,3	31,8	2,1
Новоархангельський	136,3	216,8	73,4	113,0	5,8
Новомиргородський	326,9	433,8	251,6	316,8	11,8
Новоукраїнський	457,2	75,3	-149,6	274,1	11,3
Олександрівський	1144,9	106,9	74,2	987,9	44,0
Олександрійський	895,6	115,7	121,3	482,8	26,4
Онуфріївський	48,9	116,3	6,9	55,0	2,8
Петрівський	720,0	99,4	-4,5	602,5	31,1
Світловодський	473,6	77,0	-141,3	388,5	40,9
Устинівський	12,1	80,6	-2,9	12,8	1,0

2.1.3 Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)

Основними забруднювачами довкілля області є підприємства, що здійснюють виробництво металів (3406,0 т), виробництво олії і тваринних жирів (1552,5 т) та трубопровідний транспорт (1889,3 т). Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в розрізі економічної діяльності наведені в таблиці 2.1.3.1

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності

Таблиця 2.1.3.1

№ з/п	Види економічної діяльності	Обсяги викидів за регіоном	
		т	відсотків до загального підсумку
1	2	3	4
Усього		12778,1	100,0
1.	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	568,0	4,4
2.	Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів бульбоплодів	0,4	0,003
3.	Розведення великої рогатої худоби молочних порід	11,3	0,09
4.	Розведення свиней	878,3	6,9
5.	Лісозаготівлі	1,4	0,01
6.	Добування залізних руд	637,6	5,0
7.	Добування уранових і торієвих руд	269,3	2,1
8.	Добування декоративного та будівельного каменю, вапняку, гіпсу, крейди та глинистого сланцю	64,7	0,5
9.	Добування піску, гравію, глини і каоліну	601,3	4,7
10.	Добування інших корисних копалин та розроблення кар'єрів, н.в.і.у	24,8	0,2
11.	Виробництво м'ясних продуктів	20,9	0,2
12.	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів	3,0	0,02
13.	Виробництво олії та тваринних жирів	1552,5	12,1
14.	Перероблення молока, виробництво масла та сиру	20,4	0,16
15.	Виробництво морозива	12,5	0,1
16.	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості	14,2	0,1
17.	Виробництва хліба та хлібобулочних виробів; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання	6,6	0,05
18.	Виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання	9,5	0,07
19.	Виробництво цукру	872,7	6,8
20.	Виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів	4,9	0,04
21.	Дистиляція, ректифікація та змішування спиртних напоїв	8,3	0,06
22.	Виробництво безалкогольних напоїв; виробництво мінеральних вод та інших вод, розлитих у пляшки	28,9	0,2
23.	Виробництво фанери, дерев'яних плит і панелей, шпону	28,3	0,2
24.	Виробництво інших дерев'яних будівельних конструкцій і столярних виробів	0,4	0,003

1	2	3	4
25.	Виробництво інших виробів з паперу та картону	0,0	0,0
26.	Виробництво інших основних органічних хімічних речовин	102,0	0,8
27.	Виробництво інших виробів із пластмас	0,0	0,0
28.	Виробництво цегли, черепиці та інших будівельних виробів із випаленої глини	318,3	2,5
29.	Виготовлення виробів із бетону для будівництва	10,8	0,08
30.	Виробництво неметалевих мінеральних виробів, н.в.і.у.	7,4	0,06
31.	Виробництво інших кольорових металів	3406,0	26,7
32.	Лиття чавуну	18,7	0,1
33.	Виробництво будівельних металевих конструкцій і частин конструкцій	2,5	0,02
34..	Кування, пресування, штампування, профілювання; порошкова металургія	0,5	0,004
35.	Виробництво сталевих бочок і подібних контейнерів	61,1	0,5
36.	Виробництво електророзподільної та контрольної апаратури	15,8	0,1
37.	Виробництво гідравлічного та пневматичного устаткування	63,1	0,5
38.	Виробництво інших pomp і компресорів	4,2	0,03
39.	Виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства	14,3	0,1
40.	Виробництво залізничних локомотивів і рухомого складу	0,0	0,0
41.	Виробництво меблів для офісів і підприємств торгівлі	0,5	0,004
42.	Виробництво матраців	88,3	0,7
43.	Виробництво інших меблів	8,7	0,07
44.	Ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення	0,1	0,0008
45.	Розподілення електроенергії	1,2	0,01
46.	Розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи	1,5	0,01
47.	Постачання пари, гарячої води та кондиційованого повітря	239,8	1,9
48.	Забір, очищення та постачання води	18,7	0,1
49.	Будівництво житлових і нежитлових будівель	5,0	0,04
50.	Інші будівельно-монтажні роботи	0,0	0,0
51.	Оптова торгівля твердим, рідким, газоподібним паливом і подібними продуктами	11,6	0,1
52.	Оптова торгівля деревиною, будівельними матеріалами та санітарно-технічним обладнанням	4,3	0,03
53.	Роздрібна торгівля паливом	20,6	0,16

1	2	3	4
54.	Роздрібна торгівля фармацевтичними товарами в спеціалізованих магазинах	0,1	0,0008
55.	Вантажний залізничний транспорт	64,0	0,5
56.	Пасажирський наземний транспорт міського та приміського сполучення	0,0	0,0
57.	Вантажний автомобільний транспорт	0,2	0,002
58.	Трубопровідний транспорт	1889,3	14,8
59.	Складське господарство	94,9	0,7
60.	Допоміжне обслуговування наземного транспорту	207,1	1,6
61.	Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення	0,2	0,002
62.	Діяльність у сфері провідного електрозв'язку	2,3	0,02
63.	Інші види грошового посередництва	5,7	0,04
64.	Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна	2,3	0,02
65.	Інша професійна, наукова та технічна діяльність, н.в.і.у.	1,8	0,01
66.	Ветеринарна діяльність	0,3	0,002
67.	Державне управління загального характеру	17,6	0,1
68.	Регулювання у сферах охорони здоров'я, освіти, культури та інших соціальних сферах, крім обов'язкового соціального страхування	86,3	0,7
69.	Регулювання та сприяння ефективному веденню економічної діяльності	19,8	0,2
70.	Діяльність у сфері оборони	10,1	0,08
71.	Діяльність у сфері охорони громадського порядку та безпеки	11,9	0,09
72.	Діяльність пожежних служб	0,2	0,002
73.	Діяльність у сфері обов'язкового соціального страхування	7,5	0,06
74.	Загальна середня освіта	110,2	0,9
75.	Професійно-технічна освіта	8,2	0,06
76.	Вища освіта	7,1	0,06
77.	Інші види освіти, н.в.і.у.	3,7	0,03
78.	Діяльність лікарняних закладів	114,5	0,9
79.	Загальна медична практика	15,5	0,12
80.	Інша діяльність у сфері охорони здоров'я	2,8	0,02
81.	Надання послуг догляду із забезпеченням проживання для осіб похилого віку та інвалідів	10,8	0,08
82.	Надання інших послуг догляду із забезпеченням проживання	18,3	0,1

Основні забруднювачі атмосферного повітря за 2019 рік

Таблиця 2.1.3.2.

№ з/п	Назва об'єкта	Частка викидів забруднюючої речовини			Частка оснащення джерел викидів газоочисними установками (ГОУ), %	Ефективність роботи ГОУ, %	Зменшення обсягів викидів за рахунок впровадження природоохоронних заходів, т/рік *	
		усього викидів, т/рік	до загального обсягу викидів об'єкта, %	до загального обсягу викидів населеного пункту, %			очікуване	фактичне
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	ТОВ "Побужський феронікелевий комбінат" смт Побузьке, Голованівський район	3406,007	100,0	-	-	-	-	-
2	Філія управління магістральних газопроводів "Черкаситрансгаз» ПАТ "Укртрансгаз" Олександрівське ЛВУ, смт Олександрівка	1067,466	100,0	-	-	-	-	-
3	ТОВ "Марлен-КД" смт Компаніївка	817,339	100,0	-	-	-	-	-
4	ПрАТ "Центральний гірничо-збагачувальний комбінат" смт Петрово	637,557	100,0	-	-	-	-	-
5	ТОВ "Олександрійський цукровий завод" смт Приютівка, Олександрійський район	559,943	100,0	-	-	-	-	-
6	ПрАТ "Кропивницький олійноекстракційний завод" м. Кропивницький	491,800	100,0	-	-	-	-	-
7	ТОВ "Придніпровський олійноекстракційний завод" м. Кропивницький	407,902	100,0	-	-	-	-	-
8	Філія "Управління магістральних газопроводів "Черкаситрансгаз" ПАТ "Укртрансгаз" с. Павлівка Світловодський район	392,554	100,0	-	-	-	-	-
9	Філія "Управління магістральних газопроводів "Черкаситрансгаз" ПАТ "Укртрансгаз"	365,001	100,0	-	-	-	-	-

	с. Мар'ївка, Компаніївський район							
10	ПП "Новоукраїнський гранітний кар'єр", м. Новоукраїнка	337,449	100,0	-	-	-	-	-
11	ТОВ "Кіровоградський завод будівельних матеріалів № 1" м. Кропивницький	318,271	100,0	-	-	-	-	-
12	ТОВ "Новомиргородський цукор" смт Капітанівка Новомиргородський район	312,804	100,0	-	-	-	-	-
13	ТОВ "УкрАгроКом" с. Головкивка Олександрійський район	257,486	100,0	-	-	-	-	-
14	ПП "Віктор і К" смт Власівка, м. Світловодськ	223,273	100,0	-	-	-	-	-
15	ТОВ "Грінстоун Протеїн" м. Кропивницький	195,599	100,0	-	-	-	-	-
16	Смолінська шахта ДП "Східний гірничо-збагачувальний комбінат" смт Смоліне, Маловисківський район	153,114	100,0	-	-	-	-	-
17	ТОВ "ОЕЗ ГРАДОЛІЯ» м. Кропивницький	146,368	100,0	-	-	-	-	-

*Графи 8, 9 заповнюються тільки щодо виконаних заходів.

2.2 Якість атмосферного повітря в населених пунктах

Контроль за якістю атмосферного повітря в населених пунктах проводить лабораторія спостереження за забрудненням атмосфери II групи Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології. В м. Кропивницькому відповідно до постів за речовинами: пил, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид азоту, сажа, оксид вуглецю, розчинені сульфати, формальдегід. В м. Олександрія за речовинами: пил, діоксид сірки, діоксид азоту, сажа, розчинені сульфати.

За станом забруднення атмосферного повітря м. Світловодська проводить спостереження Світловодська Комплексна лабораторія природного середовища I групи Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології. За речовинами: пил, діоксид сірки, розчинені сульфати, оксид вуглецю, діоксид азоту, оксид азоту, формальдегід.

У м. Кропивницькому рівень забруднення атмосферного повітря за 2019 рік характеризувався зменшенням пилу, оксиду вуглецю, формальдегіду.

У м. Олександрії рівень забруднення атмосферного повітря у 2019 році спостерігався по сажі на рівні ГДК.

У м. Світловодську рівень забруднення атмосферного повітря у 2019 році характеризувався збільшенням розчинних сульфатів, зменшенням пилу та оксиду азоту.

Рівень забруднення інших визначуваних інгредієнтів по області був на рівні 2018 року.

Перебільшення середньорічних концентрацій в м. Олександрії у 2019 році спостерігались по пилу в 1,4 разу, сажі на рівні ГДК.

Середньорічні концентрації інших визначуваних інгредієнтів по м. Кропивницькому та м. Олександрії були нижче рівня ГДК.

Перебільшення середньорічних концентрацій в м. Світловодську у 2019 році не спостерігались.

Максимальна концентрація в м. Кропивницькому спостерігалась по пилу 1,2 ГДК, в м. Олександрії 1,4 ГДК.

Максимальна концентрація в м. Кропивницькому по сажі була на рівні ГДК, в м. Олександрії 1,3 ГДК.

Максимальні концентрації інших інгредієнтів по області були у 2019 році нижче рівня ГДК і не викликали загрозу життєдіяльності людини.

Випадків високого забруднення та екстремально високого забруднення на контрольованій території в атмосферному повітрі міст Кропивницький, Олександрія, Світловодськ у 2019 році не спостерігалось.

Вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі міст

Таблиця 2.2.1

Назва забруднюючої речовини	Місто	Середньорічний вміст, мг/м ³	Середньодобові ГДК, мг/м ³	Максимальні разові ГДК, мг/м ³	Максимальний вміст, мг/м ³	
1	2	3	4	5	6	
Пил	м. Кропивницький	0,21	0,15	0,5	0,6	
Діоксид сірки		0,018	0,05	0,50	0,050	
Розчинені сульфати		0,01	-	-	0,02	
Оксид вуглецю		1,6	3,0	5,0	5,0	
Діоксид азоту		0,03	0,04	0,20	0,11	
Оксид азоту		0,02	0,06	0,40	0,04	
Сажа		0,03	0,05	0,15	0,15	
Формальдегід		0,003	0,003	0,035	0,012	
Кадмій		0,002	-	0,30*	0,010	
Залізо		1,15	-	40,0*	2,70	
Марганець		0,02	-	1,00*	0,04	
Мідь		0,70	-	2,00*	1,55	
Нікель		0,03	-	1,00*	0,05	
Свинець		0,03	-	0,30*	0,06	
Хром		0,02	-	2,50*	0,03	
Цинк		0,07	-	50,0*	0,15	
Пил		м. Олександрія	0,21	0,15	0,50	0,7
Діоксид сірки			0,018	0,05	0,050	0,053
Розчинені сульфати	0,01		-	-	0,03	
Діоксид азоту	0,03		0,04	0,20	0,07	
Сажа	0,05		0,05	0,15	0,20	

Пил	м. Світловодськ	0,09	0,15	0,50	0,40
Діоксид сірки		0,050	0,05	0,50	0,090
Розчинні сульфати		0,006	-	-	0,02
Оксид вуглецю		1	3	5	2
Діоксид азоту		0,03	0,04	0,20	0,20
Оксид азоту		0,02	0,06	0,40	0,11
Формальдегід		0,002	0,003	0,035	0,028
Кадмій		0,002	-	0,30*	0,003
Залізо		0,300	-	40,0*	0,650
Марганець		0,010	-	1,00*	0,020
Мідь		0,010	-	2,00*	0,030
Нікель		0,015	-	1,00*	0,030
Свинець		0,030	-	0,30*	0,040
Хром		0,010	-	2,50*	0,020
Цинк		0,040	-	50,0*	0,110

*- важкі метали, визначаються у ЦГО

2.3 Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

За результатами спостережень Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології, значення радіаційного фону за останні роки не перевищують рівнів природного фону та становлять 10-14 мкР/год (при контрольному рівні природного гамма-фону 25 мкР/год).

Середньорічне значення гамма-фону за населеними пунктами Кіровоградської області, мкР/год

Таблиця 2.3.1

№	Населений пункт	2017 рік	2018 рік	2019 рік
1	м. Кропивницький	0,014	0,014	0,014
2	м. Бобринець	0,012	0,012	0,012
3	м. Гайворон	0,011	0,011	0,011
4	м. Долинська	0,012	0,012	0,012
5	м. Знам'янка	0,012	0,012	0,012
6	м. Новомиргород	0,012	0,012	0,012
7	м. Помічна	0,013	0,013	0,013
8	м. Світловодськ	0,010	0,010	0,010

Радіоактивні випадки з атмосфери (за даними спостережень м. Бобринець, Вознесенськ, Любашівка та Первомайськ)

Таблиця 2.3.2

Показник	Щільність випадів, Бк/м ² - місяць												Сума за 2019р
	Січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	
¹³⁷ Cs	0,3	0,2	0,1	0,2	0,4	0,2	0,21	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1	1,8
⁹⁰ Sr	I кв-0,53			II кв-0,24			III кв-0,23			IV кв-0,19			1,19

2.4 Використання озоноруйнівних речовин

Найважливішою складовою частиною атмосфери, що впливає на клімат і захищає все живе на Землі від випромінювання Сонця, є озоносфера. Основна маса озону перебуває на висотах від 10 до 50 км, а його максимум – на 18-26 км. Усього в стратосфері втримується 3,3 трильйони тонн озону. У шарі озоносфери озон перебуває в дуже розрідженому стані.

Озоновий шар — цінний субстрат, що є особливим фільтром, який захищає біосферу та людство від прямого сонячного світла. Порушення озонового шару може призвести до безповоротних наслідків для всіх живих організмів. Проблема зменшення озонового шару дуже серйозна й може спричинити збільшення УФ-випромінювання в десять разів. Це, у свою чергу, сприятиме погіршенню зору живих організмів, збільшенню кількості хворих на рак шкіри, замору планктону у світовому океані, різним мутаційним змінам. Концентрація озону в повітрі маленька (0,0001 %), але її цілком вистачає для збереження всього живого від УФ-випромінювання.

Проблема озону, як одного з малих газових компонентів атмосфери, що раніше становила інтерес лише для невеликого кола вчених, на сьогоднішній день придбала глобальне значення. Така різка зміна пояснюється відкриттям того факту, що нормальний вміст озону в атмосфері перебуває під загрозою в результаті господарської діяльності людини.

З погляду екології не менш важливим є те, що озон визначає ультрафіолетовий клімат нашої планети. Він обмежує короткохвильову частину сонячного спектра (а також аналогічну частину спектра зірок і Космосу) і не пропускає до земної поверхні випромінювання коротше за 290 нм, у разі проходження якого життя на Землі у сучасній білковій формі було б неможливим. У випадках проникнення цієї радіації до земної поверхні вона пригнічує фотосинтез у рослин, спричиняє опіки шкіри та сітківки ока, руйнує кров'яні тіліця і молекули ДНК, сприяє росту злоякісних пухлин тощо. І якщо людина, а також тварини й організми, не пов'язані з фотосинтезом, відразу не постраждають від підвищення ультрафіолетової радіації, то наземні рослини абсолютно беззахисні перед нею, а їх загибель порушить екологічні ланцюги харчування, що призведе до непоправних втрат для всієї біосфери. Озон є своєрідним захисним екраном для всього живого на Землі.

У 1987 році уряди 56 країн підписали Монреальський протокол, за яким вони зобов'язалися в найближче десятиріччя вдвічі скоротити виробництво фторхлорвуглеців та інших речовин, що руйнують озоновий шар. До 1996 року промислово розвинені країни повністю припинили виробництво фреонів, а також руйнуючих озон галонів і тетрахлориду вуглецю. Наступним етапом стала заборона метил бромідів та гідрофреонів. Рівень виробництва перших з 1996 року був заморожений у промислово розвинених країнах, гідрофреони повністю знімаються з виробництва до 2030 року. Країни, що розвиваються, досі ще не взяли зобов'язання щодо контролю над цими хімічними речовинами.

З моменту підписання Монреальського протоколу завдяки узгодженим зусиллям міжнародного співтовариства за ці роки виробництво та споживання речовин, що є найбільш небезпечними для озонового шару, скоротилося більш ніж удвічі. Було зупинено збільшення вмісту в атмосфері речовин, що руйнують озон.

Вчені вважають, що вже в найближчі роки почнеться відновлення озонового шару.

У 2019 році Парламент схвалив проєкт Закону "Про озоноруйнівні речовини та фторовані парникові гази". Документ схвалений на виконання Рішення 24-ої зустрічі Сторін Монреальського протоколу в частині забезпечення довгострокового контролю за обігом озоноруйнівних речовин та товарів, що їх містять, а також для поступового виведення таких речовин з обігу.

Законопроєкт визначає правові та організаційні засади регулювання відносин у сфері поводження з контрольованими речовинами та товарами, що їх містять. Основними озоноруйнівними речовинами є хлорфторвуглеводні та гідрохлорфторвуглеводні.

Озоноруйнівні речовини та фторовані парникові гази, які здебільшого використовуються як замітники озоноруйнівних речовин, в Україні сьогодні використовуються як спінювачі, розчинники та охолоджувачі у виробництві будівельних матеріалів, оборонній промисловості, секторах цивільної та промислової авіації, медичних та залізничних об'єктах, автомобільній промисловості, в холодильному, кондиціонувавальному та нагрівальному насосному обладнанні, системах протипожежного захисту та вогнегасниках, високовольтних розподільних пристроях. Їх виробництва в країні немає, а імпорту цих речовин та товарів, що їх містять, а також їх споживання потребують врегулювання на законодавчому рівні.

Таким чином, законопроєкт передбачає створення реєстру операторів контрольованих речовин та фіксує вимоги про звітування суб'єктів господарювання щодо їх імпорту, експорту та використання.

Надалі це має стати основою для прогнозування потреби в холодоагентах для промисловості і поступовому скороченні їх споживання.

Даний законопроєкт сприятиме виконанню Україною міжнародних зобов'язань у сфері охорони озонового шару та запобігання зміні клімату, а також адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

2.5 Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

Як зазначається в Законі України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року", забруднення атмосферного повітря є однією з найгостріших екологічних проблем. На сьогодні рівень забруднення атмосферного повітря великих міст і промислових регіонів є високим, незважаючи на спад виробництва в Україні.

Постійні атмосферні забруднення впливають на загальну захворюваність населення. Доведено прямий зв'язок між інтенсивністю забруднення повітря і

станом здоров'я, а також ростом хронічних неспецифічних захворювань, зокрема таких, як атеросклероз, хвороби серця, рак легенів тощо. Забруднене повітря значно знижує імунітет. Забруднення впливають на органи дихання, сприяючи виникненню респіраторних захворювань, катарів верхніх дихальних шляхів, ларингіту, ларинготрахеїту, фарингіту, бронхіту, пневмонії. Вони спричиняють серцево-судинні та інші захворювання, зумовлюють виникнення віддалених наслідків, тобто мутагенну, канцерогенну, гонадотоксичну, тератогенну, алергенну, ембріотоксичну і атеросклеротичну дію. Першочерговими наслідками атмосферних забруднень є розвиток специфічних захворювань і отруєнь.

Якщо не покращувати умови навколишнього природного середовища та не вживати відповідних заходів для створення безпечного середовища, показник захворюваності та смертності людей буде зростати.

Вплив атмосферних забруднень поширюється і на рослинний, і на тваринний світ. Викиди заводів зумовлюють ураження всіх видів рослинності - декоративні і фруктові дерева, чагарники і ліси, сільськогосподарські культури і навіть трав'яний покрив. Токсичні речовини порушують структуру листя і погіршують обмін речовин

Дослідження атмосферного повітря на території Кіровоградської області здійснюється 5-ма лабораторіями (Кіровоградським та Олександрійським міськміжрайонним відділом (ММВ), Світловодським, Знам'янським, Гайворонським районними відділеннями (РВ).

Моніторингові дослідження атмосферного повітря здійснюються санітарно-гігієнічною лабораторією Державної установи "Кіровоградський обласний лабораторний центр МОЗ України" в м. Кропивницькому по маршрутному посту у фіксованій точці за скороченою програмою (5 разів на тиждень, 2 рази на день – вранці та ввечері). Пост розміщений в житловій забудові по вул. Тобілевича, 24.

Атмосферне повітря досліджується на пил, сажу, аміак, азоту діоксид, сірчистий ангідрид, вуглецю оксид, кислоту сірчану, метан, сірководень, солі важких металів (хром), фенол, формальдегід, хлор.

Протягом 2019 року було досліджено 3677 проб атмосферного повітря міських поселень, в тому числі 955 проб моніторингових досліджень атмосферного повітря, із яких 1 проба була з перевищенням ГДК – за вмістом сірчистого ангідриду (0,5 %).

На території сільських поселень проведено 4130 досліджень проб атмосферного повітря (за заявами суб'єктів господарювання) із яких 1 проба була з перевищенням ГДК – за вмістом сірчистого ангідриду (0,2 %).

Доведено, що зростання забруднення навколишнього середовища і, насамперед, атмосферного повітря у містах хімічними речовинами різного походження супроводжуються зростанням захворюваності населення. Тривалий вплив забруднення атмосферного повітря формальдегідом, пилом, діоксидом сірки, діоксидом азоту та іншими токсичними речовинами негативно впливає на

здоров'я людини. При цьому зростає загальна захворюваність населення, зумовлена ураженням окремих органів і систем організму – органів дихання (бронхіальна астма, алергічні риніти та інші неспецифічні хвороби легень).

Так захворюваність населення області на хвороби органів дихання за 2019 рік дещо знизилась і складала 24326,2 на 100 тис. населення, при 26244,3 на 100 тис. населення у 2018 році.

Разом з тим небезпечними для здоров'я дітей є також викиди шкідливих речовин як стаціонарних, так і пересувних джерел. За умов забруднення атмосферного повітря знижуються адаптивні можливості дитячого організму, що призводить до зміни дихальних функцій і збільшення рівня легеневої патології.

Так дещо збільшився показник захворюваності у дітей органів дихання на алергічний риніт – з 333,3 у 2018 році до 501,8 у 2019 році.

А показник захворюваності у дітей на бронхіальну астму знизився – з 74,2 у 2018 році до 41,7 у 2019 році.

Враховуючи одиничну кількість невідповідних нормативів документації досліджень, можна константувати те, що вплив атмосферного повітря на здоров'я населення Кіровоградської області є незначним.

2.6 Заходи, спрямовані на поліпшення якості атмосферного повітря

Атмосферне повітря — один з чи не найважливіших природних ресурсів, без якого життя було б абсолютно неможливим.

Охороною атмосферного повітря є система заходів, пов'язаних зі збереженням, поліпшенням та відновленням природного стану атмосферного повітря, створенням сприятливих умов для життєдіяльності, забезпеченням екологічної безпеки та запобіганням шкідливому впливу атмосферного повітря на здоров'я людей та навколишнє природне середовище.

Відповідно до Закону України "Про охорону атмосферного повітря", підприємства, установи, організації та громадяни - суб'єкти підприємницької діяльності, що здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та діяльність яких пов'язана з впливом фізичних та біологічних факторів на його стан, зобов'язані:

здійснювати організаційно-господарські, технічні та інші заходи щодо забезпечення виконання вимог, передбачених стандартами та нормативами екологічної безпеки у галузі охорони атмосферного повітря, дозволами на викиди забруднюючих речовин тощо;

вживати заходів щодо зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин і зменшення впливу фізичних факторів;

забезпечувати безперебійну ефективну роботу і підтримання у справному стані споруд, устаткування та апаратури для очищення викидів і зменшення рівнів впливу фізичних та біологічних факторів;

здійснювати контроль за обсягом і складом забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря, і рівнями фізичного впливу та вести їх постійний облік;

заздалегідь розробляти спеціальні заходи щодо охорони атмосферного повітря на випадок виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і вживати заходів для ліквідації причин, наслідків забруднення атмосферного повітря;

забезпечувати здійснення інструментально-лабораторних вимірювань параметрів викидів забруднюючих речовин стаціонарних і пересувних джерел та ефективності роботи газоочисних установок;

забезпечувати розроблення методик виконання вимірювань, що враховують специфічні умови викиду забруднюючих речовин;

використовувати метрологічно атестовані методики виконання вимірювань і повірені засоби вимірювальної техніки для визначення параметрів газопилового потоку і концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі та викидах стаціонарних і пересувних джерел;

здійснювати контроль за проектуванням, будівництвом і експлуатацією споруд, устаткування та апаратури для очищення газопилового потоку від забруднюючих речовин і зниження впливу фізичних та біологічних факторів, оснащення їх засобами вимірювальної техніки, необхідними для постійного контролю за ефективністю очищення, дотриманням нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин і рівнів впливу фізичних та біологічних факторів та інших вимог законодавства в галузі охорони атмосферного повітря;

своєчасно і в повному обсязі сплачувати екологічний податок.

Найбільший обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря Кіровоградської області за 2019 рік надійшов від ТОВ "Побужський феронікелевий комбінат", Філії управління магістральних газопроводів "Черкаситрансгаз" ПАТ "Укртрансгаз" Олександрівське ЛВУ (с/мт Олександрівка), ТОВ "Марлен-КД", ПрАТ "Центральний гірничо-збагачувальний комбінат", ТОВ "Олександрійський цукровий завод", ПрАТ "Кропивницький олійноекстракційний завод", ТОВ "Придніпровський олійноекстракційний завод", Філія управління магістральних газопроводів "Черкаситрансгаз" ПАТ "Укртрансгаз" (с. Павлівка, Світловодський район), Філія управління магістральних газопроводів "Черкаситрансгаз" ПАТ "Укртрансгаз" (с. Мар'ївка, Компаніївський район), ПП "Новоукраїнський гранітний кар'єр", ТОВ "Кіровоградський завод будівельних матеріалів № 1", ТОВ "Новомиргородський цукор", ТОВ "УкрАгроКом", ПП "Віктор і К", ТОВ "Грінстоун Протеїн", Смолінська шахта ДП "Схід ГЗК", ТОВ "ОЕЗ ГРАДОЛІЯ".

Для збереження, поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря, впливу на нього хімічних сполук, фізичних та біологічних факторів задля дотримання гранично допустимих викидів, гранично допустимого впливу

фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел, граничного допустимого вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах та впливу фізичних факторів пересувних джерел, необхідно проводити реконструкцію та налагоджувальні роботи обладнання на підприємствах, реалізовувати ряд природоохоронних програм, проводити налагоджувальні роботи та застосовувати сучасне обладнання на об'єктах, а також здійснювати будівництво установок для очистки газоподібних шкідливих речовин з газів, що викидаються від діяльності підприємств.

На ТОВ "Побужський феронікелевий комбінат" у 2019 році було закуплено обладнання для виконання реконструкції третього ступеню газоочисного обладнання трубчатих обертових печів – ТОП № 1,2 вартість яких складає 4 729 546, 29 грн.

За інформацією АТ "Укртрансгаз" на ГКС "Задніпровська", ГКС "Кіровоградська" та КС "Олександрівка" у 2019 році було проведено очищення проточної частини осьового компресора газотурбінної установки (ГТУ) рідиною, розчинами. Очікуваним результатом є відновлення аеродинамічних характеристик осьового компресора і відповідно ККД ГТУ, як наслідок - зменшення витрати паливного газу, що призводить до скорочення викидів NO_x та CO в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля.

На ТОВ "Олександрійський цукровий завод" задля скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля було здійснено заміну змійовиків переднього ступеня водяного економайзера парового котла ТП 35/39 ст. № 1, модернізовано лінії клерування жовтого цукру БМА-3300 II та III продукту на сироп та здійснено ремонт і наладку скрубєрів по уловлюванню цукрового пилу. В результаті чого скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря відбулося по азоту діоксиду - 0,05 тонн; оксиду вуглецю - 0,005 тонн; діоксиду вуглецю – 41,393 тонн; діазоту оксиду – 0,00008 тонн та метану - 0,0008 тонн.

Відповідно до інформації ПП "Новоукраїнський гранітний кар'єр" для зменшення шкідливого впливу на довкілля виконувалось гідравлічне подавлення пилу при експлуатації дробленої гідничої маси та при завантаженні готової продукції з використанням кар'єрних вод. У сухий період року виконувався полив технологічних автошляхів з використанням кар'єрної води. Проводився капітальний ремонт аспіраційних систем дробарно-сортувального цеху та виконано частковий ремонт захисної обшивки корпусів дробарно-сортувального цеху та галерей конвеєрів.

Відповідно до наданого дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами ТОВ "Придніпровський олійноекстракційний завод" постійно та у повному обсязі виконує передбачені заходи щодо скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, а саме здійснюється запобігання перевитрати вхідної сировини та витрачених матеріалів, що не передбачені встановленим техпроцесом.

Крім цього, здійснюються заходи щодо здійснення контролю за дотриманням затверджених нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин, а саме проводяться контрольні виміри відповідно до встановленого графіку контролю за дотриманням затверджених нормативів ГДВ забруднюючих речовин.

На ПрАТ "Центральний гірничо-збагачувальний комбінат" за 2019 рік було здійснено заходи з охорони навколишнього природного середовища згідно з Комплексним планом підприємства.

Підприємство розробило графік та маршрути поливу технологічних автодоріг у весняно-літній період. Забезпечило виконання комплексу заходів з пилопригнічення відвалів та складів продукції. Було виконано ревізію заправочного вузла поливальних машин технічною водою для поливу господарських та технологічних автодоріг комбінату. Крім цього, проведено систематичний контроль за вмістом окису вуглецю та димності у відпрацьованих газах автомобілів. Не допускався випуск автомобілів на лінію з перевищеним вмістом окису вуглецю та димності.

Зокрема, було проведено моніторинг атмосферного повітря за рахунок інструментально-лабораторних досліджень параметрів стану атмосферного повітря на межі СЗЗ до та після проведення масових вибухів у кар'єрах № 3,4 та на території житлових масивів, розташованих на межі СЗЗ промислових майданчиків № 5,6.

Також було забезпечено зниження шкідливих речовин (CO , NO_x) в атмосферу при проведенні масових вибухів у кар'єрі № 3, 4 за рахунок застосування вибухових речовин з $<0>$ кисневим балансом (емоніт Н-100, емоніт Н, Україніт ПП-2Б замість Гранулотола, Комполайт ГС-5 замість Грамоніта 79/21) в обсязі підривної гірничої маси – 6860,0 тис м^3 .

Систематично проводився ремонт і регулювання паливних насосів, форсунок на легковому автотранспорті.

Підрядною організацією було проведено інструментальні заміри параметрів сейсмічних та ударних повітряних хвиль згідно з графіком проведення масових вибухів у кар'єрі № 3, 4.

Кількість викидів за 2019 рік на ПрАТ "Центральний гірничо-збагачувальний комбінат" зменшилось на 301,374 т, з них пилу – 141,5 т, NO – 49,327 т, CO – 115,784 т.

На ТОВ "Кіровоградський завод будівельних матеріалів № 1" було розроблено план природоохоронних заходів на 2019 рік. Відповідно до якого здійснювались організаційно-господарські, технічні та інші заходи щодо забезпечення умов і вимог, передбачених у дозволах на викиди забруднюючих речовин та інший шкідливий вплив. Забезпечувалась безперебійна робота і підтримання у справному стані споруд, устаткування і апаратури для очищення викидів та зменшення рівнів іншого шкідливого впливу. Здійснено контроль за складом і обсягом забруднюючих речовин, що викидаються, рівнями іншого шкідливого впливу. Забезпечено експлуатацію транспортних засобів в

справному стані. Кузова транспорту обладнані тентами для зменшення розповсюдження пилу під час перевезення сипучих матеріалів.

ТОВ "Новомиргородський цукор" у 2019 році вдосконалено регулювання співвідношення повітря-газ на парових котлах ТЕЦ.

ТОВ "УкрАгроКом" у 2019 році, згідно правил технічної експлуатації установок очистки газу, затверджених наказом Мінприроди від 16 лютого 2009 року, проведено технічний огляд та здійснено перевірку на відповідність проектним характеристикам фактичної роботи усіх газоочисних установок. За допомогою лабораторних вимірів здійснено контроль по дотриманню нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

На ТОВ "ОЕЗ ГРАДОЛІЯ" для скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря здійснювались наступні заходи:

- все пило-газоочисне обладнання і установки піддавали технічному огляду, налагодженню та перевірці на ефективність;
- додержувались норм технічного режиму при роботі обладнання для дотримання нормативів ГДВ викидів в атмосферу;
- контролювати роботу двигунів автотранспорту на території заводу, зменшення їх роботи на підвищених та холостих обертах.

Відповідно до діючого дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами ПРАТ "Кропивницький олійноекстракційний завод" передбачені наступні заходи:

- зменшення потужності котла при несприятливих метеорологічних умовах;
- запобігання перевитрати вихідної сировини та витрачених матеріалів, що не передбачена встановленим техпроцесом;
- проведення контрольних вимірів відповідно до встановленого графіку контролю за дотриманням затверджених нормативів ГДВ забруднюючих речовин.

За інформацією ПРАТ "Кропивницький олійноекстракційний завод" передбачені заходи виконуються постійно та у повному обсязі. За результатами контролю за додержанням затверджених нормативів ГДВ забруднюючих речовин у 2019 році перевищень встановлених дозволом нормативів не виявлено.

ТОВ "Марлен-КД" протягом 2019 року проводились регулярні налагоджувальні роботи, дотримувались відповідного режиму експлуатації обладнання. Здійснювались інструментально-лабораторні вимірювання параметрів викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами. За результатами вимірювань перевищення нормативів встановлено не було.

Своєчасно та в повному обсязі сплачувався екологічний податок.

Затверджено план заходів з охорони природнього навколишнього середовища, розроблено та затверджено Інструкцію з експлуатації установок очистки газу, проведена перевірка знань працівників з правил технічної експлуатації установок очистки газу.

ПП "Віктор і К" проінформувало, що з метою зменшення кількості викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення їх шкідливого впливу на довкілля у 2019 році були проведені наступні заходи:

- На технологічному обладнанні, яке експлуатується підприємством встановлено газоочисні установки на які розроблені технічні паспорти, відповідно до вимог Правил технічної експлуатації газоочисних установок та ведеться журнал обліку роботи газоочисних установок;

- Вчасно проводяться вимірювання вмісту забруднюючих речовин в організованих викидах стаціонарних джерел на всіх виробничих майданчиках;

- Затверджений план заходів з охорони навколишнього природного середовища, розроблено та затверджено Інструкцію з експлуатації установок очистки газу, створена комісія та проводиться перевірка знань працівників з правил технічної експлуатації установок очистки газу.

Разом з тим, для зменшення кількості викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення їх шкідливого впливу на довкілля проводиться реконструкція та модернізація джерел викидів, вже придбане дороге обладнання, яке розміщено на території заводу, циклон-іскрогасник горизонтального типу, який буде встановлений на котельню соєвого заводу та поступово на всі котельні ПП "Віктор і К". Також закуплений фільтр Нова Сігма (12 фільтрувальних елементів) для встановлення на 2-го ступінь очистки на дільниці грануляції шроту соєвого. Керівництвом ПП "Віктор і К" розглядаються комерційні пропозиції щодо встановлення аспірації на дільниці завантаження шроту на залізничний транспорт та інше, що підтверджує зацікавленість та спрямованість роботи підприємства у напрямку покращення та зменшення шкідливого впливу на довкілля від виробничої діяльності ПП "Віктор і К".

За інформацією ДП "Східний гірничо-збагачувальний комбінат" на Смолінській шахті у 2019 році виконувалися всі заходи відповідно до затвердженого плану-графіка контролю викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами. Забезпечувалося виконання умов дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, а саме: недопущення перевищення фактичних показників потужності обладнання, передбачених паспортними даними обладнання; здійснення систематичного контролю технічного стану пилогазоочисного устаткування; контроль за точним дотриманням технічних регламентів; підтримання в герметичному стані трубопроводів, які ведуть від джерел утворення викиду до ГОУ.

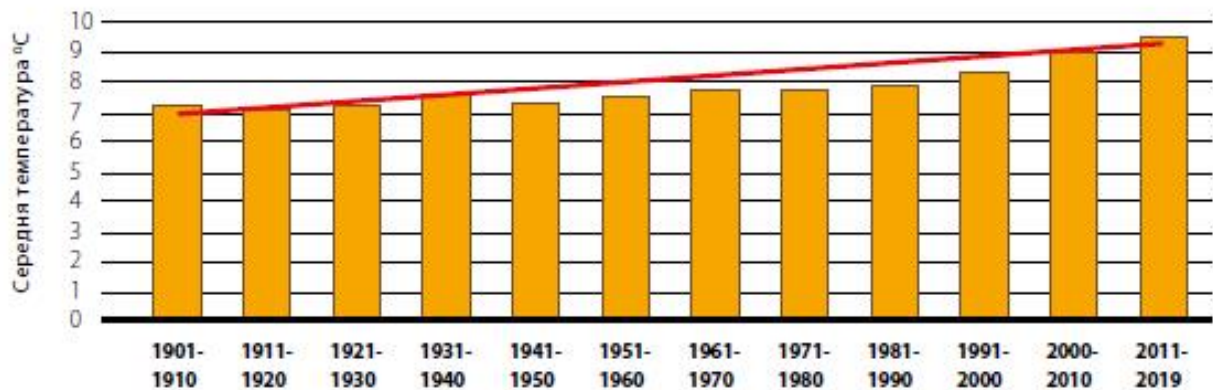
3. ЗМІНА КЛІМАТУ

3.1 Тенденції зміни клімату

Наслідки зміни клімату вже відчуються і вони посилюватимуться у майбутньому. Зумовлені зміною клімату небезпечні погодні явища, наприклад, паводки, повені, сильні вітри, зливові дощі, град, посухи, затоплення прибережних територій призводять до значних економічних втрат в усьому світі. До середини XXI сторіччя ймовірні значні втрати для сільського, лісового та водного господарств, енергетики та інших секторів економіки внаслідок і зміни термічного режиму, просторового та сезонного розподілу атмосферних опадів, небезпечних погодних явищ.

Зміна клімату є реальністю. Сьогодні клімат на планеті змінюється і стає все більш гарячим і непередбачуваним, ніж він був протягом двох тисячоліть. Якщо в найближчі роки не зміняться існуючі тенденції до кінця століття глобальна температура досягне найвищої позначки.

Динаміка середньої температури повітря

Діаграма 3.1.1

Основною причиною зміни клімату є використання викопного палива та неефективне споживання енергії, що виробляється. Парникові гази, що утворюються внаслідок діяльності людини, викликають посилення парникового ефекту. Надмірна кількість газів, які утворюються в результаті діяльності ТЕЦ, транспорту, сільського господарства, промисловості, а також лісових пожеж, утримують сонячне тепло у нижніх шарах атмосфери, не даючи йому повертатись до космосу.

У зв'язку з цим виникає потреба в розробленні та реалізації плану заходів з адаптації до зміни клімату.

Адаптаційні заходи слід неодмінно якнайширше впроваджувати на всіх рівнях задля зменшення впливу зміни клімату.

Хоча зміна клімату є глобальною проблемою, її вплив помітний і на місцевому рівні. Тому для ефективної адаптації вкрай необхідне активне залучення місцевих органів влади. Місцеві органи влади запроваджують

адаптаційні процеси на місцевому рівні і беруть до уваги вплив зміни клімату під час підготовки середньо- та довгострокових стратегій та щоденного процесу прийняття рішень.

Найкращий засіб запобігання потеплінню – це зведення до мінімуму викидів в атмосферу парникових газів, тобто використання альтернативних видів та джерел енергії.

3.2 Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів

Починаючи з кінця ХХ століття, коли зміни клімату внаслідок глобального потепління стали очевидними, політики в усьому світі почали домовлятися про заходи щодо зменшення викидів парникових газів, що виробляються внаслідок людської діяльності, та пом'якшення можливого впливу на клімат. Унаслідок цього почала формуватися світова кліматична політика, яка знайшла своє відображення на національному і локальному рівнях країн і регіонів світу.

Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів - це система організаційно-технічних заходів щодо спостереження, збирання, оброблення, передачі і збереження інформації, необхідної для оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів.

Національна система охоплює всі види діяльності, які призводять (можуть призвести) до антропогенних викидів парникових газів в атмосферне повітря із джерел (підприємства, цехи, агрегати, установки, транспортні засоби тощо), а також ті, що пов'язані з абсорбцією парникових газів.

Метою національної системи є виконання вимог Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (далі - Кіотський протокол) та рішень Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, зокрема:

- оцінка даних про антропогенні викиди та абсорбцію парникових газів;
- підготовка і подання національного кадастру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів і національного повідомлення з питань зміни клімату відповідно до Кіотського протоколу.

На міжнародному рівні найбільшою подією за останні 4 роки стало прийняття у 2015 році Паризької угоди — рамкового документу щодо спільних дій, спрямованих на скорочення викидів ПГ. Угода закріплює цифру +2 °С як верхню допустиму межу підвищення глобальної температури і закликає всі країни докласти значних зусиль, щоб не перевищити зростання глобальної температури понад +1,5 °С. Для приєднання до Угоди країни подавали національно-визначені внески (НВВ) зі скорочення викидів парникових газів, тобто цілі, наскільки країна планує скоротити власні викиди як реагування на зміну клімату. Україна підписала і ратифікувала Паризьку угоду вже у 2016 році, але подала вкрай не амбітний внесок, який передбачає можливість не скорочення, а зростання до 2030 року кількості викидів на 40 % порівняно з поточним рівнем викидів. Однак ратифікація Україною нової міжнародної кліматичної угоди привернула увагу до проблеми зміни клімату на

національному рівні. Також важливо, що на кліматичних переговорах ООН у кінці 2018 року в м. Катовіце (Польща) Міністр екології заявив про початок процесу перегляду НВВ, який триватиме в 2019–2020 роках.

Останній важливий документ щодо кліматичної політики, опублікований співтовариством, — Маніфест Вахау. Він визначає основи інтегрованої кліматичної та енергетичної політики в Енергетичному співтоваристві на період до 2030 року, а також декларує наміри співтовариства співпрацювати з країнами задля більших зусиль із протидії змінам клімату.

3.3 Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптація до зміни клімату

На початку XXI століття світова спільнота визнала зміну клімату однією з основних проблем світового розвитку з потенційно серйозними наслідками для глобальної економіки та міжнародної безпеки внаслідок підвищення прямих і непрямих ризиків, пов'язаних із енергетичною безпекою, забезпеченістю продовольством, здоров'ям та життям людей, наявністю водних ресурсів, стабільним існуванням природних екосистем. Слабка здатність країн адаптуватися до таких проявів зміни клімату як повені, посухи, руйнування берегів і тривалі періоди з аномально спекотною погодою може призвести до соціальної та економічної нестабільності. За останні два десятиріччя зміна клімату із суто екологічного питання перетворилася в одну з найбільш гострих проблем світової економіки і політики у контексті вироблення стратегій скорочення викидів парникових газів і поступового переходу до низьковуглецевого розвитку всіх секторів економіки і складових життєдіяльності людини.

"Вжиття термінових заходів з метою подолання наслідків зміни клімату" є однією із цілей, сформульованих у новому порядку денному сталого розвитку на період до 2030 р., ухваленому 25 вересня 2015 року на Саміті сталого розвитку.

На глобальному рівні вирішення питань, пов'язаних зі зміною клімату, на даний час регулюється Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату (РКЗК ООН) та Кіотським протоколом до неї. 12 грудня 2015 р. під час проведення двадцять першої Конференції Сторін РКЗК ООН було прийнято нову глобальну кліматичну угоду, яка отримала назву "Паризька угода". Зазначена угода і прийняті Конференцією Сторін рішення є надзвичайно широкими за змістом і фактично охоплюють всю світову економіку. Імплементация Паризької угоди, перш за все, сприятиме прискоренню впровадження інноваційних, високоефективних технологій і матиме наслідком закінчення ери викопного палива. Всі без винятку країни повинні визнати свої національні цілі зі скорочення викидів парникових газів, технологічного переозброєння та адаптації до зміни клімату.

Зміна клімату створює серйозні загрози та виклики для сталого розвитку України, спричинені високою енергоємністю та вуглецеємністю економіки,

наявністю негативних наслідків зміни клімату та пов'язаних з цим підвищених ризиків для здоров'я і життєдіяльності людини, природних екосистем, секторів економіки, що посилюватимуться в майбутньому.

Державна політика у сфері зміни клімату має фрагментарний характер і досі розглядається як складова виключно екологічної політики. Відсутність системного підходу до проблеми зміни клімату в цілому унеможливило прийняття управлінських рішень щодо дій із запобігання зміни клімату та адаптації до неї в масштабах всієї економіки держави.

Основними причинами виникнення проблеми щодо невідкладного вдосконалення зазначеної державної політики, яка потребує розв'язання, є наступні: - недостатня законодавча та нормативно-правова урегульованість її основних засад; - низька інституційна спроможність та слабка координація органів державної влади щодо планування і реалізації дій у зазначеній сфері; - неузгодженість політики у сфері зміни клімату з законодавчими та нормативно-правовими актами в інших соціально-економічних сферах; - недостатність фінансових ресурсів; - відсутність системного підходу до створення наукового підґрунтя діяльності у сфері зміни клімату; - недостатня обізнаність громадянського суспільства та органів державної влади з усіх аспектів проблеми зміни клімату та низьковуглецевого розвитку держави.

Формування і подальша реалізація цілісної державної політики у сфері зміни клімату, гармонізованої з міжнародним законодавством, є складним завданням внаслідок мультидисциплінарного характеру проблеми. Політично, економічно і науково обґрунтовані рішення з питань зміни клімату мають прийматися для всіх секторів економіки, включаючи енергетику, промисловість, агропромисловий комплекс, транспорт, водне, лісове і житлово-комунальне господарства, землекористування, а також охорону здоров'я, збереження і відтворення природних екосистем.

Концепція покликана визначити стратегічний підхід до посилення реагування держави на виклики, пов'язані зі зміною клімату, та визначити основні шляхи досягнення цілей України щодо скорочення викидів і збільшення поглинання парникових газів та адаптації до наслідків зміни клімату. Вона має пов'язати політику у сфері зміни клімату зі стратегіями, з політиками, планами і програмами у інших сферах економічного і соціального розвитку держави.

Реалізація стратегічного підходу, передбаченого Концепцією, суттєво сприятиме досягненню цілей сталого розвитку України та посиленню її ролі у глобальних зусиллях щодо боротьби зі зміною клімату.

4.1 ВОДНІ РЕСУРСИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

4.1.1 Загальна характеристика

Більша частина області (63 %) розміщена в межах басейну річки Південний Буг, інша (37 %) – в басейні річки Дніпро.

На території області протікають дві великі річки – Південний Буг і Дніпро, 8 середніх річок: Синюха, Велика Вись, Чорний Ташлик, Ятрань, Інгул, Тясмин, Інгулець, Висунь та 1589 малих річок .

Відрізок Дніпра, що протікає по території Кіровоградської області, перетворений на “штучні моря” – Кременчуцьке та Кам’янське водосховища. Загальна протяжність берегової лінії Кременчуцького водосховища в межах області складає – 100,1 км, з яких 35,02 км – абразійні береги, Кам’янського – 39,0 км, з яких 9,8 км береги, що розмиваються. Довжина р. Дніпра в межах області (по фарватеру) становить 68 км. Найбільші притоки - Інгулець, Тясмин.

Південний Буг протікає на південному заході області. Його загальна довжина – 806 км, в межах області – 84 км. Найбільші притоки - Синюха, Велика Вись, Чорний Ташлик, Ятрань, Інгул. Південний Буг на території Кіровоградщини має ділянки звивистої каньйоноподібної долини з порогами та численними виходами гранітів.

В області нараховується 1599 річок, загальною протяжністю 7233,6 км, із них малих річок – 1589, довжиною 6318,4 км, з яких 1551 частково пересихає.

Характеристика водних об’єктів

Таблиця 4.1.1.1

Кількість річок				Довжина в межах області			
Загальна кількість, (шт.)	Великі, (шт.)	Середні, (шт.)	Малі, (шт.)	Всього, тис.км	Великі, тис.км	Середні, тис.км	Малі, тис.км
1	2	3	4	5	6	7	8
1599	2	8	1589	7,2336	0,131	0,785	6,318

Озера			Ставки			Водосховища		
Загальна кількість, (шт.)	Площа дзеркала, га	Обсяг води при НПР*, тис. м ³	Загальна кількість, (шт.)	Площа дзеркала, га	Обсяг води при НПР*, тис. м ³	Загальна кількість, шт	Площа дзеркала, га	Обсяг води при НПР*, тис. м ³
9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	-	-	2787	17138,2	239	63	9127,8	233,33

* - НПР- нормальний підпертий рівень

4.1.2 Водозабезпеченість Кіровоградської області

Кіровоградська область – одна із найменш забезпечених місцевими водними ресурсами областей України, їх запаси майже вдвічі менші, ніж у середньому по Україні. Питне водопостачання області на 70 % забезпечується за рахунок поверхневих вод, які перекидаються із р. Дніпра водоводом Дніпро-Кіровоград. Якість води річки Дніпро є вирішальним чинником санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Характерним негативним явищем для області є те, що водні ресурси розподілені нерівномірно. Найбільша кількість водних ресурсів зосереджена в річках Південний Буг та Дніпро у прикордонних районах області, де потреба у воді незначна, а віддаленість від промислових центрів області не дає змоги їх використовувати.

Місцеві водні ресурси середнього по водності року (P=50%) становлять 1,11 км³/рік. В маловодний рік (P=95%) вони зменшуються до 0,24 км³/рік.

Водозабезпеченість на 1 людину місцевим стоком в середній по водності рік становить 1190 м³, в маловодний рік – 257 м³. Сумарна водозабезпеченість на 1 жителя області становить 52095 м³ та значно більша у порівнянні з показниками в цілому по Україні, що пояснюється транзитним стоком річок Дніпра та Південного Бугу, вода яких практично не використовується в народному господарстві області, оскільки вона значно віддалена від промислових центрів.

Характеристика водозабезпеченості області та запаси підземних вод

Таблиця 4.1.2.1

Середньо багаторічний стік км ³ /рік		Стік багатоговодного року 10% км ³ /рік		Стік маловодного року 95% км ³ /рік		Водозабезпеченість стоком на одну людину (з врахуванням кількості населення станом на 01.01.2020 р.), тис.м ³ /чол		Прогнозні запаси підземних вод, млн. м ³	Експлуатаційні запаси підземних вод, млн. м ³
місцевий	сумарний	місцевий	сумарний	місцевий	сумарний	місцевий	сумарний		
1,11	48,61	2,1	94,3	0,24	30,74	1,19	52,0	146,659	52,35

Річковий стік регулюється 63 водосховищами, загальним об'ємом 233,33 млн.м³, площею водного дзеркала 9127,8 га та ставками в кількості 2787, загальним об'ємом 239,0 млн.м³, площею водного дзеркала 17138,2 га.

Наявні водні ресурси не забезпечують у повному обсязі потреби населення та галузей економіки, оскільки водні ресурси по території області розподілені

нерівномірно. Покриття дефіциту водних ресурсів здійснюється шляхом забору води з річки Дніпро та її подачею в маловодні регіони.

Підземні води (прогнозовані ресурси та експлуатаційні запаси)

Таблиця 4.1.2.2

Назва району	Запаси млн.м ³ /рік		Кількість свердловин, шт.	Водовідбір, млн.м ³ /рік (2019 рік)
	прогнозовані	У т.ч. розвідані та затверджені		
1	2	3	4	
Кіровоградська область	146,659	52,36	728	16,4
Благовіщинський	1,934	1,934	29	0,001
Бобринецький	1,314	0	30	0,090
Вільшанський	0,510	0	49	0,079
Гайворонський	6,424	6,424	40	0,200
Голованівський	1,642	1,642	42	0,080
Добровеличківський	1,460	1,460	21	0,189
Долинський	1,825	1,825	18	0,007
Знам'янський	3,577	0	65	0,224
Компаніївський	1,46	1,46	21	0,034
Кропивницький	34,67	17,973	64	1,231
Маловисківський	1,132	0	52	4,303
Новгородківський	0,548	0	29	0,268
Новоархангельський	1,570	0	35	0,074
Новомиргородський	8,286	8,491	28	0,688
Новоукраїнський	0,548	0	41	0,515
Олександрівський	50,954	0	28	0,054
Олександрійський	16,243	7,318	46	0,283
Онуфріївський	5,475	0	15	0,032
Петрівський	1,643	1,268	32	2,353
Світловодський	4,782	2,555	32	0,096
Устинівський	0,657	0	11	0,078
м. Кропивницький		17,973	53	4,444
м. Олександрія		-	14	0,133
м. Знам'янка		4,781	19	0,113
м. Світловодськ		2,555	22	0,811

4.1.3 Водокористування та водовідведення

За даними звітності 2-ТП (водгосп) водокористувачами області в 2019 році було забрано 187,6 млн. м³ води, що на 23,9 млн.м³, або на 14,6 % більше, ніж у попередньому році. Із загального обсягу із поверхневих водних джерел забрано – 171,2 млн. м³ та із підземних – 16,4 млн.м³.

Динаміка водокористування

Таблиця 4.1.3.1

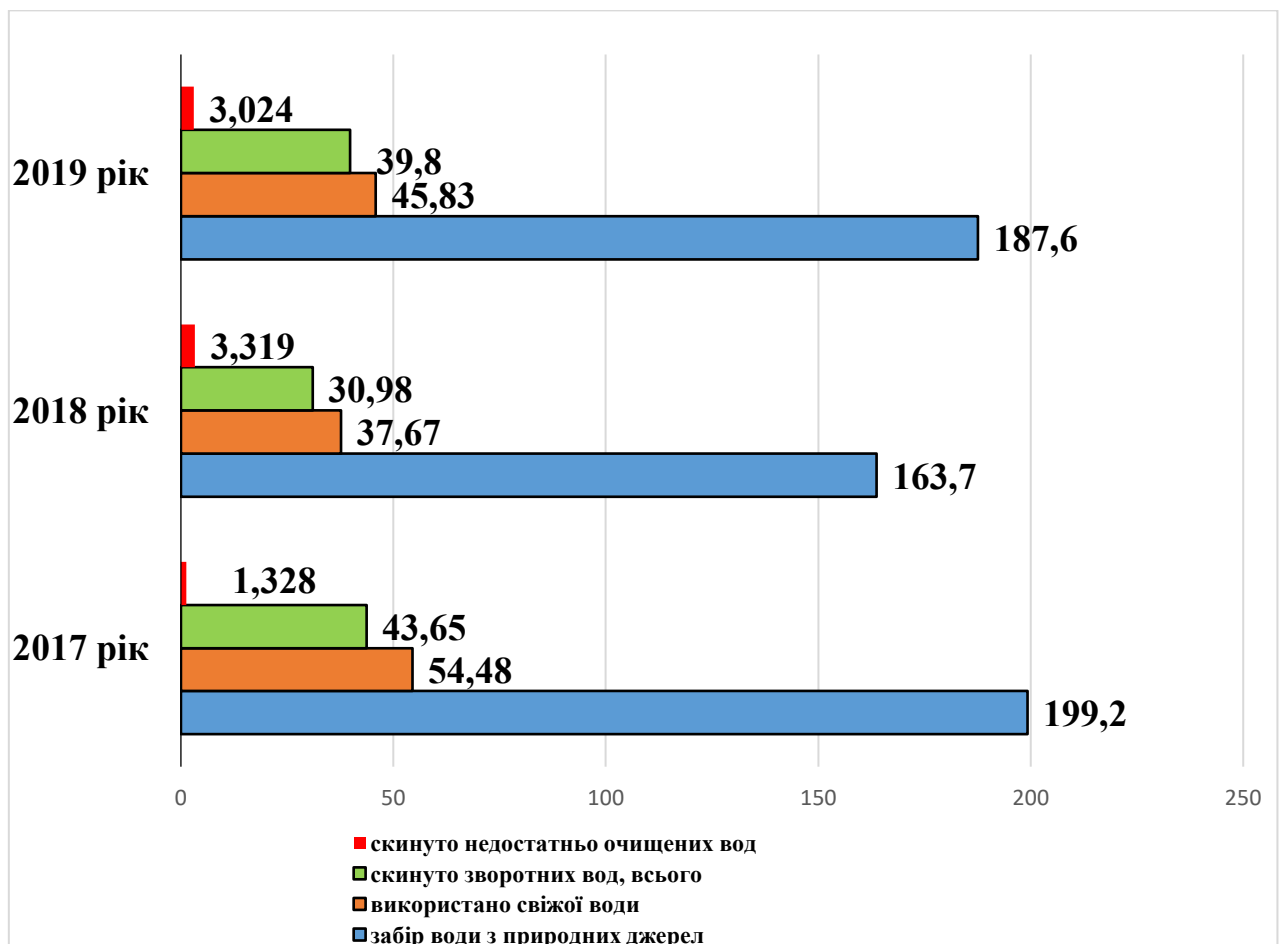
Показники	Одиниця виміру	2017 рік	2018 рік	2019 рік
1	2	4	5	5
Забрано води з природних джерел, усього	млн. м ³	199,2	163,7	187,6
у тому числі:				
поверхневої	млн. м ³	181,76	146,78	171,2
підземної	млн. м ³	17,44	16,92	16,4
морської	млн. м ³	-	-	
Забрано води з природних джерел у розрахунку на одну особу	м ³	208,3	173,14	201,05
Використано свіжої води, усього	млн. м ³	54,48	37,67	45,83
у тому числі на потреби:				
господарсько-питні	млн. м ³	19,01	18,35	17,8
виробничі	млн. м ³	33,68	16,29	23,11
сільськогосподарські	млн. м ³			-
зрошення	млн. м ³	1,668	2,898	4,831
Використано свіжої води у розрахунку на одну особу	м ³	56,97	39,84	49,12
Втрачено води при транспортуванні	млн. м ³	6,241	5,605	5,105
	% до забраної води	3,1	3,4	2,7
Скинуто зворотних вод, усього	млн. м ³	49,66	30,98	39,8
у тому числі:				
у підземні горизонти	млн. м ³	1,75	1,627	1,654
у накопичувачі	млн. м ³			
на поля фільтрації	млн. м ³			
у поверхневі водні об'єкти	млн. м ³	43,65	24,88	34,57
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, усього	млн. м ³	43,65	24,88	34,57
з них:				
нормативно очищених, усього	млн. м ³	14,48	12,72	12,5
у тому числі:				
на спорудах біологічного очищення	млн. м ³	14,25	12,51	12,27
на спорудах фізико-хімічного очищення	млн. м ³	0,002	-	-
на спорудах механічного очищення	млн. м ³	0,225	0,206	0,221
нормативно (умовно) чистих без очищення	млн. м ³	20,49	1,294	11,38
забруднених, усього	млн. м ³	1,328	3,319	3,024
у тому числі:				
недостатньо очищених	млн. м ³	1,328	3,319	3,024
без очищення	млн. м ³	-	-	-
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у розрахунку на одну особу	м ³	45,6	26,31	37,05

Протягом 2019 року використано всього свіжої води 45,83 млн.м³, в тому числі на виробничі потреби – 23,11 млн.м³, на питні та санітарно-гігієнічні потреби – 17,8 млн.м³ води, зрошення – 4,831 млн.м³.

Фактичний скид зворотних вод в поверхневі водні об'єкти у 2019 році склав 34,57 млн.м³, з них нормативно очищених вод – 12,5 млн.м³, що пройшли очистку на біологічних та механічних очисних спорудах, нормативно чистих без очистки – 11,38 млн.м³, недостатньо очищених вод – 3,024 млн.м³.

Скидання недостатньо очищених вод, у порівнянні з 2018 роком зменшилось на 0,295 млн.м³ та складає 8,75 % від загального скиду зворотних вод.

Обсяги забору, використання води з природних об'єктів та скидання зворотних вод, млн. м³

Діаграма 4.1.3.1

Обсяг оборотної, повторної і послідовно використаної води

Таблиця 10

Види економічної діяльності	2017 рік		2018 рік		2019 рік	
	млн. м ³ на рік	% економії свіжої води за рахунок оборотної	млн. м ³ на рік	% економії свіжої води за рахунок оборотної	млн. м ³ на рік	% економії свіжої води за рахунок оборотної
Усього по області	54,48	79,78	37,67	88,11	45,83	84,2
у тому числі:						
промисловість	6,505	95,89	6,998	95,3	6,964	95,14
сільське господарство	24,65	42,55	6,861	80,8	15,75	59,44
житлово-комунальне господарство	22,64	24,11	23,17	27,33	22,51	28,85

4.2 Забруднення поверхневих вод

4.2.1 Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

За даними статистичної звітності 2-ТП (водгосп) у 2019 році на території Кіровоградської області не забезпечили нормативної очистки вод 13 підприємств.

У розрізі басейнів скид забруднених зворотних вод зменшився в басейні Південного Бугу з 0,585 млн. м³ до 0,502 млн.м³, а в басейні Дніпра зменшився з 2,734 млн.м³ до 2,522 млн.м³.

До забруднювачів, які протягом останніх років постійно здійснюють скид забруднених зворотних вод в басейні Південного Бугу, належить підприємства: Смолінське ВКГ ОКВП "Дніпро-Кіровоград", КП "Мала Виска Водоканал", Новоукраїнське ЖКП, КП "Нілот" смт Добровеличківка, МКП "Міськводоканал" м. Бобринець.

А в басейні Дніпра підприємства-забруднювачі: Олександрійське ВКГ ОКВП "Дніпро-Кіровоград", Знам'янське ВКГ ОКВП "Дніпро-Кіровоград", КП "Оберіг-Аква" смт Олександрівка, КП "Знам'янська обласна бальнеологічна лікарня" Кіровоградської обласної ради.

У поверхневі водні об'єкти за 2019 рік відведено 34,57 млн.м³ зворотних вод, з них нормативно очищених на очисних спорудах - 12,5 млн.м³, в тому числі пройшли повну біологічну очистку - 12,27 млн.м³, механічну очистку - 0,22 млн.м³.

Централізованим водовідведенням забезпечені споживачі 11 із 12 міст (91,7 %) та 18 із 22 селищ міського типу, або 66,7 % від загальної кількості міст та селищ міського типу, та 6 сільських населених пунктів, або 0,6 %.

Пропускна спроможність очисних споруд перевищує обсяг стоків, які надходять на очищення і використовуються у середньому по області на

36,4 % до встановленої потужності, що зумовлює непродуктивні витрати паливно-енергетичних ресурсів та збільшення собівартості послуг.

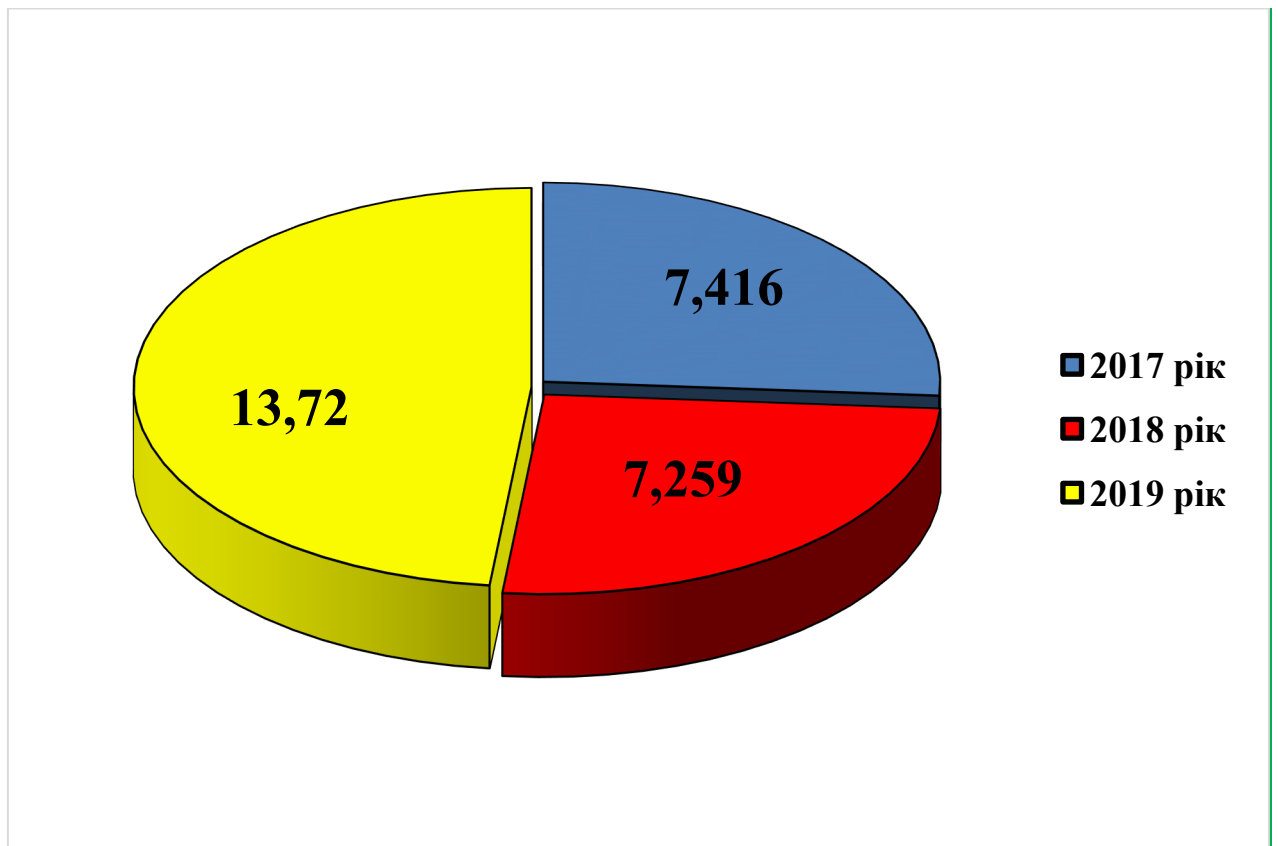
Технічний стан практично всіх каналізаційних очисних споруд потребує їх модернізації або реконструкції.

*Скидання забруднюючих речовин із зворотними водами
у поверхневі водні об'єкти*

Таблиця 4.2.1.1

Скидання забруднюючих речовин по регіону	2017 рік	2018 рік	2019 рік
	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	обсяг забруднюючих речовин, тис. т
Скинуто забруднюючих речовин, усього	7,416	7,259	13,72

*Обсяги забруднюючих речовин, які скинуто зі зворотними водами
у поверхневі водні об'єкти, тис. тонн*

Діаграма 4.2.1.1

*Скидання зворотних вод та забруднюючих речовин водокористувачами –
забруднювачами поверхневих водних об'єктів*

Таблиця 4.2.1.2

Назва водокористувача-забруднювача	2017 рік		2018 рік		2019 рік	
	об'єм скидання зворотних вод, млн.м ³	обсяг забруднюючих речовин, т	об'єм скидання зворотних вод, млн.м ³	обсяг забруднюючих речовин, т	об'єм скидання зворотних вод, млн.м ³	обсяг забруднюючих речовин, т
<i>р. Інгулець басейн р. Дніпро</i>						
Знам'янське ВКГ ОКПВ "Дніпро-Кіровоград"	0,676	435,0	0,637	405,06	0,546	0,322
Олександрійське ВКГ ОКПВ "Дніпро-Кіровоград"	-	-	2,018	999,52	1,912	1,079
<i>р.Південний Буг, басейн р.Південний Буг</i>						
Смолінське ВКГ ОКПВ "Дніпро-Кіровоград"	0,3	302,182	0,339	262,04	0,263	0,191

4.2.2 Основні забруднювачі водних об'єктів (за галузями економіки)

Водовідведення у поверхневі об'єкти за галузями економіки у 2019 році

Таблиця 4.2.2.1

Назва видів діяльності (галузі)	Кількість підприємств	Водовідведення у поверхневі водні об'єкти, млн. м ³			
		Всього	з них забруднених зворотних вод	нормативно чистих без очистки	нормативно очищених на очисних спорудах
Всього по регіону	241	34,57	3,024	11,38	12,50
Промисловість	57	8,147	-	0,192	0,282
енергетика	5	6,568	-	-	0,267
чорна металургія	4	0,911	-	-	-
харчова промисловість	15	0,149	-	0,149	-
Сільське господарство	63	10,07	-	-	-
Рибне господарство	25	10,07			
Житл. та побутгосп.	96	16,21	2,993	1,108	12,11

4.3 Якість поверхневих вод

4.3.1 Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками

У 2019 році гідрохімічний моніторинг поверхневих вод на території Кіровоградської області, здійснювався Регіональним офісом водних ресурсів в Кіровоградській області і лабораторією моніторингу вод та ґрунтів Кіровоградської гідрогеолого-меліоративної партії у відповідності до Програми державного моніторингу вод у частині проведення Держводагентством

спостережень на масивах поверхневих вод, забір води з яких здійснюється для задоволення питних і господарсько-побутових потреб населення, затвердженої наказом Держводагентства від 18 січня 2019 року № 30, та Програми державного моніторингу вод у частині проведення Держводагентством спостережень масивів поверхневих вод, забір води з яких здійснюється для задоволення питних і господарсько-побутових потреб населення, затвердженої наказом Держводагентства від 11 червня 2019 року № 336.

Державний моніторинг поверхневих вод, на території Кіровоградської області у 2019 році, проводився на 4 пунктах моніторингу, розташованих у басейні Південного Бугу, одному – в суббасейні Нижнього Дніпра та одному – в суббасейні Середнього Дніпра.

Перелік створів, їх місце розташування та періодичність відбору проб наведено в таблиці 4.3.1.1.

*Перелік створів спостереження якості поверхневих вод на території
Кіровоградської області*

Таблиця 4.3.1.1

№ з/п	Найменування створу	Місце знаходження створу	Відстань від гирла, км	Періодичність відбору проб
Басейн річки Дніпро – 2 створи				
1	р. Інгулець Іскрівське водосховище	смт Петрово, питний водозабір	393	щомісячно
2	р. Дніпро	м. Світловодськ, питний водозабір ОКВП "Дніпро-Кіровоград"	580	щомісячно
Басейн річки Південний Буг – 4 створи				
3	р. Синюха, Новоархангельське водосховище	смт Новоархангельск, питний водозабір смт Смолине	94	щоквартально
4	р. Чорний Ташлик, ліва притока р. Синюха	питний водозабір, смт Помічна	51	щоквартально
5	р. Інгул, Кіровоградське водосховище	питний водозабір м. Кропивницький	318	щоквартально
6	р. Сухокля, права притока р. Інгул	м. Бобринець питний водозабір	26	щоквартально

Поверхневі води басейнів обох річок найбільше забруднені органічними сполуками. Підвищений вміст органічних речовин є наслідком ряду факторів, а саме: надходження у водні об'єкти недостатньо очищених комунальних стоків; скиду зі зворотними водами підприємств забруднюючих речовин; висока зарегульованість стоку і, як наслідок, мала проточність річок і водойм, збільшення площі випаровування; висока розорюваність сільськогосподарських земель; недотримання умов господарювання в прибережних захисних смугах; в останні роки, недостатня кількість опадів та підвищення середньорічної

температури; потрапляння у водойми органічних сполук природного походження.

Найвищі показники органічного забруднення в басейні Південного Бугу спостерігалися на річці Сухокля біля м. Бобринця та на річці Чорний Ташлик в м. Помічній. Однією із причин такого стану є мала проточність водойм.

У басейні Дніпра найвищі показники забруднення органічними речовинами спостерігалися в створі спостереження в Іскрівському водосховищі на річці Інгулець в смт Петровому.

Перевищення показників мінералізації та жорсткості, а також магнію в поверхневих водах Кіровоградщини частково носить природний характер та відносяться до категорії – "води з підвищеною мінералізацією". З цієї причини найбільшу мінералізацію має річка Сухокля в Бобринецькому районі.

У басейні Дніпра високі показники жорсткості спостерігаються в створі, розташованому на Іскрівському водосховищі в смт Петровому.

Кисневий режим всіх річок задовільний. Концентрація розчиненого кисню не знижувалася нижче рівня ГДК. Вміст біогенних елементів групи азоту в басейні перебуває також значно нижче ГДК для водойм господарсько-питного водокористування.

За результатами гідрохімічних вимірювань встановлено, що якість поверхневої води в контрольних створах відповідала нормативам екологічної безпеки для водойм господарсько - питного водопостачання за винятком, в окремих випадках, таких показників, як біологічне споживання кисню (далі – БПК), хімічне споживання кисню (далі – ХСК), магній, лужність, сухий залишок, залізо та жорсткість.

Відповідно до програми державного моніторингу довкілля в частині здійснення Держводагентством контролю за якістю поверхневих вод на території Кіровоградської області здійснювались спостереження на 4 питних водозаборах.

1. Питний водозабір р.Інгул, Кіровоградське водосховище. У водоохоронній зоні Кіровоградського водосховища розташований "Лелеківський водозабір" обласного виробничого комунального підприємства "Дніпро-Кіровоград".

Лелеківський водозабір, розташований у поймі р. Інгула, та налічує 25 свердловин. Глибина залягання водоносного горизонту сягає від 13 м до 26 м. Кіровоградське водосховище, розташоване на р. Інгулі, фактично поповнює підземний горизонт, що використовується для водозабору.

Протягом 2019 року у створі було відібрано 12 проб води на гідрохімічні дослідження та виконано 200 вимірювань показників якості води. Перевищення гранично допустимих концентрацій, встановлених для водойм господарсько-побутового водопостачання, спостерігалися по 2 показниках: ХСК 22,0-42,27 мгО₂/дм³ (норма - 15,0 мгО₂/дм³), БПК₅ 2,28-3,78 мгО₂/дм³ (норма - 3,0 мгО₂/дм³).

Кисневий режим водосховища був задовільним, вміст розчиненого кисню перебував у межах 8,33 - 11,99 мгО₂/дм³ при нормі не менше 4,0 мгО₂/дм³.

Вміст біогенних елементів групи азоту та фосфору, перебуває у межах гранично-допустимих концентрацій.

Значних змін показників якості води у Кіровоградському водосховищі в порівнянні з 2018 роком не відбулося.

2. *р. Чорний Ташлик, ліва притока р.Синюхи, питний водозабір смт Помічна.* Відібрано 12 проб води та проведено 200 вимірювань фізико-хімічних показників. Спостерігалися підвищення концентрації показників: ХСК 29,90 – 41,41 мгО/дм³ та БСК₅ 3,36 – 3,79 мгО₂/дм³.

Вода питного водозабору має високу природню мінералізацію, показник сухого залишку протягом року, перебуває у межах від 981,00 мг/дм³ до 1259,00 мг/дм³. Спостерігалось підвищення концентрації нітратів, протягом зимових місяців до 17,66 мг/дм³, що значно вище значень показника в період з весни по осінь. У весняно-осінній період середнє значення нітратів – 1,75 мг/дм³. Така сама картина спостерігається і з показником фосфатів, взимку середнє значення цього показника практично в п'ять разів більше ніж у весняно-осінній період. При цьому, ці показники не перевищують норми гранично-допустимих концентрацій. У порівнянні з 2018 роком показники якості води значно не змінилися.

3. *Річка Сухокля, ліва притока р.Інгул, м.Бобринець.* Якість води питного водозабору для м. Бобринця належить до категорії помірно забрудненої. Вода р. Сухоклеї без попередньої підготовки малоприсадатна для споживання.

Протягом 2019 року у пункті моніторингу було відібрано 12 проб води та проведено 200 вимірювань. Показник органічного забруднення води – ХСК, протягом року, знаходився в межах від 29,17 до 48,45 мгО₂/дм³, показник БПК₅ від 2,97 – 3,90 мгО₂/дм³. Значення розчиненого у воді кисню, перебуває в межах оптимальних значень 8,00 – 11,54 мгО₂/дм³.

Показник сухого залишку перебуває у межах 1208,00 – 1484,00 мг/дм³, що вказує на високу природню мінералізацію води. Аналізуючи зміну значення показника сухого залишку з 2012 року, спостерігається тенденція збільшення цього показника в 1,3 рази.

Вміст біогенних елементів групи азоту та фосфору, знаходився в межах гранично-допустимих концентрацій.

4. *Річка Синюха, Новоархангельське водосховище смт Новоархангельськ, питний водозабір смт Смолине.* Протягом року відібрано 12 проб води та проведено 200 вимірювань фізико-хімічних показників. Кисневий режим знаходився в межах норм і складав 8,31 – 11,92 мгО₂/дм³. Показник органічного забруднення води – ХСК, протягом 2019 року, перебуває у межах від 20,79 до 34,34 мгО₂/дм³, показник БПК₅ від 2,50 до 3,21 мгО₂/дм³.

5. *р. Інгулець Іскрівське водосховище, питний водозабір смт Петрове.* Проби води для вимірювання на гідрохімічні показники в Іскрівському водосховищі відбиралися в 2019 році 12 разів, на гідрохімічні показники виконано 2000 вимірювань.

Вода річки Інгулець має природну високу мінералізацію. У період коли здійснюється подача дніпровської води каналом "Дніпро-Інгулець" спостерігається значне зниження показника сухого залишку до 285,00 мгО₂/дм³. Протягом періоду, коли подача вода відсутня, значення показника сухого залишку збільшується. Максимальна концентрація сухого залишку спостерігалася в березні 2019 року – 1190,00 мг/дм³.

Така сама тенденція спостерігається і по інших показниках. Середня концентрація нітратів, в період промивки, складає – 0,80 мг/дм³, в період відсутності промивки – 7,21 мг/дм³, що практично в 6,5 разів більше. Максимальна концентрація нітратів була зафіксована в грудні 2019 року – 16,42 мг/дм³. Середнє значення показника фосфатів, під час промивки – 0,17 мг/дм³, при відсутності промивки – 0,73 мг/дм³, що більше в чотири рази. Максимальна концентрація фосфатів була зафіксована в лютому 2019 року – 1,61 мг/дм³.

Протягом року показник органічного забруднення води – ХСК знаходився в межах від 26,47 до 40,59 мгО₂/дм³, показник БПК₅ від 2,95 до 3,72 мгО₂/дм³.

Концентрація розчиненого кисню протягом року перебувала в діапазоні 8,10 – 11,07 мгО₂/дм³. У холодну пору року кисневий режим річки кращий, ніж у період літньої межени.

б. р. Дніпро, 580 км, правий берег, питний водозабір м. Світловодськ. Спостереження за якістю води в пункті моніторингу розпочали в 2019 році. Протягом року відібрано 12 проб води та проведено 200 вимірювань фізико-хімічних показників.

Значення розчиненого у воді кисню, перебувала в межах оптимальних значень 7,99 – 11,77 мгО₂/дм³.

Показник органічного забруднення води – ХСК, протягом року, перебуває у межах від 19,00 до 30,53 мгО/дм³, максимальне значення показника було зафіксовано в червні 2019 р. Показник біологічного споживання кисню БПК₅ мав значення 1,67 – 3,47 мгО₂/дм³.

Вміст біогенних елементів групи азоту та фосфору, перебуває у межах гранично-допустимих концентрацій.

4.3.2. Гідробіологічна оцінка якості вод та стан гідробіоценозів

Спостереження за станом гідробіоценозів водних об'єктів у 2019 році проводились Кіровоградським обласним центром з гідрометеорології.

У басейні річки Дніпро пунктом спостереження було Кременчуцьке водосховище в районі м. Світловодська стан гідробіоценозів стабілізується:

Домінуючими групами фітопланктону в водосховищі були діатомові, синьозелені, пірофітові та зелені водорості β-мезосапробної зони. У створах м. Світловодська "цвітіння" вод спостерігалася від помірного до сильного ступеню у серпні. Фітопланктон у створах м. Світловодська був багатий і різноманітний, стан його був сталий. Загалом за результатами гідробіологічних

спостережень стан водних ценозів водосховища відповідав третьому класу якості вод – помірно забруднені води.

4.3.3 Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

Епідемічна ситуація в області протягом 2019 року залишалась відносно стабільною. Не зареєстровано спалахів та групових випадків захворювань, пов'язаних з об'єктами водопостачання та поверхневими водоймами.

Загальна інфекційна захворюваність знизилась на 18,9 %, зареєстровано 133140 випадків інфекційних захворювань.

Обласні показники захворюваності на гострі кишкові інфекції, сальмонельози, вірусний гепатит А не перевищували середньостатистичні рівні по Україні.

Фахівцями ДУ "Кіровоградський обласний лабораторний центр МОЗ України" забезпечено проведення санітарно-епідеміологічного моніторингу за об'єктами довкілля, перш за все води питної, відкритих водоймищ, ін., у тому числі щодо можливого вірусного забруднення.

З поверхневих водойм було досліджено 294 проби води за бактеріологічними показниками. Вода з водойм першої категорії, що використовується як джерело водопостачання, відповідала нормативам, як і в минулому році. З водойм другої категорії, які використовуються для відпочинку та купання населення, не відповідали нормативам 25 з 142 проб, що становить 17,6 % (2018 рік - 27 %).

4.3.4 Радіаційний стан поверхневих вод

Радіологічною лабораторією ДУ "Кіровоградський обласний лабораторний центр МОЗ України" на радіаційні речовини (цезій-137, стронцій-90) з водойм 1 категорії водокористування було досліджено 5 проб та з водойм 2 категорії 5 проб, з яких 1 не відповідала гігієнічним нормативам.

4.4 Якість питної води та її вплив на здоров'я населення

Централізованим водопостачанням охоплені всі 12 міст області, 22 з 27 селищ міського типу (81,5%) та 183 села з 991 (18,5%).

Забір води здійснюється з відкритих водоймищ та підземних джерел. Джерелом водопостачання 13 водопроводів (4 міст, 2 селищ та 7 сіл), загальною чисельністю населення більше півмільйона чоловік, є міжрайонний водопровід "Дніпро-Кіровоград", який забирає і подає воду з Кременчуцького водосховища на річці Дніпро.

На даний час на території області лабораторні дослідження якості питної води здійснюють 7 акредитованих лабораторій трьох підприємств, а саме: ОКВП "Дніпро-Кіровоград" (5 лабораторій), КП "Теплоенергетик" (1 лабораторія), КП "Петрівське" (1 лабораторія) та ДУ "Кіровоградський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України".

Дослідження якості питної води у 2019 році, яку ОКВП "Дніпро-Кіровоград" надає споживачам, показують, що вона відповідає вимогам ДСанПіНу 2.2.4-171-10 "Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною".

Фахівцями ДУ "Кіровоградський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України" протягом 2019 року із мереж централізованого водопостачання досліджено 2632 проби питної води за санітарно-хімічними показниками. Не відповідали нормативам 726 проб, або 27,6 %, найчастіше за органолептикою (смак, запах, каламутність, кольоровість), жорсткістю води, за вмістом заліза.

За бактеріологічними показниками досліджено 3958 проб води, з них не відповідали нормативам 254 проби (6,4 %); у 2018 році – 8,6 %.

За вмістом радіонуклідів (цезій, стронцій, радон) досліджено 13 проб, які відповідали нормативам.

Із джерел нецентралізованого водопостачання (колодязі громадського користування, каптажі та артезіанські свердловини) досліджено 1943 проби води за санітарно-хімічними показниками. З них не відповідали нормативам 1245 проб, або 64 % найчастіше за вмістом нітратів, сухого залишку, жорсткості (за 2018 р. – 70 %).

При цьому значні обсяги підземної води області подаються з відхиленням від стандарту та мають підвищену загальну жорсткість, підвищений вміст сухого залишку, заліза, марганцю, нітратів і аміачних сполук. Серед 58 % проб води із колодязів та свердловин, які були досліджені на вміст нітратів, не відповідали нормативам (за 2018 р. – 65,5 %).

За бактеріологічними показниками досліджено 1997 проб води, не відповідали гігієнічним нормативам – 394, або 19,9 % (2018 р. – 18,9 %).

За вмістом радіонуклідів (цезій, стронцій, радон) досліджено 178 проб, із яких 32 не відповідали гігієнічним нормативам за вмістом радону, що становить 18 %, (2018 р. - 26,0 %).

Як свідчать результати досліджень, практично вся природна питна вода потребує очищення та знезараження.

На виконання Постанови головного державного санітарного лікаря України від 17.05.2010 року №16 "Про попередження виникнення випадків метгемоглобінемії у дітей" організована робота з батьками новонароджених дітей в лікувально-профілактичних закладах та обов'язкове проведення лабораторних досліджень води із колодязів, що використовується для харчування дітей до 3-х років.

Вживання води, забрудненої нітратами, особливо небезпечно дітям до 1 року – адже призводить до виникнення водно-нітратної метгемоглобінемії, внаслідок якої можуть бути летальні випадки.

Крім того, в організмі людини нітрати в процесі хімічних реакцій відновлюються до нітритів, які в подальшому, реагуючи з амінами й амідами, беруть участь в утворенні нітрозамінів, які мають канцерогенні властивості.

Саме тому вживання води з наднормативним вмістом нітратів сприяє підвищенню ризику онкогенної захворюваності.

4.5 Заходи щодо покращення стану водних об'єктів

З метою відтворення та захисту водних ресурсів області у 2019 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у сумі 22 895,6 тис.грн. здійснювалася реалізація 12 природоохоронних заходів та об'єктів, а саме:

реконструкція каналізаційних очисних споруд в м. Світловодську Кіровоградської області. Коригування у сумі 2 610,7 тис.грн.;

нове будівництво системи водовідведення з підключенням до централізованих мереж водовідведення ОКВП "Дніпро-Кіровоград" КП "Знам'янська обласна бальнеологічна лікарня" по вул. Героїв Чорнобиля, 6, м. Знам'янка та Знам'янського психоневрологічного інтернату з геріатричним відділенням по вул. Соборна, 148, м. Знам'янка (з виготовленням проектно-кошторисної документації у сумі 4 822,0 тис. грн.;

будівництво каналізаційних очисних споруд з їх підключенням до мереж в м. Долинська Кіровоградської області (з виготовленням проектно-кошторисної документації 236, 9 тис.грн.;

реконструкція гідротехнічної споруди ставка на території Плетеноташлицької сільської ради Маловисківського району Кіровоградської області (коригування) у сумі 4 726,1 тис.грн.;

реконструкція окремих конструктивних елементів водопропускної споруди на р. Синиця по вул. Заводська в м. Блговіщенське Кіровоградської області (з виготовленням проектно-кошторисної документації у сумі 2 696,6 тис.грн.;

реконструкція водообвідного каналу водопропускної споруди на р. Синиця по вул. Заводська в м. Благовіщенське Кіровоградської області (з виготовленням проектно-кошторисної документації у сумі 1 358,8 тис.грн.;

реконструкція очисних споруд потужністю 150 м.куб./добу у смт Новгородка Кіровоградської області" у сумі 507,3 тис.грн.;

розчищення прибережної зони, реконструкція дамби, кріплення мокрого укосу дамби із застосуванням габіонів і протиерозійних геоматів, гнучке кріплення правого берега ставка парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення "Хутір Надія" (з коригуванням проектно-кошторисної документації)" у сумі 972,6 тис.грн.;

виготовлення паспортів водних об'єктів у сумі 2 042, 4 тис. грн.;

реконструкція каналізаційних очисних споруд з новим будівництвом цеху механічного зневоднення осаду стічних вод по вул. Байкальська, 107 в м. Кропивницькому Кіровоградської області у сумі 2 177, тис. грн.;

реконструкція каналізаційних очисних споруд м. Знам'янка, вул. Будьоного, 207 Кіровоградської області 523,9 тис.грн.;

реконструкція берегової лінії з метою покращення санітарного стану русла річки Велика Вись в районі с. Панчеве Новомиргородського району,

Кіровоградської області (з виготовленням проектно-кошторисної документації у сумі 221,3 тис.грн.грн.

За рахунок коштів державного бюджету здійснювалася реалізація таких природоохоронних заходів:

реконструкція каналізаційних очисних споруд з новим будівництвом цеху механічного зневоднення осаду стічних вод по вул. Байкальська, 107 в м. Кропивницькому Кіровоградської у сумі 21 771,117 тис.грн.;

реконструкція каналізаційних очисних споруд м. Знам'янка, вул. Будьоного, 207 Кіровоградської області у сумі 5 238,703 тис.грн.

Загалом на заходи з охорони водних ресурсів у 2019 році було використано кошти державного та обласного бюджетів цю сумі 49 905,42 тис.грн.

5. ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

5.1. Збереження біологічного та ландшафтної різноманіття, формування національної екологічної мережі

5.1.1. Загальна характеристика

Біорізноманіття представляє собою різноманітність живих організмів з усіх джерел, включаючи серед іншого наземні, морські та інші водні екосистеми і екологічні комплекси, частиною яких вони є, а також різноманіття в рамках виду, між видами і різноманіття екосистем.

Дуже важливим сьогоденним завданням сучасного світу на шляху до збереження природи та людства є збереження біорізноманіття. Щоб зупинити глобальні втрати біорізноманіття, у 1992 році 168 країн підписали Конвенцію ООН про охорону біорізноманіття та закликали світову спільноту згуртуватися навколо фундаментальної загрози, що нависає над людством – втратою середовища існування самої людини.

Різні види, займаючи відповідні екологічні ніші, забезпечують повніше використання ресурсів. Конкуренція за ресурси між видами сприяє ефективнішому природному добору. Збереження біорізноманіття на видовому рівні означає збереження окремих видів у природних умовах їх існування.

На території України представлено близько 35% європейського біорізноманіття, а це понад 70 тис. видів тварин і рослин. На жаль, значна частина природних та напівприродних ландшафтів України стрімко деградує під впливом діяльності людини. Так землі сільськогосподарського призначення складають близько 71,2% території країни, а орні землі — близько 53,8%. У низці південних областей країни сільськогосподарські землі складають майже 90% їхньої території.

Для збереження біорізноманіття на популяційно-видовому рівні використовуються такі основні заходи:

- підтримка природного стану популяцій, попередження розповсюдження хвороб, шкідників і паразитів серед видів природної флори та фауни;

- збереження внутрішньо-популяційного генетичного різноманіття природних популяцій, у тому числі збереження та відтворення генофонду мисливських тварин і природних рослинних ресурсів;

- збереження або відновлення чисельності та ареалів природних популяцій видів рослин, грибів і тварин, у тому числі занесених до Червоної книги України та міжнародних переліків рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення.

5.1.2. Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

Основною загрозою для біологічного та ландшафтного біорізноманіття є антропогенна діяльність. Вона призводить до знищення природних середовищ існування тварин і місць зростання рослин, їх фрагментації та деградації (включаючи забруднення), у глобальній зміні клімату, екологічно незбалансованій експлуатації, поширенні чужерідних видів, розповсюдженні хвороб та шкідників.

В результаті необґрунтованого розорювання земель, вирубки лісів, осушення чи обводнення території, промислового, житлового та дачного будівництва відбувається знищення природних середовищ існування тварин і місць зростання рослин.

Земельний фонд Кіровоградської області зазнає надмірного антропогенного впливу, який виражається в перевищенні допустимих показників його сільськогосподарської освоєності та незбалансованості структури земельних угідь. Стан земельних ресурсів близький до критичного. Порушення екологічно-допустимих співвідношень площ ріллі, природних кормових і лісових угідь негативно відбивається на стійкості агроландшафтів, внаслідок чого поширені процеси деградації земель. Причиною цього є тривале різнобічне та високоінтенсивне використання природних ресурсів з часу заселення області і до наших днів. Завдяки цьому на її території історично сформувався певний тип ландшафту, представлений відповідним складом природних, напівприродних та штучних екосистем. Природні ландшафти і близькі до них за сучасним станом території та об'єкти складають близько чверті від загальної площі області, найменшою мірою антропогенної трансформації зазнали землі, зайняті лісами, водами, болотами, чагарниками, луками, степовим різнотрав'ям тощо, і вони мають скласти основу для формування національної екологічної мережі на теренах області. Природні комплекси в межах природно-заповідного фонду на даний час є найбільш захищеними.

5.1.3. Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття

Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття це багатоаспектний процес, який передбачає законодавче, науково-методичне, соціально-економічне забезпечення програм і заходів у цій сфері.

Збереження біорізноманіття означає збереження окремих видів у природних умовах їх існування. Основна увага приділяється видам, що перебувають під загрозою зникнення та мають ключове значення для збереження біорізноманіття на національному та глобальному рівні. Збереження видів у природних середовищах існування та місцях зростання має здійснюватися на всій території України, незалежно від природоохоронного статусу земельної ділянки. Необхідно удосконалити національне законодавство щодо збереження і

невиснажливого використання видів, забезпечення контролю за його дотриманням на землях користувачів та власників з різною формою власності.

"Червона книга" – це державний документ про сучасний стан видів тварин і рослин, які перебувають під загрозою зникнення, та про заходи щодо їхнього збереження й наукового обґрунтованого відтворення. До неї вносять види тварин і рослин, які постійно чи тимчасово (наприклад, перелітні птахи) мешкають у природних умовах на території України або в межах її територіальних вод.

Зниклі види – не виявлені в дикій природі після неодноразових пошуків, проведених у місцях їхнього можливого існування.

Зникаючі види – перебувають під загрозою зникнення, збереження яких мало ймовірно, якщо триватиме дія чинників, що негативно впливають на стан їхніх популяцій.

Вразливі види – в недалекому майбутньому можуть бути внесені до категорії зникаючих, якщо не вжити негайних заходів для їхнього збереження.

Рідкісним видам у даний час не загрожує зникнення, хоча внаслідок їхньої незначної популяції або обмеженого ареалу така загроза може виникнути за несприятливих змін середовища існування.

Відновлені види – види, стан популяцій яких, завдяки вжитим заходам охорони, не викликає стурбованості. Проте вони не підлягають використанню і потребують постійного контролю.

Для кожного із занесених до "Червоної книги України" видів наведені дані про їхнє поширення, особливості будови, функціонування, життєвий цикл, чисельність у природі, вжиті заходи охорони або ті, що плануються, тощо. Нині в Україні потребують охорони близько 600 видів рослин і понад 380 видів тварин.

Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття є обов'язковою умовою сталого (збалансованого) розвитку. Тваринний та рослинний світ Кіровоградщини, незважаючи на значну господарську освоєність території області та фрагментацію природних біотопів, залишається відносно багатим. Цьому сприяє географічне положення даної території, яку з південного заходу на північний схід перетинає природна межа між Лісостепом і Степом.

Із 413 видів наземних хребетних тварин, відомих для Дніпровсько-Бузького лісостепоного зоогеографічного району (ссавців - 65 видів, птахів - 324, плазунів - 13, амфібій - 11), на території Кіровоградщини виявлено 368 видів, в тому числі: ссавців - 65, птахів - 279, плазунів - 13, амфібій - 11. Крім того, водойми області населяє 61 вид риб, з яких найбільш численними є представники ряду карпоподібних (35 видів).

5.1.4. Формування регіональної екологічної мережі

Важливим питанням є вдосконалення нормативно-правової бази у сфері збереження, розширення, відтворення та охорони єдиної системи територій з природним станом ландшафту та інших природних комплексів і унікальних територій, створення на їх основі природних об'єктів, які підлягають особливій

охороні, що сприяє зменшенню, запобіганню та ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності людей на навколишнє природне середовище, збереженню природних ресурсів, генетичного фонду живої природи.

Формування екологічної мережі передбачає зміни в структурі земельного фонду країни шляхом віднесення (на підставі обґрунтування екологічної безпеки та економічної доцільності) частини земель господарського використання до категорій, що підлягають особливій охороні з відтворенням притаманного їм різноманіття природних ландшафтів.

Згідно з Законом України “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки” та Законом України “Про екологічну мережу України” рішенням сесії Кіровоградської обласної ради від 24 січня 2003 року № 141 була затверджена обласна програма формування національної екологічної мережі на території Кіровоградської області на 2003-2015 роки (далі - Програма).

На виконання заходів Програми складено текстову частину проекту регіональної схеми національної екологічної мережі на території Кіровоградської області, проведено оцінку її ефективності та виготовлено картографічні матеріали. Також створена електронна версія топографічної карти області з нанесеною регіональною схемою екологічної мережі, яка за поданням обласної державної адміністрації затверджена рішенням обласної ради від 23 червня 2017 року № 329 “Про затвердження регіональної схеми екологічної мережі Кіровоградської області”.

Площі земельних угідь – складових національної екомережі

Таблиця 5.1.4.1

№ з/п	Складові елементи екомережі	Площа, тис. га
1	2	3
1	Об’єкти природно-заповідного фонду	100,4
2	Водно-болотні угіддя	25,3
3	Відкриті заболочені землі	10,6
1	2	3
4	Водоохоронні зони	58,3
5	Прибережні захисні смуги	23,3
6	Ліси та інші лісовкриті площі	186,2
7	Курортні та лікувально-оздоровчі території	-
8	Рекреаційні території	0,8
9	Землі під консервацією	-
10	Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом	13,3
11	Пасовища, сіножаті	246,8
12	Радіоактивно забруднені землі, що не використовуються в господарстві	-
13	Загальна площа екомережі	665,0
14	Загальна площа Кіровоградської області	2458,8

5.1.5. Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами

У сучасних умовах науково-технічного прогресу, поширення новітніх технологій, а також сфер їх застосування, невід'ємною складовою екологічної безпеки стає біологічна безпека при поводженні з генетично-модифікованими організмами.

Правове регулювання забезпечення біологічної та генетичної безпеки як складових екологічної безпеки - це один із нових, водночас актуальних напрямів еколого-правової науки та законодавства.

В Україні під час проведення медико-біологічних досліджень практично не враховуються сучасні вимоги біобезпеки, біозахисту та біоетики.

Тому найбільш пріоритетним завданням на даний час є реалізація державної політики у запровадженні системи біологічної безпеки поводження з генетично модифікованими організмами.

Основними принципами державної політики в галузі генетично-інженерної діяльності та поводженні з генетично модифікованими організмами (далі - поводження з ГМО) на сучасному етапі як в Україні, так і на Кіровоградщині є:

пріоритетність збереження здоров'я і охорони навколишнього природного середовища порівняно з отриманням економічних переваг від застосування ГМО;

забезпечення заходів щодо дотримання біологічної і генетичної безпеки при створенні, дослідженні та практичному використанні ГМО в господарських цілях;

контроль за ввезенням на митну територію області ГМО та продукції, отриманої з їх використанням, їх реєстрацією та обігом;

загальнодоступність інформації про потенційні ризики від застосування ГМО, які передбачається використовувати у відкритій системі, та заходи щодо дотримання біологічної та генетичної безпеки;

державна підтримка генетично-інженерних досліджень та наукових і практичних розробок у галузі біологічної і генетичної безпеки при створенні, дослідженні та практичному використанні ГМО в господарських цілях.

5.2. Охорона, використання та відтворення рослинного світу

Рослинний світ - один з найважливіших елементів довкілля. Майже у всіх екосистемах рослини є базою для розвитку всієї системи, адже саме вони створюють початкову біологічну масу та біологічно зв'язують енергію в речовину. Тому рослинний світ підлягає особливій охороні з боку держави та суспільства.

Охорона рослинного світу передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на збереження просторової, видової та ценотичної різноманітності і цілісності об'єктів рослинного світу, охорону умов їх місцезростання, збереження від знищення, пошкодження, захист від шкідників і хвороб, а також невиснажливе використання.

Здійснюється охорона рослинного світу центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, власниками та користувачами (у тому числі орендарями) земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти рослинного світу, а також користувачами природних рослинних ресурсів.

Основна мета індивідуальної охорони природи полягає в тому, щоб зберегти рослинний світ області, особливо ті види, що зникають, оскільки наука поки що безсила відновити будь-який вид, на створення якого еволюція витратила мільйони років. Для здійснення охорони рослинного світу застосовують адміністративні, законодавчі, організаційні, виховно-пропагандистські заходи. Широка пропаганда знань з охорони рослинного світу області шляхом публікацій у періодичній пресі, проведення лекцій і передач по радіо і телебаченню має виховний характер.

Для здійснення охорони рідкісних, зникаючих видів рослин адміністративним шляхом влаштовують і створюють заповідники різних рангів. Заповідники - надійний метод охорони рідкісних рослин, проте, через дефіцит територій їх не можна здійснювати безмежно, а тому частина рідкісних видів інколи залишається поза межами охоронних земельних ділянок.

Людина своєю діяльністю може надавати як позитивного, так і негативного впливу на рослинність. Позитивний вплив виражається в висаджуванні та вирощуванні людиною значних кількостей культурних рослин на орних землях, окультурених ландшафтах тощо. Важливу роль в цьому відіграє лісовідновлення, озеленення, підвищення врожайності рослин та боротьба з шкідниками, в тому числі лісу.

Поряд з позитивним впливом, людина може надавати і негативного впливу на рослинність. Це пряме знищення рослин в процесі їх використання, створення водосховищ, відкритого добування корисних копалин тощо. Крім того, внаслідок господарської діяльності людини змінюються умови життя та розмноження рослин, що є причиною їх загибелі. Це унеможлиблює самовідновлення вибагливих представників флори і окремі види рослин стають рідкими, навіть зникають.

Охорона рослинності в Україні здійснюється у відповідності з Законом України "Про рослинний світ", Законом України "Про Червону книгу України" (для рідкісних та зникаючих видів) та Лісовим кодексом України.

Охорона рослинного світу є одним із напрямків природоохоронної діяльності, вона виявляється у різноманітних формах: біологічна (відновлення рослинних ресурсів), технологічна (використання новітніх технологій, які сприяють більш ефективному виробництву), санітарна (проведення заходів щодо боротьби зі шкідниками і хворобами), організаційна (організація використання і контролю за станом рослинного світу), економічна (матеріально-технічне забезпечення, планування), ідеологічно-виховна (проведення еколого-виховної роботи).

Відтворення природних рослинних ресурсів забезпечується різними шляхами, зокрема - сприяння природному відновленню рослинного покриву, штучним поновленням природних рослинних ресурсів, запобіганням небажаним змінам природних рослинних угруповань та негативному впливу на них господарської діяльності, в тому числі зупинка господарської діяльності з метою створення умов для відновлення деградованих природних рослинних угруповань.

5.2.1. Загальна характеристика рослинного світу

Територію Кіровоградської області представляють лісостепова та степова зони. Нині понад 70% лісостепової частини області розорано, ліси і лісонасадження займають лише 7,2 % території Кіровоградщини. Не дивлячись на те, що Кіровоградщина й небагата на ліси, проте вони тут дуже різноманітні.

Лісова рослинність представлена переважно широколистяними лісами. Фрагменти сосново-дубових лісів трапляються на борових терасах рр. Дніпра і Тясмину. Корінні плакорні масиви широколистяних лісів існують у лісостеповій частині області - Чорний, Чутянський, Нерубайський ліси. В південній, степовій частині ліси не виходять на плакори, а трапляються у верхів'ях балок, утворюючи смугу байрачного степу. Лісові ценози мають чотириярусну будову, значне затінення та характеризуються мішаними дерево-станами з домінуванням дуба звичайного. В деревних ярусах співдомінують граб звичайний, ясен високий, клен гостролистий, липа серцелиста, які утворюють відповідні угруповання. У центральній і північній частинах області переважають грабово-дубові, дубові, ясен-дубові ліси, а у Придніпров'ї - липово-дубові та кленово-липово-дубові, в яких переважають двоярусні деревостани. Досить добре збереглася лучна та болотна рослинність в заплавах річок. Багата та різноманітна степова рослинність збереглася і на схилах річкових долин та балок, на узліссях.

Для степової зони характерна трав'яна степова рослинність. Весною, коли в ґрунті ще достатньо вологи, з'являються ефемерні рослини: півники, гіацинти, крокуси, горицвіт, тюльпани, півонії, маки. До настання спеки рослини відцвітають і дають насіння, їх наземна частина відмирає. У ґрунті залишаються бульби, цибулини, корневища, де накопичуються поживні речовини. Завдяки ним рослини виростуть і розквітнуть наступної весни. Ранньоквітучі рослини змінюються такими, які пристосувалися до спеки й нестачі вологи. Улітку в степу з'являються полин, типчак, ковила. Одні рослини мають довге коріння, яким з глибини дістають воду, в інших – жорсткі або опушені листки, через які випаровується мало води. У середині літа від спеки починають висихати всі рослини. Вітер підхоплює їх і котить клубками по степу (рослини перекотиполе) витрушуючи дозріле насіння. На Кіровоградщині переважають лучні степи, виявлено чимало ділянок справжніх степів, трапляються чагарникові степи. У травостої лучних степів найбільшу роль відіграє келерія гребінчаста, пирій середній, тонконіг вузьколистий, а на найбільш сухих та освітлених місцях формуються угруповання ковили. Деревя і кущі зустрічаються на берегах водойм

і в балках. Тільки там їм вистачає вологи влітку, тільки там вони захищені від зимових морозів та весняних приморозків під час цвітіння. У степах іноді можна зустріти зарості тернику, шипшини, дикої вишні.

*Перелік видів флори, що охороняється в регіоні
станом на 01.01.2020 року*

Таблиця 5.2.1.1

Назва виду (звичайна і наукова)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	Європейський червоний список
1	2	3	4	5
Астрагал шерстистоквітковий (Astragalus dasycanthus)	*			*
Брандушка різнокольорова (Bulbocodium versicolor)	*			
Бруслина карликова (Euonymus nana)	*			
Гвоздика прибузька (Dianthus hupanicus)	*	*		*
Гніздівка звичайна (Neottia nidus-avis)	*			
Голонасінник одеський (Gymnospermium odesanum)	*			
Зозулинець болотний (Orchis palustris)	*			
Ковила волосиста (Stipa capillata)	*			
Ковила вузьколиста (Stipa tirsata)	*			
Ковила Лессінга (Stipa lessingiana)	*			
Ковила найкрасивіша (Stipa pulcherrima)	*			
Ковила пірчаста (Stipa pennata)	*			
Ковила пухнатолиста (Stipadasyphylla)	*			
Ковила українська (Stipa ucrainica)	*			
Коручка болотна (Epipactis palustris)	*			
Коручка морозниковидна (Epipactis hellebori)	*			
Коручка темно-червона (Epipactis atrorubens)	*			
Лілія лісова (Lilium martagon)	*			
Любка дволиста (Platanthera bifolia)	*			
Півники понтичні (Iris pontica)	*			
Рябчик руський (Fritillaria ruthenica)	*			
Рястка Буше (Ornithogallum bouchea)	*			
Сальвінія плаваюча (Salvinia natans)	*	*		
Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork)	*			
Тюльпан гранітний (Tulipa granitcola)	*			
Тюльпан дібровний (Tulipa quercetorum)	*			
Тюльпан бузький (Tulipa hupanica)	*			
Цибуля ведмежа (Allium ursinum)	*			
Шафран сітчастий (Crocus reticulatus)	*			
Усього	29	2		2

5.2.2. Охорона, використання та відтворення лісів

Збереження рослинного світу у зв'язку з значним та різноманітним впливом людської діяльності повинно бути завжди в центрі уваги спеціалістів та науковців.

Раціональне використання лісових ресурсів неможливе без їх ретельного вивчення і суворого обліку. Відновлення природних лісів і розведення нових порід дерев, їх продукція й акліматизація повинні вестися на науковій основі.

Раціональне лісокористування передбачає рівномірне вирубування дерев різних порід і правильне розміщення лісозаготівель, із заборонаю їх проведення в малолісних районах. При правильному веденні лісового господарства вирубки чергуються так, що на кожній окремо взятій ділянці вони повторно проводяться тільки через 80-100 років, коли ліс досягне повної стиглості. Не допускається вирубування водорегулюючих і водоохоронних лісів. При охороні лісу передбачається охорона багаторічних дерев і цінних ділянок лісового біоценозу (рідкісні породи дерев, мисливські угіддя, токовища глухарів і тетеревів, лісові озера та ін.), охорона існуючих та потенційних місць відпочинку, боротьба з лісовими пожежами.

Одним з важливих факторів охорони лісу є правильна організація лісової промисловості та раціоналізація використання деревини. Створення лісопромислових комплексів дозволяє забезпечити більш повне використання деревини. Найбільш ефективним засобом підвищення продуктивності є лісовідновлювальні роботи.

На території Кіровоградської області лісогосподарську діяльність провадять 8 державних лісогосподарських підприємств та 1 установа дослідно – селекційний дендрологічний лісовий центр «Веселі Боковеньки», що входять до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України. До складу лісогосподарських підприємств входять більш дрібні структурні лісогосподарські підрозділи – лісництва (30), далі майстерські діляниці (101) та обходи (93).

Загальна площа земель лісового фонду, що перебуває в постійному користуванні державних лісогосподарських підприємств Кіровоградського обласного управління лісового та мисливського господарства складає 129,2 тис. га.

Структура лісового фонду на даний час така:

- хвойні насадження складають 7%;
- твердолистяні насадження – 90%;
- м'яколистяні насадження – 2%;
- інші деревні породи та чагарники – 1%.

Лісистість області складає 7,4 % при оптимальній 11%.

Підпорядкованими лісогосподарськими підприємствами в 2019 році створено 440 га лісових культур в лісовому фонді, в тому числі шляхом лісорозведення 206 га. Окрім цього створено 14 га плантацій новорічних ялинок.

Для забезпечення майбутніх лісопосадок власним садивним матеріалом підприємствами вирощено 3,7 млн.шт. сіянців. Заготовлено 25,0 тон лісового насіння.

Заплановані профілактичні та попереджувальні протипожежні заходи ліською охороною виконано в повному обсязі, що забезпечило належний рівень охорони лісів від пожеж.

У 2019 році в підвідомчих лісах не сталося жодного випадку лісових пожеж.

З метою попередження та розповсюдження вогню на значні території створено 536 км мінералізованих смуг, проведено догляд за ними території протяжністю 4029 км, перекрито 1156 позапланових доріг, виставлено 261 шт. наглядної агітації.

Проведено 1527 рейдів з виявлення порушників Правил пожежної безпеки в лісах.

За 2019 рік виявлено 23 випадки незаконних рубок, об'єм яких становив 247 кубометрів, ліському господарству завдано збитків на суму 2087 тис. гривень. До правоохоронних органів передано матеріали по 11 випадках незаконних рубок.

Розрахункова лісосіка Кіровоградського обласного управління лісового та мисливського господарства по рубках головного користування становить 42 тис. куб.м.

У 2019 році від усіх видів рубок заготовлено 193,5 тисяч кубометрів деревини.

В області вздовж доріг загальнодержавного значення обладнано 10 рекреаційних пунктів та більше 50 місць відпочинку для громадян.

На території обласного управління лісового та мисливського господарства виділено 56 об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі дендрологічний парк, заповідні урочища, заказники, пам'ятки природи загальною площею 22215,7 га, що складає 17,6 % площі ОУЛМГ та 0,9 % площі області. Серед них 11 об'єктів загальнодержавного значення та 45 об'єктів місцевого значення. Щороку мережа природно-заповідного фонду розширюється.

Землі лісогосподарського призначення

Таблиця 5.2.2.1

№ з/п		Одиниця виміру	Кількість	Примітка
1	2	3	4	5
1.	Загальна площа земель лісогосподарського призначення	тис. га		
	у тому числі:			
1.1	площа земель лісогосподарського призначення державних лісогосподарських підприємств	тис. га	130,121	
1.2	площа земель лісогосподарського призначення комунальних лісогосподарських підприємств	тис. га		
1.3	площа земель лісогосподарського призначення власників лісів	га		

1.4	площа земель лісгосподарського призначення, що не надана у користування	га		
2.	Площа земель лісгосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю	тис. га	112,296	
3.	Загальний запас деревини.	тис. м ³	20615,9	
4.	Запас деревини у розрахунку на один гектар земель лісгосподарського призначення	тис. м ³		
5.	Площа лісів у розрахунку на одну особу	га		
6.	Запас деревини у розрахунку на одну особу	м ³		
7.	Лісистість (відношення покритої лісом площі до загальної площі регіону)	%		

Лісовідновлення за 2019 рік

Таблиця 5.2.2.2

№ з/п	Органи державної влади, постійні лісокористувачі, власники лісів,	лісовідновлення, га				усього
		у тому числі:			природне поновлення лісу, га	
		посадка лісу, га	посів лісу, га	усього		
1	Держлісагентство					
1.1	ДП “Голованівський лісгосп”	18,2	10	2,2		30,4
1.2	ДП “Долинський лісгосп”	31,1	-	-		31,1
1.3	ДП “Компаніївський лісгосп”	0,9	0,8	24,6		26,3
1.4	ДП “Олександрівський лісгосп”	35,7	-	2,7		38,4
1.5	ДП “Оникіївський лісгосп”	21,5	15	9,7		46,2
1.6	ДП “Онуфріївський лісгосп”	4,6	8,8	18,4		31,8
1.7	ДП “Світловодський лісгосп”	35,5	-	63,8		99,3
1.8	ДП “Чорноліський лісгосп”	51,7	-	-		51,7
Усього	за Держлісагентством	199,2	34,6	121,4		355,2

Лісорозведення (створення нових лісових насаджень) за 2019 рік

Таблиця 5.2.2.3

№ з/п	Органи державної влади, постійні лісокористувачі, власники лісів,	Створення нових лісових насаджень, га								усього створено нових лісів, га
		лісорозведення, га							природне само заліснення земель, га	
		посадка, га	посів, га	у тому числі				заліснення інших земель, га		
заліснення малопродуктивних земель, га	заліснення ярів, балок, кар’єрів, га			створення нових полезахисних лісових смуг, га	усього					
I	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	Держлісагентство									
1.1	ДП “Голованівський лісгосп”	10	-	10						10
1.2	ДП “Долинський лісгосп”	106,8	-	106,8						106,8
1.3	ДП “Компаніївський лісгосп”	27	-	27						27
1.4	ДП “Олександрівський лісгосп”	16	4	20						20
1.5	ДП “Оникіївський лісгосп”	12,2	1,2	13,4						13,4

3																	
4																	
Разом																	
Усього																	

5.2.3. Стан використання природних недеревних рослинних ресурсів

Недеревні трав'янисті рослинні ресурси України представлені рослинністю боліт, плавнів, прісноводних і морських акваторій, солонців і солончаків, степовою рослинністю.

Недеревні рослини на пасовищах, луках, болотних масивах є важливими гідрологічними та кліматичними регуляторами, що потребують охорони та раціонального використання.

Використання лісових ресурсів за 2019 рік

Таблиця 5.2.3.1

№ з/п	Органи державної влади, постійні лісокористувачі, власники лісів,	Другорядні лісові матеріали Ліміт фактично заготовлено								Другорядні лісові матеріали Ліміт фактично заготовлено						
		гриби	ягоди	лікарські рослини	плоди	горіхи	випас худоби	сіно косіння	підстилка	очерет	живиця	пні	луб	деревні соки	деревна зелень	новор. ялинка
1.1	ДП "Голованівський лісгосп"															<u>3000</u> 3512
1.2	ДП "Долинський лісгосп"															<u>8000</u> 6660
1.3	ДП "Компаніївський лісгосп"															<u>5000</u> 2676
1.4	ДП "Олександрівський лісгосп"															<u>5000</u> 4245
1.5	ДП "Оникіївський лісгосп"															<u>8000</u> 8000
1.6	ДП "Онуфрїївський лісгосп"															<u>5000</u> 2485
1.7	ДП "Світловодський лісгосп"															<u>2000</u> 666
1.8	ДП "Чорноліський лісгосп"															<u>10000</u> 5471
1.9	ДСДЛШ "Веселі боковеньки"															<u>10000</u> 3213
	Усього за Держлісагентство															<u>56000</u> 36928

5.2.4. Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України

Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, забезпечується шляхом: встановлення особливого правового статусу видів рослин, що знаходяться під загрозою зникнення; врахування вимог щодо їх охорони під час розробки законодавчих та інших нормативних актів;

систематичної розробки щодо виявлення місць їх зростання, проведення постійного спостереження за станом популяцій та необхідних наукових досліджень з метою розробки наукових основ їх охорони та відтворення; створення на територіях, де вони зростають, заповідних та інших об'єктів, що особливо охороняються; створення банків їх генофонду, розведення у спеціально створених умовах; розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері та за рахунок здійснення інших заходів.

Зростання на певній території рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного світу, занесених до Червоної книги України, є підставою для оголошення її об'єктом природно-заповідного фонду України загальнодержавного значення. Для забезпечення вирішення транскордонних та інших проблем охорони і відтворення об'єктів Червоної книги України здійснюється міжнародне співробітництво в цій сфері шляхом укладання і виконання відповідних двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів, організації біосферних заповідників, створення на територіях, суміжних з іншими державами, міждержавних заповідників, національних парків, заказників та інших територій і об'єктів природно-заповідного фонду, проведення спільних наукових досліджень, обміну їх результатами. На території Кіровоградської області з червонокнижних найбільш питому вагу у складі фітоценозу займають такі трави, як конюшина гірська, цмин пісковий, парило звичайне, горицвіт весняний, деревій, цикорій, материнка звичайна, козельці українські. Останні відносяться до судинних рослин, занесених до Європейського Червоного списку, що перебувають під загрозою зникнення у світовому масштабі. Також виявлена велика популяція червонокнижних рослин таких, як ковила волосиста, касатик понтійський та астрагал шерстистоквітковий, занесений до Європейського червоного списку. Крім того, виявлені цінні та малопоширені види – ауоніс весінній, астрагал безстрілковий, гоніолімон татарський, аурінія скельна.

Вжиття своєчасних заходів охорони флори дозволяє призупинити негативні процеси руйнування навколишнього природного середовища та відновити стан фітоценозів, вразливих видів до безпечного рівня.

Охорона невиснажливого використання та відтворення дикорослих рослин

Таблиця 5.2.4.1

Район	Усього видів рослин, занесених до Червоної книги України, екз.	Усього рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, од.	Кількість видів рослин, занесених до Червоної книги України, відтворено на територіях та об'єктах ПЗФ, екз., назва	Кількість популяцій видів рослин, занесених до Червоної книги України, які зникли, од., назва
Бобринецький район			Ландшафтний заказник загальнодержавного значення "Шумок"-2: Ковила волосиста (Stipacapillata) Гвоздика прибузька (DianthusHypanicus)	

			Геологічна пам'ятка природи місцевого значення "Слони"-3: Гвоздика прибузька (DianthusHypanicus) Сон чорніючий (PulsatillanigricansStork) Ковила Лессінга (Stipa lessingiana)	
			Ботанічний заказник "Мюдівська балка" - 8: Конюшина гірська Цмин пісковий Парило звичайне Горицвіт весняний Деревій Цикорій Материнка звичайна Козельці українські	
			Ботанічний заказник загальнодержавного значення "Богданівська балка" -2: Ковила волосиста (Stipacapillata) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalusdasyanthus)	
			Ландшафтний заказник місцевого значення "Булгаківська балка" -1: Сончорніючий (Pulsatilla nigricans Stork)	
			Заповідне урочище "Мертводдя" -1: Ковила волосиста (Stipacapillata)	
			Заповідне урочище "Юр"івська балка" -4: Ковила волосиста (Stipacapillata) Ковила пірчаста (Stipapennata) Сон чорніючий (PulsatillanigricansStork) Тюльпан дібровний (Tulipa quercetorum)	
Вільшанський район			Ландшафтний заказник загальнодержавного значення "Чорноташлицький" -3: Астрагал шерстистоквітковий (Astragalusdasyanthus) Сон-трава Тирса	
Добровеличківський район			Заповідне урочище "Червоні скелі" -5: Сон чорніючий (Pulsatilla nigricans Stork) Ковила пірчаста (Stipapennata) Ковила волосиста (Stipacapillata) Брандушка різнокольорова (Bulbocodiumversicolor) Підсніжник білосніжний (galanthusnivalis)	
			Заповідне урочище "Балка Куца" -3: Ковила волосиста (Stipacapillata) Півники понтичні (Irispontica)	

			Коручка морозниковидна (epipactishellebornie)	
Долинський район			Загальнозоологічний заказник місцевого значення "Братолубівська балка" – 2: Ковила волосиста (Stipacarpillata) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalusdasyanthus)	
			Ботанічний заказник загальнодержавного значення "Боковеньківська балка" -2: Сончорніючий (Pulsatilla nigricans Stork) Ковила Лессінга (Stipa lessingiana) Ковила волосиста (Stipacarpillata) Ковила пірчаста (Stipapennata)	
			Ландшафтний заказник місцевого значення "Балка Новоалександрівська" - 2: Сончорніючий (PulsatillanigricansStork) Тюльпан бузький (Tulipa huhanica)	
Знам'янський район			Заповідне урочище "Бочки" -1: Ковила волосиста (Stipacarpillata)	
			Ландшафтний заказник загальнодержавного значення "Чорноліський" - 7: Цибуля ведмежа (alliummursinum) В'язіль стрункий (coronillaelegans) Коручка чемерниковидна (epipactishelleborine) Бруслина карликова (euonymusnana) Гніздівка звичайна (neottianidus-avis) Любка дволиста (platantherabifolia) Тюльпан дібровний (Tulipa quercetorum)	
			Заповідне урочище "Антоновичські горби" -5: Астрагал шерстистоквітковий (Astragalusdasyanthus) Сончорніючий (Pulsatilla nigricans Stork) Шафрансітчастий (Crocus reticulates) Гвоздика прибузька (Dianthushuhanicus) Брандушка різнокольорова (Bulbocodiumversicolor)	
			Ботанічний заказник "Антоновичська балка" -1: Астрагал шерстистоквітковий (Astragalusdasyanthus)	
			Гідрологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення "Болото Чорний ліс" -2: Глечики жовті	

		Латаття біле	
		Ботанічна пам'ятка природи "Ковиліві горби під Поповим"- 5: Ковила пірчаста (Stiparenata) Ковила пухнатолиста (Stipadasyphylla) Сончорніючий (PulsatillanigricansStork) Ковила волосиста (Stipacapillata) Ковила вузьколиста(Stipa tirsia)	
		Ботанічна пам'ятка природи "Кудинове" -5: Ковила пірчаста (Stiparenata) Ковила волосиста (Stipacapillata) Ковила вузьколиста(Stipa tirsia) Сончорніючий (PulsatillanigricansStork) Астрагалшерстистоквітковий (Astragalusdasyanthus)	
Кропивницький район		Заповідне урочище "Сарганівський ліс" -1: Тюльпан дібровний (Tulipa quercetorum)	
		Ботанічна пам'ятка природи "Польовий садок" -2: Ковила волосиста (Stipacapillata) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalusdasyanthus)	
		Заповідне урочище "Польський ліс"-1: Лілія лісова (Liliummartagon)	
		Ландшафтний заказник "Новомихайлівський" -1: Підсніжник білосніжний	
Компаніївський район		Заповідне урочище "Кіліповське" -2: Ковила волосиста (Stipacapillata) Сончорніючий (Pulsatilla nigricans Stork)	
		Заповідне урочище "Розлитий камінь" -5: Ковила волосиста (Stipacapillata) Сончорніючий (PulsatillanigricansStork) Астрагалшерстистоквітковий (Astragalusdasyanthus) Гвоздикаприбузька (Dianthushypanicus) Тюльпан гранітний (tulipagranitcola)	
		Ландшафтний заказник "Долинівсько-Покровський" -2: Астрагал шерстистоквітковий (Astragalusdasyanthus) Ковила волосиста (Stipacapillata)	
		Заповідне урочище "Кам'яна балка" -2: Ковила волосиста (Stipacapillata)	

			Сончорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork)	
			Загальнозоологічний заказник “Гнила балка” -3: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalusdasyanthus</i>) Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i>)	
			Ботанічна пам'ятка природи “Тернова балка” -1: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>)	
Маловисківський район			Геологічна пам'ятка природи “Каскади” -3: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Гвоздика прибузька (<i>Dianthushypanicus</i>) Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalusdasyanthus</i>)	
			Ботанічна пам'ятка природи “Оман високий” -1: Оман високий	
			Ботанічний заказник “Плетений Ташлик” -2: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Гвоздика прибузька (<i>Dianthushypanicus</i>)	
			Ландшафтний заказник “Карпенків край” -1: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>)	
Новгородківський район			Заповідне урочище “Терник” - 2: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalusdasyanthus</i>) Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>)	
			Ботанічний заказник загальнодержавного значення “Шурхи” -4: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i>) Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalusdasyanthus</i>) Півники понтичні (<i>Irispontica</i>)	
Новоархангельський район			Ландшафтний заказник загальнодержавного значення “Когутівка” -2: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Коручка чемерниковидна (<i>epipactishelleborine</i>)	
Новомиргородський район			Заповідне урочище “Василівське” -1: Коручка темно-червона (<i>epipactisatorubens</i>)	
			Ботанічний заказник “Балка Троянівська” -3: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>)	

			Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalusdasyanthus</i>) Сончорніючий (<i>PulsatillanigricansStork</i>)	
			Заповідне урочище “Матвійв яр” -1: Лілія лісова (<i>Liliummartagon</i>)	
			Ландшафтний заказник “Карпенків край” -1: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>)	
Новоукраїнський район			Ландшафтний заказник загальнодержавного значення “Войнівський” -5: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Сон чорніючий (<i>Pulsatilla nigricans Stork</i>) Півники понтичні (<i>Irispontica</i>) Гвоздика прибузька (<i>Dianthushypanicus</i>) Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalusdasyanthus</i>)	
			Комплексна пам’ятка природи “Ташлицькі скелі” -2: Гвоздика прибузька (<i>Dianthushypanicus</i>) Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>)	
			Ентомологічний заказник “Явдокимівський” -2: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Гвоздика прибузька (<i>Dianthus hypanicus</i>)	
Олександрівський район			Ландшафтний заказник загальнодержавного значення “Миколаївський” -3: Лілія лісова (<i>Liliummartagon</i>) Сон чорніючий (<i>PulsatillanigricansStork</i>) Коручка темно-червона (<i>eripactisatorubens</i>)	
			Ландшафтний заказник “Чагар” -1: Сон лучний	
			Ботанічна пам’ятка природи “Степові кургани” -1: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>)	
			Ландшафтний заказник “Розумівська балка”: Конюшина степова	
			Ботанічний заказник “Братеберські яри” -2: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>) Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalusdasyanthus</i>)	
			Ботанічна пам’ятка природи “Жовтий льон” -1: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>)	
			Заповідне урочище “Шавлієва балка-3”: Ковила волосиста (<i>Stipacarpillata</i>)	

			Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i>) Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalusdasyanthus</i>)	
Олександрійський район			Ландшафтний заказник “Велика і мала скелі” -3: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalusdasyanthus</i>) Ковила волосиста (<i>Stipacapillata</i>) Зозулинець болотний (<i>Orchispalustris</i>)	
			Ботанічний заказник загальнодержавного значення “Лікарівський” -4: Ковила волосиста (<i>Stipacapillata</i>) Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i>) Сончорніючий (<i>Pulsatillanigricans</i> Stork) Тюльпан бузький (<i>Tulipahypanica</i>)	
Онуфріївський район			Загальнозоологічний заказник місцевого значення ”Деріївський“ – 1: Зозулинець болотний (<i>orchispalustris jacq</i>)	
			Ботанічний заказник загальнодержавного значення “Бузове” -5: Ковила волосиста (<i>Stipacapillata</i>) Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalusdasyanthus</i>) Сончорніючий (<i>Pulsatillanigricans</i> Stork) Тюльпанбузький (<i>Tulipahypanica</i>) Ковила Граффа (<i>tylipagrafiana</i>)	
			Ландшафтний заказник “Суховершок” -3: Ковила волосиста (<i>Stipacapillata</i>) Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalusdasyanthus</i>) Ковила пірчаста (<i>Stipapennata</i>)	
			Заповідне урочище “Солдатське” -2: Ковила волосиста (<i>Stipacapillata</i>) Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i>)	
			Заповідне урочище “Литкевич”-3: Ковила волосиста (<i>Stipacapillata</i>) Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i>) Ковила пірчаста (<i>Stipapennata</i>)	
			Ландшафтний заказник “Майголове” -2: Ковила пірчаста (<i>Stipapennata</i>) Рястка Буше (<i>ornithogalum boucheanum</i>)	
			Ландшафтний заказник “Недагарський” -1:	

		Сон чорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork)	
		Заповідне урочище “Ясинуватка” -1: Коручка темно-червона (<i>epipactisatorrubens</i>)	
		Ландшафтний заказник “Лозуватське” -2: Ковила волосиста (<i>Stipacapillata</i>) Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i>)	
		Заповідне урочище “Шеметів ліс” -1: Рястка Буше (<i>ornithogalumboucheanum</i>)	
Петрівський район		Ботанічний заказник загальнодержавного значення “Власівська балка” -2: Сончорніючий (<i>Pulsatillanigricans</i> Stork) Тюльпан дібровний (<i>Tulipa quercetorum</i>)	
		Заповідне урочище “Бабеньківське” -2: Сон чорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork) Ковила пірчаста (<i>Stipapennata</i>)	
		Заповідне урочище “Питомник” -1: Ковила волосиста (<i>Stipacapillata</i>)	
Світловодський район		Ботанічний заказник загальнодержавного значення “Цюпина балка” -1: Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalusdasyanthus</i>)	
		Ландшафтний заказник “Острів лисячий” -1: Ковила Дніпровська	
		Заповідне урочище “Барвінкова і тюльпанови гори” -4: Тюльпан дібровний (<i>Tulipa quercetorum</i>) Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalusdasyanthus</i>) Сончорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork) Шафран сітчастий (<i>crocus reticulatus</i>)	
		Загальнозоологічний заказник “Поселення Сивораки” -1: Ковила волосиста (<i>Stipacapillata</i>)	
		Ботанічний заказник “Степовий горб” -3: Ковила волосиста (<i>Stipacapillata</i>) Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i>) Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalusdasyanthus</i>)	
		Ландшафтний заказник місцевого значення “Кінські острови” -1: Сончорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork)	

			Комплексна пам'ятка природи місцевого значення "Острів Обеліск" - 2: Сончорніючий (PulsatillanigricansStork) Сальвінія плаваюча (salvinianatans)	
Устинівський район			Ботанічний заказник "Роза" -4: Ковила волосиста (Stipacapillata) Ковила Лессінга (Stipa lessingiana) Ковила пірчаста (Stipapennata) Астрагал шерстистоквітковий (Astragalusdasyanthus)	
			Ботанічний заказник "Ганно-Леонтовицька" -2: Гвоздика прибузька (DianthusHypanicus) Сончорніючий (Pulsatilla nigricans Stork)	
			Заповідне урочище "Селіванівське" -2: Ковила волосиста (Stipacapillata) Сончорніючий (Pulsatilla nigricans Stork)	
			Заповідне урочище "Солоноозерне" -2: Ковила волосиста (Stipacapillata) Ковила Лессінга (Stipa lessingiana)	
			Ботанічний заказник загальнодержавного значення "Садківський степ" -1: Астрагал шерстистоквітковий (Astragalusdasyanthus)	
			Загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення "Полозова балка" – 4: Ковила Лессінга (Stipa lessingiana) Сон чорніючий (PulsatillanigricansStork) Гвоздика прибузька (DianthusHypanicus) Півники понтичні (Irispontica)	
			Ландшафтний заказник загальнодержавного значення "Монастирище" -7: Рябчик російський (fritillariaruthenica) Гімносперміум одеський (gymnospermiumodessanum) Сончорніючий (PulsatillanigricansStork) Тюльпанбузький (Tulipahypanica) Ковилаволосиста (Stipacapillata) КовилаЛессінга (Stipalelessingiana) Ковилапірчаста (Stipapennata)	
			Ландшафтний заказник "Інгульські кругосхили" -3: Ковила волосиста (Stipacapillata)	

		Півники понтичні (<i>Iris pontica</i>) Сон чорніючий (<i>Pulsatilla nigricans</i> Stork)	
		Заповідне урочище “Таркальне” -1: Підсніжник білосніжний (<i>Galanthus nivalis</i>)	
		Ботанічна пам’ятка природи “Ковалівська” -2: Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i>) Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i>)	

5.2.5. Адвентивні види рослин

Адвентивні рослини (від лат. *adventicius* – зайшлий) – рослини, поява яких у певній місцевості пов’язана не з природним флорогенезом, а здебільшого з несвідомим занесенням їх людиною з первинного ареалу в інші флористичні області або на інші континенти в процесі господарської діяльності. Існує багато класифікацій адвентивних рослин: за часом занесення, способом імміграції, ступенем натуралізації, походженням тощо.

На території України адвентивні рослини це: калачики непомітні, мак-самосійка, полин гіркий, зілля, цикорій дикий; кенофіти: амброзія полинолиста, клен негідний, нетреба альбінська, чорношир нетреболистий, щиреця біла та ін.; інколи ще виділяють групу евкенофітів – найновіших прибульців; за способом імміграції: ксенофіти (види, несвідомо занесені людиною), ергазіофіти (свідомо завезені, але згодом здичавіли й поширюються спонтанно); за ступенем натуралізації: агріофіти (види, що натуралізувалися в напівприродних та природних угрупованнях); епекофіти (види, які повністю натуралізувалися на антропогенних екотопах); колонофіти (утворюють більш або менш стабільні локальні колонії на антропогенних екотопах); ефемерофіти (види зі слабким ступенем натуралізації, які часом з’являються в невеликій кількості в різних місцях).

Деякі адвентивні рослини за короткий час поширюються по всій країні; інші поволі, але неухильно збільшують свої ареали; треті - майже не поширюються. Чимало занесених рослин гине відразу або через деякий час. Але, навіть ті нечисленні з них, які добре пристосувалися до нових умов існування, завдають великої шкоди сільському господарству. Але, для успішного проведення карантинних заходів та розробки заходів боротьби з занесеними бур’янами необхідне поглиблене вивчення адвентивної флори. На жаль, до цього часу дослідження в цій галузі мають лише фрагментарний характер. Вивчення адвентивних рослин має не тільки важливе практичне (народногосподарське) значення, але і цікаві й теоретичні питання; а саме історію розселення адвентивних рослин у нових областях, формування їх вторинних ареалів, взаємодію з місцевою флорою.

5.2.6. Охорона, використання та відтворення зелених насаджень

Зелені насадження - найважливіший елемент містобудування, фактор, що має велике значення в санітарно-гігієнічному, архітектурно-планувальному і соціальному аспектах.

Найважливіша гігієнічна особливість зелених насаджень виражається у врегулюванні теплового та радіаційного режимів, створенні мікроклімату, що забезпечує комфортні умови зовнішнього середовища. Зелені насадження є потужним чинником захисту міст та населених пунктів від пилу, вихлопних газів, вітру та шуму. Крім того, вони сприятливо впливають через органи відчуття на центральну нервову систему людини, покращуючи самопочуття.

Враховуючи те, що зелені насадження поки що залишаються найдешевшим і найефективнішим засобом оздоровлення міського середовища, є необхідність у створенні нових ареалів зелених насаджень в населених пунктах області, на що щорічно виділяються кошти з місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища.

Проблема створення, відновлення, охорони зелених насаджень міст та інших населених пунктів з врахуванням природних умов та антропогенних впливів залишається надзвичайно актуальною.

Основні причини, які впливають на недостатність озеленення міст:

- забудова дворових та інших територій населених пунктів, у зв'язку із обмеженістю меж міст;
- застарілість генпланів населених пунктів.

Значна кількість насаджень знищується під час будівництва, розширення вулиць тощо, але протягом останніх років помітно збільшились обсяги створення нових зелених насаджень в ході проведення акцій, спрямованих на поліпшення стану довкілля, проведення озеленення, догляд за зеленими насадженнями та реконструкцією ландшафтів за підтримкою міських органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій.

З метою створення сприятливих умов для життєдіяльності людей та покращення екологічної ситуації на Кіровоградщині необхідно розробити плани реконструкції і концепції розвитку зеленої зони.

Озеленення населених пунктів, га

Таблиця 5.2.6.1

Заходи	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
Створено нових зелених насаджень, га	0	0	2,0	0	0
Проведено догляд за насадженнями, га	1661,5	1703,2	1705,2	1718,6	1720,6

5.2.7. Використання та відтворення природних ресурсів на території природно-заповідного фонду

Природно-заповідний фонд України складається із природних територій та об'єктів і штучних об'єктів. До природних територій та об'єктів належать: природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища.

Природно-заповідні території та об'єкти можуть використовуватися у таких цілях: природоохоронних, у науково-дослідних, в оздоровчих та інших рекреаційних цілях, в освітньо-виховних, для потреб моніторингу навколишнього природного середовища.

Території та об'єкти природно-заповідного фонду підлягають особливій охороні, порядок здійснення якої визначається окремим Положенням щодо кожної з таких територій, яке відповідно до Закону "Про природно-заповідний фонд України" та законодавства України про охорону пам'яток історії та культури затверджується центральним органом виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища (Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України) та центральним органом виконавчої влади в галузі культури (Міністерство культури та інформаційної політики України).

Державою встановлюється особливий правовий режим, який повинен забезпечувати їх належну охорону, збереження та подальший розвиток шляхом встановлення низки суворих обмежень та заборон щодо нецільового використання природних ресурсів.

На землях природно-заповідного фонду, а також землях територій та об'єктів, що мають особливу екологічну, наукову, естетичну, господарську цінність, тобто землях іншого природоохоронного або історико-культурного призначення, законодавством забороняється будь-яка діяльність, яка негативно впливає або може негативно впливати на стан природних та історико-культурних комплексів та об'єктів, призводить до зниження їх якісних чи кількісних показників, до руйнування природних систем чи перешкоджає їх використанню за цільовим призначенням.

На території встановлених охоронних зон забороняється будівництво промислових та інших об'єктів і здійснення діяльності, що може негативно вплинути на території природно-заповідного фонду.

5.3. ОХОРОНА, ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ

ТВАРИННОГО СВІТУ

5.3.1. Загальна характеристика тваринного світу

На території Кіровоградщини виявлено 368 видів тварин, з них 65 - ссавців, 279 - птахів, 13 - плазунів, 11 - амфібій, у водоймах мешкає 61 вид риб.

В області значне різноманіття птахів. Найбільшою групою птахів є горобині, до якої належать горобці, шпаки, синиці, ластівки, щиглики, снігурі, а також гави, сороки. Досить різноманітною групою птахів є також качині, які належать до мешканців водно-болотного комплексу. Найбільш численні представники групи – крижень, чирок-тріскунок, широконосік. Налічується багато чапель: сіра та руда, квак.

Також достатньо різноманітною групою є сови: сова сіра, вухата та болотяна, сич хатній, пугач, сипуха (два останні занесені до Червоної книги України).

На території області представлені такі рідкісні тварини та птахи, як: борсук, свиня дика, заєць сірий, їжак звичайний, козуля європейська, зяблик, славка чорноголова, дрізд чорний, соловейко східний, синиця велика, жулан, малинівка, вівсянка звичайна та інші.

Найбільш численні серед земноводних жаби озерна та ставкова, а також кумка червоночерева. Жаба трав'яна переважає на залісених територіях, трапляються жаба гостроморда і квакша звичайна, рідкісна - ропуха сіра, місцями звичайні часничниця і ропуха зелена.

З 13 видів плазунів, виявлених на території області, звичайною є ящірка прудка, місцями - ящірка зелена. До групи нечисленних видів належить вуж звичайний, ящірка живородна і черепаха болотяна. Інші види рідкісні та дуже рідкісні: до перших належать веретениця ламка, вуж водяний, мідянка, полоз жовточеревий та гадюка степова, а до других - полоз лісовий, який ще можливо зберігся по окремих лісових масивах.

Із ссавців найбільш багата на види група - гризуни (25 видів). Бобер річковий, найбільший за розміром представник цієї групи, має дуже цікаві особливості біології та поведінки. На жаль, чисельність цих дуже цінних і цікавих тварин залишається в області низькою. В той же час чисельність різноманітних мишовидних гризунів, особливо тих, що мешкають на полях, висока. Ще одним яскравим представником цієї групи є ондатра - вид, завезений до нас з американського континенту; вперше на території області його випустили в Онуфріївському районі у 1948 р. Досить численна група комахоїдних ссавців, з яких найбільш відомі широкому загалу їжак звичайний і кріт звичайний. Цікавим є той факт, що на початку ХХ сторіччя в басейні р. Тясмина траплялася хохла, яка практично зникла на території України.

Хижі ссавці представлені в області вовком, лисицею звичайною, акліматизованим єнотовидним собакою, куницями ліською та кам'яною, тхорами чорним, степовим та перев'язкою, а також горностаєм і ласкою.

Перелік видів фауни, що охороняються в регіоністаном на 01.01.2020 року

Таблиця 5.3.1.1

Назва виду (українська і латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	C I T E S	C M S	AE WA	EUR OBA TS	Європейський червоний список	МСОП
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Багатозв'яз гірський український (<i>Polydesmus montanus</i>)	*							
Борсук (<i>Meles meles</i>)		*						
Бистрянка російська (<i>Alburnoides rossicus</i>)	*							

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Вечірниця велетенська (<i>Nyctalus lasiopte</i>)	*	*				*	*	
Вечірниця мала (<i>Nyctalus leiseri</i>)	*	*				*		
Вечірниця руда (<i>Nyctalus noctula</i>)	*							
Видра річкова (<i>Lutra lutra</i>)	*	*					*	
Вовчок садовий (<i>Eliomys quercinus</i>)		*						
Вухань звичайний (<i>Plecotus auritus</i>)	*							
Гадюка Нікольського, гадюка лісостепова (<i>Vipera nikolskii</i>)	*							
Горностай (<i>Mustela erminea</i>)	*	*						
Голуб-синяк (<i>Columba oenas</i>)	*							
Кутора мала (<i>Neomys anomalus Cabrera</i>)		*						
Кажан пізній (<i>Eptesicus serotinus</i>)	*							
Кіт лісовий (<i>Felis sylvestris</i>)	*							
Клімена (<i>Esperarge climene</i>)	*							
Косар (<i>Platalea leucorodia</i>)	*							
Мишівка степова (<i>Sicista subtilis</i>)	*	*						
Ендроміс березовий (<i>Endromis versicolora</i>)	*							
Нічниця ставкова (<i>Myotis dasycneme Boie</i>)		*				*	*	
Перев'язка звичайна (<i>Vormela peregusna</i>)		*					*	
Тушканчик великий (<i>Allactaga jaculus</i>)	*							
Тхір степовий (<i>Mustela eversmanni</i>)	*	*						
Тхір лісовий (<i>Mustela putorius</i>)	*							
Ховрах європейський (<i>Citellus citellus</i>)		*						
Хом'ячок сирій (<i>Cricetulus migratorius</i>)	*							
Широковух європейський (<i>Barbastella barbastella</i>)	*	*				*		
Баклан малий (<i>Phalacrocorax pygmaeus</i>)		*			*		*	
Балабан (<i>Falco cherrug Gray</i>)	*	*			*			
Беркут (<i>Aquila chrysaetos</i>)		*			*			
Боривітер степовий (<i>Falco naumanni</i>)		*			*			
Вівсянка чорноголова (<i>Emberiza melano cepha</i>)		*						
Гага звичайна (<i>Somateria mollissima</i>)								
Дерихвіст лучний (<i>Glareola pratincola</i>)		*			*			
Дерихвіст степовий (<i>Glareola nordmanni</i>)		*			*			
Дрохва (<i>Otis tarda</i>)		*			*		*	
Журавель сирій (<i>Grus grus</i>)		*			*			
Журавель степовий (<i>Anthropoides vigro</i>)		*			*			
Зміїд (<i>Circaetus gallicus</i>)		*			*			

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Казарка червоно вола (<i>Rufibrenta ruficollis</i>)		*	*		*			
Канюк степовий (<i>Buteo rufinus</i>)		*			*			
Кроншнеп великий (<i>Numenius arquata</i>)		*			*			
Кроншнеп середній (<i>Numenius phaeopus</i>)		*			*			
Крохаль довгоносий (<i>Mergus serrator</i>)		*			*			
Кулик-сорока (<i>Haematopus ostralegus</i>)	*	*			*			
Лебідь малий (<i>Cygnus bewickii</i> Yarrel)		*			*			
Лежень (<i>Burhinus oedicemus</i>)		*			*			
Лелека чорний (<i>Ciconia nigra</i>)		*	*		*			
Лунь польовий (<i>Circus cyaneus</i>)	*	*			*			
Лунь степовий (<i>Circus macrourus</i>)		*			*			
Могильник (<i>Aquila heliacal</i> Savigny)	*	*	*		*			
Огар (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	*	*			*			
Орел степовий (<i>Aquila rapax</i>)		*			*			
Орлан-білохвіст (<i>Haliaeetus albicilla</i>)		*			*			
Орел-карлик (<i>Hieraetus pennatus</i>)	*	*			*			
Підорлик великий (<i>Aquila clanga</i>)		*			*			
Підорлик малий (<i>Aquila pomarina</i>)	*							
Поручайник (<i>Tringa stagnatilis</i>)		*			*			
Пугач (<i>Bubo bubo</i>)		*						
Реготун чорноголовий (<i>Larus ichthyactus</i>)		*						
Райдужниця велика (<i>Apatura iris</i>)	*							
Сатир залізний (<i>Hipparchia statilinus</i>)	*							
Сатурнія велика (<i>Saturnia pyri</i>)	*							
Савка (<i>Oxyura leucosephala</i>)		*			*		*	
Сипуха (<i>Tyto alba</i>)	*	*						
Сиворакша (<i>Coracias garrulus</i>)	*							
Сліпак подільський (<i>Spalax zemni</i>)	*							
Скопа (<i>randion haliaetus</i>)	*	*			*			
Сапсан (<i>Falco peregrinus</i>)	*	*			*			
Сорокопуд сірий (<i>Lanius excubitor</i>)		*						
Сорокопуд червоноголовий (<i>Lanius senator</i>)		*						
Ходуличник (<i>Himantopus himantopus</i>)		*			*			
Хохітва (<i>Tetrao tetrao</i>)		*			*			
Чернь білоока (<i>Aythya nyroca</i>)		*			*			
Шпак рожевий (<i>Sturnus roseus</i>)		*						
Шуліка рудий (<i>Milvus milvus</i>)		*			*		*	
Шуліка чорний (<i>Milvus migrans</i>)	*							

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ялець звичайний (<i>Leuciscus leuciscus</i>)	*							
Судак волзький, Берш (<i>Sander volgensis</i>)	*							
Турун Ештрайхера (<i>Carabus estreicheri</i>)	*							
Гадюка степова східна (<i>Vipera ursinii renardi</i>)	*	*						
Мідянка(<i>Coronella austriaca</i>)	*	*						
Полоз жовточеревий (<i>Coluber jugularis</i>)	*							
Полоз лісовий (<i>Elaphe longissima</i>)	*	*						
Бджола-тесляр звичайна (<i>Xylocopa valga</i>)	*							
Бражник дубовий (<i>Marumba quercus</i>)	*							
Бражник мертва голова (<i>Acherontia atropos</i>)	*							
Бражник Прозерпіна (<i>Proserpinus Proserpina</i>)	*	*					*	
Бражник скабіозовий (<i>Hemaris tityus</i>)	*							
Ванесса чорно-руда (<i>Nymphalis xanthomelus</i>)								
Ведмедиця Гера (<i>Callimorpha quadripunctaria</i>)								
Ведмедиця-хазяйка (<i>Callimorpha dominula</i>)								
Вусач великий дубовий західний (<i>Cerambyx cerdo cerdo</i>)	*	*					*	
Вусач земляний хрестоносець (<i>Dorcadion equestre</i>)	*							
Вусач мускусний (<i>Aromia moschata</i>)	*							
Вусач червонокрил Келлера (<i>Purpuricenus kaehleri</i>)	*							
Джміль вірменський (<i>Bombus armeniacus</i>)	*							
Джміль глинистий (<i>Bombus argillaceus</i>)	*							
Джміль-лезус (<i>Bombus laesus</i>)	*							
Джміль моховий (<i>Bombus muscorum</i>)	*							
Джміль пахучий (<i>Bombus fragrans</i>)	*							
Джміль пластинчастозубий (<i>Bombus serrisquamata</i>)								
Джміль незвичайний (<i>Bombus paradoxus</i>)							*	
Джміль червонуватий (<i>Bombus ruderatus</i>)								
Джміль яскравий (<i>Bombus ponorum</i>)								
Дозорець-імператор (<i>Anax imperator</i> Leach)	*							
Жук-олень (<i>Lucanus cervus</i>)	*	*						
Жук-самітник (<i>Osmoderma eremita</i>)	*	*					*	
Коник-пилохвіст український (<i>Pocilimon schmidtii</i>)								
Совка сокиркова (<i>Periphanes delphinii</i>)	*							
Стафілін волохатий (<i>Emus hirtus</i>)	*							
Стрічкарка блакитна (<i>Catocala fraxini</i>)	*							

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Стрічкарка орденська малинова (<i>Catocala sponsa</i>)	*							
Кошеніль польська (<i>Porpyrophora polonica</i>)	*							
Красотіл пахучий (<i>Calosoma sycophanta</i>)	*						*	
Красуня-діва (<i>Calopteryx virgo</i>)								
Ксилокопа фіолетова (бджола-тесляр фіолетова) (<i>Xylocopa violacea</i>)	*							
Ктир гігантський (<i>Satanas gigas</i>)								
Лилик двоколірний (<i>Vespertilio murinus</i>)	*							
Ктир шершнеподібний (<i>Asilus crabroniformis</i>)	*							
Махаон (<i>Papilio machaon</i>)	*							
Мегахіла округла (<i>Megachile rotundata</i>)								
Мелітурга булаво вуса (<i>Melitturga clavicornis</i>)	*							
Мнемозина (<i>Parnassius mnemosyne</i>)	*							
Мінога українська (<i>Eudontomyzon mariae</i>)	*							
Негопир звичайний (<i>Pipistrellus pipistrellus</i>)	*							
Негопир Натузюса (<i>Pipistrellus nathusii</i>)	*							
Нічниця водяна (<i>Myotis daubentonii</i>)	*							
Норка європейська (<i>Mustela lutreola</i>)	*							
Осетер російський (<i>Acipenser gueldenstaedtii</i>)	*							
Пістрянка весела (<i>Lygaea laeta</i>)								
Подалірій (<i>Iphiclides podalirius</i>)	*							
Поліксена (<i>Zerynthia polyxena</i>)	*	*					*	
Рофітоїдес сірий (<i>Rhophitoides canus</i>)								
Сатурнія мала (<i>Eudia pavonia</i>)	*							
Сатурнія руда (<i>Aglia tau</i>)	*							
Синявець-мелеагр (<i>Polyommatus daphnis</i>)								
Скарабей священний (<i>Scarabaeus sacer</i>)								
Сколія-гігант (<i>Scolia maculata</i>)								
Сколія степова (<i>Scolia hirta</i>)								
Стрічкарка тополева (<i>Limenitis populi</i>)								
Усього	83	63	3	-	35	4	14	-

5.3.2. Стан і ведення мисливського та рибного господарства

На території обласного управління лісового та мисливського господарства виділено 56 об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі дендрологічний парк, заповідні урочища, заказники, пам'ятки природи загальною площею 22215,7 га, що складає 17,6 % площі ОУЛМГ та 0,9 % площі області. Серед них 11 об'єктів загальнодержавного значення та 45 об'єктів місцевого значення. Щороку мережа природно-заповідного фонду розширюється.

Ведення мисливського господарства в Кіровоградській області здійснюють 31 користувач мисливських угідь на площі 1940,5 тис. га.

П'ять лісогосподарських підприємств (ДП "Голованівський лісгосп", ДП "Долинський лісгосп", ДП "Оникіївський лісгосп", ДП "Онуфріївський лісгосп" та ДП "Чорноліський лісгосп") здійснюють ведення мисливського господарства на площі 47633,7 га (2,5 % від загальної площі), 24 організації Українського товариства мисливців та рибалок – 1846439,6 га (95,1 % від загальної площі), фізкультурно–спортивне товариство "Динамо" України в Кіровоградській області – 15000 га (0,8 % від загальної площі) та громадська організація "Товариство мисливців і рибалок Сапсан" – 31488 га (1,6 % від загальної площі).

Загальні витрати на ведення мисливського господарства в 2019 році становили 11860,8 тис. грн. Загальні витрати по лісогосподарським підприємствам складають 1344,8 тис. грн., організаціям Українського товариства мисливців та рибалок – 10281,5 тис. грн., фізкультурно–спортивному товариству "Динамо" України в області – 77,5 тис. грн., громадській організації "Товариство мисливців і рибалок Сапсан" – 157 тис. грн.

Разом з тим, вклад коштів на 1 тис. га мисливських угідь по підприємствам лісового господарства становить 28232 грн., організаціям Українського товариства мисливців та рибалок – 5568 грн., фізкультурно–спортивному товариству "Динамо" України в області – 5166 грн., громадській організації "Товариство мисливців і рибалок Сапсан" – 4986 грн.

Надходження від ведення мисливського господарства в 2019 році становили 8157,1 тис. грн., що складає 68,8 % до загальних витрат. Надходження від ведення мисливського господарства по лісогосподарським підприємствам складають 340,9 тис. грн. (25,3 % до витрат), організаціям Українського товариства мисливців та рибалок – 7617,5 тис. грн. (74,1 % до витрат), фізкультурно–спортивному товариству "Динамо" України в області – 40,6 тис. грн. (52,4 % до витрат), громадській організації «Товариство мисливців і рибалок Сапсан» – 158,2 тис. грн. (100,8 % до витрат).

Разом з тим, надходження з 1 тис. га мисливських угідь по підприємствам лісового господарства становлять 7156 грн., організаціям Українського товариства мисливців та рибалок – 4125 грн., фізкультурно–спортивному товариству «Динамо» України в області – 2703 грн., громадській організації "Товариство мисливців і рибалок Сапсан" – 5024 грн.

Відповідно до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16.05.2019 № 249 "Про затвердження лімітів використання мисливських тварин державного мисливського фонду у сезон полювання 2019/2020 років", ліміт добування користувачів мисливських угідь Кіровоградської області по кабану становив 64 голови, козулі – 190 голів, оленю плямистому – 9 голів та оленю благородному – 4 голови.

Лісогосподарськими підприємствами при ліміті добування по кабану в 15 голів, проведено 15 полювань, добуто 11 голів. При ліміті добування по козулі

в 33 голови, проведено 31 полювання, добуто 31 голову. При ліміті добування по оленю благородному в 2 голови, добуто 2 голови.

Організаціями Українського товариства мисливців та рибалок при ліміті добування по кабану в 49 голів, проведено 48 полювань, добуто 11 голів. При ліміті добування по козулі в 157 голови, проведено 159 полювань, добуто 146 голів. При ліміті добування по оленях благородному та плямистому в 11 голів, проведено 11 полювань, добуто 10 голів.

В 2019 році спеціалізованими рейдовими бригадами проведено 1096 рейдів з охорони державного мисливського фонду та боротьби з браконьерством, участь в яких взяли 2734 чоловік. Зафіксовано 157 випадків незаконного полювання – 96 (61 % від загальної кількості) представниками державної лісової охорони, 55 (35 %) представниками Державної екологічної інспекції у Кіровоградській області, 6 (4 %) представниками Українського товариства мисливців та рибалок. Порушників притягнуто до адміністративної відповідальності. Накладено штрафів на суму 37264 грн.

Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (голів)

Таблиця 5.3.2.2

Види мисливських тварин	2016	2017 рік	2018 рік	2019 рік
1	2	3	4	5
Кабан	955	860	498	499
Козуля	6106	6258	5796	6254
Олень	295	305	330	318
Заєць-русак	78782	77701	75464	

Добування основних видів мисливських тварин (голів)

Таблиця 5.3.2.3

Рік	Види мисливських тварин	Затверджений ліміт добування	Видано ліцензій	Добуто	Не використано ліцензій	Причина невикористання
1	2	3	4	5	6	7
2017	Кабан	138	141	61		Несприятливі погодні умови, відсутність навичок стрільби кулею
	Козуля	190	183	160	7	
	Олень	11	9	8	2	
2018	Кабан	91	106	45		
	Козуля	181	185	173		
	Олень	13	15	11		
2019	Кабан	64	64	22		
	Козуля	190	197	177		
	Олень	13	13	12		

Кількість виявлених фактів браконьєрства

Таблиця 5.3.2.4

Виявлено фактів браконьєрства, од.	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Тваринний світ			
Держлісгосп	90	89	96
УТМР	11	8	6
Громадські інспектори			4
Держекоінспекція	41	53	51
Всього:	142	150	157

Динаміка вилову риби

Таблиця 5.3.2.5

Рік	Назва водного об'єкту	Затверджений ліміт вилову, т/рік	Фактичний вилов, т/рік
1	2	3	4
2017	Кременчуцьке водосховище	587,74	873,69
	Кам'янське водосховище	-	696,32
	Разом:	587,74	1570,01
2018	Кременчуцьке водосховище	638,28	1071,81
	Кам'янське водосховище	316,31	702,33
	Разом:	954,59	1774,14
2019	Кременчуцьке водосховище	560,76	161,11
	Кам'янське водосховище	297,91	73,84
	Разом:	858,670	234,95

5.3.3 Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України

Однією з найактуальніших природоохоронних проблем нашої області є збереження генофонду тваринного світу, чисельність і видовий склад яких постійно зменшується. Особливу роль для їх охорони відіграють природно - заповідні території, на яких проводиться вивчення, дослідження та охорона фауни області.

Чисельність і видовий склад фонду постійно зменшується. Розведення в неволі може бути ефективним способом відновити зникаючі популяції тварин. Хоча племінне розмноження може бути успішним, це не найкращий спосіб зберегти певні види, оскільки він вимагає значних людських ресурсів. Щоб розведення було ефективним, воно повинно відбуватися природним способом, без безпосередньої допомоги людей. Кращий спосіб зберегти фауну світу – захистити місця проживання, адже сьогодні багато тварин вимирають через втрату середовища проживання.

Охорона, відтворення та раціональне використання тваринного світу у теперішній час є дуже актуальними. З цією метою проводяться організаційно-господарські, біологічні, культурно-виховні заходи. Першочергового значення в

охороні тваринного світу набувають заходи правового характеру, тобто законодавче регулювання.

Законодавчі акти визначають види і умови користування тваринним світом, шляхи його охорони. Законодавством передбачені державний облік тварин та їх використання і державний кадастр тваринного світу.

Згідно із законодавством дикі тварини є державною власністю і ставлення до них має бути дбайливим, використання - економним.

З метою охорони рідкісних і зникаючих видів тварин укладені міжнародні конвенції. Серед них можна назвати такі - Конвенція по захисту тюленів, що живуть у північних частинах Тихого океану (1930). Конвенція по регулюванню китобійного промислу (1946), Конвенція про судноплавство і рибальство на Дунаї (1948), Конвенція про рибальство і охорону морських ресурсів (1958), Договір про захист білого ведмеда (1973), Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, які перебувають під загрозою зникнення (1973) та ін.

У Кіровоградській області нині зустрічаються 5 видів ссавців, 10 видів птахів і 8 видів комах, занесених до Європейського Червоного списку, що перебувають під загрозою зникнення у світовому масштабі.

До Європейського Червоного списку належать такі види: нічниця ставкова, вечірниця велетенська, сліпак звичайний, видра річкова, перев'язка звичайна.

Зі 115 видів хребетних тварин, занесених до Червоної книги України, в межах Кіровоградщини зустрічаються 114 видів, у тому числі: 61 вид ссавців, 43 види птахів, 4 види плазунів, в основному зосереджених на природоохоронних територіях.

На території більшості країн Європи багато тварин опинились на межі зникнення, в той час як на території Кіровоградщини вони не є рідкісними і можуть завдавати відчутної шкоди господарству людини. Це вовк і сліпак звичайний.

Охорона та відтворення тваринного світу

Таблиця 5.3.3.1

Назва виду (українська і латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	CM	AEWA	EUROBATS	Європейський червоний список	МСОП
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Багатозв'яз гірський український (Polydesmus montanus)	*							
Борсук (Meles meles)		*						
Бистрянка російська (Alburnoides rossicus)	*							
Вечірниця велетенська (Nyctalus lasiopte)	*	*				*	*	
Вечірниця мала (Nyctalus leiseri)	*	*				*		
Вечірниця руда (Nyctalus noctula)	*							
Видра річкова (Lutra lutra)	*	*					*	

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Вовчок садовий (<i>Eliomys quercinus</i>)		*						
Вухань звичайний (<i>Plecotus auritus</i>)	*							
Гадюка Нікольського, гадюка лісостепова (<i>Vipera nikolskii</i>)	*							
Горностай (<i>Mustela erminea</i>)	*	*						
Голуб-синяк (<i>Columba oenas</i>)	*							
Кутора мала (<i>Neomys anomalus Cabrera</i>)		*						
Кажан пізній (<i>Eptesicus serotinus</i>)	*							
Кіт лісовий (<i>Felis sylvestris</i>)	*							
Клімена (<i>Esperarge climene</i>)	*							
Косар (<i>Platalea leucorodia</i>)	*							
Мишівка степова (<i>Sicista subtilis</i>)	*	*						
Ендроміс березовий (<i>Endromis versicolora</i>)	*							
Нічниця ставкова (<i>Myotis dasycneme Boie</i>)		*				*	*	
Перев'язка звичайна (<i>Vormela peregusna</i>)		*					*	
Тушканчик великий (<i>Allactaga jaculus</i>)	*							
Тхір степовий (<i>Mustela eversmanni</i>)	*	*						
Тхір лісовий (<i>Mustela putorius</i>)	*							
Ховрах європейський (<i>Citellus citellus</i>)		*						
Хом'ячок сирій (<i>Cricetulus migratorius</i>)	*							
Широковух європейський (<i>Barbastella barbastella</i>)	*	*				*		
Баклан малий (<i>Phalacrocorax pygmaeus</i>)		*			*		*	
Балабан (<i>Falco cherrug Gray</i>)	*	*			*			
Беркут (<i>Aquila chrysaetos</i>)		*			*			
Боривітер степовий (<i>Falco naumanni</i>)		*			*			
Вівсянка чорноголова (<i>Emberiza melano cepha</i>)		*						
Гага звичайна (<i>Somateria mollissima</i>)								
Дерихвіст лучний (<i>Glareola pratincola</i>)		*			*			
Дерихвіст степовий (<i>Glareola nordmanni</i>)		*			*			
Дрохва (<i>Otis tarda</i>)		*			*		*	
Журавель сирій (<i>Grus grus</i>)		*			*			
Журавель степовий (<i>Anthropoides vigro</i>)		*			*			
Зміїд (<i>Circaetus gallicus</i>)		*			*			

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Казарка червоно вола (<i>Rufibrenta ruficollis</i>)		*	*		*			
Канюк степовий (<i>Buteo rufinus</i>)		*			*			
Кроншнеп великий (<i>Numenius arquata</i>)		*			*			
Кроншнеп середній (<i>Numenius phaeopus</i>)		*			*			
Крохаль довгоносий (<i>Mergus serrator</i>)		*			*			
Кулик-сорока (<i>Haematorus ostralegus</i>)	*	*			*			
Лебідь малий (<i>Cygnus bewickii Yarell</i>)		*			*			
Лежень (<i>Burhinus oedicemus</i>)		*			*			
Лелека чорний (<i>Ciconia nigra</i>)		*	*		*			
Лунь польовий (<i>Circus cyaneus</i>)	*	*			*			
Лунь степовий (<i>Circus macrourus</i>)		*			*			
Могильник (<i>Aquila heliacal Savigny</i>)	*	*	*		*			
Огар (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	*	*			*			
Орел степовий (<i>Aquila rapax</i>)		*			*			
Орлан-білохвіст (<i>Haliaeetus albicilla</i>)		*			*			
Орел-карлик (<i>Hieraetus pennatus</i>)	*	*			*			
Підорлик великий (<i>Aquila clanga</i>)		*			*			
Підорлик малий (<i>Aquila pomarina</i>)	*							
Поручайник (<i>Tringa stagnatilis</i>)		*			*			
Пугач (<i>Bubo bubo</i>)		*						
Реготун чорноголовий (<i>Larus ichthyætus</i>)		*						
Райдужниця велика (<i>Apatura iris</i>)	*							
Сатир залізний (<i>Hipparchia statilinus</i>)	*							
Сатурнія велика (<i>Saturnia pyri</i>)	*							
Савка (<i>Oxyura leucosephala</i>)		*			*		*	
Сипуха (<i>Tyto alba</i>)	*	*						
Сиворакша (<i>Coracias garrulus</i>)	*							
Сліпак подільський (<i>Spalax zemni</i>)	*							
Скопа (<i>randon haliaetus</i>)	*	*			*			
Сапсан (<i>Falco peregrinus</i>)	*	*			*			
Сорокопуд сірий (<i>Lanius excubitor</i>)		*						
Сорокопуд червоноголовий (<i>Lanius senator</i>)		*						
Ходуличник (<i>Himantopus himantopus</i>)		*			*			
Хохітва (<i>Tetrao tetrao</i>)		*			*			
Чернь білоока (<i>Aythya nyroca</i>)		*			*			
Шпак рожевий (<i>Sturnus roseus</i>)		*						
Шуліка рудий (<i>Milvus milvus</i>)		*			*		*	

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Джміль червонуватий (<i>Bombus ruderatus</i>)								
Джміль яскравий (<i>Bombus pratorum</i>)								
Дозорець-імператор (<i>Anax imperator</i> Leach)	*							
Жук-олень (<i>Lucanus cervus</i>)	*	*						
Жук-самітник (<i>Osmoderma eremita</i>)	*	*					*	
Коник-пилохвіст український (<i>Poecilimon schmidti</i>)								
Совка сокиркова (<i>Periphanes delphinii</i>)	*							
Стафілін волохатий (<i>Emus hirtus</i>)	*							
Стрічкарка блакитна (<i>Catocala fraxini</i>)	*							
Стрічкарка орденська малинова (<i>Catocala sponsa</i>)	*							
Кошеніль польська (<i>Porporophora polonica</i>)	*							
Красотіл пахучий (<i>Calosoma sycophanta</i>)	*						*	
Красуня-діва (<i>Calopteryx virgo</i>)								
Ксилокопа фіолетова (бджола-тесляр фіолетова) (<i>Xylocopa violacea</i>)	*							
Ктир гігантський (<i>Satanas gigas</i>)								
Лилик двоколірний (<i>Vespertilio murinus</i>)	*							
Ктир шершнеподібний (<i>Asilus crabroniformis</i>)	*							
Махаон (<i>Papilio machaon</i>)	*							
Мегахіла округла (<i>Megachile rotundata</i>)								
Мелітурга булаво вуса (<i>Melitturga clavicornis</i>)	*							
Мнемозина (<i>Parnassius mnemosyne</i>)	*							
Мінога українська (<i>Eudontomyzon mariae</i>)	*							
Нетопир звичайний (<i>Pipistrellus pipistrellus</i>)	*							
Нетопир Натузюса (<i>Pipistrellus nathusii</i>)	*							
Нічниця водяна (<i>Myotis daubentonii</i>)	*							
Норка європейська (<i>Mustela lutreola</i>)	*							
Осетер російський (<i>Acipenser gueldenstaedtii</i>)	*							
Пістрянка весела (<i>Lygaea laeta</i>)								
Подалірій (<i>Iphiclides podalirius</i>)	*							
Поліксена (<i>Zerynthia polyxena</i>)	*	*					*	

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Рофітоїдес сірий (<i>Rhopitoides canus</i>)								
Сатурнія мала (<i>Eudia pavonia</i>)	*							
Сатурнія руда (<i>Aglia tau</i>)	*							
Синявець-мелеагр (<i>Polyommatus daphnis</i>)								
Скарабей священний (<i>Scarabaeus sacer</i>)								
Сколія-гігант (<i>Scolia maculata</i>)								
Сколія степова (<i>Scolia hirta</i>)								
Стрічкарка тополева (<i>Limenitis populi</i>)								
Усього	83	63	3	-	35	4	14	-

5.3.4. Інвазивні види тварин

Інвазивні чужорідні види - це тварини, хвороботворні мікроорганізми і інші організми, які не є притаманними до певної екосистеми, і які можуть завдати економічного, екологічного збитку або шкідливо впливати на здоров'я людини. Зокрема вони негативно впливають на біологічну варіативність, включаючи зниження чисельності або усунення місцевих видів - через конкуренцію, хижацтво або передачу хвороботворних мікроорганізмів - і шляхом руйнування місцевих екосистем та порушення їх функціонування.

Інвазивні чужорідні види, представлені або поширені поза їх природними місцями існування, вплинули на біорізноманіття майже кожної типової екосистеми на Землі і є однією з найбільших загроз біологічній варіативності.

Поширення чужорідних видів, які можуть негативно вплинути на екосистеми, місцеві види або здоров'я населення, у природних екосистемах викликає істотний дисбаланс у біоценозах.

Основними причинами зміни біотичних компонентів є знищення та деградація природних середовищ існування, фрагментація ландшафтів, екологічно незбалансоване, виснажливе використання компонентів біорізноманіття, поширення чужорідних видів у природні екосистеми, розповсюдження хвороб, шкідників та паразитів, забруднення довкілля в результаті промислової й сільськогосподарської діяльності.

На відміну від більшості забруднюючих речовин антропогенного походження, які в природних екосистемах в ході процесів самоочищення зазвичай руйнуються, і вміст яких піддається ефективному контролю з боку людини, чужорідні організми, що успішно заселилися, можуть розмножуватися і поширюватися в навколишньому середовищі, викликаючи біологічні перешкоди, порушуючи структуру біотичних угруповань часто з непередбачуваними й необоротними наслідками.

Знищення та деградація природних середовищ існування, фрагментація ландшафтів, екологічно незбалансоване, виснажливе використання компонентів біорізноманіття, поширення чужорідних видів у природній екосистемі,

розповсюдження хвороб, шкідників та паразитів, забруднення довкілля в результаті промислової й сільськогосподарської діяльності є основними причинами зміни біотичних компонентів.

Вселення чужорідних видів може сприяти погіршенню якості води, поширенню паразитів і хвороб, у тому числі небезпечних для людини. Збитки від вселення деяких інвазивних чужорідних видів тварин у ряді випадків можуть обчислюватися значними економічними витратами. Це обумовлює особливу небезпеку біологічного забруднення і визначає специфіку заходів боротьби. Такі заходи повинні носити переважно превентивний характер (Рішення VI/23 COP6 по Конвенції з захисту біорізноманіття, Гаага, 2002). В той же час, піддати ефективному контролю інвазивні тварини не вдається через відсутність системи моніторингу біорізноманіття, тому ця проблема стала дуже важливою в плані забезпечення екологічної безпеки області.

З інвазивних видів тварин на території Кіровоградської області зустрічаються: олень плямистий, лань європейська, ондатра, єнотоподібний собака, американський білий метелик.

5.3.5. Заходи щодо збереження тваринного світу

Законом України "Про тваринний світ" передбачено, що охорона тваринного світу включає систему правових, організаційних, економічних, матеріально-технічних, освітніх та інших заходів, спрямованих на збереження, відтворення і використання об'єктів тваринного світу, та забезпечується шляхом:

- встановлення правил та науково обґрунтованих норм охорони, раціонального використання і відтворення об'єктів тваринного світу;
- встановлення заборони та обмежень при використанні об'єктів тваринного світу;
- охорони від самовільного використання та інших порушень встановленого законодавством порядку використання об'єктів тваринного світу;
- охорони середовища існування, умов розмноження і шляхів міграції тварин;
- запобігання загибелі тварин під час здійснення виробничих процесів;
- формування екологічної мережі, створення державних заповідників, заказників і визначення інших природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні;
- розроблення і впровадження програм (планів дій) щодо збереження та відтворення видів диких тварин, які перебувають під загрозою зникнення;
- розведення в неволі рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин, створення центрів та "банків" для зберігання генетичного матеріалу;
- встановлення науково обґрунтованих нормативів і лімітів використання об'єктів тваринного світу та вимог щодо засобів їх добування;

-регулювання вилучення тварин із природного середовища для зоологічних колекцій; надання допомоги тваринам у разі захворювання, загрози їх загибелі під час стихійного лиха і внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій;

-організації наукових досліджень, спрямованих на обґрунтування заходів щодо охорони тваринного світу;

-виховання громадян у дусі гуманного ставлення до тварин;

-пропаганди важливості охорони тваринного світу;

-здійснення контролю у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу;

-проведення заходів екологічної безпеки;

-запобігання проникненню в природне середовище України чужорідних видів диких тварин та здійснення заходів щодо недопущення негативних наслідків у разі їх випадкового проникнення;

-створення системи державного обліку, кадастру та моніторингу тваринного світу;

-урахування питань охорони тваринного світу під час встановлення екологічних нормативів та здійснення господарської діяльності;

-регулювання вивезення за митний кордон України об'єктів тваринного світу;

-стимулювання діяльності, спрямованої на охорону, раціональне використання і відтворення тваринного світу;

-проведення відповідно до законодавства інших заходів і встановлення інших вимог щодо охорони об'єктів тваринного світу.

З метою збереження і відтворення тварин здійснення окремих видів використання об'єктів тваринного світу, а також вилучення з природного середовища тварин може бути обмежене або повністю заборонене на певній території чи на певні строки.

Підприємства, установи, організації і громадяни при здійсненні будь-якої діяльності, що впливає або може вплинути на стан тваринного світу, зобов'язані забезпечувати охорону середовища існування, умов розмноження і шляхів міграції тварин.

Під час розміщення, проектування та забудови населених пунктів, підприємств, споруд та інших об'єктів, удосконалення існуючих і впровадження нових технологічних процесів, введення в господарський обіг цілинних земель, заболочених, прибережних і зайнятих чагарниками територій, меліорації земель, здійснення лісових користувань і лісгосподарських заходів, проведення геологорозвідувальних робіт, видобування корисних копалин, визначення місць випасання і прогону свійських тварин, розроблення туристичних маршрутів та організації місць відпочинку населення повинні передбачатися і здійснюватися заходи щодо збереження середовища існування та умов розмноження тварин, забезпечення недоторканності ділянок, які становлять особливу цінність для збереження тваринного світу.

Під час розміщення, проектування і будівництва залізничних, шосейних, трубопровідних та інших транспортних магістралей, ліній електропередачі і зв'язку, а також каналів, гребель та інших гідротехнічних споруд повинні розроблятися і здійснюватися заходи, які забезпечували б збереження шляхів міграції тварин.

З метою збереження і поліпшення екологічного стану окремих територій, визначених в установленому законом порядку такими, що мають особливу цінність як середовище існування рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, і цінних видів тварин, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів може розробляти і запроваджувати для цих територій більш суворі екологічні нормативи, ніж ті, що встановлені для всієї території України.

Експлуатація гідротехнічних та інших споруд на водних об'єктах, встановлення гідрологічного режиму і режиму водоспоживання та інша діяльність, що впливає чи може вплинути на стан середовища існування диких тварин, повинні здійснюватися з урахуванням вимог охорони тваринного світу, інтересів рибного і мисливського господарств.

Введення в експлуатацію об'єктів і застосування технологій без забезпечення їх засобами захисту тварин та середовища їхнього існування забороняються.

Проведення вибухових та інших робіт, які є джерелом підвищеного шуму, в місцях розмноження тварин обмежується законодавством.

Особливій охороні підлягають рідкісні тварини і такі, що перебувають під загрозою зникнення в природних умовах. Ці види тварин заносяться до Червоної книги України. Порядок і вимоги щодо охорони, відтворення і використання зазначених видів тварин визначаються Положенням про Червону книгу України, яке затверджується Верховною Радою України.

5.4. Природні території, що підлягають особливій охороні

Ділянки суші та водного простору, природні комплекси й об'єкти, які мають особливу екологічну, наукову, естетичну і економічну цінність і призначені для збереження природної різноманітності, генофонду видів тварин і рослин, підтримання загального екологічного балансу та фоновий моніторинг навколишнього природного середовища, вилучаються з господарського використання повністю або частково і оголошуються територією чи об'єктом природно-заповідного фонду України.

У нашій області слід звернути увагу на бідні біорізноманіттям порушені землі, де можна створити гарні природні умови. Еродовані та інші виснажені порушені землі з часом можуть стати природними оазами, особливо якщо з них зняти антропогенний тиск і надати можливість для природного самовідновлення. Велику роль у цьому може відіграти програма охорони земель та розвиток законодавства щодо охорони земель сільськогосподарської освоєності територій та розораності сільськогосподарських угідь із вилученням малопродатних для

обробітку та екологічно вразливих земель. Частина таких земель могла б увійти до територій природно-заповідного фонду.

Одним з головних завдань є також розширення природно-заповідного фонду за рахунок розширення існуючих об'єктів, підвищення їх статусу охорони і створення нових об'єктів.

Об'єктами природно-заповідного фонду України є (природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва), а також курортні, лікувально-оздоровчі, рекреаційні, водозахисні, полезахисні та інші типи територій і об'єктів, які, за національним законодавством, підлягають особливій охороні. Ці території та об'єкти в сукупності призначені для збереження природної різноманітності, генофонду видів тварин і рослин, підтримання загального екологічного балансу і становлять єдину систему.

Динаміка структури природно-заповідного фонду

Таблиця 5.4.1

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	на 01.01.2018 року		на 01.01.2019 року		на 01.01.2020 року	
	кількість, од,	площа, га	кількість, од,	площа, га	кількість, од,	площа, га
1	2	3	4	5	6	7
Природні заповідники	-	-	-	-	-	-
Біосферні заповідники	-	-	-	-	-	-
Національні природні парки	-	-	-	-	-	-
Регіональні ландшафтні парки	2	77850,73	2	77850,73	2	78758,08
Заказники загальнодержавного значення	21	5728,00	21	5728,00	21	5728,00
Заказники місцевого значення	84	12818,9196	84	12818,9196	84	12818,9196
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	2	9,10	2	9,10	2	9,10
Пам'ятки природи місцевого значення	50	525,48	50	525,48	50	525,48
Заповідні урочища	55	3192,76	55	3192,76	55	3192,76
Ботанічні сади загальнодержавного значення	-	-	-	-	-	-
Ботанічні сади місцевого значення	-	-	-	-	-	-
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	1	109,00	1	109,00	1	109,00

Дендрологічні парки місцевого значення	-	-	-	-	-	-
Зоологічні парки загальнодержавного значення	-	-	-	-	-	-
Зоологічні парки місцевого значення	-	-	-	-	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	2	63,70	2	63,70	2	63,70
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	5	104,47	6	107,75	6	107,75
РАЗОМ	222	100402,1596	223	100405,42	223	101312,79
Фактична площа ПЗФ		99462,1596		99465,4422		99465,4422

5.4.1. Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду Кіровоградської області

Станом на 01 січня 2020 року в області налічується 223 природно-заповідні території та об'єкти, загальною площею 101312,79 га, з них 26 територій та об'єктів, площею 5909,8 га, мають статус загальнодержавного значення, решта (197 територій та об'єктів), площею 95402,99 га - місцевого значення, показник заповідності від загальної площі області становить 4,1 %, що відповідає 17 місцю у рейтингу серед областей України за площею природно-заповідного фонду. В той час як у сусідніх областях, які мають подібну типологію, показники заповідності є меншими: Черкаська область – 3,1 %, Миколаївська область - 3,07 %, Дніпропетровська область – 2,9 % та Вінницька область – 2,35 %. Кіровоградщину обходять на декілька позицій лише Одеська та Полтавська області, які мають 4,5 % та 4,95 % заповідності.

Об'єкти особливої державної охорони, що формують ключові території екомережі, - це найбільш цінні з природоохоронної, екологічної, наукової, естетичної, рекреаційної точок зору природні території та акваторії, яким внаслідок їх унікальності чи типовості державою надається особливий охоронний правовий статус.

Відповідно до ст. 33 Закону України "Про охорону земель" для запобігання надмірному антропогенному впливу на землі, у тому числі надмірній розораності сільськогосподарських угідь, встановлюються нормативи оптимального співвідношення земельних угідь, серед яких законодавство виділяє й норматив оптимального співвідношення земель сільськогосподарського, природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення.

У 2019 році за кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища (у розмірі 27 тис. грн.) на замовлення департаменту екології та природних ресурсів ОДА громадською організацією "Науковий центр еколого-біологічних досліджень" підготовлено клопотання та "Наукове обґрунтування

необхідності включення до складу регіонального ландшафтного парку "Світловодський" акваторії "Цибульницька затока", площею 907,35 га, яка межує з територією зазначеного регіонального ландшафтного парку.

В результаті чого 14 червня 2019 року Кіровоградською обласною радою було прийнято рішення за № 663 "Про зміну меж (розширення) території регіонального ландшафтного парку "Світловодський".

Протягом 2019 року за кошти місцевих бюджетів громадською організацією "Науковий центр еколого-біологічних досліджень" були проведені наукові дослідження з метою обґрунтування доцільності заповідання територій:

- ландшафтних заказників місцевого значення "Бобринківська балка" в околицях села Бобринка Бобринецького району (21 га); "Олексіївська балка" в околицях села Ульянівка Бобринецького району (20 га); "Варламіївська балка" в околицях села Варламіївка Бобринецького району (12 га); "Миколин яр", що знаходиться на правому березі р. Синюха між смт Вільшанка та с.Осички Вільшанського району (5 га); "Людвінські скелі", що знаходиться правому березі р. Синюха поблизу смт Вільшанка Вільшанського району (10 га); "Балка Репетуша" між с.Степанівка та смт Вільшанка Вільшанського району (9,5 га).

Результати виконаних робіт будуть використані для здійснення заходів із розширення мережі природно-заповідного фонду області шляхом включення даних територій до його складу. Наразі, департаментом екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу проводиться робота з формування пакетів матеріалів.

Проте є деякі проблеми, які стримують розвиток заповідної справи в області у практичному плані:

- неузгодженість і недосконалість законодавства (земельного, лісового, природоохоронного та законодавства про місцеве самоврядування) у частині заповідної справи;

- відсутність механізмів економічного стимулювання для створення нових об'єктів природно-заповідного фонду та відшкодування збитків землекористувачам, а також механізму викупу земельних ділянок для заповідання;

- відмова відповідних організацій та державних органів надавати погодження на заповідання територій з огляду на корпоративний чи індивідуальний інтерес в приватизації цінних земельних ділянок;

- передача під охорону територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- винесення меж в натуру вже існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- відсутність фінансування на місцевому рівні та недостатнє фінансування на державному рівні для виконання заходів щодо створення нових об'єктів природно-заповідного фонду та охорони і утримання існуючих об'єктів ПЗФ;

- недосконалість та недостатня якість земельної кадастрової документації;

- великий відсоток розораності земель області.

Вирішення даних проблем потребує проведення низки заходів з активізації роботи в даному напрямку як на місцевому, так і на державному рівні.

Структура природно-заповідного фонду області станом на 01.01.2020 року
Таблиця 5.4.1.1.1

№ з\п	Найменування об'єктів ПЗФ	Об'єкти природно-заповідного фонду					
		Загальнодержавного значення		Місцевого значення		Всього	
		Кількість	Площа	Кількість	Площа	Кількість	Площа
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Дендрологічні парки	1	109,00	-	-	1	109,00
2	Регіональні ландшафтні парки	-	-	2	77850,73	2	78758,08
3	Заказники – всього, в т.ч.:	21	5728,00	84	12818,9196	104	18493,00
	Ландшафтні	7	3844,40	49	9818,50	56	13662,90
	Лісові	1	43,50	7	1102,10	8	1145,60
	Ботанічні	9	741,50	18	883,40	27	1262,60
	загально-зоологічні	1	27,00	3	220,30	4	247,30
	Орнітологічні	2	503,60	5	736,40	7	1240,00
	Гідрологічні	1	568,00	-	-	1	568,00
	загально-геологічні	-	-	-	-	-	-
	Ентомологічні	-	-	1	4,30	1	4,30
4	Пам'ятки природи – всього, в т.ч.:	2	9,10	50	525,48	52	534,58
	Комплексні	1	7,10	7	128,21	8	135,31
	Ботанічні	-	-	28	331,54	28	331,54
	Гідрологічні	1	2,00	10	55,83	11	57,83
	Зоологічні	-	-	2	0,40	2	0,40
	Геологічні	-	-	3	9,50	3	9,50
5	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	2	63,70	6	104,47	8	171,45
6	Заповідні урочища	-	-	55	3192,76	55	3192,76
	РАЗОМ	26	5909,80	197	95402,99	223	101312,79

5.5. Стан рекреаційних ресурсів та розвиток курортних зон

Одним з основних рекреаційних ресурсів є клімат, оскільки його особливості сприяють організації санаторно-курортного лікування та інших видів рекреаційної діяльності. Кліматичні умови для рекреації вивчаються з погляду комфортності погоди та клімату для організму здорової людини, яка відпочиває.

Кіровоградська область завдяки географічному положенню має значні рекреаційні ресурси, до яких належать географічні об'єкти, що використовуються або можуть бути використані з метою відпочинку, туризму, лікування та оздоровлення населення. Рекреаційні ресурси також визначають як об'єкти і явища природного й антропогенного походження, що мають сприятливі для рекреаційної діяльності якісні та кількісні параметри та є матеріальною основою для територіальної організації оздоровлення і лікування людей, формування та спеціалізації рекреаційних центрів і забезпечують їх економічну ефективність. Рекреаційні умови — це сукупність компонентів і властивостей

природного середовища, які сприяють рекреаційній діяльності (наприклад, кліматичні особливості, мінеральні джерела, біорізноманіття тощо), але при цьому не є її матеріальною базою.

Завдяки помірно-теплому клімату, наявності родовищ мінеральних і радонових вод, неповторних природних і рукотворних пам'яток Кіровоградщина володіє значним туристично-рекреаційним потенціалом та має всі необхідні умови для відпочинку та лікування.

В Україні значну частину природного потенціалу складають: рекреаційні ландшафти (лісові, приморські, гірські), оздоровчі ресурси (мінеральні води та лікувальні грязі), природно-заповідні об'єкти (національні природні та регіональні ландшафтні парки, біосферні заповідники, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва тощо), території історико-культурного призначення (пам'ятки архітектури та містобудування, історико-архітектурні заповідники та ін.).

На Кіровоградщині рекреаційна сфера представлена ландшафтними заказниками "Чорноліський" у Знам'янському районі та "Монастирище" у с.Завтуровому Устинівського району, урочищем "Каскади" у с.Злинці Маловисківського району, ландшафтним заказником "Велика і Мала Скелі" у с.Протопопівці Олександрійського району, ландшафтним парком "Світловодський" Світловодського району тощо.

Значна увага приділяється розвитку екскурсійної діяльності. Основу для відвідування складають музейні заклади області, мережа яких налічує 29 музеїв - юридичних осіб та 121 громадський музей.

Найпопулярнішими об'єктами показу серед екскурсантів є Кіровоградські обласні краєзнавчий та художній музеї, заповідник-музей І.К.Тобілевича (Карпенка-Карого) "Хутір Надія" в с.Миколаївці Кіровоградського району, дендропарки у м.Кропивницькому та "Веселі Боковеньки" ім.М.Давидова в с.Іванівці Долинського району, пам'ятка садово-паркової архітектури ХІХ століття "Онуфріївський дендропарк", музей ракетних військ стратегічного призначення в смт Побузькому Голованівського району, Хресто-Воздвиженський храм у с.Іскрівці Петрівського району, цілющі джерела в Гайворонському та Петрівському районах.

6. ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ І ҐРУНТИ

6.1 Структура та стан земель

Ґрунтовий покрив області досить строкатий і характеризується високою родючістю, оскільки представлений переважно чорноземами, на частку яких припадає 95% орних земель.

За площею та біопродуктивним потенціалом земельного фонду Кіровоградська область є однією з провідних областей України, проте розораність її території перевищує рівень розораності по Україні.

Земельний фонд Кіровоградської області складає 2458,8 тис.га (4,1% від території України), з них 2031,6 тис.га або 82,6% займають сільськогосподарські угіддя.

У структурі сільськогосподарських угідь рілля становить 1764,5 тис.га (71,8%), багаторічні насадження – 25,4 тис.га (1%), пасовища та сіножаті – 242,4 тис.га (9,9%).

У північній частині області переважають чорноземи потужні малогумусні із вмістом гумусу 5% та середньогумусні із вмістом гумусу трохи більше 5,5 %. Значні площі тут займають чорноземи різною мірою реградовані, а також чорноземи опідзолені, темно-сірі опідзолені та рідше сірі опідзолені ґрунти. Для південно-західних районів найбільш поширеними ґрунтами є чорноземи звичайні, середньо- та малогумусні, а в південній частині – чорноземи звичайні неглибокі малогумусні та малопотужні.

6.1.1 Структура та динаміка основних видів земельних угідь

Площа земель у Кіровоградській області складає 2458,8 тис. га, що становить 4,07 % від території України, з яких сільськогосподарські землі – 2031,6 тис. га. Кіровоградська область разом із Дніпропетровською та Запорізькою входить до Придніпровського економічного району та за структурою економіки є індустріально-аграрною. У структурі сільськогосподарських угідь рілля становить 1765,7 тис. га, багаторічні насадження – 25,0 тис. га, пасовища та сіножаті – 23,4 тис. га.

Структура земельного фонду регіону

Таблиця 6.1.1.1

Основні види земель та угідь	2015 рік		2016 рік		2017 рік		2018 рік*		2019 рік*	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Загальна територія	2458,8	100	2458,8	100	2458,8	100	-	-	-	-
у тому числі:	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1. Сільськогосподарські угіддя	2032,3	82,7	2032,3	82,7	2031,6	82,6	-	-	-	-

з них:	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
рілля	1764,5	71,8	1764,5	71,8	1765,1	71,8	-	-	-	-
перелого	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
багаторічні насадження	25,4	1,0	25,4	1,0	25,0	1,0	-	-	-	-
сіножаті і пасовища	242,4	9,9	242,4	9,9	239,9	9,75	-	-	-	-
2. Ліси і інші лісовкриті площі	189	7,7	189	7,7	216,5	8,8	-	-	-	-
з них вкриті лісовою рослинністю	166,7	6,8	166,7	6,8	166,8	6,8	-	-	-	-
3. Забудовані землі	89,5	3,6	89,5	3,6	89,5	3,6	-	-	-	-
4. Відкриті заболочені землі	10,6	0,4	10,6	0,4	10,6	0,4	-	-	-	-
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	13,3	0,5	13,3	0,5	13,1	0,5	-	-	-	-
6. Інші землі	47,2	1,9	47,2	1,9	47,2	1,9	-	-	-	-
Усього земель (суша)	2382	96,9	2382	96,9	2382	96,9	-	-	-	-
Території, що покриті поверхневими водами	76,8	3,1	76,8	3,1	76,9	3,1	-	-	-	-

*Згідно з наказом Державної служби статистики України від 19.08.2015 № 190 (який набрав чинності 01.01.2016) визнано таким, що втратив чинність, Наказ Державного комітету статистики України від 05.11.1998 № 377 «Про затвердження форм державної статистичної звітності з земельних ресурсів та Інструкції з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (форми № б-зем, ба-зем, бб-зем, 2-зем)».

Площі земельних угідь – складових національної екомережі за роками, тис. га

Таблиця 6.1.1.2

Категорії землекористування	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік*
Землі природоохоронного призначення	16,2	16,2	16,2	-	-
Сіножаті та пасовища	242,4	242,4	239,9	-	-
Землі водного фонду (під ставками)	21,7	21,7	21,6	-	-
Землі оздоровчого призначення	0,4	0,4	0,4	-	-
Землі рекреаційного призначення	0,4	0,4	0,4	-	-
Землі історико-культурного призначення	0	0	0	-	-
Ліси та інші лісовкриті площі	189,0	189,0	189,0	-	-

*Згідно з наказом Державної служби статистики України від 19.08.2015 № 190 (який набрав чинності 01.01.2016) визнано таким, що втратив чинність, Наказ Державного комітету статистики України

від 05.11.1998 № 377 «Про затвердження форм державної статистичної звітності з земельних ресурсів та Інструкції з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (форми № б-зем, ба-зем, бб-зем, 2-зем)».

6.1.2 Стан ґрунтів

За механічним складом ґрунти північних районів – важкосуглинкові, південних – легкосуглинкові, а в Придніпров'ї – легко- та середньосуглинкові. У всіх районах області на схилах залягають еродовані аналоги ґрунтів.

Внаслідок постійного антропогенного впливу на сільськогосподарські землі зростають винос гумусу з родючого шару ґрунту та ерозійні процеси. Негативний баланс гумусу складає більше 3 ц з га. Причиною цього є те, що органічні та мінеральні добрива вносяться до ґрунту періодично і в недостатній кількості, збільшилися площі посіву культур, що виносять підвищену кількість поживних речовин з ґрунту, насамперед соняшника, який в останні роки займає 20 і більше відсотків посівних площ. Ці та інші факти порушення природоохоронного режиму використання сільськогосподарських земель ведуть до її деградації та мінералізації.

6.1.3 Деградація земель

Опустелювання – одна з найтривожніших проблем сучасності. Деградація земель та опустелювання вже давно набули глобального виміру та є одними з найбільших викликів для сталого розвитку людства, спричиняючи серйозні проблеми як екологічного, так і соціально-економічного характеру, включаючи голод та вимушену міграцію населення.

Землі України зазнають впливу деградаційних процесів, серед яких найбільш масштабними є ерозія (близько 57,5 % від земель країни), забруднення (близько 20 % від земель країни), підтоплення території (близько 12 % від земель країни). Щорічно фіксується близько 23 тисяч одиниць зсувів. Кількість підземних і поверхневих карстопроявів становить близько 27 тисяч. Причини такої ситуації мають комплексний характер та історичні передумови.

Розорюваність сільськогосподарських угідь області складає 85,3 %.

Вирощування культур інтенсивного мінерального живлення, зменшення внесення органічних добрив, поширення процесів ерозії призводить до від'ємного балансу гумусу в ґрунтах.

На сьогодні структура орного шару значно зруйнована, що негативно позначається на водно-фізичних властивостях, повітряному режимові, викликає самочинне ущільнення поверхневого шару, утворення кірки після дощів. З цієї причини різко знижується запас продуктивної вологи та водопроникність ґрунтів, що призводить до активізації процесів ерозії. Ситуація, яка склалася, зумовлена головним чином тим, що протягом багатьох десятиріч екстенсивне використання земельних угідь, і особливо ріллі, не компенсувалося рівнозначними заходами щодо відтворення ґрунтів.

Крім того, надмірне навантаження на земельні угіддя спричинило активізацію розвитку негативних процесів, серед яких особливої сили набули

ерозійні. До такого стану призвело нехтування питаннями екологічної придатності земель для використання певних сільськогосподарських культур, зокрема необґрунтоване збільшення площ просапних культур. У деяких районах Кіровоградщини розораність сільськогосподарських угідь сягнула понад 90 %. Через ерозійні процеси площа ярів перевищує 3,5 тис. га, а площа деградованих та малопродуктивних земель склала 270 тис. га.

Консервація деградованих і малопродуктивних земель за 2019 рік

Таблиця 6.1.3.1

Види земель	Усього земель на початок року		Проведено консервацію		Потребують консервації	
	тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території
1	2	3	4	5	6	7
Орні землі	-	-	-	-	226,0	9,19

Поширеність деградаційних процесів

Таблиця 6.1.3.2

Види деградованих земель	За роками			
	2018 рік		2019 рік	
	Площа земель, підданих впливу, тис. га	Площа земель, підданих впливу, тис. га	Площа земель, підданих впливу, тис. га	% від загальної площі регіону
Дефляційно небезпечні землі (с/г угіддя)	-	-	-	-
Землі (с/г угіддя), піддані водній ерозії	-	-	-	-
Порушені землі	4,786	0,194	-	-

6.2 Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти

Внаслідок постійного антропогенного впливу на сільськогосподарські землі, зростають винос гумусу з родючого шару ґрунту та ерозійні процеси. Негативний баланс гумусу складає більше 3 ц з га. Причиною цьому є те, що органічні та мінеральні добрива вносяться до ґрунту періодично і в недостатній кількості, збільшилися площі посіву культур, що виносять підвищену кількість поживних речовин з ґрунту, насамперед соняшника, який в останні роки займає 20 і більше відсотків посівних площ. Ці та інші факти порушення природоохоронного режиму використання сільськогосподарських земель ведуть до її деградації та мінералізації

Розрізняють прямі і непрямі, позитивні і негативні антропогенні чинники. Прямий вплив здійснюється безпосередньо на живий організм, непрямий –

зміною фізичного й хімічного стану атмосфери, водойм, будови земної поверхні, ґрунтів та ін. Негативні антропогенні чинники спричинюють пригнічення або вимирання організмів, позитивні – створюють сприятливі умови для розвитку тих чи інших організмів.

Антропогенний вплив на довкілля постійно зростає і досягнув критичних значень, що позначилося на стані ґрунтового покриву. Погіршуються фізичні, хімічні й біологічні властивості ґрунтів, зростають площі деградованих земель, забруднених атмосферними викидами й стічними водами, хімічними речовинами та радіонуклідами.

Порушені, відпрацьовані землі та їх рекультивація

Таблиця 6.2.1

Землі	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Порушені, тис. га	4,763	4,786	4,786	4,786	-
% від загальної площі території	0,193	0,194	0,194	0,194	-
Відпрацьовані, тис. га	0,585	0,739	0,748	0,748	-
% від загальної площі території	0,023	0,030	0,030	0,030	-
Рекультивовані, тис. га	-	-	-	-	-
% від загальної площі території	-	-	-	-	-

6.3. Охорона земель

Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави.

Охорона земель включає:

- обґрунтування і забезпечення досягнення раціонального землекористування;
- захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб;
- захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів;
- збереження природних водно-болотних угідь;
- попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів;
- консервацію деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь.

Держгеокадастр забезпечує раціональне використання та охорону земель, створення сприятливого екологічного середовища та поліпшення природних ландшафтів.

Для реалізації завдань з охорони земель необхідне відновлення державної програми раціонального використання і охорони ґрунтів та надання їй статусу національної. Метою програми має бути створення передумов для збалансованого розвитку ґрунтового покриву та призупинення негативних процесів, що відбуваються у ґрунтах країни. Програму слід спрямувати на принципово новий для країни тип сталого (ощадливого) землекористування,

який забезпечить гармонійне співвідношення між антропогенним навантаженням і природним потенціалом ґрунту до відновлення і повноцінного продуктивного і екологічного функціонування.

На загальнодержавному рівні забезпечено всі передумови для вирішення проблем з охорони земель. Зокрема діє Земельний кодекс України, Закони України "Про землеустрій", "Про охорону земель", "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження родючості ґрунтів".

7. НАДРА

7.1. Мінерально-сировинна база

7.1.1. Стан та використання мінерально-сировинної бази

Кіровоградщина належить до одного з найбільш насичених мінеральними ресурсами регіонів України. Це обумовлено розташуванням області в центрі Українського кристалічного щита. На території області налічується більше 390 родовищ корисних копалин з яких 303 враховані державним балансом України. Мінерально-сировинна база області на 16% складається з паливно-енергетичних корисних копалин, на 58% - із сировини для виробництва будівельних матеріалів, 26% загальних запасів надр складають руди чорних, кольорових та рідкісних металів, а також запаси прісних і мінеральних вод.

Надра області характеризуються наявністю ряду унікальних складових, перед усім для розвитку енергетики (уранові руди, буре вугілля, горючі сланці), чорної металургії (залізо, хром, нікель, кобальт), нерудних корисних копалин (каолін, трепел, графіт), декоративно-облицювальних і будівельних матеріалів.

Область посідає провідне місце та займає монопольне становище в Україні за запасами урану (83% від загальних запасів в Україні) і 100% за його видобутком. Розвідано в різній мірі (детально або попередньо) 16 родовищ.

До паливно-енергетичних корисних копалин відносяться буре вугілля, горючі сланці, уранові руди.

На території області до складу Олександрійського та Ватутінського геолого-промислових районів Дніпровського буровугільного басейну входять 43 ділянки бурого вугілля у складі 12 родовищ, по яких розвідані запаси в кількості 750 млн.т., що становить 1,66 % запасів від загальних по Україні. Запаси вугілля промислових категорій в межах полів діючих підприємств становлять 67 млн.т.

В Олександрівському районі виявлене Бовтиське родовище горючих сланців із значними ресурсами 3,7 млрд.т.

Промислові запаси залізних руд (металічних корисних копалин) складають 470 млн.т. В Петрівському районі ПрАТ "Центральний гірничо-збагачувальний комбінат" експлуатує два родовища – Петрівське і Артемівське, із загальними запасами 366 млн.т. Середньорічний видобуток залізистих кварцитів перевищує 7 млн.т.

На сході області в Олександрівському та Онуфріївському районах виявлено 4 родовища залізистих кварцитів. Достатньо перспективним є район Середнього Побужжя, де на території Голованівського району, поблизу села Молдовка, виявлено Молдовське родовище магнетитових руд з попередньо оціненими запасами у 165 млн.т. Загальні ресурси залізних руд Середнього Побужжя разом з іншими 15-ма перспективними рудопроявами складають близько 4,1 млрд.т.

Запаси та прогнозні ресурси корінних руд золота з середнім вмістом золота 6-6,5 г/т оцінені на двох родовищах – Клишівському в Кропивницькому районі та Юріївському в Компаніївському районі.

На території області виявлені руди літію, це Полохівське (Маловисківський район) та ділянка Добра (Добровеличківський район). У межах Ганнівсько-Звенигородської рудоносної зони (Новомиргородський та Маловисківський райони) встановлена наявність танталу.

На території Новомиргородського району ТОВ ВКФ "Велта" побудувала гірничо-збагачувальний комбінатта здійснює розробку Бирзулівського родовища ільменіту (титанові руди). З метою розширення мінерально-сировинної бази титанових руд ТОВ ВКФ "Велта" провело геологічне вивчення Лікарівськогородовища титанових руд та готує його до розробки.

Запаси графітової руди на трьох розвіданих родовищах становлять 126,7 млн.т. руди (51,5% від загальних запасів в Україні), або 7,9 млн.т кристалічного графіту. Заваллівське родовище експлуатує ТОВ "Заваллівський графітовий комбінат". Державна служба геології та надр у 2019 році продала з аукціону спеціальний дозвіл на користування надрами Балахівського родовища графіту. ТОВ "РОЗВИТОК ПОБУЖЖЯ" готує родовище до розробки.

На території області розвідано 8 родовищ каоліну, які придатні для використання у якості нерудної сировини для металургії, з них експлуатуються два: Обознівське родовище вторинного каоліну (розробляє ПАТ "Кіровоградське рудоуправління") та Балашівське родовище вторинного каоліну (розробляє ТОВ "Сонек"), Вікненське родовище каоліну (ТОВ "Сермін") готується до експлуатації.

Корисні копалини для будівництва представлені в області 10 видами, та налічується 188 родовищ.

Розвідано 18 родовищ будівельного піску з промисловими запасами 56,3 млн. куб.м, розробляється 5 родовищ.

Підприємства області повністю забезпечені сировиною для виробництва було-щебеневої продукції та облицювального каменю. Розвідано 75 родовищ будівельного каменю з запасами 752,00 млн.куб.м, розробляється 18 родовищ.

Камінь облицювальний представлений 11 родовищами з запасами 20,27 млн. куб.м, розробляється 6 родовищ.

На території області розвідано 62 родовища цегельно-черепичної сировини із загальними запасами більш ніж 127,6 млн. куб.м.

Станом на 01 січня 2020 року Державною службою геології та надр України видано 69 спеціальних дозволів на користування надрами на території області, у тому числі 5 – на геологічне вивчення та 64 – на розробку родовищ корисних копалин. Зазначені цифри свідчать про те, що мінеральні ресурси області використовуються лише на 23% від загальної кількості розвіданих родовищ.

Мінерально-сировинна база
станом на 01.01.2020

Таблиця 7.1.1.1

Вид корисних копалин	Загальна кількість родовищ	Родовища, що розробляються
1. Горючі		

а) бурі вугілля	43 об'єкти (розрізи, шахти, ділянки)	1
2. Метали		
а) уран	16	4
б) залізо	5	3
в) нікель та кобальт	4	0
г) хром	2	0
3. Неметали		
а) графіт	3	2
б) каоліни	8	3
- первинні	4	0
- вторинні	4	3
в) цементна сировина	3	1
г) абразивна сировина	1	1
д) кварц та кварцит для вогнетривів	1	0
е) крем'яна сировина (кристоболіт-опалова)	1	0
ж) карбонатна сировина (для випалювання на вапно)	1	0
з) польовошпатована сировина	1	1
4. Будівельні матеріали		
а) камінь облицювальний	11	6
б) пиляне каміння	1	0
в) будівельне каміння	75	18
г) цегельно-черепична сировина	62	2
д) керамзитова сировина	1	0
е) пісок будівельний	18	5
ж) пісок формувальний	1	0
з) сировина для закладання виймкового простору	4	4
і) бітум	16	0
5. Підземні води		
а) води питні і технічні	38	10
б) мінеральні води	1	1
в) води мінеральні радонові	2	1

7.2. Система моніторингу геологічного середовища

Геологічним середовищем називають гірські породи верхньої частини літосфери, що перебувають під впливом інженерно-господарської діяльності людей. З одного боку, воно є мінерально-сировинною базою для виробничої діяльності, а з другого - фундаментом всієї господарської діяльності людства. Адже саме на гірських породах формується ґрунтовий і рослинний покриви, вони є первинною основою всіх будівель та інженерних споруд.

Державний моніторинг геологічного середовища в обов'язковому порядку передбачає моніторинг підземних вод та небезпечних геологічних процесів у межах геологічних структур, басейнів, стратиграфічних комплексів, водоносних горизонтів, родовищ корисних копалин і водозаборів підземних вод.

Структура та рівні державної системи моніторингу довкілля передбачають розбудову таких видів моніторингу навколишнього природного середовища (НПС) в Україні:

- загальний (стандартний) моніторинг НПС -це оптимальні за кількістю параметрів спостереження в пунктах, об'єднаних в єдину інформаційно-технологічну мережу, що дають змогу розробляти управлінські рішення на всіх рівнях;

- оперативний (кризовий), сутність якого полягає у спостереженнях за спеціальними показниками на цільовій мережі пунктів у реальному масштабі часу за окремими об'єктами та джерелами підвищеного екологічного ризику в окремих регіонах, котрі визначено як зони надзвичайної екологічної ситуації, а також у районах аварій із шкідливими екологічними наслідками з метою забезпечення оперативного реагування на кризові ситуації та прийняття рішень щодо їх ліквідації, створення безпечних умов життєдіяльності;

- фоновий (науковий) моніторинг НПС - спеціальні високоточні спостереження за всіма компонентами природного довкілля, а також за характером, складом, кругообігом та міграцією забруднювальних речовин, за реакціями організмів на забруднення на рівні окремих популяцій, геосистем і біосфери в цілому. Так моніторинг здійснюється у природних та біосферних заповідниках і на інших територіях, що охороняються.

Поліпшення питного водопостачання за рахунок підземних вод є актуальним питанням на території області. Ця проблема вирішується шляхом виконання робіт з пошуків питних підземних вод та буріння розвідувально-експлуатаційних свердловин згідно з рядом законодавчих документів України щодо забезпечення населення екологічно чистою питною водою.

7.2.1 Підземні води: ресурси, використання, якість

Питні та технічні підземні води в Кіровоградській області для господарсько-питного і виробничо-технічного водопостачання розвідані на 38 ділянках, з яких експлуатуються 11. Сумарна кількість затверджених (балансових) запасів питних та технічних вод складає 225,70 тис. м³/добу за категоріями А+В+С₁.

Залягання й поширення підземних вод пов'язане з геологічною будовою території. Головним джерелом прісної води в Кіровоградській області є водоносний горизонт, що лежить біля основи порід бучакської свити палеогенового віку. Водомісткі породи представлені різнозернистими кварцовими пісками з потужністю до 25 м. Водоносний горизонт в бучакських відкладеннях експлуатується колодзями та свердловинами.

За даними Кіровоградського обласного управління водних ресурсів у 2019 році забрано 16,40 млн. м³ підземних вод.

За хімічним складом ґрунтові води Кіровоградської області належать до гідрокарбонатних, гідрокарбонатно-сульфатних, деколи сульфатно-гідрокарбонатних, калієвих та натрієвих. Загальна жорсткість води складає 1,5-8 мг-екв./дм³.

Підземні мінеральні води Кіровоградської області вналежать до типу радонових, які використовуються для бальнеолікування, а також як природно-столові води, придатні для розливу.

Сумарна кількість затверджених (балансових) запасів мінеральних вод складає 483,0 тис. м³/добу за категоріями А+В+С₁.

13 із 21 адміністративного району Кіровоградщини для питного водопостачання використовують підземні води, 8 районів користуються змішаним водопостачанням. Населення 6 міст забезпечується водою виключно із підземних джерел, 3 міста використовують поверхневі води, змішане водопостачання застосовується в трьох містах області.

Роботи по вивченню режиму та якості підземних вод на території Кіровоградській області проводяться ДП НАК "Надра України" "Центрукргеологія" на базі існуючої спостережної мережі. Більшість населення області для питного водопостачання користується водою зі свердловин, в яких відмічається підвищений вміст заліза, марганцю, азотних сполук, при загальній великій жорсткості.

7.2.2. Екзогенні геологічні процеси

Екзогенні процеси - геологічні процеси, що відбуваються на поверхні Землі та в її приповерхневих шарах (вивітрювання, денудація, абразія, ерозія, діяльність льодовиків, підземних вод), та зумовлені, головним чином, енергією сонячної радіації, силою тяжіння і життєдіяльністю організмів.

У межах області до ерозійних належать процеси:

- площинний змив – сукупність процесів руйнування верхнього шару ґрунту і продуктів вивітрювання, транспортування та акумуляції утворених наносів дощовими і талими водами, що стікають у вигляді пластових потоків по схилах крутизною понад 1 градус;

- утворення ярів, котрі виникають внаслідок ерозії пухких гірських порід тимчасовими лінійними водотоками під час потужних опадів, танення снігу, льоду чи льодовиків;

- річкова ерозія – знесення ґрунту з дна річок і незакріплених берегів внаслідок швидкої течії. На правобережжі Дніпра у межах басейнів річок Цибульник та Омельник розташована зона найбільшої яружної та балочної мережі.

На території Світловодська та Світловодського району відбувається постійний процес руйнування берегів Кременчуцького водосховища, чому сприяють природні та гідрологічні умови.

Для рельєфоутворення найбільше значення мають механічні рухи літосфери, магматизм і метаморфізм. Один з найважливіших результатів - формування первинних нерівностей твердої поверхні Землі, тектонічно обумовлених підняттях і западин. Екзогенні процеси поділяються на 3 групи: вивітрювання, денудація (знос) і акумуляція (нагромадження).

Таблиця 7.2.2.1

№ з/п	Вид (ЕГП)	Площа поширення кв.км.	Кількість проявів, од.	% ураженості області
1	2	3	4	5
1.	Зсувні процеси	3040	140	<p>На території області зсуви поширені в басейнах річок Інгул, Інгулець, Велика Вись, Тясмин, Чорний Ташлик у кількості 140 одиниць і займають площу 3,04 тис.кв.км, з них 12 зсувів, площею 0,22 тис.кв.км, перебуває у стадії активізації, ураженість території області складає 0,01%. На забудованих територіях зафіксовано 18 зсувів, небезпечним надалі залишається активний зсув техногенного походження у м.Олександрії, що має площу 0,05 кв.км. У зоні зсуву знаходиться 1 господарський об'єкт.</p> <p>Схили відпрацьованого Байдаківського вуглерозрізу, розташованого на південній околиці м. Олександрії, використовуються під виробничу та дачну забудову. Розвиток зсувних деформацій на схилах кар'єру, що мав місце раніше, призупинився через занепад виробництва та скорочення об'ємів поливів на дачних ділянках, зменшилось техногенне навантаження на схил. Тіла зсувів поросли чагарниками, в межах новоутворених зсувних ділянок зміщень не відзначалось. Зсувні ділянки в районі вуглерозрізу зберігають стабільність.</p>
2.	Карстові процеси	1120	–	<p>На території області карст у карбонатних породах займає площу 1120 кв.км (4,55 %), з них карст покритого типу поширений на площі 20 кв.км (0,08 %), перекритого типу – на площі 1100 кв.км (4,47 %). Поверхневі карстопрояви не зафіксовані.</p>
3.	Процеси підтоплення	57	52	<p>Підтоплення є одним із найбільш розповсюджених сучасних геологічних процесів, що розвивається як у природних умовах, так і під впливом техногенних чинників. Останні часто мають визначальне значення, особливо як наслідок проведення водогосподарських заходів (наявність іригаційних систем, водосховищ, каналів, втрат з комунікацій тощо). Польові обстеження зафіксували збільшення площі підтоплення на території області на 0,003 тис.кв.км.</p>

				<p>На території області розвивається на площі 0,057 тис.кв.км, ураженість складає 0,24 % від території області. Підтоплення, обумовлене зниженням дренажної здатності річок і балок, характерне для сходу, південного сходу та заходу області (найбільше потерпають Олександрійський, Долинський, Бобринецький, Гайворонський райони), які мають рівнинний рельєф та слабе ерозійно-долинне розчленування.</p> <p>Підтоплення відмічається в межах 17 районів області, підтопленим є 51 населений пункт. Від підтоплення потерпають міста Долинська, Кропивницький, Світловодськ, де воно має переважно локальний прояв у межах долиноподібних понижень рельєфу. Під впливом підпору Кременчуцького водосховища на площі до 10,0-15,0 кв.км підтоплення має техногенний характер.</p>
4.	Осідання земної поверхні над гірничими виробками	10 кв.км	–	<p>Осідання земної поверхні над гірничими виробками є одним з найбільш значних проявів впливу гірничих робіт на геологічне середовище.</p> <p>На території області осідання земної поверхні над гірничими виробками фіксується в Олександрійському районі на площі 10 кв.км (0,04 % території). Глибина осідань коливається від 3,0 до 5,0 м, довжина осідань не перевищує 20,0 м. Підтоплення в межах осідання відсутні. Забудовані території в межах осідання відсутні.</p>
5.	Лесові ґрунти	20 330	–	<p>Лесові ґрунти, що мають здатність до просідання, займають площу 20330 кв.км, (82,64 % території області), з них на площі 13500 кв.км (54,87 %) поширені ґрунти, які характеризуються I типом ґрунтових умов за просіданням, ті, що характеризуються II типом, займають площу 6830 кв.км (27,77 %). На площі 290 тис.кв.км поширені непросідаючі лесові ґрунти. Переважно на лесових ґрунтах II типу розбудовані міста області (Кропивницький, Олександрія, Знам'янка, Долинська, Бобринець, Світловодськ), а також більшість селищ міського типу.</p>

7.3. Дозвільна діяльність у сфері використання надр

Відповідно до статей 4, 16 та 19 Кодексу України "Про надра" надра є виключною власністю Українського народу і надаються тільки у користування. Угоди або дії, які в прямій або прихованій формі порушують право власності Українського народу на надра, є недійсними.

Спеціальні дозволи на користування надрами надаються переможцям аукціонів, крім випадків, визначених Кабінетом Міністрів України, спеціально

уповноваженим центральним органом виконавчої влади з геологічного вивчення та забезпечення раціонального використання надр (Державною службою геології та надр України).

Надра надаються у користування підприємствам, установам, організаціям і громадянам лише за наявності у них спеціального дозволу на користування ділянкою надр.

Згідно з пунктом 8 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 року № 615, дозвіл надається на такі види користування надрами:

1) геологічне вивчення надр, у тому числі дослідно-промислова розробка родовищ корисних копалин загальнодержавного значення;

2) видобування корисних копалин (промислова розробка родовищ);

3) будівництво та експлуатація підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних і супутніх вод;

4) створення геологічних територій та об'єктів, які мають важливе наукове, культурне, рекреаційно-оздоровче значення;

5) задоволення інших потреб.

У 2019 році Державною службою геології та надр України суб'єктам підприємницької діяльності видано 8 спеціальних дозволів на користування надрами, а саме:

№з/п	Дата та номер спец-дозволу	Назва надрокористувача	Назва родовища	Вид користування надрами
1	2	3	4	5
1	22.03.2019 № 4985	КП "Долинське міське комунальне господарство" при Долинській міській раді"	Лозуватська ділянка Долинського водозабору	Геологічне вивчення, у тому числі дослідно-промислова розробка
2	13.06.2019 № 6345	ТОВ "РОЗВИТОК ПОБУЖЖЯ"	Південна ділянка Балахівського родовища графіту	Видобування корисних копалин
3	23.07.2019 №5019	ДП "СхідГЗК"	Новокостянтинівська ділянка піску	Геологічне вивчення
4	21.08.2019 № 6356	ТДВ "Світловодське кар'єроуправління"	Власівське родовище гранітів	Видобування корисних копалин
5	25.09.2019 № 6373	ТОВ "МАЙН ЕКСТРАКШН"	Центральної та Південної ділянок Капітанського родовища хромових руд	Видобування корисних копалин

1	2	3	4	5
6	20.09.2019 № 6371	ТОВ "ЛІРА МАЙН МІНЕРАЛЗ"	Клинцівського родовища золота	Видобування корисних копалин
7	25.09.2019 № 6372	ТОВ "ТАУРУС ІНФІНІТІ"	Ділянка танталових руд Мостове (рудна зона 3)	Видобування корисних копалин
8	04.10.2019 № 6378	ТОВ ВКФ "Велта"	Лікарівське родовище титанових руд	Видобування корисних копалин
9	03.12.2019 № 5051	ПП "Ареал"	Водозабір у с. Суботці	Геологічне вивчення

7.4. Геологічний контроль за вивченням та використанням надр

Державний контроль за геологічним вивченням надр (державний геологічний контроль) та раціональним і ефективним використанням надр України здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр.

Орган державного геологічного контролю перевіряє:

- 1) виконання вимог щодо охорони надр під час ведення робіт з їх вивчення;
- 2) виконання державних програм геологорозвідувальних робіт, геологічних завдань і замовлень;
- 3) обґрунтованість застосування методик і технологій, якість, комплексність, ефективність робіт з геологічного вивчення надр;
- 4) виконання рішень з питань методичного забезпечення робіт з геологічного вивчення та використання надр;
- 5) дотримання нормативів, стандартів та інших вимог щодо геологічного вивчення та використання надр, умов спеціальних дозволів на користування надрами та угод про умови користування надрами;
- 6) повноту вивчення геологічної будови надр, гірничо-технічних, інженерно-геологічних, геолого-екологічних та інших умов вивчення родовищ корисних копалин;
- 7) відповідність геологорозвідувальних робіт і наукових досліджень державним контрактам і замовленням, а також проектам щодо проведення таких робіт;
- 8) використання технічних засобів і методів ведення робіт з геологічного вивчення надр, які виключають невикористані втрати корисних копалин і погіршення їх якості;
- 9) своєчасність та відповідність установленим вимогам введення в експлуатацію розвіданих родовищ корисних копалин;
- 10) дотримання під час дослідно-промислової експлуатації родовищ корисних копалин технологій, які забезпечують необхідне їх вивчення, не знижуючи при цьому промислову цінність;

11) збереження розвідувальних гірничих виробок і свердловин для розробки родовищ корисних копалин, збереження геологічної документації, зразків порід, дублікатів проб, які можуть бути використані при подальшому вивченні надр;

12) обґрунтованість напрямів пошукових, розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення надр;

13) своєчасність і правильність державної реєстрації робіт з геологічного вивчення і використання надр, наявність спеціальних дозволів на користування надрами і виконання передбачених ними умов;

14) повноту і вірогідність вихідних даних про кількість та якість запасів основних та спільнозалягаючих корисних копалин, компонентів, що містяться в них, а також надання підприємствами та організаціями звітних балансів запасів корисних копалин;

15) облік видобування нафти, газу та супутніх компонентів;

16) ведення пошуково-розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення підземних вод.

Орган державного геологічного контролю в межах своєї компетенції забезпечує вирішення інших питань щодо геологічного вивчення надр.

Орган державного геологічного контролю має право:

1) припиняти всі види робіт по геологічному вивченню надр, що проводяться з порушенням стандартів та правил і можуть спричинити псування родовищ, суттєве зниження ефективності робіт або призвести до значних збитків;

2) зупиняти діяльність підприємств і організацій, що займаються геологічним вивченням надр без спеціальних дозволів або з порушенням умов, передбачених цими дозволами;

3) давати обов'язкові для виконання вказівки (приписи) про усунення недоліків і порушень під час геологічного вивчення надр.

Органу державного геологічного контролю відповідно до законодавства України може бути надано й інші права щодо запобігання і припинення порушень правил і норм геологічного вивчення надр.

Порядок здійснення державного геологічного контролю визначається Кабінетом Міністрів України.

Державний нагляд за веденням робіт з геологічного вивчення надр, їх використанням та охороною, а також використанням і переробкою мінеральної сировини (державний гірничий нагляд) здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці.

ПЕРЕЛІК

надрокористувачів області, щодо яких здійснювався державний геологічний контроль у 2019 році

№ з/п	Власник спеціального дозволу	Дата видачі та № спецдозволу на користування надрами	Назва родовища
1	2	3	4

1	2	3	4
1	ПП "Рудпром-плюс"	Від 25.09.2007 № 4380	Деріївське родовище мігматитів
2	ТОВ "Адорія"	Від 04.02.2010 № 5138	Кремгесівське (Світловодське) родовище піску
3	ТОВ "Світловодський маслосирзавод"	Від 04.10.2017 № 4860	Водозабір підприємства
4	СТзОВ "Зоря"	Від 21.01.2010 № 5121	Вербівське родовище мінеральної води
5	ТОВ "Георесурс"	Від 03.04.2013 № 5750	Лозуватське родовище пігматитів
6	ДП "Східний гірничо-збагачувальний комбінат"	Від 30.05.1997 № 905	Центральне родовище урану
7	ДП "Східний гірничо-збагачувальний комбінат"	Від 30.05.1997 № 906	Мічурінське родовище урану
8	ДП "Східний гірничо-збагачувальний комбінат"	Від 30.05.1997 № 2245	Смолінське родовище піску
9	ДП "Східний гірничо-збагачувальний комбінат"	Від 31.08.2007 № 4353	Новокостянтинівське родовище урану
10	ДП "Східний гірничо-збагачувальний комбінат"	Від 03.06.2002 № 2692	Ватутінське родовище урану
11	ТОВ "Укрлітійвидобування"	Від 03.04.2017 № 6195	Полохівське родовище літєвих руд
12	ТДВ "Кіровоградський механічний завод"	Від 08.08.2007 № 4329	Коноплянське родовище закладних матеріалів (пісок, суглинок)
13	ПП "КРОНА-В"	Від 27.08.2002 № 2758	Обознівськеродовище піску
14	ТОВ "Сермін"	Від 20.05.2014 № 5942	Вікненське родовище каоліну
15	ТОВ "Горрудпром"	Від 01.07.2010 № 3835	Пушківське родовище хромових руд
16	МП "Армікс"	Від 18.10.2006 № 905	Коноплянське родовище закладних матеріалів (пісок, суглинок)
17	ПП "Гранум-Альфа"	Від 27.09.2007 № 4395	Живанівське (Південне) родовище граніту
18	ТОВ "Об'єднання гірник"	Від 10.06.2013 № 5792	Бандурівське родовище бурого вугілля
19	ТОВ "Будівельна компанія "КАН"	Від 22.10.2009 № 5028	Шостаківське родовище піску

Орган державного гірничого нагляду перевіряє:

1) повноту вивчення родовищ корисних копалин, гірничо-технічних, інженерно-геологічних, гідрогеологічних та інших умов їх розробки, будівництва та експлуатації підземних споруд, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва;

2) виконання вимог щодо охорони надр при встановленні кондицій на мінеральну сировину та експлуатації родовищ корисних копалин;

- 3) правильність розробки родовищ корисних копалин;
- 4) повноту видобування оцінених запасів корисних копалин і наявних у них компонентів;
- 5) додержання встановленого порядку обліку запасів корисних копалин, обґрунтованість і своєчасність їх списання;
- 6) додержання правил проведення геологічних і маркшейдерських робіт під час розробки родовищ корисних копалин;
- 7) додержання правил та технологій переробки мінеральної сировини з метою забезпечення більш повного вилучення корисних компонентів та поліпшення якості кінцевої продукції;
- 8) правильність і своєчасність проведення заходів, що гарантують безпеку людей, майна і навколишнього природного середовища, гірничих виробок і свердловин від шкідливого впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами;
- 9) готовність державних воєнізованих гірничорятувальних служб та формувань і диспетчерських служб до локалізації та ліквідації наслідків аварій;
- 10) вирішення інших питань щодо нагляду за використанням та охороною надр в межах своєї компетенції.

Орган державного гірничого нагляду має право:

- 1) давати обов'язкові для виконання вказівки (приписи) про усунення порушень норм і правил ведення робіт під час геологічного вивчення надр, їх використання та охорони;
- 2) в порядку, встановленому законодавством України, припиняти роботи, пов'язані з користуванням надрами, у разі порушень відповідних норм і правил;
- 3) вимагати від користувачів надр обґрунтування списання запасів корисних копалин;
- 4) давати рекомендації щодо впровадження нових прогресивних технологій переробки мінеральної сировини.

Органу державного гірничого нагляду законодавством України може бути надано й інші права з метою запобігання порушенням законодавства про надра та їх припинення.

Порядок здійснення державного гірничого нагляду визначається Кабінетом Міністрів України.

Державний контроль за використанням і охороною надр у межах своєї компетенції здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

8. ВІДХОДИ

8.1 Структура утворення та накопичення відходів*

(*згідно з планом Державної служби статистики України остаточні дані щодо утворення та поводження з відходами у Кіровоградській області за 2019 рік буде оприлюднено в III кварталі 2020 року)*

Відходи є одним з найбільш вагомих факторів забруднення навколишнього середовища і негативного впливу на всі компоненти довкілля.

За статистичними даними в Кіровоградській області обсяг утворених відходів за 2018 рік становить 37902,0 тис. т відходів, що на 0,7 % більше порівняно з 2017 роком.

Із загального обсягу утворених відходів 6120,1 т становили відходи I-III класів небезпеки, що на 1,4 % менше порівняно з 2017 роком.

За класами небезпеки утворені відходи розподілилися наступним чином: 10,8 тонни (0,00003%) – відходи I класу небезпеки, 340,4 т (0,0009%) – II класу небезпеки, 5769,0 т (0,01%) – III класу небезпеки, IV класу небезпеки – 37895901,5 т (99,9 %).

У загальній кількості відходів, що утворилися у 2018 році, найбільшу питому вагу (96,0 %) складають відходи гірничої промисловості і розроблення кар'єрів при добуванні та збагаченні руд і мінеральної сировини.

Накопичення відходів станом на 01.01.2020 року*

Таблиця 8.1.1

№ з/п	Показник	Одиниця виміру	Кількість	Примітка
1	Кількість підприємств, установ та організацій, якими утворюються, обробляються та утилізуються відходи I-IV класів небезпеки	од.	887	
2	Наявність відходів, усього	т	546089016,4	
	у тому числі:			
3	відходи I класу небезпеки	т	898,5	
4	відходи II класу небезпеки	т	361,0	
5	відходи III класу небезпеки	т	12888,8	
6	відходи IV класу небезпеки	т	546074868,2	

* - дані попередні

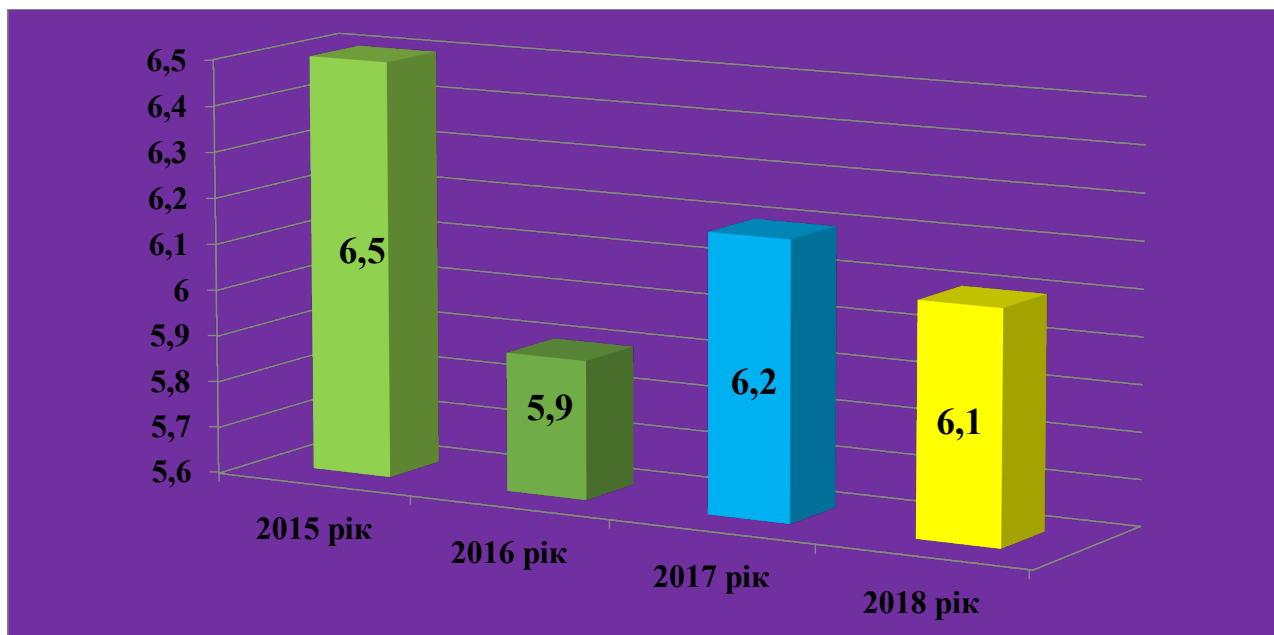
Динаміка утворення промислових та побутових відходів

Таблиця 8.1.2

	2016 рік*	2017 рік*	2018 рік*
Утворення відходів у розрахунку на 1 км ² , т/км ²	1399,4	1524,9	1534,2
Утворення відходів у розрахунку на 1 особу, кг/особу	35630,2	39017,3	39672,0

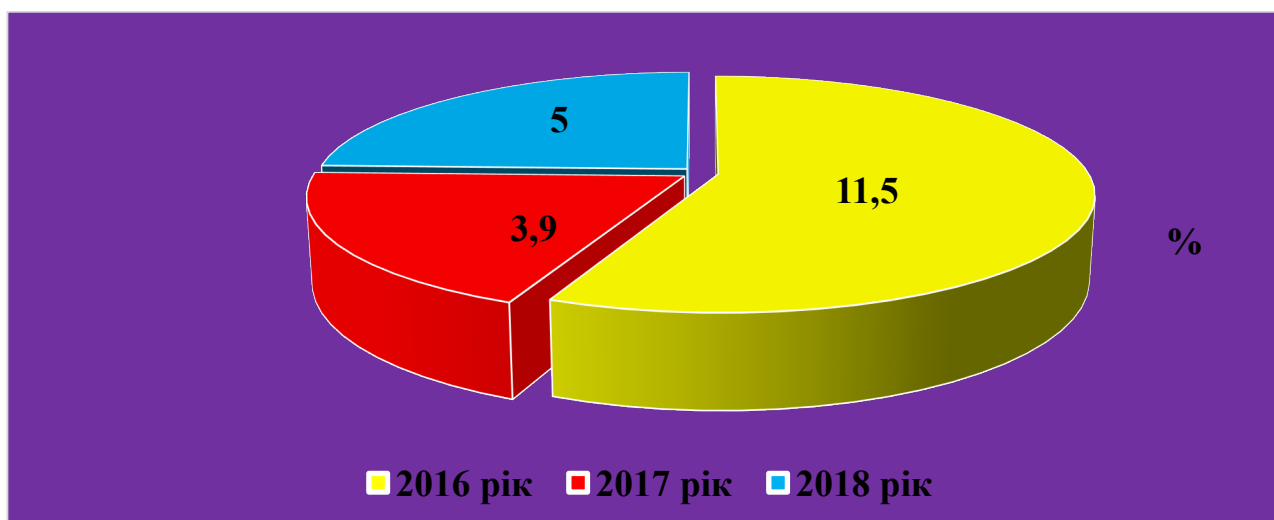
* - за даними нової форми статзвітності враховано відходи I-IV класу небезпеки за ф.№1-відходи (річна) "Поводження з відходами"

Обсяг утворення відходів I-III класів небезпеки, тис. т

Діаграма 8.1.1

Частка утилізованих, оброблених (перероблених) відходів в області

Діаграма 8.1.2

Основна кількість накопичених відходів IV класу небезпеки припадає на хвости збагачення Східного гірничо-збагачувального комбінату (м. Жовті Води), що скидаються у хвостосховище в балці "Щербаківська" Петрівського району та відходи розроблення руди залізної ПрАТ "Центральний гірничо-збагачувальний комбінат" Петрівський кар'єр, виробничо-технологічні відходи Інгульської шахти ДП "Схід ГЗК" та відходи виробництва графіту ПАТ "Заваллівський графітовий комбінат".

*Підприємства – основні накопичувачі промислових відходів
(за даними статзвітності за формою № 1 – відходи (річна) за 2019 рік)*

Таблиця 8.1.3.

№ з/п	Назва підприємства	Найменування відходу	Клас небезпеки	Накопичено відходів станом на початок звітного періоду, т	Фактично утворилось відходів на підприємстві за 2019 рік (звітний),т	Накопичено відходів станом на кінець звітного року, т	Місце накопичення відходів
1	2	3	4	5	6	7	8
1	ПрАТ "Центральний гірничо-збагачувальний комбінат" смт Петрове	відходи розроблення кар'єром руди залізної	4	-	35323600,000	484591000,000	відвал
2	Балка "Щербаківська" ДП "Схід ГЗК" Петрівський район 1,5 км на схід від с. Володимирівки	залишки збагачення (у т.ч. шлам та "хвости") і брикетування руд уранових та торієвих	4	-	576545,000	45877721,399	шламосховище
3	Інгульська шахта ДП "Схід ГЗК" Кіровоградський район, с. Неопалимівка	залишки розроблення руд уранових та торієвих	4	-	40307,000	8314778,000	відвал
4	ТОВ "Гідросенд" м. Світловодськ, смт Власівка вул. Молодіжна, буд. 65	відходи процесу екстрагування розчинником	4	233,176	44701,576	-	
5	Заваллівська філія ТОВ "Заваллівський графіт", Гайворонський район, смт Завалля, вул.Лермонтова, 2	відходи промивання та очищення графіту	4	-	42110,000	2382869,000	відвал

6	ТОВ "Побужський феронікелевий комбінат", Голованівський район, сmt Побузьке, вул.Промислова, 12	шлаки нікелеві (перше та друге плавлення), що утворюються у термічних процесах металургії металів кольорових інших	4	233,176	44701,576	-	відвал
---	--	--	---	---------	-----------	---	--------

8.2 Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)

Відсутність ефективної системи поводження з відходами на рівні регіону зумовлює накопичення їх значної кількості у місцях видалення, що призводить до антропогенного навантаження на довкілля, забруднення його основних компонентів: землі, водних ресурсів та атмосферного повітря, погіршення умов проживання населення області.

На підприємствах Кіровоградської області протягом 2018 року утворилось 6,1 тис. т відходів I-III класів небезпеки, що на 0,1 тис.т більше в порівнянні з 2017 роком та 37895,9 тис.т відходів IV класу небезпеки, що на 278,9 тис. т більше в порівнянні з 2017 роком. Із загальної кількості утворених відходів 1854,8 тис. т утилізовано, оброблено (перероблено), 35743,6 тис. т видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти.

Небезпечні відходи становлять особливу небезпеку для життя населення та стану навколишнього природного середовища. Через відсутність полігонів для видалення небезпечних відходів та фінансові труднощі щодо передачі відходів часто небезпечні відходи зберігають на території підприємств.

Основні показники поводження з відходами I – IV класів небезпеки, тис.тонн

Таблиця 52

№ з/п	Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік*
1	2	3	4	5
1	Утворено ¹	37623,3	37902,0	37405,77
2	Одержано від інших підприємств	307,6	290,7	-
3	у тому числі з інших країн	-	-	-
4	Спалено	28,1	26,5	60,3
5	у т.ч. з метою отримання енергії	26,7	25,2	59,3
6	Використано (утилізовано)	1471,4	1854,8	1691,8
7	Знешкоджено (знищено)	-	-	-
8	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	35842,6	35743,6	35329,0
9	Передано іншим підприємствам	320,8	257,4	-
10	у тому числі іншим країнам	-	-	-
11	Направлено в місця неорганізованого складування за межі підприємств	1,4	0,624	1,515
12	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	0,0	0,0	1,652
13	Наявність на кінець звітного року у сховищах організованого складування та на території підприємств	408398,8	516621,9	-

¹З урахуванням обсягів відходів утворених у домогосподарствах.

* показники за 2019 рік будуть оприлюднені головним управління статистики у Кіровоградській області в III кварталі 2020 року.

Не менш гострою, ніж у попередні роки, залишається проблема екологічно безпечного збирання, видалення твердих побутових відходів.

На виконання абзацу першого пункту 2 протокольного доручення засідання Кабінету Міністрів України від 01 червня 2016 року № 18 головою обласної державної адміністрації видано розпорядження від 15 червня 2016 року № 248-р "Про обласну комісію з проведення перевірок місць видалення (полігонів) побутових відходів, у тому числі законсервованих та несанкціонованих, щодо дотримання вимог природоохоронного і санітарно-епідемічного законодавства".

На території області обліковано 402 сміттєзвалища. За результатами аналізу показників розвитку сфери поводження з побутовими відходами, проведеного на основі інвентаризацій місць видалення відходів, виконаних органами місцевого самоврядування та райдержадміністраціями, виявлено функціонування об'єктів сфери ТПВ з порушенням вимог діючого природоохоронного законодавства, а саме:

більшість сміттєзвалищ експлуатуються за відсутності щодо них проектно-кошторисної документації;

у населених пунктах області не здійснюється роздільне збирання відходів;

у сільських та селищних населених пунктах не визначаються обсяги відходів, які видаляються на сміттєзвалища;

не облаштовано під'їзні шляхи до сміттєзвалищ та дизбар'єри на в'їздах до них;

не обладнано системи контролю за станом підземних вод та ґрунтів;

відсутні системи збирання фільтрату та біогазу тощо.

Протягом 2018 року в області утворилося 200,68 тис. т побутових та подібних відходів або 0,5 % від загального обсягу утворених всіх класів небезпеки. Значна частина твердих побутових відходів концентрується на стихійних сміттєзвалищах, які формуються, як правило, у приміській смузі, приватному житловому секторі, зонах відпочинку та в інших місцях. Обсяг видалених побутових та подібних відходів у спеціально відведених місцях та об'єктах становив 229,127 тис. т.

За звітними даними органів місцевого самоврядування та районних державних адміністрацій кількість ТПВ, зібраних та перевезених у 2019 році – 1,710206 млн. м³; кількість ТПВ, захоронених у 2019 році – 1,796242 млн. м³. Загальна площа полігонів та звалищ 562,43 га.

На території Кіровоградського міського сміттєзвалища реалізовано проект "Будівництво комплексної інженерної споруди з системою збору біогазу полігону твердих побутових відходів для виробництва електроенергії". З 30 липня 2019 року об'єкт експлуатується. Споруда розрахована на вироблення 600 кВт/год, фактично протягом 2019 року середньодобове вироблення електроенергії становило 630 кВт/год. Установа працює цілодобово, що забезпечує Кіровоградське міське сміттєзвалище від самозаймань та забруднення атмосфери. Вироблена електроенергія надходить в енергосистему України за

"зеленим" тарифом. Всього протягом 2019 року вироблено 1314849 кВт/год. електроенергії.

Кількість підприємств, що працюють у сфері поводження з ТПВ – 41 од., з них 32 комунальних та 9 – приватних.

Відсоток охоплення населення області послугами з вивезення побутових відходів за 2019 рік становить 64,8%.

Кількість сміттєвозів – 55 од., з них комунальної власності 42 од., зношеність спецавтотранспорту – 56,7%.

У 2019 році виконано заходів у сфері поводження з побутовими відходами на суму 17,014 млн. грн., що майже на 40% більше, ніж у 2018 році.

За рахунок цих коштів придбано:

4 сміттєвози загальною вартістю 6618,21 тис. грн., у тому числі:

Гайворонський район для потреб міста Гайворон і Бобринецька міська, Первозванівська сільська та Новоукраїнська міська об'єднані територіальні громади, а також для проведення збирання та вивезення побутових відходів з територій населених пунктів придбано неспеціалізований транспорт у кількості 2 одиниць у Гайворонському (бульдозер) та Петрівському (трактор) районах. Також придбано комплектуючі до наявної техніки: тракторний причіп у Долинському районі та відвал, навантажувач, гілкоподрібнювач і тракторний причіп у Петрівському районі. Загальна сума коштів, витрачених на придбання допоміжного обладнання становить 1306,7 тис. грн.

Також у 2019 році придбано або виготовлено 573 контейнери та оновлено 67 наявних контейнерів, всього використано коштів на загальну суму 3013,23 тис. грн., з них придбано:

Первозванівською сільською ОТГ 12 од. для роздільного збирання, Смолінською селищною ОТГ 24 од. для роздільного збирання, Новоукраїнською міською ОТГ 147 од., у тому числі 70 од. для роздільного збирання, у Знамянському районі 20 одиниць, у тому числі с. Богданівка 8 од., с Суботці – 12 од. для роздільного збирання, у Гайворонському районі 70 од. для роздільного збирання, у Голованівському районі 85 од., у тому числі 55 од. для роздільного збирання, у Петрівському районі 15 од., та міста: Кропивницький – 80 од., Світловодськ – 53 од., Знам'янка – 46 од.,

виготовлено: у Долинському районі 12 од. та Помічнлянською міською ОТГ 9 од.,

оновлено: у Долинському районі 40 одиниць, у Петрівському районі 27 од.

Окрім цього, побудовано 35 нових контейнерних майданчиків на території населених пунктів Новоукраїнської міської об'єднаної територіальної громади, та 14 на території міста Гайворон, а також реконструйовано 6 контейнерних майданчиків у місті Олександрія під закритий тип (з обмеженням несанкціонованого доступу до відбору відходів).

Також на утримання місць видалення відходів, створення паспортів полігонів та сміттєзвалищ, проведення ремонтних робіт наявного парку

спецавтотранспорту, придбання неспеціалізованого автотранспорту, ліквідацію несанкціонованих сміттєзвалищ територіями витрачено 7382,157 тис. грн.

Із загальної суми коштів, спрямованих на розвиток сфери поводження з твердими побутовими відходами, за рахунок загальнодержавних програм фінансування витрачено 4315,514 тис. грн., з місцевих бюджетів – 8836,533 тис. грн., з інших джерел фінансування, у тому числі і за рахунок коштів підприємств – 3861,551 тис. грн.

Найбільші суми коштів на розвиток сфери поводження з ТПВ освоєно по Новоукраїнській міській об'єднаній територіальній громаді –3635,965 тис. грн., Первозванівській сільській – 2303,989 тис. грн., Бобринецькій міській – 1237,3 тис. грн.,

та по місту Знам'янка – 359,5 тис. грн.,

і районах:

Гайворонському 3000,0 тис. грн.,

Голованівському – 1245,97 тис. грн.,

Долинському – 313,84 тис. грн.,

Онуфріївському – 459,1 тис. грн.,

Новомиргородському – 251,83 тис. грн.,

Петрівському – 1515,787 тис. грн.

Впродовж року реалізовано послуг з вивезення твердих побутових відходів на суму 63,177 млн. грн., з них: населенню – 48,412 млн. грн. (сплачено 83,0%), бюджетним організаціям – 3,89 млн. грн. (сплачено 100,0%).

В області розроблено 358 схем санітарного очищення населених пунктів, у тому числі 8 міст: Знам'янка, Світловодськ, Бобринець, Гайворон, Помічна, Долинська, Мала Виска, Блоговіщенське, 16 селищ міського типу, 334 схеми санітарного очищення сільських населених пунктів. Однак, дані схеми, окрім схеми санітарного очищення території м. Долинська, розроблялися у попередні періоди без врахування вимог ДБН Б.2.2-6:2013 "Склад та зміст схеми санітарного очищення населеного пункту" танаказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 23 березня 2017 року № 57 "Про затвердження порядку розроблення, погодження та затвердження схем санітарного очищення населених пунктів". Також затверджено 111 графіків вивезення побутових відходів.

Станом на 01 січня 2020 року у містах Кропивницький, Знам'янка, Долинська, Світловодськ, Новоукраїнка, Новомиргород, Благовіщенське, Гайворон, на території населених пунктів Помічнлянської міської та Компаніївської селищної об'єднаних територіальних громад, смт Олександрівка, Новгородка, Онуфріївка, смт Лісове Олександрівського району, смт Побузьке Голованівського району та селі Василівка Онуфріївського і селі Суботці Знам'янського районів частково впроваджено роздільне збирання або збір корисних компонентів побутових відходів (скло, папір, картон, пластик, ПЕТ-тара) із застосуванням спеціалізованих контейнерів. У цілому по даних містах роздільним збиранням охоплено до 35% населення та об'єм зібраних

ресурсоцінних компонентів становить до 18,0 % загального об'єму відходів, утворених у даних населених пунктах. Для забезпечення роздільного збирання станом на 01 січня 2020 року використовувалося 320 спеціалізованих контейнерів.

Рішенням Кіровоградської міської ради від 22 вересня 2015 року № 4447 затверджено Програму запровадження в м. Кіровограді роздільного збору твердих побутових відходів на 2015-2019 роки, на виконання якої за кошти інвестора ТОВ "ЕКОСТАЙЛ" на території Кіровоградського міського сміттєзвалища встановлено сортувальну лінію з відбору вторинної сировини. За підсумками 2019 року обсяг відходів, направлених на сортувальну лінію становить 19485,2 тонни, обсяг відсортованих відходів 1036,1004 тонни, або 5,3176%, у тому числі розподіл за фракціями наступний:

алюмінієві банки – 0,021%, 4,0835 тонн,
папір – 0,177%, 34,4204 тонн,
металеві банки – 0,1015%, 19,7832 тонн,
метал – 0,0124%, 2,4072 тонн,
полімери – 1,1261%, 219,4094 тонн,
плівка – 0,1013%, 19,742 тонн,
склобій – 3,6837%, 717,7501 тонн,
упаковка «ТетраПак» – 0,095%, 18,5046 тонн.

На виконання протокольного доручення голови облдержадміністрації з травня 2012 року здійснюється моніторинг стану ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ, які утворюються на територіях населених пунктів області. Протягом 2019 року ліквідовано 1238 сезонних та стихійних несанкціонованих сміттєзвалищ орієнтовним обсягом 0,043386 млн. м³ побутових відходів, на виконання таких робіт використано 2276,38 тис. грн. та винесено 735 протоколів про адміністративні порушення у сфері поводження з побутовими відходами.

*Інформація про кількість сміттєзвалищ (полігонів)
станом на 01.01.2020 року*

Таблиця 8.2.2

№ з/п	Назва одиниці адміністративно – територіального устрою регіону	Кількість сміттєзвалищ*	Кількість паспортизованих МВВ, од
Сміттєзвалища			
	Всього	402	280
1	Благовіщенський район	18	7
2	Бобринецький район	29	24
3	Вільшанський район	19	8
4	Гайворонський район	12	16
5	Голованівський район	21	21
6	Добровеличківський район	23	13
7	Долинський район	20	19
8	Знам'янський район	13	1

9	Кіровоградський район	35	23
10	Компаніївський район	17	12
11	Маловисківський район	17	11
12	Новгородківський район	13	12
13	Новомиргородський район	21	14
14	Новоархангельський район	21	9
15	Новоукраїнський район	24	24
16	Олександрівський район	15	9
17	Олександрійський район	26	18
18	Онуфріївський район	13	9
19	Петрівський район	15	10
20	Світловодський район	11	5
21	Устинівський район	15	10
22	м. Кропивницький	1	1
23	м. Олександрія	2	2
24	м. Знам'янка	-	1
25	м. Світловодськ	1	1
Полігони			
	Всього	-	-
Заводи по переробці твердих побутових відходів			
	Всього	-	-

* за даними інвентаризації об'єктів та спеціально відведених місць видалення відходів, проведеної у 2016 році.

На підставі укладеної угоди між Міністерством екології та природних ресурсів України та ТОВ "С.І. Груп Консорт ЛТД" від 31 травня 2012 року № 14/7 усі наявні на території області непридатні та заборонені до використання пестициди і агрохімікати протягом 2012 року були вивезені за межі області з метою їх знешкодження. Роботи виконані за рахунок Державного фонду охорони навколишнього природного середовища.

8.3 Транскордонне перевезення небезпечних відходів

Державний екологічний контроль за транскордонним перевезенням відходів здійснюється згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2000 року № 1120 "Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленнями і Жовтого та Зеленого переліків відходів". У 2018 році імпортування й експортування відходів не здійснювалося.

9. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

9.1 Екологічна безпека як складова національної безпеки

Екологічні проблеми спричиняють небезпеку існування людини на усіх рівнях починаючи від локального і закінчуючи глобальним. Такі проблеми постають достатньо гостро, серед яких має місце сильна концентрація небезпечних виробництв, неефективне використання природних ресурсів, недостатня забезпеченість виробничих та контролюючих структур кваліфікованими фахівцями у вказаній галузі.

Екологічну безпеку можна поділити на декілька видів:

- залежно від територіальних показників;
- залежно від способів забезпечення;
- залежно від об'єкта захисту.

Складовими екологічної безпеки є: екологічний аудит, моніторинг, прогноз розвитку екологічної ситуації, екологічний менеджмент тощо.

У Законі України "Про охорону навколишнього середовища" екологічна безпека розглядається як стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення екологічної ситуації та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

Екологічна безпека є органічним складовим компонентом національної безпеки. Її зміст полягає у тому, щоб забезпечити прогресивний розвиток життєво важливих інтересів людини, суспільства, довкілля та держави через здійснення управління реальними або потенційними загрозами та небезпеками, які є наслідком функціонування антропогенних, природних та техногенних систем.

Навколишнє середовище вважається безпечним тоді, коли його стан відповідає встановленим у законодавстві стандартам, критеріям і нормативам, які стосуються його чистоти, ресурсомісткості, екологічної стійкості, видового різноманіття, санітарних вимог та здатності задовольняти інтереси громадян.

На сьогодні, згідно з міжнародними нормативами, кращим підходом до охорони навколишнього середовища є стратегія "чистого виробництва", яка передбачає, насамперед, модернізацію виробництв для підвищення ефективності переробки сировини, зменшення викидів та скидів шкідливих речовин. Даний підхід оснований на реалізації принципів сталого розвитку.

Вирішення проблеми починається з ефективної роботи підрозділів з охорони довкілля на кожному підприємстві. Значною мірою рівень екологічної безпеки кожного підприємства залежить від правильної організації заходів з охорони навколишнього середовища на виробництві, а значить і від кваліфікації працівників даного сектора.

Складовими елементами екобезпеки є:

1) "екологічно чиста продукція" – матеріали чи продукти (харчового і технічного призначення), що не мають шкідливих домішок у концентраціях, небезпечних для природного середовища, тварин, рослин і людини;

2) "екологічно чисті ґрунти" – які не мають у своєму складі домішок у кількості, що загрожує біоценозу ґрунту і здоров'ю людини;

3) "екологічно чисте виробництво" – забезпечення такого рівня організації виробництва, при якому встановлюється відповідність екологічним вимогам, нормам і стандартам.

Забезпечення екологічної безпеки здійснюється за допомогою відповідних заходів державного впливу: впровадження науково-обґрунтованих нормативів природокористування та охорони довкілля; проведення контролю за станом навколишнього природного середовища; зниження антропогенних навантажень, ліквідацію наслідків шкідливого виливу людської діяльності на навколишнє природне середовище; впровадження у виробництво екологічно безпечних технологій, реалізація заходів щодо зменшення наслідків Чорнобильської катастрофи; профілактика неконтрольованого ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин і матеріалів.

Ефективна реалізація цих заходів має велике значення для стабілізації екологічної ситуації в Україні, а також оптимізації державної екологічної політики Української держави у сучасних умовах.

9.2. Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку

Кіровоградська область має досить високий показник антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище. Забруднюються повітря, води і ґрунти, збіднюється ландшафтне і біотичне різноманіття, що негативно впливає на живі організми. Природокористування у багатьох аспектах є нераціональним та екологічно незбалансованим.

До переліку екологічно небезпечних об'єктів, розташованих у Кіровоградській області, які фактично справляють значний негативний вплив на довкілля, належать такі підприємства:

ДП "Східний гірничо-збагачувальний комбінат" – накопичено 45891,036585 тис. тонн відходів у хвостосховищі в балці "Щербаківська" Петрівського району (вид економічної діяльності – добування уранової та торієвої руди, виробництво та переробка ядерного палива);

ТОВ "Побужський феронікелевий комбінат" – викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря складають 3406,007 тонн/рік (вид економічної діяльності – виробництво кольорових металів (нікелю));

Кіровоградське ВКГ ОКВП "Дніпро-Кіровоград" – скид 11,783249 млн м³ стічних вод на рік (вид економічної діяльності – забір, очищення та скид стічних вод).

9.3. Радіаційна безпека

Радіаційна безпека - стан радіаційно-ядерних об'єктів та навколишнього середовища, який забезпечує неперевищення меж доз, виключення будь-якого необгрунтованого опромінення і зменшення доз опромінення персоналу і населення нижче встановлених лімітів доз настільки, наскільки це може бути досягнуто і економічно обгрунтовано.

До постійних заходів радіаційного захисту населення і території, що здійснюються щодоби в області, належать: радіаційні спостереження диспетчерських служб управління ДСНС в області, Державної установи "Кіровоградський обласний лабораторний центр МОЗ України" та її відокремлених структурних підрозділів, обласних метеостанцій.

У Кіровоградській області ризики у сфері радіаційної безпеки обумовлені виробничою діяльністю підприємств уранодобувної промисловості, а саме підрозділами державного підприємства "Східний гірничо-збагачувальний комбінат" (далі – ДП "СхідГЗК").

ДП "СхідГЗК" здійснює видобуток уранових руд, які є природним радіоактивним матеріалом, на Смолінській, Інгульській та Новоконстянінівській шахтах. Шахти розташовані у Кіровоградській області (Ватутінське родовище в смт Смоліне Маловисківського району; Мічурінське та Центральне родовище в с. Неопалимівка Кіровоградського району; Новокостянтинівське родовище в с. Олексіївка Маловисківського району). Переробка уранових руд здійснюється на гідрометалургійному заводі (ГМЗ) підприємства в м. Жовті Води Дніпропетровської області.

Підприємство здійснює постійний контроль за впливом радіаційних факторів на населення та об'єкти довкілля.

Контроль за впливом на радіаційний стан навколишнього природного середовища на промислових майданчиках, у санітарно-захисних зонах і зонах спостереження здійснюють фізико-хімічні лабораторії служби радіаційної безпеки та охорони навколишнього середовища, а також Центральна пилогазодозиметрична лабораторія ДП "СхідГЗК", Центральна науково-дослідна лабораторія ДП "СхідГЗК", Гідрогеологічний загін Геологорозвідувальної партії ДП "СхідГЗК", сторонні організації на підставі договорів. Лабораторії атестовані на проведення вимірювань у сфері поширення державного метрологічного нагляду. Періодичність вимірювань, а також перелік факторів які контролюються передбачено у річних планах контролю погоджених контролюючими органами та затверджених головним інженером підприємства.

За результатами радіаційно-екологічних досліджень об'єктів довкілля на території санітарно-захисних зон та зон спостереження підрозділів Державного підприємства "Східний гірничо-збагачувальний комбінат" наднормативного рівня впливу не виявлено.

Смолінська шахта

Радіаційний стан на території санітарно-захисної зони та зони спостереження Смолінської шахти характеризуються наступними рівнями потужності еквівалентної дози випромінювання:

-фонове значення потужності еквівалентної дози досліджуваної території (на відстані 3-4 км від промислового майданчика шахти) становить 0,15 мкЗв/год;

-у межах санітарно-захисної зони (території головної вентиляційної установки, шурф допоміжний, відомчі автошляхи та ін.) потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,11- 0,30 мкЗв/годину.

У зоні спостереження (в житловій забудові) рівні гамма-випромінювання змінюються в межах 0,11-0,18 мкЗв/год.

Середнє значення об'ємної активності ^{222}Rn в атмосферному повітрі СЗЗ і ЗС становить $29,9 \pm 5,3$ Бк/м³, що відповідає середнім значенням по Кіровоградській області (34 Бк/м³).

Всі вимірювані значення потужності дози гамма-випромінювання в зоні спостереження шахти перебувають у межах природного фону.

Результати контролю якості атмосферного повітря навколо Смолінської шахти

Таблиця 9.3.1

№ з/п	Фактор	Санітарно-захисна зона	Зона спостереження	Норматив
1	2	3	4	5
Смолінська шахта				
1	Концентрація пилу (мг/ м ³)	< 0,25	0,26	0,5
	$\Sigma\alpha$ -активність ($n \times 10^{-4}$ Бк/м ³)	5,89	3,41	55,5
	Уприродний ($n \times 10^{-3}$ Бк/м ³)	< 1,23	< 1,66	(МУ № 58/6) 8,0 (НРБУ-97)

Отже, вміст у повітрі природних радіонуклідів не перевищує регламентів для населення у порівнянні з фоновими значеннями для цієї місцевості.

Результати дослідження проб ґрунту санітарно-захисної зони і зони спостереження Смолінської шахти показують, що на відстані 300 м (територія СЗЗ) від промайданчика шахти радіоактивність ґрунту по Ra-226 перебуває в інтервалі 50,86-123,2 Бк/кг. У зоні спостереження показники радіоактивності ґрунту по Ra-226 становлять 26,22- 67,17 Бк/кг, які перебувають на рівні природного фону регіону ($30,82 \pm 6,29$ Бк/кг), тобто по розрахунках за територією санітарно-захисної зони вплив шахти в межах точності вимірів не виявляється.

Результати контролю рослинності і продуктів харчування в районі розташування шахти показують, що вміст природних радіонуклідів уранового і торієвого рядів у продуктах харчування в зоні спостереження знаходяться в межах коливань природного фону.

Інгульська шахта

Радіаційний стан на території санітарно-захисної зони та зони спостереження Інгульської та Центральної шахт характеризується наступними рівнями потужності еквівалентної дози випромінювання:

- фонове значення потужності еквівалентної дози досліджуваної території за даними "Звіту про результати радіаційного контролю об'єктів навколишнього середовища на території Кіровоградського району (фонові), 2014" дорівнює 0,14-0,24 мкЗв/год.

На межі санітарно-захисної зони потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні: 0,12- 0,22 мкЗв/год.

На території зони спостереження Інгульської та Центральної шахт значення потужності еквівалентної дози становить 0,12 - 0,23 мкЗв/год., що відповідає коливанням природного радіаційного фону території Кіровоградського району.

Потужність дози гамма-випромінювання на території населених пунктів зони спостереження становить:

с. Неопалимівка - від 0,15 до 0,22 мкЗв/год.;

с. Первозванівка - від 0,13 до 0,17 мкЗв/год.;

м. Кропивницький, р-н Велика Балка - від 0,12 до 0,18 мкЗв/год.;

м. Кропивницький, р-н Завадівка - від 0,15 до 0,23 мкЗв/год.

Результати радіометричного дослідження проб ґрунтів навколо шахти показують, що в СЗЗ об'єктів Інгульської шахти радіоактивність ґрунту по Ra-226 перебуває в інтервалі 29,24-50,4 Бк/кг і відповідає рівням, що характеризують місцевий радіаційний фон. У зоні спостереження показники радіоактивності ґрунту по Ra-226 становлять 21,41- 38,21 Бк/кг, які також перебувають на рівні природного фону регіону (30,82± 6,29 Бк/кг), тобто по розрахунках за територією санітарно-захисної зони вплив шахти в межах точності вимірів не виявляється.

Результати контролю рослинності і продуктів харчування в районі розташування Інгульської шахти на вміст природних радіонуклідів за показником питомої гамма-активності коливаються в межах від < 14,0 до 43,0 Бк/кг, що перебуває в межах коливань природного фону.

Новокостянтинівська шахта

На межі санітарно-захисної зони потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,10-0,13 мкЗв/год.

Значення потужності еквівалентної дози гамма-випромінювання на автошляху шахта - виїзд на трасу Кропивницький-Умань становить 0,15-0,24 мкЗв/год.

На території зони спостереження шахти Новокостянтинівська (с. Олексіївка, Лутківка, Мануйлівка) значення потужності еквівалентної дози становлять 0,10-0,24 мкЗв/год., що відповідає коливанням природного радіаційного фону території Маловисківського району.

На автошляхах, якими транспортується уранова руда, значення потужності еквівалентної дози становлять 0,11-0,16 мкЗв/год.

Значення еквівалентної рівноважної об'ємної активності ^{222}Rn (ЕРОА) на межі СЗЗ від головної вентиляційної установки становить менше 5 Бк/м³ (нижня межа виміру приладу).

*Результати контролю якості атмосферного повітря
навколо Новокостянтинівської шахти*

Таблиця 9.3.2

№ з/п	Фактор	Санітарно-захисна зона	Зона спостереження	Норматив
1	2	3	4	5
1	Концентрація пилу (мг/м ³)	< 0,26	< 0,26	0,5
	$\Sigma\alpha$ -активність ($n \times 10^{-4}$ Бк/м ³)	5,0	3,2	55,5
	Уприродний ($n \times 10^{-3}$ Бк/м ³)	< 1,86	< 1,86	8,0
				(МУ № 58/6)
				(НРБУ-97)

Проведений контроль вмісту природних радіонуклідів в атмосфері на території санітарно-захисної зони і зони спостереження шахти показав, що шахтні джерела радіоактивного забруднення атмосферного повітря не чинять понаднормативного впливу на його якість у місцях проживання критичних груп населення. Вміст у повітрі природних радіонуклідів не перевищує затверджених регламентів для населення у порівнянні з фоновими значеннями для цієї місцевості.

Хвостосховище в балці "Щербаківська"

Радіаційний стан у санітарно-захисній зоні та на території населених місць зони спостереження залишається стабільним.

На території СЗЗ рівні ПЕД реєструвалися в діапазоні 0,13-0,15 мкЗв/год., а на території найближчої житлової зони - в межах природного радіаційного фону (0,12 - 0,15 мкЗв/год.).

У зону спостереження хвостосховища входять с. Козацьке, с. Володимирівка, с. Ганнівка Петрівського району і с. Мар'янівка П'ятихатського району та частина житлового сектору м. Жовті Води Дніпропетровської області. Потужність дози гамма-випромінювання на території цих населених пунктів становить:

- с. Ганнівка- від 0,11 до 0,15 мкЗв/год. (у середньому 0,13 мкЗв/год.);
- с. Козацьке - від 0,10 до 0,12 мкЗв/год. (у середньому 0,11 мкЗв/год.);
- с. Володимирівка - від 0,11 до 0,14 мкЗв/год. (у середньому 0,13 мкЗв/год.);
- с. Мар'янівка - від 0,12 до 0,16 мкЗв/год (у середньому 0,14 мкЗв/год.);
- м. Жовті Води - від 0,11 до 0,18 мкЗв/год (у середньому 0,16 мкЗв/год.).

За наведеними результатами потужність дози гамма-випромінювання на територіях СЗЗ та ЗС реєструється у межах коливань природного фону.

Результати дослідження вмісту радіоактивних речовин у ґрунті показують, що на відстані 1000 м (межа СЗЗ) від хвостосховища радіоактивність ґрунту по Ra-226 реєструється в інтервалі 22,43-36,17 Бк/кг і відповідає рівням, що характеризують місцевий радіаційний фон. У зоні спостереження (більше 1000м) показники радіоактивності ґрунту по Ra-226 становлять 23,81- 31,9 Бк/кг, які також перебувають на рівні природного фону регіону.

З метою посилення радіаційної безпеки на ДП "СхідГЗК" здійснюється систематичні інструктажі і навчання персоналу та перевірка знань з питань радіаційної безпеки. Проводиться постійний лабораторний контроль умов праці, в тому числі контроль радіаційних факторів. Здійснюється індивідуальний дозиметричний контроль персоналу. Виконується систематичний контроль впливу підприємства на умови проживання населення та на об'єкти довкілля. З метою зменшення впливу на довкілля здійснюється очистка повітря яке відводиться вентиляційними системами підрозділів від радіонуклідів та пилу, а також очистка шатних вод перед відведенням їх у поверхневі водойми.

У квітні 2019 року інспекторами Держатомрегулювання проведено на ДП"СхідГЗК" інспекційну перевірку стану виконання умов ліцензії, а також стану виконання вимог законодавства, норм, правил і стандартів з ядерної та радіаційної безпеки. За матеріалами перевірки надано Припис від 19.04.2019 року № АП-210/21 стосовно усунення двох порушень.

Протягом 2019 року на Смолінській шахті здійснювались заходи із зменшення обсягів утворення відходів виробничої діяльності та отримання додаткового металу, а саме, переробка відвальних порід із застосуванням купного вилуговування (КВ). Обсяг переробки склав 118479 т .

9.3.1 Стан радіоактивного забруднення області

Стан радіоактивного забруднення області залежить від об'єктів виробничої діяльності підприємств уранодобувної промисловості.

На території Кіровоградської області такими являються:

Смолінська шахта ДП "Схід ГЗК"

Радіаційний стан на території санітарно-захисної зони та зони спостереження Смолінської шахти характеризуються наступними рівнями потужності еквівалентної дози випромінювання:

- фонове значення потужності еквівалентної дози досліджуваної території (на відстані 3-4 км від промислового майданчика шахти) становить 0,15 мкЗв/год.;

- у межах санітарно-захисної зони (території головної вентиляційної установки, шурф допоміжний, відомчі автошляхи та ін.) потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,11- 0,30 мкЗв/годину.

На іншій території санітарно-захисної зони відзначаються рівні гамма-випромінювання: на території колишнього відвалу пустих порід і забалансових руд - 0,11-0,5 мкЗв/год., на території ГЗК -0,10-0,25 мкЗв/год.

У зоні спостереження (в житловій забудові) рівні гамма-випромінювання змінюються в межах 0,11-0,18 мкЗв/год.

Середнє значення об'ємної активності ^{222}Rn в атмосферному повітрі СЗЗ і ЗС становить $29,9 \pm 5,3$ Бк/м³, що відповідає середнім значенням по Кіровоградській області (34 Бк/м³).

Всі вимірювані значення потужності дози гамма-випромінювання в зоні спостереження шахти перебувають у межах природного фону.

Інгульська шахта ДП "Схід ГЗК"

Радіаційний стан на території санітарно-захисної зони та зони спостереження Інгульської та Центральної шахт характеризується наступними рівнями потужності еквівалентної дози випромінювання:

- фонове значення потужності еквівалентної дози досліджуваної території за даними "Звіту про результати радіаційного контролю об'єктів навколишнього середовища на території Кіровоградського району (фонові), 2014" дорівнює 0,14-0,24 мкЗв/год.

На межі санітарно-захисної зони потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні: 0,12- 0,22 мкЗв/год.

На території зони спостереження Інгульської та Центральної шахт значення потужності еквівалентної дози становить 0,12 - 0,23 мкЗв/год., що відповідає коливанням природного радіаційного фону території Кропивницького району.

Потужність дози гамма-випромінювання на території населених пунктів зони спостереження становить:

с. Неопалимівка	- від 0,15 до 0,22 мкЗв/год.;
с. Первозванівка	- від 0,13 до 0,17 мкЗв/год.;
м. Кропивницький, р-н Велика Балка	- від 0,12 до 0,18 мкЗв/год.;
м. Кропивницький, р-н Завадівка	- від 0,15 до 0,23 мкЗв/год.

Новокостянтинівська шахта ДП "Схід ГЗК"

Фонове значення ПЕД досліджуваної території Новокостянтинівської шахти за даними "Звіту про результати радіаційного контролю об'єктів навколишнього середовища на території Маловисківського району Кіровоградської області (фонові), 2014" складає 0,11-0,17 мкЗв/год.

Радіаційний стан на території санітарно-захисної зони та зони спостереження Новокостянтинівської шахти характеризується даними гамма-зйомки, що включає вимірювання потужностей еквівалентної дози (ПЕД) гамма-випромінювання над поверхнею землі у відповідності до діючої методики виконання вимірів.

На межі санітарно-захисної зони потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,10-0,13 мкЗв/год.

Значення потужності еквівалентної дози гамма-випромінювання на автошляху шахта - виїзд на трасу Кропивницький-Умань становить 0,15-0,24 мкЗв/год.

На території зони спостереження шахти Новокостянтинівська (с. Олексіївка, Лутківка, Мануйлівка) значення потужності еквівалентної дози становлять 0,10-0,24 мкЗв/год., що відповідає коливанням природного радіаційного фону території Маловисківського району.

На автошляхах, якими транспортується уранова руда, значення потужності еквівалентної дози становлять 0,11-0,16 мкЗв/год.

Значення еквівалентної рівноважної об'ємної активності ^{222}Rn (ЕРОА) на межі СЗЗ від головної вентиляційної установки складає менше 5 Бк/м³ (нижня межа виміру приладу).

Хвостосховище в балці "Щербаківська"

Радіаційний фон в СЗЗ і зоні спостереження хвостосховища.

Радіаційний стан у санітарно-захисній зоні та на території населених місць зони спостереження залишається стабільним.

На території СЗЗ рівні ПЕД реєструвалися в діапазоні 0,13-0,15 мкЗв/год., а на території найближчої житлової зони - в межах природного радіаційного фону (0,12 - 0,15 мкЗв/год.).

У зону спостереження хвостосховища входять с. Козацьке, с. Володимирівка, с. Ганнівка Петрівського району і с. Мар'янівка П'ятихатського району та частина житлового сектору м. Жовті Води Дніпропетровської області. Потужність дози гамма-випромінювання на території цих населених пунктів становить:

- с. Ганнівка - від 0,11 до 0,15 мкЗв/год. (у середньому 0,13 мкЗв/год.);
- с. Козацьке - від 0,10 до 0,12 мкЗв/год. (у середньому 0,11 мкЗв/год.);
- с. Володимирівка - від 0,11 до 0,14 мкЗв/год. (у середньому 0,13 мкЗв/год.);
- с. Мар'янівка - від 0,12 до 0,16 мкЗв/год. (у середньому 0,14 мкЗв/год.);
- м. Жовті Води - від 0,11 до 0,18 мкЗв/год. (у середньому 0,16 мкЗв/год.).

Висновок: усі виміри значення потужності дози гамма-випромінювання на територіях СЗЗ та ЗС перебувають у межах коливань природного фону.

9.3.2 Поводження з радіоактивними відходами

Кіровоградська область розташована на масиві гірських порід гранітоїдного складу з підвищеним та високим кларковим вмістом розсіяних радіоактивних елементів урано-торієвого ряду. Неприятливим фактором є те, що мають місце виходи корінних кристалічних порід на поверхню, що вказує на незначну товщину перекриваючих рихлих порід.

Характерним для області є два основні напрямки ризиків отримання населенням понаднормованого дозового навантаження: природний та техногенно-підсилений.

На даний час урановидобувні підприємства області інтенсивно переробляють відвали гірничих порід із закладкою залишків переробки у порожнини шахт.

ДП "СхідГЗК" здійснює видобуток уранових руд, які є природним радіоактивним матеріалом, на Смолінській, Інгульській та Новоконстянінівській шахтах. Шахти розташовані в Кіровоградській області (Ватутінське родовище, смт Смоліне Маловисківського району; Мічурінське та Центральне родовище, с. Неопалимівка Кропивницького району; Новокостянтинівське родовище, с. Олексіївка Маловисківського району). Переробка уранових руд здійснюється на гідрометалургійному заводі (ГМЗ) підприємства в м. Жовті Води Дніпропетровської області.

У 1988 році у відповідності до рекомендацій інституту "Радон" було здійснено захоронення радіоактивних відходів та забрудненого майна Цезієм-137 у Веселівському кар'єрі будівельних матеріалів, які утворились внаслідок ліквідації радіоактивного вогнища на території ОГМ СУ-Гражданстрой (пер.Червонозорівський, м. Кіровоград).

З причини давнини події знайти власника відходів не вдалося.

Після надходження 13 липня 2017 року інформації щодо розкриття захоронення радіоактивних відходів на території Веселівського кар'єру, виконавчими органами Кіровоградської міської ради було проведено роботу з пошуку архівно-історичної інформації та свідків тих подій щодо з'ясування обставин виникнення тимчасового захоронення та власників цього майна. З метою встановлення характеру та виду матеріалу, що зберігається, було проведено інструментальні виміри радіоактивного фону на зазначеній місцевості, із залученням співробітників Державної установи "Кіровоградський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України". За результатами проведених вимірів інформацію про радіаційне обстеження та безпеку об'єкта було направлено до Державного спеціалізованого підприємства "Дніпропетровський державний міжобласний спеціальний комбінат" та одночасно, згідно вимог чинного законодавства України, надано офіційне повідомлення Державній інспекції з ядерного регулювання України, до зони відповідальності яких належить Кіровоградська область.

Для більш поглибленого вивчення та оцінки ситуації щодо несанкціонованого розкриття ґрунту в район глиняного кар'єру "Веселівське родовище" було залучено ДСП "Дніпропетровський ДМСК".

На основі рекомендацій ДСП "Дніпропетровський ДМСК" та за погодженням Державної інспекції з ядерного регулювання України виконані роботи щодо проведення захоронення в попередній стан шляхом загорнення траншеї, а також було встановлено попереджувальні знаки про радіаційну безпеку на даній території.

З метою ліквідації захоронення аварійних радіоактивних відходів у районі глиняного кар'єру "Веселівське родовище" на території м. Кропивницького, облдержадміністрацією включено в проєкт Державної екологічної цільової

програми радіаційного захисту населення на території Кіровоградської області на 2018-2027 роки в розділі "Основні заходи Програми" першим абзацом – "Ліквідація шляхом перезахоронення радіоактивних матеріалів в районі глиняного кар'єру "Веселівське родовище".

За інформацією, яка систематично надходить до управління з питань цивільного захисту облдержадміністрації від виконавчого комітету міської ради міста Кропивницького, захоронення низькорадіоактивних матеріалів у глиняному кар'єрі "Веселівське родовище" приведено до належного стану, встановлено попереджувальні знаки про небезпеку перебування на даній території та забезпечено патрулювання силами управління патрульної поліції в Кіровоградській області. Розроблені заходи дозволили локалізувати ситуацію та запобігти подальшому розвитку аварійної ситуації і виникнення надзвичайної ситуації.

Ситуація із захоронення низькорадіоактивних відходів у районі глиняного кар'єру "Веселівське родовище" перебуває на постійному контролі в управлінні з питань цивільного захисту облдержадміністрації.

Заходи щодо усунення (передача на захоронення, засипання радіоактивних відвалів у відпрацьовані порожнини уранових шахт) джерел і шляхів впливу іонізуючого випромінювання на людину постійно виконуються. В підготовчий період до навчального 2019-2020 року у всіх навчальних закладах області проводилися протирадонові заходи. Протягом 2019 року в області було завершено виконання розпорядження голови Кіровоградської обласної адміністрації від 23 квітня 2019 року № 682-р "Про проведення сьомої державної інвентаризації радіоактивних відходів". Недоліків не виявлено.

10. ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

10.1 Структура та обсяги промислового виробництва

Дані Головного управління статистики у Кіровоградській області щодо обсягу реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності у 2019 році, сформовані за результатами проведення державного статистичного спостереження "Структурні зміни в економіці України та її регіонів", наведені в таблиці 10.1.1.

Структура обсягу реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності за 2019 рік^{1, 2}

Таблиця 10.1.1

Основний вид економічної діяльності	Питома вага, %
Промисловість ¹ , у тому числі:	100
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	6,4
Переробна промисловість, у тому числі:	72,6
виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	37,9
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	0,6
виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	1,7
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	к
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	1,8
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	к
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	3,3
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів крім виробництва машин та устаткування	9,2
машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	12,6
виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	3,4
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	19,6
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1,4

¹ Дані сформовано за функціональним підходом (спосіб узагальнення даних, за яким показники діяльності формуються за однорідними видами діяльності).

² Дані попередні.

Символ "к" - Інформація конфіденційна згідно з Законом України "Про державну статистику".

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Обсяг реалізованої промислової продукції (товар, послуг) без ПДВ та акцизу ¹ , млн.грн	29578,9	33609,8	37629,8 ²
Індекс промислової продукції, %	105,5	102,2	103,6
Обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу населення ¹ , грн.	30779,2	35345,3	40060,3 ²

10.2 Вплив на довкілля

10.2.1. Гірничодобувна промисловість

Геологічне середовище є важливою частиною навколишнього середовища, з ним щільно пов'язані інші природні компоненти глобальної соціоекосистеми.

Геологічне середовище використовується людством у трьох напрямках:
 як джерело мінеральної сировини, необхідної для народного господарства;
 як місце нагромадження відходів виробництва.

Лише 10 % мінеральної сировини, що людина добуває з надр планети, перетворюється на готову продукцію, решта 90 % забруднює біосферу. Процес цей, на жаль, безперервно прискорюється. За 80 років двадцятого сторіччя з надр Землі добуто більше корисних копалин, ніж за всю історію цивілізації. Через кожні 15 років об'єм видобутих корисних копалин подвоюється.

При нераціональному використанні геологічного середовища руйнується не лише це середовище, а й пов'язані з ним інші компоненти біосфери: ґрунтовий та рослинний покрив, поверхневі та підземні води тощо. При цьому мають місце не лише процеси механічного руйнування та засмічення навколишнього середовища, але й його геохімічного забруднення. Адже хімічні елементи в товщі нашої планети розподілені нерівномірно. Живі організми пристосувалися до тих елементів, які найбільш поширені в приповерхневих шарах земної кори. Однак людська діяльність піднімає з глибин Землі величезні маси ендегенних мінералів, збагачених рідкісними для поверхні хімічними елементами – важкими металами, радіонуклідами тощо, навіть незначні концентрації яких небезпечні для живих організмів. Внаслідок видобутку, збагачення та переробки корисних копалин, нагромадження пустої породи та відходів виробництва відбувається концентрація цих шкідливих елементів на значних площах, що призводить до тяжких захворювань і навіть масової загибелі рослин, тварин і людей.

Кіровоградська область є єдиною в Україні, де здійснюється розробка уранових родовищ. ДП "Східний гірничо-збагачувальний комбінат" видобуває уранову руду на Центральному, Мічурінському родовищах (Кропивницький район) та Ватутінському і Новокостянтинівському (Маловисківський район). У результаті розробки вказаних родовищ відбувається забруднення промислових майданчиків та прилеглої території радіонуклідами природного походження на рівні, що перевищує фонові показники місцевості. Крім того, у результаті підземного видобування уранової руди формуються підземні порожнини та депресія підземних вод, які можуть спровокувати просідання об'єктів денної поверхні та підтоплення житлової забудови і сільськогосподарських угідь після припинення розробки родовищ.

Найбільші обсяги відходів на території області створюють підприємства гірничодобувної галузі. За даними головного управління статистики у Кіровоградській області у 2018 році утворено 37724,05 тис.т відходів, у тому числі 36387,2 тис.т або 96% - відходи, утворені добувною галуззю промисловості.

У результаті їх діяльності добувних підприємств утворюються наступні види відходів:

пусті породи (знімаються або виймаються для отримання доступу до корисної копалини);

відходи, які утворюються у результаті збагачення корисних копалин;

тверді побутові відходи(виникають у ході повсякденної діяльності об'єкта видобутку);

небезпечні відходи (утворюються внаслідок використання небезпечних хімічних речовин, зберігання та використання нафтопродуктів тощо).

З вищезазначених видів відходів найбільші за обсягами утворення є пусті породи та відходи, які утворюються у результаті збагачення корисних копалин. Такі відходи найчастіше зберігаються у наземних сховищах, які можуть займати до половини площі, відведеної для видобутку корисних копалин. Основною вимогою до зберігання таких відходів є гарантія безпечного, стабільного та економічно вигідного їх зберігання з незначними ризиками для здоров'я і безпеки населення, а також прийнятно низьким соціальним і екологічним впливом у ході експлуатації та у період після закриття об'єкта.

Ці нагромадження техногенних відкладів у вигляді териконів або відвалів вилучають із природного кругообігу значні площі, псуєть навколишні ландшафти, а при розмиванні дощовими й талими водами забруднюють навколишнє середовище шкідливими для живих організмів хімічними елементами. Особливо небезпечні нагромадження радіоактивних порід.

При видобутку корисних копалин відкритим способом геологічне середовище порушується виїмками гірських порід (кар'єрами), площа яких може досягати десятків квадратних кілометрів, а глибина – сотень метрів. Щоб запобігти затопленню кар'єру, для пониження рівня підґрунтових вод кар'єр оточують колом гідрогеологічних свердловин, з яких безперервно відкачують воду.

Крім того, в місцях розташування збагачувальних підприємств відбувається геохімічне забруднення навколишнього середовища. Тверді, рідкі та газоподібні відходи виробництва інтенсивно забруднюють на прилеглих територіях ґрунти, рослинність, поверхневі і підземні води та атмосферне повітря. Потужними джерелами забруднення навколишнього середовища виступають також гідровідстойники, шлаконакоплювачі тощо.

У зв'язку з широкомасштабним руйнуванням господарською діяльністю геологічного середовища все більш актуальною стає проблема його раціонального використання. Воно полягає, з одного боку, у максимально повному вилученні і використанні мінеральної сировини при видобутку, збагаченні та переробці корисних копалин, а з другого – у зведенні до мінімуму шкоди, яку завдають ці процеси навколишньому середовищу.

Максимально повне використання мінеральної сировини може бути досягнуто застосуванням нових прогресивних технологій, які дозволятимуть комплексно використовувати родовища корисних копалин, максимально повно добувати з вміщуючих порід і покривних товщ корисні речовини, і, крім основного для даного родовища виду мінеральної сировини, добувати та використовувати супутні види. Іншим шляхом, що веде до тієї ж мети, є максимально повна утилізація залишкової породи, шлаків, шлаків та інших

відходів гірничодобувної та переробної промисловості для потреб будівництва, сільського господарства тощо.

Щодо мінімізації шкоди, яку завдає господарська діяльність геологічному і всьому навколишньому середовищу, то вона неможлива без підвищення загальної виробничої культури і суворого виконання всіх природоохоронних правил та норм.

Зокрема, на місці та в околицях ведення геологорозвідувальних та гірничовидобувних робіт слід уникати засмічення території побутовими та виробничими відходами, крім місць, спеціально відведених для нагромадження їх; здійснювати повний збір відходів по кожному виду окремо; обов'язково засипати розвідувальні гірські виробки; оснащувати транспортні засоби гумовими гусеницями та пневмокатками, які завдають значно меншої шкоди ґрунтово-рослинному покриву; скидати у водойми шахтні та бурові води лише після повного очищення їх; переходити до безвибухових методів проходження гірських виробок; застосовувати мікробіологічні препарати для очищення ґрунтів від забруднень нафтопродуктами тощо.

Необхідно здійснювати рекультивацію земель на місці відпрацьованих відкритим способом родовищ корисних копалин. Це поняття охоплює весь комплекс робіт, спрямованих на відновлення родючості й народногосподарської цінності порушених земель. У вузькому розумінні рекультивація – це відновлення шару ґрунту, попередньо знятого з ділянок, де передбачається його механічне руйнування або сильне забруднення. Для того щоб уникнути осідання земель над підземними виробками при видобутку корисних копалин закритим способом, необхідно забутовувати їх після відпрацювання відходами видобутку мінеральної сировини (пустою породою). Ці заходи, крім основного ефекту, допомагають також запобігати додатковому забрудненню навколишнього середовища звалищами відпрацьованої гірської породи на поверхні Землі.

Для мінімізації шкоди підприємствами проводиться робота по недопущенню забруднення і засмічення земельних ресурсів, скид кар'єрних вод проводиться після її очищення, здійснюється рекультивація порушених земель.

З цією метою перед початком розробки родовища підприємство проходить процедуру “Оцінка впливу на довкілля”, в якій передбачено заходи по недопущенню погіршення екологічного стану навколишнього середовища.

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області від підприємств добувної промисловості та розроблення кар'єрів обсяг викидів у 2019 році становив 1597,7 т, що складає 12,5 % від загального обсягу викидів в атмосферу від стаціонарних джерел.

10.2.2 Металургійна промисловість

На сучасному етапі розвитку науково-технічного прогресу неможливо обійтися без кольорових металів, які є незамінними в машинобудуванні і особливо широко використовуються в таких його галузях, як електронна, електротехнічна, приладобудівна та ін.

На території Кіровоградської області налічується 2 підприємства, які займаються металургійним виробництвом: ТОВ "Побужський феронікелевий комбінат", ПрАТ "Металит".

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, від підприємств металургійної галузі обсяг викидів у 2019 році становив 3488,8 т, що складає 27,30 % від загального обсягу викидів в атмосферу від стаціонарних джерел.

10.2.3 Харчова промисловість

Галузь виробництва харчових продуктів та напоїв традиційно займає одне з провідних місць у промисловості області. Частка підприємств із виробництва харчових продуктів та напоїв в обсязі реалізованої промисловістю області продукції складає 37,9 %.

За останні роки відбулися якісні зміни у виробничих відносинах та формах господарювання, зросла конкурентоспроможність продукції, визнаної не тільки в Україні, а й за її межами. Робота підприємств харчової промисловості має значний вплив на забезпечення продовольчої безпеки, насичення ринку продовольчими товарами. На підприємствах області постійно оновлюється асортимент продукції, впроваджуються сучасні технології.

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, від підприємств харчової промисловості викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2019 році склали 2554,4 т, що складає 19,99 % від загального обсягу викидів в атмосферу від стаціонарних джерел.

10.2.4 Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції

Хімічна промисловість області представлена 22 підприємствами, серед яких провідне місце займають ТОВ "Кіровоградпостач" та ТОВ "Прогрес-2010".

Завдяки використанню передових технологій виробництва та високоякісної сировини, продукція підприємств задовольняє потреби найвибагливіших споживачів та за багатьма показниками знаходиться на рівні світових стандартів.

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, від підприємств з виробництва хімічних речовин і хімічної продукції викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2019 році склали 102,2 т, що складає 0,8 % від загального обсягу викидів в атмосферу від стаціонарних джерел.

10.3 Заходи з екологізації промислового виробництва

Стан навколишнього природного середовища багато в чому залежить від створення та провадження практичної діяльності ефективних механізмів управління промисловими підприємствами. В останній час набуває розвитку механізм вдосконалення виробничих процесів на засадах екологізації.

Якщо розглядати екологізацію як процес, то сьогодні більш узагальненим є розуміння його як процесу поступового і послідовного впровадження

взаємопов'язаних обґрунтованих організаційних, технологічних, технічних, управлінських та інших рішень, які сприяють підвищенню ефективності використання природних умов і ресурсів, зберігаючи при цьому, а бажано б, покращував якість природного середовища. В умовах глобальної екологічної кризи це можна визначати як головну вимогу сучасності. В соціально-економічному аспекті базою екологізації слід вважати перехід до таких методів та засад господарювання, які б забезпечували оптимальне ресурсо-використання.

До основних шляхів вирішення екологічних проблем, пов'язаних з невідповідністю сучасного екологічного стану визнаним вимогам, доцільно вважати перехід на принципово іншу інноваційну модель розвитку та росту національної економіки у якості основного напрямку підвищення рівня екологізації, реформування та модернізації виробництва, впровадження в виробничі процеси заходів щодо ресурсозбереження та незабруднення навколишнього природного середовища. Для реалізації цього потрібен комплексний всебічний підхід до екологізації економічного розвитку, який пов'язується з впровадженням системи заходів щодо зниження існуючого рівня навантаження на довкілля й підвищення рівня екологічної безпеки.

Екологізація на основі використання живих організмів у виробничому процесі повністю відповідає її сутності. Це стосується, передусім такої галузі сучасного виробництва, як біотехнології, розвиток якої у останній час є досить стрімким.

Використання нових біотехнологій, в першу чергу, передбачається у таких галузях економіки, як сільське господарство, медицині, фармакологія, хімічна промисловості, енергетика. При цьому, ці галузі розглядаються як кінцеві виробники продуктів біоекономіки.

Екологічна безпека і охорона навколишнього середовища забезпечується шляхом екологічної паспортизації промислових підприємств, нормування і лімітування, внесення зборів за використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища, здійснення екологічного контролю.

На промислових підприємствах, що шкідливо впливають або можуть впливати на стан навколишнього природного середовища, розробляються екологічні паспорти. Екологічний паспорт - це нормативно-технічний документ, який містить дані щодо використання природних ресурсів та визначення впливу виробництва на навколишнє природне середовище. В екологічному паспорті містяться такі дані: обсяги викидів, скидів забруднюючих речовин та види; обсяги та їх види використання природних ресурсів; відомості про обсяги та характер виробництва, наявність природоохоронного обладнання; екологічна характеристика продукції, що випускається; відомості про характеристики відходів, які створюються на підприємстві. Екологічні паспорти промислових підприємств мають велике значення, бо містять зведені статистичні дані про забруднюючі речовини.

11. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

11.1. Тенденції розвитку сільського господарства

Україна має величезний потенціал для розвитку сільського господарства. Це відбувається, головним чином, через сприятливі природні умови для сільського господарства: родючий ґрунт і дуже сприятливий клімат на більшій частині території країни. Сільське господарство України є досить перспективною галуззю та одним із лідерів експорту продукції рослинництва та тваринництва на світових ринках. Окрім того, сільське господарство є основною рушійною силою для розвитку економіки країни та забезпечення добробуту населення.

Україна має найбільшу площу сільськогосподарських земель в Європі з приблизно 41 млн. га землі, з яких 32,5 млн. га використовуються для вирощування сільськогосподарських культур. Родючі ґрунти і помірний клімат дають українським виробникам сильні конкурентні переваги.

Кіровоградська область має значний потенціал для розвитку сільського господарства. Область виробляє майже 5% валової сільгосппродукції в Україні.

У Кропивницькому проходить найбільша в Україні і одна із 10 найбільших в Європі Міжнародна агропромислова виставка із польовою демонстрацією техніки і технологій "AGROEXPO", яка презентує потенціал області і стимулює розвиток суміжних галузей.

11.2 Вплив на довкілля

11.2.1 Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження

Світовий і вітчизняний досвід свідчить, що за оптимальних умов частка добрив у формуванні приросту валових зборів продукції становить близько 50 %. Використання добрив дає змогу активно регулювати забезпечення рослин поживними речовинами і програмувати умови одержання запланованого врожаю.

Внесенням мінеральних добрив вдалося значно підвищити родючість ґрунтів і збільшити в них вміст гумусу. Уже в найближчий час з'являється можливість збільшення їх виробництва та внесення під усі сільськогосподарські культури, у т. ч. під зернові. Протягом 2019 року сільськогосподарськими підприємствами області в ґрунт було внесено 111,9 тис. т поживних речовин, дані щодо внесення яких у ґрунт сільськогосподарськими підприємствами наведені у таблиці 11.2.1.1.

Таблиця 11.2.1.1

Загальна посівна площа, тис. га	1205,0
Мінеральні добрива :	
Всього внесено в поживних речовинах, тис. т	111,9
у тому числі: азотних, тис. т	59,7
фосфорних, тис. т	3,5

калійних, тис. т	1,4
Комплексні	47,3
Удобрена площа під урожай, тис. га:	993,4
% удобреної площі	82,0
Внесено на 1 га, кг	102
у тому числі: азотних, кг	-
фосфорних, кг	-
калійних, кг	-
Органічні добрива:	
Всього внесено в поживних речовинах, тис. тонн	114,5
Удобрена площа, тис. га	1,1
% удобреної площі	0,09
Внесено на 1 га, т	0,1
на 1 га удобреної площі, т	20,8

11.2.2. Використання пестицидів

Принципи застосування в сільському господарстві гербіцидів, інсектицидів, фунгіцидів та інших пестицидів – діючих засобів у боротьбі з бур'янами та шкідниками – звільняють людину від малопродуктивної ручної праці.

Інформація про показник забруднення земель сільськогосподарського призначення залишковими кількостями пестицидів Кіровоградської області за 2019 рік наведена в таблиці 11.2.2.1.

Забруднення земель сільськогосподарського призначення залишковими кількостями пестицидів Кіровоградської області за 2019 рік

Таблиця 11.2.2.1

Ра йон	Вид забруд нювача	Пло- ща, тис. га	Кількість проб, штук			Уміст ЗКП, мг/кг			ГДК, мг/кг	Населений пункт, господар ство, де було виявлено перевищення ГДК
			про ана лі- зов ано	із них забру дне- но ЗКП	із вміс том вище ГДК	Міні ма- льни й	се ред- ній	мак си- маль ний		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Вільшанський	ДДТ з метаболіта ми	4,200	6	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0,25	не виявлено

Добровеличківський	ДДТ з метаболітами	2,400	8	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено	
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Новоархангельський	ДДТ з метаболітами	15,900	18	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено	
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Новоукраїнський	ДДТ з метаболітами	40,200	22	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено	
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Долинський	ДДТ з метаболітами	4,682	6	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено	
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Знам'янський	ДДТ з метаболітами	6,452	10	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено	
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Кропивницький	ДДТ з метаболітами	1,514	2	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено	
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0	0,25	не виявлено

Новгородківський	ДДТ з метаболітами	0,544	2	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено	
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Олександрівський	ДДТ з метаболітами	0,910	2	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено	
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Олександрійський	ДДТ з метаболітами	0,106	2	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено	
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Усього	ДДТ з метаболітами	76,908	78	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено	
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0	0,25	не виявлено

11.2.3 Екологічні аспекти зрошення та осушення земель

Облік та оцінка стану зрошуваних земель та зрошувальних систем є складовою частиною робіт з моніторингу зрошуваних земель, які здійснюються з метою визначення пріоритетних напрямків меліорації земель та розробки відповідних виробничих програм, а також першочергових меліоративних заходів на зрошуваних землях. Ведення та складання показників меліоративного та технічного стану здійснювалось з додержанням вимог ВНД 33-5.5-13-02 "Інструкція з обліку та оцінки меліорованих земель і меліоративних систем".

Основними показниками визначення еколого-меліоративного стану зрошуваних земель є глибина залягання рівнів ґрунтових вод у вегетаційний період, якість зрошувальної води (за агрономічними критеріями) для площ, що поливались у звітному році, ступінь засоленості та солонцюватості ґрунтів.

Розподіл зрошуваних земель та прилеглих до зрошення територій за середньовегетаційними значеннями глибини залягання рівнів ґрунтових вод наведені у таблиці 11.2.3.1. та 11.2.3.2.

Таблиця 11.2.3.1

Глибина залягання РГВ, м	Площа зрошувальних земель, га	Площа прилеглих до зрошення територій та до каналу Дніпро- Інгулець, га
РГВ<1,0	0	3
1,0<РГВ<1,5	0	8
1,5<РГВ<2,0	4	13
2,0<РГВ<3,0	8	21
РГВ>3.0	40668	4275

Таблиця 11.2.3.2

Якість зрошувальної води (за агрономічними критеріями)	Площа (га), станом на 01.01.2020 р.
Води обмежено придатні II класу, фізична площа, всього:	1284
за показниками через:	
небезпеку підлуження	990,9
небезпеку вторинного засолення	524,4
небезпеку токсичного впливу на рослини	933,9
небезпеку осолонцювання	874,9
Води непридатні для зрошення без попереднього поліпшення її якості	1167

Вивчення засоленості та солонцюватості ґрунтів зони аерації, визначення площ зрошуваних земель із різними типами та ступенем засолення, солонцюватості ґрунтів, зміни властивостей ґрунтового покриву під впливом меліорації базується на основі матеріалів ґрунтово-сольових зйомок. Оцінка еколого-меліоративного стану зрошуваних земель та прилеглих територій надається станом на 01 січня 2020 року наведені у таблиці 11.2.3.3.

Таблиця 11.2.3.3

Еколого-меліоративний стан	Зрошені землі, га	Прилеглі території, га
Сприятливий	39519	4275
Задовільний	1167	21
Несприятливий	4	24

Проаналізувавши вищевикладений еколого-меліоративний стан, слід наголосити, що несприятливий стан зрошуваних земель в області відмічений лише на площі 4 га та на 24 га прилеглих до зрошення земель, тому вони не мають впливу на використання зрошуваних земель.

11.2.4 Тенденції в тваринництві

В усіх категоріях господарств станом на 01 січня 2020 року налічувалось 82 тис. голів великої рогатої худоби, у т. ч. корів – 46,8 тис. голів; свиней – 213,5 тис. голів; овець та кіз – 34 тис. голів; птиці усіх видів – 5481,0 тис. голів.

За 2019 рік усіма категоріями господарств області реалізовано на забій 68,7 тис. т худоби та птиці живою вагою, вироблено 300,4 тис. т молока та 583,2 млн. шт. яєць, а також 2 т вовни.

*Продуктивність худоби і птиці на 01.01.2020 року
(сільськогосподарські підприємства)*

Таблиця 11.2.4.1

	Одиниця виміру	2019 рік	2018 рік	2019 р до 2018 р +, -	в %
Надій на корову (на поч.р.)	кг	5972	6035	-63	99,0
Яйценоскість на курку-нес.	штук	-	-	-	-
Середньодобові прирости:		-	-	-	-
ВРХ	грам	-	-	-	-
Свиней	грам	-	-	-	-

*Виробництво продукції тваринництва
за всіма категоріями господарств на 01.01.2020 року*

Таблиця 11.2.4.2

	Одиниця виміру	2019р.	2018р.	2019 до 2018 року	
				+, -	в %
1. Реалізація худоби і птиці живою вагою					
Всі категорії господарств	тис. тонн.	68,7	70,4	-1,7	97,6
Сільгосп підприємства	тис. тонн.	21,1	20,6	0,5	102,4
Питома вага	%	31	29		
Господарства населення	тис. тонн.	47,6	49,8	-2,2	95,6
Питома вага	%	69	71		
2. Молоко					
Всі категорії господарств	тис. тонн.	300,4	307,6	-7,2	97,7
Суспільний сектор	тис. тонн.	61,5	61,5	0	100,0
Питома вага	%	20	20		
Приватний сектор	тис. тонн.	238,9	246,1	-7,2	97,1
Питома вага	%				
3. Яйця					
Всі категорії господарств	млн.шт.	583,2	462,5	120,7	126,1
Суспільний сектор	млн. шт..	120	8,4	111,6	1428,6
Питома вага	%	21	2		
Приватний сектор	млн. шт..	463,2	454,1	9,1	102,0
Питома вага	%	79	98		
4. Вовна					
Всі категорії господарств	т.	2	7	-5	28,6
Суспільний сектор	т.	1	3	-2	33,3
Питома вага	%	50	43		
Приватний сектор	т.	1	4	-3	25,0
Питома вага	%	50	57		

*Підсумки обліку поголів'я худоби та птиці
по всіх категоріях господарств станом на 01.01.2020 року*

Таблиця 11.2.4.3

	Одиниця	2019 р.	2018 р.	2019 до 2018	
	виміру			.+.-	%
1. Велика рогата худоба					
Всі категорії господарств	тис. гол.	82	89,7	-7,7	91,4
Суспільний сектор	тис. гол.	24,9	25,8	-0,9	96,5
Питома вага, %	%	30,4	28,8		
Приватний сектор	тис. гол.	57,1	63,9	-6,8	89,4
Питома вага, %	%	69,6	71,2		
2. в т. ч. Корови					
Всі категорії господарств	тис. гол.	46,8	50,2	-3,4	93,2
Суспільний сектор	тис. гол.	10,3	10,4	-0,1	99,0
Питома вага, %	%	22,0	20,7		
Приватний сектор	тис. гол.	36,5	39,8	-3,3	91,7
Питома вага, %	%	78,0	79,3		
3. Свині					
Всі категорії господарств	тис. гол.	213,5	220,5	-7	96,8
Суспільний сектор	тис. гол.	137,2	133,8	3,4	102,5
Питома вага, %	%	64,3	60,7		
Приватний сектор	тис. гол.	76,3	86,7	-10,4	88,0
Питома вага, %	%	35,7	39,3		
4. Вівці і кози					
Всі категорії господарств	тис. гол.	34	36,6	-2,6	92,9
Суспільний сектор	тис. гол.	3,6	4,3	-0,7	83,7
Питома вага, %	%	10,6	11,7		
Приватний сектор	тис. гол.	30,4	32,3	-1,9	94,1
Питома вага, %	%	89,4	88,3		
5. Птиця					
Всі категорії господарств	тис. гол.	5481,0	4996,7	484,3	109,7
Суспільний сектор	тис. гол.	700,0	157,4	542,6	444,7
Питома вага, %	%	12,8	3,2		
Приватний сектор	тис. гол.	4781	4839,3	-58,3	98,8
Питома вага, %	%	87,2	96,8		

11.3 Органічне сільське господарство

Органічне сільське господарство - це виробнича система, яка підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Вона спирається на екологічні процеси, біорізноманіття та цикли, адаптовані до місцевих умов, а не на використання ресурсів з несприятливими наслідками. Органічне сільське господарство поєднує традиції, інновації та науку в інтересах спільного середовища і сприяє справедливим відносинам і хорошій якості життя для всіх учасників.

У 2018 році набув чинності Закон № 2496-VIII "Про основні принципи і вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції". Під дію Закону потрапили такі галузі органічного виробництва:

- рослинництво, в тому числі вирощування насіння та розсади;
- тваринництво, до якого також віднесено птахівництво та бджільництво;
- вирощування грибів, у тому числі органічних дріжджів;
- розведення риби та інших видів аквакультури, вирощування морських водоростей;
- виробництво харчових продуктів, в тому числі виробництво вина;
- виготовлення кормів.

Поняття органічної продукції значно ширше, ніж вирощування рослин чи тварин без використання "хімії". Ведення органічного сільського господарства є частиною принципу сталого розвитку, в основі якого — мінімізація впливу людини на довкілля, гуманне ставлення до тварин та турбота про здоров'я споживачів.

Це означає, що фермери в процесі вирощування органічних рослин повинні:

- дотримуватися правил сівозміни, проводити обробку землі без порушень структури ґрунту;
- надавати перевагу органічному насінню та розсаді, адаптованим до місцевих кліматичних умов;
- повністю виключити застосування ГМО та опроміненого насіння;
- не використовувати органічні добрива й мінеральні азотні добрива, що під заборонаю;
- замість хімічних засобів захисту рослин та регуляторів росту використовувати насіння, стійке до шкідників та хвороб; застосовувати природні методи боротьби зі шкідниками; використовувати лише внесені до Перелікунеорганічні засоби.

Органічне тваринництво теж має свої правила:

- використовуються лише органічні корми, частково допускаються корми перехідного періоду;
- жодних гормонів та стимуляторів росту, заборонено вживання антибіотиків (крім випадків деяких захворювань);
- вільний випас чи вигул тварин та пташок, примусове годування та утримання птахів у клітках заборонені.

Україна має значні можливості для розвитку органічного виробництва (чорноземи, потужні сільськогосподарські підприємства, кліматичні умови). На світовому ринку спостерігається дефіцит органічної продукції, тому збут продукції за кордон має істотні перспективи. Завдяки цьому вітчизняне сільське господарство має суттєвий потенціал для покращення економічного, екологічного та соціального стану в Україні.

12 ЕНЕРГЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

На сучасному етапі розвитку людства проблема взаємодії енергетики і довкілля набуває нових ознак, впливаючи на величезні території, більшість річок і озер, на атмосферу й гідросферу Землі. Ще більші масштаби розвитку енергопостачання й енергоспоживання в недалекому майбутньому зумовлюють подальше інтенсивне зростання їхніх різноманітних дій на всі компоненти природного довкілля в глобальному масштабі.

Останніми роками спостерігається підвищення концентрації CO₂ в атмосфері, наслідком чого є "парниковий ефект" – підвищення температури Землі. Окрім викидів CO₂, паливоспалювальні і теплоенергетичні установки виробляють викиди теплові (нагрітої води і газів), хімічні (оксиди сірки й азоту), золу і сажу, які зі збільшенням масштабу виробництва також створюють серйозні проблеми. Усунути або хоча б звести до мінімуму ці викиди можна тільки на підставі глибокого розуміння процесів перетворення енергії на всіх етапах, починаючи з видобутку первинних енергоресурсів і завершуючи використанням енергії споживачем у її кінцевому вигляді. Фактично екологія поставила людство перед необхідністю перейти до "безвідходного" енерговиробництва.

Іншою важливою стороною проблеми взаємодії енергетики і довкілля за нових умов є визначальна роль умов природного середовища в розв'язанні практичних завдань енергопостачання (вибір типу енергетичних установок і дислокації підприємств, вибір одиничних потужностей енергетичного устаткування й енергоресурсів, облік їхнього впливу на довкілля, застосування енергозберігаючих технологій і заходів та ін.).

12.1. Структура виробництва та використання енергії

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області відпуск енергії здійснювали теплоелектроцентралі, сонячні електростанції, гідроелектростанції та теплогенеруючі установки, котельні. У 2019 році було вироблено 929,1 млн.кВт год, що на 62,4% менше ніж у 2018 році. Зниження обсягів виробництва пов'язано із зменшенням обсягів виробництва гідроелектростанціями.

Джерела постачання енергії у 2019 році

	Установлена електрична потужність, тис.кВт	Обсяг відпуску електричної енергії, млн.кВт·год	Установлена тепла потужність, Гкал/год	Обсяг відпуску теплової енергії, тис.Гкал
Усього	803,7	929,1	3414,8	1538,4
теплові електростанції	–	–	–	–
теплоелектроцентралі	38,5	39,1	559,2	394,1
сонячні електростанції	50,9	58,9	–	–
гідроелектростанції	713,5	830,8	х	х
теплогенеруючі установки, котельні	х	х	2189,6	1103,2

інші енергогенеруючі установки	0,8	0,2	666,0	41,1
--------------------------------	-----	-----	-------	------

Використання теплоенергії та електроенергії за основними видами економічної діяльності в 2019 році (без урахування обсягів відпущених населенню):

	Теплоенергія, Гкал		Електроенергія, тис. кВт·год	
	обсяг використання теплоенергії – усього	витрати на виробництво продукції (виконання робіт)	обсяг використання теплоенергії – усього	витрати на виробництво продукції (виконання робіт)
Усього	1087740,5	588556,7	2387839,8	1329262,2
у тому числі:				
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	17013,4	11254,3	76011,9	66795,6
Промисловість	731031,6	566695,8	1340179,1	1217390,3
добувна промисловість і розроблення кар'єрів	12405,9	10425,9	193700,7	174714,7
переробна промисловість	624447,6	518603,5	1027536,1	947489,7
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	89048,6	35987,2	61410,6	41495,3
водопостачання; каналізація, поводження з відходами	5129,5	1679,2	57531,7	53690,6
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	3042,0	170,1	22116,7	4360,6
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	25681,9	3477,9	795674,2	13401,4
Операції з нерухомим майном	7092,6	700,9	32713,5	12774,2
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	157874,4	–	47541,4	1401,4
Освіта	58969,3	5793,0	16785,7	4037,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	74197,6	к	29506,6	28,7

к - дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності статистичної інформації.

12.2 Ефективність енергоспоживання та енергозбереження

Вирішення проблем зменшення енергозалежності та скорочення споживання паливно-енергетичних ресурсів через впровадження нових енергоефективних проєктів, ресурсозберігаючих технологій дає можливість сталого розвитку економіки області.

В області діє Програма енергоефективності Кіровоградської області на 2017-2020 роки, затверджена рішенням обласної ради від 19 травня 2017 року №285 (зі змінами), мета якої зменшення витрат паливно-енергетичних ресурсів в установах бюджетної сфери та житлово-комунального господарства за рахунок впровадження енергоефективних проєктів.

У 2019 році в області 66 ОСББ та ЖБК оформили 87 енергокредитів на загальну суму 24,79 млн.грн., відповідно до Зведених реєстрів кредитно-фінансових установ АБ "Укргазбанк", ПАТ КБ "Приватбанк" та АТ "Ощадбанк" 23 ОСББ, ЖБК отримали відшкодування з обласного бюджету у сумі 1,0 млн.грн. Кошти обласного бюджету, передбачені на зазначені цілі у 2019 році, використані у повному обсязі.

Фізичним особам на впровадження енергоефективних заходів уповноваженими банківськими установами видано 452 енергокредити на суму 15,95 млн.грн.

Здійснюються заходи щодо запровадження механізму енергосервісу на енергозатратних об'єктах області. Станом 01 січня 2020 року в області укладено 44 енергосервісні договори на об'єктах бюджетної сфери області на загальну суму 147,17 млн.грн. За рахунок впроваджених заходів планується зменшення споживання теплової енергії по цих закладах від 7% до 73%.

Проводиться робота щодо запровадження системи енергетичного менеджменту в бюджетних установах області, що дає можливість забезпечити раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів та дозволяє значно оптимізувати обсяги енерговитрат.

З 2012 року проводиться робота щодо впровадження опалення на альтернативних видах палива. Станом на 01 січня 2020 року в області встановлено на 240 об'єктах котли, які працюють на альтернативних видах палива (у тому числі, на об'єктах промисловості), зокрема у 2019 році введено в експлуатацію котельні, які працюють на альтернативних видах палива на 19 об'єктах.

Відповідно до моніторингу соціально-економічного розвитку областей за 2019 рік, розміщеному на сайті Міністерства розвитку громад та територій України за напрямком "відновлювальна енергетика та енергоефективність" (включає 6 показників, які комплексно характеризують стан впровадження заходів з енергоефективності, використання відновлювальних джерел енергії та альтернативних видів палива) Кіровоградська область посідає 4 місце у рейтингу.

Лідуючі позиції область посідає, за наступними показниками:

частка обсягу теплової енергії, виробленої в регіоні з альтернативних видів палива або відновлювальних джерел енергії (до загального обсягу виробленої теплової енергії в регіоні за звітний період) – 2 місце;

частка сумарної потужності котелень на альтернативних видах палива в регіоні – 1 місце;

частка бюджетних установ регіону, з якими у звітному періоді було укладено енергосервісні договори 2 місце в Україні.

12.3 Вплив енергетичної галузі на довкілля

Електроенергетика України - це потужний, складний та багатогранний технологічний комплекс, метою якого є виробництво, передача і розподіл електроенергії між окремими споживачами.

Електроенергетична система, яка поєднує в собі різні типи електроенергетичних об'єктів, має значний різноплановий вплив на компоненти довкілля: атмосферу, гідросферу, літосферу, біосферу, що розподіляється за наступними напрямками:

- забруднення повітря шкідливими речовинами та сполуками;
- викиди парникових газів, що сприяють глобальним змінам клімату;
- теплове забруднення навколишнього середовища;
- споживання великих обсягів кисню і води;
- зміна природного режиму водовикористання при спорудженні та експлуатації гідроелектростанцій, теплове та хімічне забруднення води, що споживається на електростанціях;
- зміна природного режиму землекористування при розміщенні електростанцій та електричних мереж, вивезення та складування відходів, включаючи тверді, рідкі та радіоактивні відходи;
- радіаційні, акустичні та електромагнітні впливи.

Вплив електроенергетичних об'єктів на довкілля відбувається на всіх стадіях їх функціонування в електроенергетичній системі, починаючи з будівництва, під час експлуатації та виведення з роботи.

Вплив електроенергетичних об'єктів на земельні ресурси узагальнено зводиться до:

- випадіння на поверхню у вигляді твердих частинок і рідких розчинів продуктів викидів в атмосферу, у тому числі кислот і кислотних окислів, металів і їх сполук, канцерогенних і радіоактивних речовин;
- складування продуктів спалювання твердих палив (зола, шлаки), продуктів продувок поверхонь нагрівання (сажа, зола), твердих і рідких радіоактивних відходів;
- зміни ландшафту при спорудженні різних електроенергетичних об'єктів, у тому числі вирубка лісів, вилучення із сільськогосподарського обігу орних земель, лугов;
- вилучення територій (під будівлі, ставки-охолоджувачі, канали, дороги тощо).

Фактори екологічного впливу електроенергетичних об'єктів розподілено на фактори безпосереднього впливу (прямої дії), пов'язані з функціонуванням об'єктів та електроенергетичної системи в цілому, та фактори опосередкованого впливу, обумовлені створенням умов для функціонування цих об'єктів (наприклад, вплив на довкілля при видобуванні та транспортуванні палива, що поставляється на ТЕС, теплоелектроцентралей (ТЕЦ) та АЕС, при виготовленні електроенергетичного обладнання, утилізації відходів).

Фактори як безпосереднього, так і опосередкованого екологічного впливу, в свою чергу, розподіляються на загальні, тобто властиві всім об'єктам електроенергетики (наприклад, відчуження та механічні порушення земельних ресурсів), групові, характерні для типових груп об'єктів електроенергетики (наприклад, теплове та хімічне забруднення води при роботі ТЕС та АЕС, акустичний вплив при роботі обладнання), а також специфічні, властиві певним електроенергетичним об'єктам (наприклад, викиди забруднюючих речовин та парникових газів, утворення золівідвалів та шламонакопичувачів для ТЕС на органічному паливі, утворення твердих, рідких та газоподібних радіоактивних відходів для АЕС).

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області від підприємств, які здійснюють постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2018 році склали 292,062 т, що складає 2,4 % від загального обсягу викидів в атмосферу від стаціонарних джерел.

12.4 Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

Область має значний потенціал щодо впровадження нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії. Так у 2019 році введено в експлуатацію 20 сонячних електростанцій, загальна кількість яких станом на 01 січня 2020 року складає 40 одиниць, приватними домогосподарствами впроваджено 1136 сонячних електростанцій.

ТОВ "Екостайл" введено в експлуатацію біогазову установку на полігоні твердих побутових відходів у м. Кропивницькому.

Станом на 01 січня 2020 року в області збудовано та експлуатується 10 малих ГЕС (у 2019 році введено в експлуатацію Сальківську ГЕС, Гайворонський район).

У 2019 році за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, альтернативними джерелами енергії області вироблено 177 млн.кВт*год. електроенергії, або 11,6% від загального споживання електроенергії в області.

13. ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

13.1 Транспортна мережа області

Основним завданням транспортної політики України є поступова інтеграція транспортно-дорожнього комплексу в європейську та світову транспортну систему. Реалізація цього завдання передбачає впровадження європейських норм та стандартів у транспортній сфері, розвиток транспортної інфраструктури, міжнародних транспортних коридорів і пунктів пропуску, а також забезпечення безпеки та екологічності перевезень.

Мережа автомобільних доріг - одна із складових єдиної транспортної системи України, що задовольняє потреби суспільства в пасажирських та вантажних перевезеннях.

Автомобільні дороги області забезпечують внутрішні, міжрегіональні та міжнародні перевезення пасажирів і вантажів.

Особливу значимість автомобільні дороги мають на Кіровоградщині, що обумовлено розвинутим сільськогосподарським виробництвом та розташуванням області у центральній частині України. Це сприяє залученню в область транспортних потоків, у тому числі із значним обсягом міжнародних транспортних перевезень.

Підтримання стану автомобільних доріг на якісному рівні та їх активний розвиток сприяє зниженню частки транспортних витрат в собівартості продукції, пожеввленню економічної роботи підприємств, зростанню конкурентоздатності дорожньої мережі, від якої в свою чергу залежить збільшення обсягів транзитних перевезень, розвиток автотуризму, зміцнення економіки області в цілому.

Довжина мережі автомобільних доріг загального користування в області складає 6259,2 км, у тому числі державного значення - 1996,6 км (міжнародних - 355,3 км, національних - 304,9 км, регіональних - 109,8 км, територіальних - 1226,6 км) та місцевого значення 4262,6 км (обласних - 1575,2 км, районних - 2687,4 км).

В області автомобільні дороги з твердим покриттям становлять 6163,1 км, 525 мостів, довжиною 1117205 пог. м, у тому числі: великих - 16 (2151,56 пог.м).

Для виконання комплексу дорожніх ремонтно-будівельних робіт ДП "Кіровоградський облавтодор" має розгалужену мережу структурних підрозділів у районах Кіровоградської області, а саме 14 райавтодорів (далі - РАД) та 5 дорожньо-експлуатаційних дільниць (далі - ДЕД), у тому числі філії: "Бобринецький РАД", "Гайворонський РАД", "Голованівський РАД", "Добровеличківський РАД", "Долинський РАД", "Знам'янський РАД", "Кіровоградський РАД", "Компаніївський РАД", "Маловисківський РАД", "Новгородківський РАД", "Новоукраїнський РАД", "Олександрівський РАД", "Петрівський РАД", "Світловодський РАД", "Канатовська ДЕД",

"Кіровоградська ДЕД", "Лелеківська ДЕД", "Новоархангельська ДЕД", "Олександрійська ДЕД".

У 2019 році створено Державне підприємство "Агентство місцевих автомобільних доріг", затверджене розпорядженням голови облдержадміністрації від 22 лютого 2019 року № 405-р. Дане підприємство забезпечує утримання, ремонт та розвиток мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення в Кіровоградській області. Обласною радою затверджено обласну комплексну програму з розвитку автомобільних доріг та безпеки дорожнього руху у Кіровоградській області на 2018-2022 роки (рішення обласної ради від 21 вересня 2018 року № 541).

13.1.1 Структура та обсяги транспортних перевезень

Вантажні перевезення у 2019 році

Таблиця 13.1.1

	Вантажооборот		Перевезено (відправлено) вантажів	
	млн.ткм	у % до 2018р.	тис.т	у % до 2018р.
Транспорт	27174,8	101,7	44734,6	79,3
залізничний	26032,0	103,5	6253,6	87,6
автомобільний	1142,1	72,2	38479,3	78,1
водний	–	–	–	–
авіаційний	0,7	75,5	1,7	82,5

Пасажирські перевезення у 2019 році

Таблиця 13.1.2

	Пасажирооборот		Перевезено (відправлено) пасажирів	
	млн.пас.км	у % до 2018р.	тис.	у % до 2018р.
Транспорт	2593,7	100,8	75970,2	107,8
залізничний	1837,0	103,1	2223,3	97,8
автомобільний	598,9	88,7	47638,8	96,1
водний	–	–	–	–
авіаційний	19,6	108,9	38,1	113,7
тролейбусний	138,2	140,2	26070,0	140,2
трамвайний	–	–	–	–
метрополітенівський	–	–	–	–

13.1.2 Склад парку та середній вік транспортних засобів

За даними Управління інфраструктури перевезення пасажирів в області здійснюється за 550 автобусними маршрутами загального користування, з них:

міських - 91 (організатори перевезень - виконавчі органи сільських, селищних, міських рад);

приміських - 169 (організатори перевезень - районні державні адміністрації);

міжміських внутрішньообласних - 121 (організатор перевезень - обласна державна адміністрація);

міжобласних рейсів, що прямують через територію Кіровоградської області - 169, з них 38 - формуються у м. Кропивницькому (організатор перевезень - Міністерство інфраструктури України).

Послуги з перевезення пасажирів за внутрішньообласними автобусними маршрутами загального користування, на яких організатор перевезень обласна державна адміністрація, надають 45 перевізників, з них 9 автопідприємств та 36 фізичних осіб-підприємців.

Найбільше потужні автопідприємства є ПП "Урса-Транс", ПП "Олікс", ПрАТ "Світловодське АТП - 13507", ТОВ "КД-Транс", ТОВ "Моцний".

На території області надаються автостанційні послуги на 16 автостанціях ТОВ "К-АВТОТРАНС", а саме дві у м.Кропивницькому, у містах: Олександрія, Знам'янка, Світловодськ, Бобринець, Долинська, Мала Виска, Новомиргород, Гайворон, Новоукраїнка та селищах: Олександрівка, Голованівськ, Смоліне, Побузьке, Устинівка.

При оголошенні конкурсів з перевезення пасажирів організаторами (облдержадміністрацією, райдержадміністраціями та органами місцевого самоврядування) встановлюються обов'язкові умови для участі у конкурсах - забезпечення роботи на об'єктах конкурсів, які включають міські та приміські автобусні маршрути загального користування, транспортних засобів, пристосованих для перевезення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, в кількості до 50% загальної кількості автобусів.

За результатами проведеної роботи, в області працює 99 автобусів, пристосованих для перевезення осіб з інвалідністю, з них:

9 – на міжміських автобусних маршрутах;

15 – на приміських автобусних маршрутах, а саме в районах:

10 – Кропивницький;

3 – Олександрійський;

1 – Олександрівський;

1 – Світловодський;

75 – на міських автобусних маршрутах, а саме:

62 – у м.Кропивницький;

13 – у м.Олександрії.

Для покращення умов щодо належного обслуговування осіб з інвалідністю будівлі автостанцій ТОВ "К-Автотранс" облаштовано поручнями; пандусами; на

інформаційних стендах розміщено інформації щодо працівників, на яких покладено функції з надання відповідної допомоги.

Разом з цим, на міських маршрутах у м. Кропивницький працює 31 тролейбус, у тому числі 11 - з автономним ходом, пристосованих для перевезення осіб з інвалідністю, обладнаний світлодіодними показниками маршрутів, звуковою системою оголошення зупинок та пристроями для зовнішнього звукового інформування пасажирів із порушенням зору.

За офіційною статистикою, перевезення пасажирів автомобільним транспортом в області забезпечено.

У 2019 році усіма видами транспорту перевезено 75,9 млн. пасажирів, що на 7,8% більше, ніж у 2018 році.

13.2 Вплив транспорту на довкілля

Сьогодні в Україні досить гостро стоять проблеми забруднення довкілля від транспортної інфраструктури. Це безпосередньо вплив автомобільного, залізничного, авіаційного та водного транспорту, а також антропогенний вплив на навколишнє середовище під час проектування, будівництва та експлуатації лінійних транспортних об'єктів. Серед усіх транспортних засобів автотранспорт залишається основним джерелом забруднення атмосферного повітря та порушення екологічної рівноваги. Для транспортних засобів використовують паливе з різних видів нафтопродуктів і мастил, леткі фракції яких у складі відпрацьованих газів дизельних та бензинових двигунів внутрішнього згоряння забруднюють практично всі об'єкти довкілля.

Автомобільний транспорт є джерелом небезпечних хімічних забруднень атмосферного повітря, водоймищ, сільськогосподарських зон, а також шуму та вібрації, що може впливати на стан здоров'я населення. Кожен автомобіль при згорянні 1 кг бензину використовує 15 кг повітря, зокрема, 5,5 кг кисню. При згорянні 1 т пального в атмосферу викидається 200 кг окису вуглецю. На частку автотранспорту припадає близько 55 % шкідливих надходжень загального обсягу, що включають понад 200 різних сполук, у тому числі: оксиди вуглецю, свинцю, азоту, формальдегіди, зокрема домішки ароматичних вуглеводів, бенз(а)пірен, канцерогени, у тому числі й ПАВ, серед яких чимало мутагенів.

З'єднання сірки та оксиди азоту, що викидаються в атмосферу з відпрацьованими газами двигунів автомобілів, піддаються хімічним перетворенням, формуючи різні кислоти і солі. Такі речовини повертаються на землю у виді "кислотних" дощів. Зараз уже доведено, що кислотні опади наносять значну шкоду водним екосистемам, ведуть до знищення фауни, викликають підвищену корозію металів і руйнування будівельних конструкцій. Крім того, оксиди азоту сприяють фарбуванню повітря в коричневий колір, а в сполученні з різними аерозолями викликають грязьовий туман (смог), погіршуючи видимість.

Головними причинами підвищеного забруднення атмосферного повітря автомобільним транспортом є : незадовільна якість автотранспортного палива та

низькі техніко-експлуатаційні показники парку автотранспортних засобів. Обидва ці фактори впливають на забруднення атмосфери як безпосередньо (наприклад, через неефективне спалювання палива), так і побічно (наприклад, через невиправдано високу витрату палива).

13.3 Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля

До заходів щодо зменшення впливу транспорту на довкілля належать:

- оновлення рухомого складу автомобільного та електричного транспорту;
- проведення реконструкції дорожнього покриття автомобільних доріг;
- збільшення парку автомобілів і автобусів, які працюють на газоподібному паливі;
- забезпечення контролю за рівнем акустичного шуму транспортних засобів;
- впровадження системи очищення відпрацьованих газів;
- використання альтернативних видів палива;
- максимальне озеленення території мікрорайонів і розділових смуг;
- будівництво нових автомобільних доріг та дорожніх розв'язок.

З кожним роком в Україні стає все більше автомобілів які мають електричні двигуни. За даними регіонального сервісного центру МВС України в Кіровоградській області, станом на 31 грудня 2019 року в Кіровоградській області зареєстровано 61 транспортний засіб, який має електричні двигуни. У 2018 році - 68 таких транспортних засобів. У 2017 році було зареєстровано 34 такі транспортні засоби.

Отже, екологізація транспорту є чи не найголовнішим питанням, яке підлягає вирішенню з метою поліпшення екологічної ситуації не лише в Україні, а й світі.

14 ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

14.1 Регіональна екологічна політика

Стратегічною метою регіональної екологічної політики є стабілізація і поліпшення стану навколишнього природного середовища шляхом поетапного досягнення її цілей, гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення.

Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища у 2019 році здійснювалося у відповідності до Закону України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року", Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (далі Стратегія), затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385 та відповідною Стратегією розвитку Кіровоградської області на період до 2020 року, затвердженої у новій редакції рішенням обласної ради від 27 березня 2015 року № 716 (із змінами) (далі – Стратегії).

Досягнення стратегічних цілей "Збереження в регіонах біологічного та ландшафтного різноманіття", "Відтворення природних комплексів, земельних та водних ресурсів, формування національної екомережі", "Підвищення рівня обізнаності населення щодо цінностей територій та об'єктів природно-заповідного фонду і залучення населення до управління ними" та "Розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду", передбачених зазначеними Стратегіями, у 2019 році здійснювалося шляхом реалізації заходів "Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища у Кіровоградській області на 2016-2020 роки", затвердженої рішенням обласної ради від 25 березня 2016 року № 44 (із змінами) та відповідних місцевих програм охорони довкілля.

14.2 Удосконалення системи управління нормативно-правового регулювання охорони довкілля та екологічної безпеки

Екологічна політика - це сукупність заходів держави, спрямованих на збереження безпечного навколишнього середовища, захист життя і здоров'я населення від негативного впливу забруднення, досягнення гармонії у взаємодії суспільства і природи, охорону і раціональне використання природних ресурсів.

Одним з головних завдань екологічної політики є гармонізація відносин у системі "природа – суспільство". У зв'язку з цим набуває актуальності розвиток екологічного управління, що буде забезпечувати гармонійний розвиток виробничого та природного потенціалу, буде давати змогу узгоджувати мету господарювання з метою саморегуляції природних екосистем.

Згідно з екологічним правом, екологічне управління спрямоване на "суспільні відносини, у яких реалізується діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, спрямована на забезпечення ефективного використання природних ресурсів, охорони довкілля, екологічної безпеки юридичними і фізичними особами".

Мета державного екологічного управління полягає у запобіганні виснаження природного потенціалу, недопущенні перевищення несучої ємності біосфери, а також екологізації функціонування всіх сфер життєзабезпечення, досягненні й підтримці необхідної якості життя населення, належного стану довкілля, гармонізації взаємовідносин суспільства та природи. Урахування несучої ємності біосфери і недопущення її перевищення в умовах сучасного соціально-економічного розвитку отримало офіційне визнання як ключового принципу екологічної політики на національному й міжнародному рівнях.

Охорона довкілля є однією з актуальних проблем сучасності. Згідно зі ст. 16 Конституції України, держава бере на себе обов'язок забезпечення екологічної безпеки і підтримки екологічної рівноваги, збереження генофонду українського народу і т.п.

До функцій департаменту екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської обласної державної адміністрації належить вирішення таких питань, як регулювання використання природних ресурсів місцевого значення, визначення нормативів забруднення природного середовища; впровадження економічного механізму природокористування, проведення моніторингу та обліку об'єктів природокористування і забруднення довкілля, проведення, здійснення контролю за дотримання природоохоронного законодавства, розроблення програм впровадження природоохоронних заходів, визначення та реалізація інвестиційної політики, інформування населення та зацікавлених підприємств, установ та організацій з екологічних питань.

Департамент екології, природних ресурсів та паливно – енергетичного комплексу Кіровоградської обласної державної адміністрації відповідно до Положення забезпечує реалізацію державної політики в галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання та відтворення природних ресурсів.

14.3 Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства

Державний контроль за охороною навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів на Кіровоградщині здійснює Державна екологічна інспекція у Кіровоградській області (далі – Держекоінспекція).

З метою поліпшення екологічного стану та посилення державного контролю за дотриманням вимог чинного природоохоронного законодавства на території області протягом 2019 року Держекоінспекцією проведено 2490 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства на 920 об'єктах області, з яких 4 (чотири) належать до переліку найбільших забруднювачів довкілля, а саме: ПрАТ "Центральний гірничо - збагачувальний комбінат", ДП "Східний гірничо – збагачувальний комбінат", ТОВ "Побужський феронікелевий комбінат" та ОКВП "Дніпро-Кіровоград".

За результатами здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог природоохоронного законодавства було складено 2399 протоколів про адміністративні правопорушення (з них 42 протоколи складено громадськими інспекторами з охорони довкілля Кіровоградської області).

За порушення вимог природоохоронного законодавства до адміністративної відповідальності притягнуто 2272 посадові особи та громадянина, загальна сума накладених штрафів становить 867,425 тис. грн., сума стягнутих штрафів складає 865,187 тис. грн.

Протягом 2019 року на розгляд правоохоронних органів передано 13 матеріалів та відкрито 8 кримінальних проваджень. Загальна сума розрахованих збитків протягом звітного періоду склала 357417,924 тис. грн. (з яких нанесені невстановленими особами - 360,536 тис. грн.).

Протягом звітного періоду було пред'явлено 200 позовів та претензій на загальну суму 351290,466 тис. грн., та відшкодовано державі 2123,034 тис. грн. за виставлені 169 претензій та позовів.

За порушення вимог природоохоронного законодавства до судових органів передано 4 позови для прийняття рішень про тимчасову заборону (зупинення) діяльності.

Контроль за охороною і використанням вод та відтворенням водних ресурсів, у тому числі по підземним водах

Протягом 2019 року було проведено 376 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства по водних ресурсах (поверхневі та підземні води), а саме: 149 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства по водних ресурсах (поверхневі води) та 227 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства по водних ресурсах (підземні води), з яких 2 перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства по водних ресурсах (надра - підземні води).

За звітний період складено 254 протоколи, за порушення вимог водоохоронного законодавства до адміністративної відповідальності притягнуто 245 осіб на загальну суму штрафів 42,347 тис. грн., стягнуто на користь держави 42,398 тис. грн.

Основні статті Кодексу України про адміністративні правопорушення, які застосовувались при виявленні правопорушень під час проведення перевірок:

ст. 47 – 1 постанова про адміністративні правопорушення (самовільне користування надрами);

ст. 48 – 39 постанов про адміністративні правопорушення (порушення права державної власності на води);

ст. 59 ч. 1 – 41 постанова про адміністративні правопорушення (забруднення і засмічення вод і порушення водоохоронного режиму на водозборах, яке спричиняє їх забруднення, водну ерозію ґрунтів та інші шкідливі явища);

ст. 60 – 90 постанов про адміністративні правопорушення (порушення правил водокористування);

ст. 61 – 8 постанов про адміністративні правопорушення (порушення правил водокористування);

ст. 86¹ – 3 постанови про адміністративні правопорушення (експлуатація на водних об'єктах водозабірних споруд, не забезпечених рибозахисним обладнанням);

ст. 188⁵ – 44 постанови про адміністративні правопорушення (невиконання законних розпоряджень чи приписів);

ст. 91⁴ – 19 постанов про адміністративні правопорушення (ненадання інформації екологічного характеру).

Протягом 2019 року пред'явлено 63 претензії на загальну суму 2537,283 тис. грн. Сплачено за січень-грудень 2019 року збитки по 53 претензіях та позовах на загальну суму 1503,012 тис. грн., з урахуванням часткової сплати.

Протягом звітнього періоду відділом інструментально-лабораторного контролю на 38 підприємствах-водокористувачах відібрано 63 проби зворотних вод, 78 проб поверхневих вод в р. Інгул, р. Інгулець, р. Кільтень, р. Бобринка, р. Грузька, р. Мала Вись, р. Кайнара, р. Кам'янка, р. Торговиця, р. Бешка, р. Біянка, Іскрівському водосховищі, в ставку села Фурманське Новоукраїнського району, виконано 1431 вимірювання.

Контроль за охороною атмосферного повітря

Протягом 2019 року проведено 605 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства в частині охорони атмосферного повітря, за результатами яких складено 480 протоколів за порушення вимог природоохоронного законодавства, до адміністративної відповідальності притягнуто 472 особи, загальна сума штрафів склала 81,940 тис. грн., стягнуто 81,583 тис. грн.

Основні статті Кодексу України про адміністративні правопорушення, які застосовувались при виявленні правопорушень під час проведення перевірок:

ст. 78 – 255 постанов (порушення порядку здійснення викиду забруднюючих речовин в атмосферне повітря);

ст. 79 ч. 2 – 149 постанов (порушення правил експлуатації устаткування для очищення і контролю викидів);

ст. 80 - 5 постанов (випуск в експлуатацію транспортних та інших пересувних засобів з перевищенням нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах);

ст. 91⁴ - 19 постанов (ненадання інформації екологічного характеру);

ст. 188⁵ – 44 постанови про адміністративні правопорушення (невиконання законних розпоряджень чи приписів).

Розраховано та пред'явлено 4 претензії на загальну суму 19,175 тис. грн.

Протягом 2019 року за зверненням інспекції, Кіровоградським окружним адміністративним судом винесено рішення про тимчасову заборону (зупинення) експлуатації джерел викидів: ПП "Андвікс", ТОВ "АБ-ЮГ", ФГ "Олена".

За звітний період інспекцією передано до судових органів позови для прийняття рішення про тимчасову заборону (зупинення) експлуатації джерел викидів, а саме: ФГ "Олена" та ТОВ "Джаз Ойл".

Протягом року проведено інструментально-лабораторний контроль викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення на 15 підприємствах, відібрано 183 проби, виконано 1029 визначень. Також проведено інструментально-лабораторні вимірювання димності, оксиду вуглецю, вуглеводнів від 105 одиниць автотранспорту.

Контроль у сфері поводження з відходами

Протягом 2019 року Державною екологічною інспекцією у Кіровоградській області проведено 957 перевірок у сфері поводження з відходами, із них 806 - планово, 151 - позапланово.

За порушення вимог Закону України "Про відходи" складено 955 протоколів про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 901 особу на загальну суму штрафів 481,406 тис. грн, з яких стягнуто 482,851 тис. грн.

За ст. 82 КУпАП "Порушення вимог щодо поводження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення" складено 391 протокол про адміністративне правопорушення, притягнуто до адмінвідповідальності 387 осіб.

За ст. 82¹ КУпАП "Порушення правил ведення первинного обліку та здійснення контролю за операціями поводження з відходами або неподання чи подання звітності щодо утворення, використання, знешкодження та видалення відходів" складено 137 протоколів про адміністративне правопорушення, притягнуто до адмінвідповідальності 118 осіб.

За ст. 82⁴ КУпАП "Змішування чи захоронення відходів, для утилізації яких в Україні існує відповідна технологія, без спеціального дозволу" складено 44 протоколи про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 34 посадові особи.

За ст. 82⁵ КУпАП "Порушення правил передачі відходів" складено 18 протоколів про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 13 посадових осіб.

За ст. 82⁶ "Порушення встановлених правил і режиму експлуатації установок і виробництв з оброблення та утилізації відходів" складено 46 протоколів про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 44 посадові особи.

За ст. 83 "Порушення правил застосування пестицидів та агрохімікатів" складено 86 протоколів про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 81 особу.

За ст. 82⁸ "Захоронення неперероблених (необроблених) побутових відходів" складено 43 протоколи про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 41 посадову особу.

За ст. 91⁴ КУпАП "Відмова від надання чи несвоєчасне надання екологічної інформації" складено 132 протоколи про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 128 посадових осіб.

За ст. 188⁵ КУпАП "Невиконання законних розпоряджень чи приписів посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів" складено 58 протоколів про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 55 посадових осіб.

Рішення про тимчасову заборону господарської діяльності, пов'язаної з утворенням (розміщенням) відходів не виносились.

Протяго 2019 року фахівцями екологічної інспекції проведено 77 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері поводження з відходами на території: Долинського, Добровеличківського, Новоукраїнського, Новоархангельського, Олександрівського, Бобринецького, Кропивницького, Петрівського, Онуфріївського, Світловодського, Знам'янського, Олександрійського, Устинівського, Новомиргородського, Вільшанського, Компаніївського районів області.

Основними порушеннями при перевірках спеціально відведених місць видалення відходів є:

порушення правил складування відходів;

порушення правил ведення первинного обліку та здійснення контролю за операціями поводження з відходами або неподання чи подання звітності щодо утворення, використання, знешкодження та видалення відходів;

порушення правил експлуатації сміттєзвалищ;

влаштування несанкціонованих сміттєзвалищ;

захоронення неперероблених (необроблених) побутових відходів.

Фахівцями екологічної інспекції виявлено 69 фактів порушення дотримання вимог природоохоронного законодавства власників місць видалення побутових відходів, у тому числі захоронення без попередньої обробки чи переробки.

Контроль за охороною і використанням земель

Протягом 2019 року у сфері охорони і використання земель здійснено 546 перевірок дотримання вимог земельного законодавства, із них планово - 507 перевірок та 39 - позапланово.

На землях водного фонду проведено 63 перевірки. За виявлені порушення до адміністративної відповідальності притягнуто 132 особи, сума накладених штрафів склала 90,967 тис. грн., з яких сплачено 92,837 тис. грн.

За ст. 53 КУпАП "Порушення правил використання земель" притягнуто до адмінвідповідальності 28 осіб, накладено штрафів на суму 9,231 тис. грн.

За ст. 52 КУпАП за псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель притягнуто до адмінвідповідальності 96 осіб, накладено штрафів на суму 79,101 тис. грн;

За ст.188⁵ КУпАП "Невиконання законних розпоряджень чи приписів посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів" до адміністративної відповідальності притягнуто 7 посадових осіб на суму 2,465 тис. грн.

Протягом звітного періоду розраховано та пред'явлено 16 претензій за засмічення та забруднення земель на суму 6008,164 тис. грн.

Контроль у сфері надрокористування

Протягом 2019 року проведено 26 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства надрокористувачами, один з яких, ПрАТ ЦГЗК "Петрівський кар'єр", віднесений до "Переліку екологонебезпечних підприємств".

За результатами перевірок складено 6 протоколів, з яких 3 (три) передано для розгляду у судові органи, а саме: не проведено оцінку впливу на довкілля щодо здійснення планованої діяльності з виробництва щєбеневої продукції у діяльності ТОВ "Ноксен", ДП "Схід ГЗК" Новокостянтинівська шахта, ТОВ "Сонек".

За порушення вимог природоохоронного законодавства, до адміністративної відповідальності притягнуто 3 осіб, загальна сума штрафу склала 1,190 тис. грн., з яких сплачено 0,680 тис. грн.

Основні статті Кодексу України про адміністративні правопорушення, які застосовувались при виявленні правопорушень під час проведення перевірок:

ст. 47 КУпАП "Порушення права державної власності на надра", до адміністративної відповідальності притягнуто 2 особи;

ст. 91⁵ КУпАП "Порушення вимог законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля" (передано до суду);

ст. 188⁵ КУпАП "Невиконання законних розпоряджень посадових осіб, які здійснюють контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища", до адмінвідповідальності притягнуто 1 особу.

Розраховано та пред'явлено 3 претензії на загальну суму 347128,873 тис. грн.

Протягом 2019 року інспекцією передано 1 позов до судового органу для прийняття рішення про тимчасову заборону (зупинення) ТОВ "Спецпромремонт" при розробці родовища корисних копалин без оцінки впливу на довкілля.

Контроль у сфері використання рослинних ресурсів

Протягом 2019 року Держекоінспекцією проведено 129 перевірок у сфері використання рослинних ресурсів, у тому числі лісів – 22.

Складено 312 протоколів (у т. ч. ліси – 163) про адміністративні правопорушення. До адміністративної відповідальності притягнуто 289 осіб (у т. ч. ліси – 169). Сума накладених штрафів становить 111,367 тис. грн. (у т. ч. ліси – 72,709 тис. грн.), з них стягнуто 107,576 тис. грн. (у т. ч. ліси – 68,476 тис. грн.). Загальна сума розрахованих збитків становить 370,404 тис. грн. (у т. ч. ліси – 320,591 тис. грн.). Пред'явлено 99 (у т. ч. ліси – 76) претензій на загальну суму 370,094 тис. грн. (у т. ч. ліси – 320,591 тис. грн.), стягнуто 85 (у т. ч. ліси – 66) претензій на суму 214,599 тис. грн. (у т. ч. ліси – 173,950 тис. грн.).

Контроль у сфері використання лісів

Протягом 2019 року при проведенні заходів державного нагляду (контролю) у частині недопущення та виявлення незаконних порубок дерев у полезахисних лісосмугах, землях державного лісового фонду, за межами населених пунктів складено 163 протоколи про адміністративні правопорушення. До адміністративної відповідальності притягнуто 169 порушників, накладено штрафів на загальну суму 72,709 тис. грн., стягнуто 68,476 тис. грн. Загальна сума розрахованих збитків становить 320,591 тис. грн., пред'явлено 76 претензій на суму 320,591 тис. грн. та стягнуто 66 претензій на суму 173,950 тис. грн.

Відкрито 1 кримінальне провадження за фактом незаконної порубки дерев у полезахисній лісосмузі на межі Світловодського (Павлівська сільська рада) та Онуфріївського (Павлиська селищна рада) районів, розраховано та передано до Світловодського ВП ГУНП в Кіровоградській області розрахунок шкоди на суму 111,163 тис. грн.

Контроль у сфері використання зелених насаджень

Протягом звітної періоду проведено 67 перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства у сфері утримання та використання зелених

насаджень. Складено 23 протоколи про адміністративні правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 22 особи, накладено штрафів на загальну суму 7,888 тис. грн. (з них сплачено на загальну суму 9,044 тис. грн.).

Розраховано та пред'явлено 23 претензії на загальну суму 48,883 тис. грн. (з них сплачено 18 претензій на загальну суму 40,029 тис. грн.).

Контроль у сфері використання об'єктів рослинного світу (крім лісів та зелених насаджень)

Протягом 2019 року під час здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері використання об'єктів рослинного світу проведено 40 перевірок, складено 126 протоколів про адміністративні правопорушення (з них в межах операції "Первоцвіт" - 32 та 3 протоколи в результаті проведених заходів у частині дотримання вимог природоохоронного законодавства під час заготівлі та реалізації хвойних дерев - новорічних ялинок (направлені на розгляд до судових органів), до адміністративної відповідальності притягнуто 98 осіб, накладено штрафів на загальну суму 30,770 тис. грн. (сплачено – 30,056 тис. грн.). Загальна сума розрахованих збитків – 0,930 тис. грн. (сплачено 0,620 тис. грн.).

Контроль у сфері використання об'єктів та територій природно-заповідного фонду

Протягом 2019 року проведено 58 перевірок об'єктів та територій природно-заповідного фонду на території Голованівського, Вільшанського, Новоархангельського, Маловисківського, Кропивницького, Знам'янського, Онуфріївського, Компаніївського, Бобринецького, Світловодського, Долинського, Благовіщенського, Олександрійського та Олександрівського районів Кіровоградської області. За результатами перевірок надано приписи стосовно винесення меж в природу та поновлення (встановлення) інформаційних знаків і аншлаків об'єктів природно-заповідного фонду. Складено 9 протоколів про адміністративні правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 6 осіб, накладено штрафів на суму 2,720 тис. грн., які сплачено в повному обсязі.

Розраховано збитки, заподіяні порушенням законодавства про природно-заповідний фонд на загальну суму 929,979 тис. грн.

Контроль у сфері використання водних живих ресурсів

Протягом 2019 року під час здійснення заходів державного нагляду (контролю) щодо виявлення та недопущення браконьєрства на водоймах області, порушень у сфері використання водних біоресурсів, промислового рибальства складено 176 протоколів про адміністративні правопорушення. До

адміністративної відповідальності притягнуто 142 особи, загальна сума накладених штрафів складає 21,471 тис. грн., з яких стягнуто 20,927 тис. грн.

З ознаками кримінального правопорушення по факту незаконного добування водних біоресурсів (риби) до правоохоронних органів передано 9 матеріалів. Відкрито 7 кримінальних проваджень. Загальна сума розрахованих збитків становить 414,043 тис. грн., з них пред'явлено 11 претензій на загальну суму 18,343 тис. грн. та сплачено 6 претензій на загальну суму 10,404 тис. грн.

Контроль у сфері використання об'єктів тваринного світу

Протягом звітнього періоду Державною екологічною інспекцією у Кіровоградській області при здійсненні заходів державного нагляду (контролю) у частині виявлення та не допущення браконьєрства в мисливських угіддях на підконтрольній території складено 75 протоколів про адміністративні правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 84 особи, накладено штрафів на загальну суму 34,017 тис. грн., з яких стягнуто 33,609 тис. грн. Загальна сума розрахованої шкоди становить 10 тис. грн.

Держекоінспекцією у Кіровоградській області постійно плануються та здійснюються заходи державного контролю з попередженням фактів незаконного добування об'єктів тваринного світу, порушень правил полювання; недопущення та виявлення самовільних рубок, браконьєрства на внутрішніх водоймах та мисливських угіддях, в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду на території Кіровоградської області, а також із залученням працівників Національної поліції, Кіровоградського обласного управління лісового та мисливського господарства, громадськості.

Аварійні забруднення об'єктів навколишнього природного середовища

У період з 21 по 22 серпня 2019 року проведено позапланову перевірку дотримання вимог природоохоронного законодавства ОКВП "Дніпро-Кіровоград" відповідно до ст. 6 Закону України "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності" у зв'язку з виникненням аварійної ситуації 20 серпня 2019 року в результаті пориву каналізаційного колектору.

За результатами позапланового заходу складено акт перевірки, відповідальну особу притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 59 ч.1 КУпАП у вигляді штрафу на суму 136,0 грн. та надано припис на усунення порушень.

Розраховано та пред'явлено претензію про відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок аварійного скиду забруднюючих речовин на суму 2325,92 грн.

Державний ринковий нагляд

Сектором державного ринкового нагляду Державної екологічної інспекції у Кіровоградській області протягом 2019 року було проведено 15 перевірок характеристик продукції автомобільних бензинів, дизельного, судових та котельних палив у розповсюджувачів нафтопродуктів, з яких на трьох складено акти про недопуск до перевірок. Складено 12 протоколів про адміністративні та виявлені порушення, винесено 12 постанов про адміністративні та виявлено порушення на суму 50830,0 грн., з яких сплачено 25500,0 грн.

За результатами перевірок винесено 29 рішень про вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів. Матеріали по 2 перевірках розглядаються у судовому порядку.

Державний контроль за дотриманням вимог природоохоронного законодавства

Таблиця 14.3.1

№ з/п	Назва заходу	Одиниця виміру	Роки		
			2017	2018	2019
1	2	3	4	5	6
1	Кількість перевірених об'єктів контролю	од.	811	829	920
2	Складено актів перевірок	од.	811	829	920
3	Кількість складених протоколів про адміністративне правопорушення	од.	1830	1988	2399
4	Притягнуто до адміністративної відповідальності	осіб/ тис. грн.	1819/ 489,005	1958/ 552,245	2272/ 867,43
5	Стягнуто адміністративних штрафів	тис. грн.	482,0912	552,959	865,187
6	Пред'явлено претензійно-позовних матеріалів	од./ тис. грн.	167/ 1820,143	212/ 4990,874	200/ 351290,466
7	Стягнуто претензійно-позовних матеріалів	од./ тис.грн.	154/ 2133,048	190/ 1453,268	169/ 2123,03
8	Кількість випадків тимчасового призупинення виробничої діяльності	од.	2	1	3
9	Кількість випадків перевищення встановлених екологічних нормативів	од.	50	69	72
9.1	на спеціальне водокористування	од.	-	31	33
	у тому числі на скиди у водні об'єкти	од.	13	31	33
9.2	на викиди в атмосферне повітря	од.	37	30	27
9.3	Забруднення земель і ґрунтів	од.	-	8	12
10	Внесено подань про припинення дії виданих дозволів	од.	2	7	4

11	Кількість матеріалів перевірок, переданих до правоохоронних органів щодо прийняття рішення про внесення до єдиного реєстру кримінальних впроваджень	од.	4	13	13
----	---	-----	---	----	----

14.4 Виконання цільових екологічних програм

Рішенням Кіровоградської обласної ради від 25 березня 2016 року № 44 затверджена Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2016-2020 роки (із змінами).

Комплексною програмою охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2016-2020 роки (далі-Програма) передбачено виконання природоохоронних заходів для вирішення пріоритетних завдань охорони довкілля області та раціонального використання природних ресурсів за рахунок коштів державного та обласного бюджетів за такими напрямками.

1) Заходи з охорони атмосферного повітря:

у 2019 році кошти на заходи з охорони атмосферного повітря з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища не виділялися.

2) Заходи з охорони водних ресурсів.

У 2019 році за рахунок коштів обласного бюджету (обласного фонду охорони навколишнього природного середовища) здійснювалася реалізація 12 заходів з охорони водних ресурсів на загальну суму 22 895,6 тис. грн., а саме:

"Реконструкція каналізаційних очисних споруд в м. Світловодську Кіровоградської області. Коригування" - передбачено видатки у сумі 2 940,7 тис.грн.,касові видатки склали 2 610,7тис. грн. На зазначені кошти проведено будівельні роботи по реконструкції системи аерації 2-х аеротенків та придбано глибинні затвори для вторинних радіальних відстійників.;

"Нове будівництво системи водовідведення з підключенням до централізованих мереж водовідведення ОКВП "Дніпро-Кіровоград" КП "Знам'янська обласна бальнеологічна лікарня" по вул. Героїв Чорнобиля, 6, м. Знам'янка та Знам'янського психоневрологічного інтернату з геріатричним відділенням по вул. Соборна, 148, м. Знам'янка (з виготовленням проектно-кошторисної документації)" - передбачено видатки у сумі 5 685,9 тис. грн., із них касові видатки склали 4 822 0тис. грн. По зазначеному об'єкту проведені роботи з виготовлення проектно-кошторисної документації та проведено роботи по будівництву каналізаційної насосної станції потужністю 30 м.куб/год, напірного колектора, колодязів;

"Будівництво каналізаційних очисних споруд з їх підключенням до мереж в м.Долинська Кіровоградської області (з виготовленням проектно-кошторисної документації)" - передбачено видатки у сумі 250,0 тис.грн., касові видатки склали 236,9 тис. грн. Доопрацьовано проектну документацію згідно вимог ДП "Укрдержбудекспертиза" та проведено оцінку впливу на довкілля від реалізації проекту;

"Реконструкція гідротехнічної споруди ставка на території Плетеноташлицької сільської ради Маловисківського району Кіровоградської області (коригування)" - передбачено видатки у сумі 5 392,1 тис.грн. Касові видатки склали 4 726,1 тис. грн. Роботи по реконструкції гідроспоруди на об'єкті завершені;

"Реконструкція окремих конструктивних елементів водопропускної споруди на р. Синиця по вул. Заводська в м. Блговіщенське Кіровоградської області (з виготовленням проектно-кошторисної документації)" - передбачено видатки у сумі 2 717,3 тис.грн., із яких використано 2 696,6 тис.грн. Проведено перший етап робіт на об'єкті;

"Реконструкція водообвідного каналу водопропускної споруди на р. Синиця по вул. Заводська в м. Благовіщенське Кіровоградської області (з виготовленням проектно-кошторисної документації)" - передбачено видатки у сумі 1 490, 0 тис. грн., використано 1 358, 8 тис. грн. Завершений другий етап робіт на об'єкті в частині реконструкції водообвідного каналу;

"Реконструкція очисних споруд потужністю 150 м.куб./добу у смт Новгородка Кіровоградської області" - передбачено видатки у сумі 517,1 тис. грн., із яких на завершення робіт на об'єкті використано 507,3 тис. грн.;

"Розчищення прибережної зони, реконструкція дамби, кріплення мокрого укусу дамби із застосуванням габіонів і протиерозійних геоматів, гнучке кріплення правого берега ставка парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення "Хутір Надія" (з коригуванням проектно-кошторисної документації)" – передбачено 2 300,0 тис.грн., із яких використано 972,6 тис. грн. на виготовлення проектно-кошторисної документації;

"Виготовлення паспортів водних об'єктів" – передбачено 2 072,1 тис. грн., із яких використано 2 042,4 тис.грн. на виготовлення 92 паспортів водних об'єктів;

"Реконструкція каналізаційних очисних споруд з новим будівництвом цеху механічного зневоднення осаду стічних вод по вул. Байкальська, 107 в м. Кропивницькому Кіровоградської області" - передбачено кошти у сумі 2 500,0 тис.грн., із яких використано 2 177,0 тис.грн. на продовження робіт на об'єкті;

"Реконструкція каналізаційних очисних споруд м. Знам'янка, вул. Будьоного, 207 Кіровоградської області"- передбачено кошти у сумі 1 000,0 тис.грн., використано 523,9 тис.грн. на продовження робіт на об'єкті;

"Реконструкція берегової лінії з метою покращення санітарного стану русла річки Велика Вись в районі с. Панчеве Новомиргородського району, Кіровоградської області (з виготовленням проектно-кошторисної документації)" – передбачено кошти у сумі 1 752,3 тис.грн., із яких використано 221,3 тис.грн. на виготовлення проектно-кошторисної документації.

3) Заходи по поводженню з відходами.

У 2019 році здійснювалася реалізація 3 заходів по поводженню з відходами на загальну суму 4 590,0 тис.грн., а саме:

"Реконструкція системи відведення сирого осаду та надлишкового активного мулу з впровадженням технології інтенсифікації процесу зневоднення осаду на мулових майданчиках Марто-Іванівських очисних споруд (Кіровоградська область, Олександрійський район, с. Марто-Іванівка (коригування)" - передбачено видатки у сумі 2 636,1 тис. грн., із яких фактично використано 2 325,9 тис. грн. на проведення реконструкції 3 мулових майданчиків Марто-Іванівських очисних споруд;

"Збирання та перевезення для подальшої утилізації або видалення та знешкодження зневодненого в природних умовах осаду мулових майданчиків Марто-Іванівських каналізаційних очисних споруд (Кіровоградська область, Олександрійський район с. Марто-Іванівка)" - передбачено видатки у сумі 940,4 тис. грн. Кошти використані у повному обсязі на проведення зазначених робіт;

"Забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, розміщення та захоронення відходів на території Кіровоградської області (КП "Теплоенергетик" м. Кропивницький)" - передбачено видатки у сумі 2 984,9 тис. грн., із яких використано 1 323,7 тис. грн. на збирання, перевезення, розміщення та захоронення 1582,515 тонн шламу.

4) Заходи щодо розвитку заповідної справи та формування регіональної екологічної мережі.

У 2019 році реалізовано 5 заходів щодо розвитку природно-заповідної справи на загальну суму 652, 0 тис. грн тис., а саме:

"Проведення спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню природних комплексів парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення "Хутір Надія" - передбачено 100,0 тис. грн., кошти використані у повному обсязі на придбання препаратів та обладнання для обробки зелених насаджень;

"Проведення спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню природних комплексів ландшафтного заказника місцевого значення "Карпенків край" – передбачено 100,0 тис. грн., кошти використані у повному обсязі на заходи по збереженню території;

"Наукові дослідження з виявлення та обґрунтування доцільності заповідання цінних природних територій" – передбачено кошти у сумі 195,0 тис. грн., які у повному обсязі використані на роботи по обстеженню 21 природної території в Компаніївському та Новгородківському районах;

"Ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду в Кропивницькому, Олександрійському районах та м. Кропивницький" – передбачено та повністю використано 180,0 тис. грн. на проведення наукових досліджень з метою формування документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

"Зміна меж (розширення) регіонального ландшафтного парку "Світловодський" на загальній площі 907,35 га в межах Світловодського району

Кіровоградської області" – передбачено 27,0 тис.грн. Кошти використані у повному обсязі на зазначені роботи;

5) Заходи з екологічної освіти, виховання та інформування населення:

Всього на виконання 9 заходів з екологічної освіти, виховання та інформування населення фактично використано 963, 4 тис. грн.

6) Охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів та тваринного світу.

У 2019 році передбачалося виконання 3 заходів на загальну суму 2 143, 0 тис. грн., із яких фактично використано 2 133,8 тис.грн., а саме:

"Проведення в області заходів з озеленення міст і сіл" - передбачено та використано 1 953,0 тис.грн. на озеленення прилеглих територій амбулаторій загальної практики сімейної медицини на території Кіровоградської області та придбання і розповсюдження саджанців для озеленення території області;

"Заходи щодо охорони тваринного світу та боротьби з браконьєрством (придбання матеріально-технічних засобів)на території Кіровоградської області" - передбачено та повністю використано 190,0 тис.грн., на зазначені заходи.

7) Охорона і раціональне використання мінеральних ресурсів.

Кошти у сумі 1 750,0 тис.грн. використані на реконструкцію комплексу гідрогеологічних свердловин для геолого-економічної оцінки запасів підземних вод Лозуватської ділянки Долинського водозабору і здійснення заходів по застосуванню раціональних, економічно безпечних технологій видобування та недопущення порушення наднормативних втрат і погіршення якості підземних питних вод (з виготовленням проектно-кошторисної документації)".

Загалом, у 2019 році, із передбачених Програмою коштів у сумі 41 314,4 тис.грн., фактично використано на реалізацію природоохоронних заходів та об'єктів 32 982,1 тис.грн. коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища.

За рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення природоохоронних заходів на об'єктах комунальної власності у сумі 27 009,821 тис.грн. в області здійснювалася реалізація таких природоохоронних об'єктів:

"Реконструкція каналізаційних очисних споруд з новим будівництвом цеху механічного зневоднення осаду стічних вод по вул. Байкальська, 107 в м. Кропивницькому Кіровоградської області" у сумі 21 771,118 тис. грн.;

"Реконструкція каналізаційних очисних споруд м. Знам'янка, вул. Будьоного, 207 Кіровоградської області"у сумі 5 238,703 тис.грн.

Відповідно до Регіональної екологічної програми "Ліси Кіровоградщини на 2016-2020 роки", затвердженої рішенням Кіровоградської обласної ради від 25 березня 2016 року № 48, за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища здійснювалася реалізація природоохоронного заходу по створенню лісових насаджень на еродованих землях на території області у сумі 2240,0 тис.грн.

14.5 Моніторинг навколишнього природного середовища

Система моніторингу довкілля – це система спостережень, збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу інформації про стан довкілля, прогнозування його змін і розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану довкілля та дотримання вимог екологічної безпеки.

Обласна система моніторингу взаємодіє з державною системою моніторингу, яка, у свою чергу, є складовою частиною національної інформаційної інфраструктури, сумісної з аналогічними системами інших країн.

Система моніторингу довкілля у Кіровоградській області впроваджується у відповідності до Положення про систему моніторингу довкілля Кіровоградської області, затвердженого розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 16 квітня 2019 року № 652-р.

Суб'єкти моніторингу:

- 1) Департамент екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської обласної державної адміністрації;
- 2) Державна екологічна інспекція у Кіровоградській області;
- 3) Управління ДСНС України у Кіровоградській області;
- 4) Регіональний офіс водних ресурсів у Кіровоградській області;
- 5) Кіровоградський обласний центр з гідрометеорології;
- 6) Головне управління Держгеокадастру у Кіровоградській області;
- 7) Кіровоградське обласне управління лісового та мисливського господарства;
- 8) Департамент житлово-комунального господарства Кіровоградської обласної;
- 9) Державна установа "Кіровоградський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України";
- 10) Кіровоградська філія державної установи "Інститут охорони ґрунтів України"
- 11) Державне підприємство "Кіровоградський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації";
- 12) Дочірнє підприємство ПрАТ "НАК "Надра України" "Центрукргеологія";
- 13) Головне управління статистики у Кіровоградській області.

Структура обласної системи моніторингу довкілля визначається видами екологічної та еколого значущої інформації, що надходить від суб'єктів моніторингу довкілля:

- 1) моніторингу поверхневих і підземних вод та джерел їх забруднення;
- 2) моніторингу атмосферного повітря та джерел викидів забруднюючих речовин;
- 3) моніторингу стану ґрунтів;

4) моніторингу складів хімічних засобів захисту рослин, агрохімікатів та місць видалення відходів;

5) моніторингу стану об'єктів природно-заповідного фонду.

Департамент екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської обласної державної адміністрації (департамент) - організовує регіональний моніторинг навколишнього природного середовища, забезпечує функціонування державної системи моніторингу довкілля на регіональному рівні, здійснює координацію діяльності суб'єктів моніторингу довкілля, інформує суб'єктів регіональної системи моніторингу довкілля про результати регіонального моніторингу за проведеним аналізом первинної оперативної інформації, про заплановані заходи щодо поліпшення стану окремих компонентів довкілля, результати контролю за їх впровадженням та дієвістю, пропозиції щодо пріоритетних напрямків функціонування регіональної системи моніторингу довкілля з питань, які потребують негайного вирішення і підлягають першочерговому виконанню з урахуванням пропозицій суб'єктів регіональної системи моніторингу довкілля.

З метою реформування діючої системи моніторингу атмосферного повітря Постановою Кабінету Міністрів України "Деякі питання здійснення державного моніторингу" від 14 серпня 2019 року № 827 затверджено "Порядок здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря".

На виконання підпункту 1 пункту 4 постанови розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 01 листопада 2019 року №1117-р "Про визначення органу управління якістю атмосферного повітря" департамент екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської обласної державної адміністрації визначено органом управління якістю атмосферного повітря на території Кіровоградської області.

З метою широкого інформування громадськості про стан довкілля, за результатами моніторингу навколишнього природного середовища в області, департаментом розроблено та видано Екологічний паспорт, Регіональну доповідь про стан навколишнього природного середовища, щомісячні інформаційні довідки "Про стан довкілля в регіоні" й іншу друковану продукцію, з якою можливо ознайомитись на вебсайті департаменту за адресою: <http://ekolog.kr-admin.gov.ua>.

Система спостережень за станом довкілля

Таблиця 14.5.1

№ з/п	Суб'єкти моніторингу довкілля	Кількість точок спостережень, од.							
		Атмосферне повітря	Стаціонарні джерела викидів в атмосферне повітря	Поверхневі води	Джерела скидів зворотних вод у поверхневі води	Джерела скидів зворотних вод у морські води	Підземні води	Джерела скидів зворотних вод у глибокі підземні водоносні горизонти	Ґрунти, тис.га
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Кіровоградський обласний лабораторний центр МОЗ України	-	1	12 створів водойм першої категорії та 96 створів водойм другої категорії	-	-	-	-	-
2	Регіональний офіс водних ресурсів у Кіровоградській області	-	-	6	-	-	-	-	-
3	Департамент житлово-комунального господарства Кіровоградської обласної державної адміністрації	-	-	22	12	-	-	-	-
4	Кіровоградський обласний центр з гідрометеорології	5	-	4	-	-	-	-	-
5	Державна екологічна інспекція у Кіровоградській області	-	-	-	37	-	-	-	-

14.6 Оцінка впливу на довкілля

Процедуру оцінки впливу на довкілля запроваджено у 2017 році з метою наближення до європейських стандартів, а саме контролю ступеня забруднення навколишнього середовища та забезпечення права громадян на безпечне довкілля.

18 грудня 2017 року набув чинності Закон України "Про оцінку впливу на довкілля".

Закон України "Про оцінку впливу на довкілля"(Закон) встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Порядок проведення процедури з ОВД здійснюється відповідно до постанов Кабінету Міністрів України:

від 13 грудня 2017 року № 989 "Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля";

від 13 грудня 2017 року № 1010 "Про затвердження критеріїв визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля";

від 13 грудня 2017 року № 1026 "Про затвердження Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля та Порядку ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля".

Відповідно до вимог Закону здійснення оцінки впливу на довкілля є обов'язковим у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності, перелік видів господарської діяльності, які в обов'язковому порядку мають провести оцінку впливу на довкілля та отримати висновок визначені частинами 2 та 3 статті 3 Закону.

Законом передбачено участь громадськості на всіх етапах оцінки впливу на довкілля (ОВД).

Процедура оцінки впливу на довкілля спрямована на попередження та запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Протягом 2019 року департаментом видано 24 висновки з оцінки впливу на довкілля.

14.7 Економічні засади природокористування

14.7.1 Економічні механізми природоохоронної діяльності

Одним з найбільших вагомих джерел фінансування природоохоронної діяльності у 2019 році були бюджетні природоохоронні фонди. Саме завдяки існуванню таких екофондів як на державному так і регіональному й місцевих

рівнях є реальна можливість спрямовувати відповідні кошти на реалізацію природоохоронних програм і проєктів.

Формування фондів охорони навколишнього природного середовища відбувається переважно за рахунок сплати екологічного податку (збору за забруднення навколишнього природного середовища) суб'єктами господарської діяльності, з частини грошових стягнень за порушення норм і правил охорони довкілля та шкоду, заподіяну довкіллю порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності згідно з чинним законодавством, цільових та інших добровільних внесків підприємств, установ, організацій та громадян.

Сплата екологічного податку залишається головним джерелом надходжень до фондів охорони навколишнього природного середовища різних рівнів.

Так, надходження коштів від сплати екологічного податку до спеціальних фондів місцевих бюджетів області за 2019 рік склали 42 677,8 тис грн., у тому числі:

за розміщення відходів, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини – 35 539,3 тис грн. або 83,3% від загальних надходжень;

за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення – 5 365,9 тис грн. або 12,7 %;

за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти – 1772,6 тис грн., або 4,1 %.

У 2019 році фактичні обсяги надходжень від грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища у результаті господарської та іншої діяльності, склали 1 647,6 тис грн.

Інформація про виконання індикативних прогнозних показників надходження екологічних платежів до спеціального фонду місцевих бюджетів області (фондів охорони навколишнього природного середовища) у 2019 році наведена у таблиці 14.7.1.1.

Таблиця 14.7.1.1

Інформація про виконання індикативних прогнозних показників надходження екологічних платежів до спеціального фонду місцевих бюджетів області (фондів охорони навколишнього природного середовища) у 2019 році

тис грн.

Екологічний податок (крім радіоактивних відходів) (19010000)		Грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності (24062100)				
Річний індикативний прогнозний показник надходження за звітний рік (зазначається загальна річна сума за чотири квартали)	Фактичні обсяги надходжень (наростаючим підсумком з початку року)					
	Усього,	у тому числі за:			Плановий показник надходжень на рік (загальна сума за	Фактичні обсяги надходжень (наростаючим підсумком з початку року)
		викиди забруднюючих речовин в	скиди забруднюючих речовин	Розміщення відходів крім розміщення окремих видів		

		атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення (19010100)	безпосередньо у водні об'єкти (190102000)	класів відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях об'єктах господарювання (19010300)	чотири квартали)	
1	2	3	4	5	6	7
42 526,1	42 677,8	5 365,9	1 772,6	35 539,3	705,5	1 695,6

Динаміка фактичних надходжень екологічних платежів до фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області у 2016-2019 роках наведена у таблиці 14.7.1.2

Фактичні надходження екологічних платежів до фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області за 2016-2019 роки

Таблиця 14.7.1.2

Рік	Всього у місцеві фонди, тис.грн.	у тому числі:	
		обласний бюджет, тис.грн.	районні, міські, фонди об'єднаних територіальних громад, тис.грн.
2016	45 823,5	30618,3	15205,2
2017	58 806,9	38506,7	19763,7
2018	45 531,8	24 331,8	21 199,9
2019	44 373,4	23 749,6	20 623,8

14.7.2 Стан фінансування природоохоронної галузі

Згідно з офіційними даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, фактичні витрати підприємств, організацій та установ області на охорону навколишнього природного середовища у всіх секторах економіки у 2019 році склали 261,0 млн.грн, з них поточні витрати – 183,8 млн.грн (70,4%), капітальні інвестиції – 77,3 млн.грн (29,6%). У порівнянні з 2018 роком капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища в середньому збільшилися на 62,7 млн.грн.

Найбільша частка витрат на охорону навколишнього природного середовища здійснюється підприємствами водопостачання; каналізації (78,8% загального обсягу витрат), поводження з відходами (11,4%); захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод (1,4%); збереження біорізноманіття і середовища існування (3,0%).

Кошти фондів охорони навколишнього природного середовища різних рівнів використовуються для цільового фінансування природоохоронних заходів відповідно до Переліку видів діяльності, що належить до природоохоронних заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року № 1147.

У 2019 році кошти фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області (далі – екофонди) спрямовувалися на фінансування природоохоронних заходів по збереженню і відтворенню водних ресурсів, збереженню природно - заповідного фонду, охороні і раціональному використанні природних рослинних та мінеральних ресурсів, ресурсів тваринного світу, та раціонального використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів.

За даними департаменту фінансів обласної державної адміністрації з місцевих екофондів усіх рівнів на виконання природоохоронних заходів фактично використано 58 662,4 тис.грн. (враховуючи невикористаний залишок коштів станом на 01 січня 2020 року) (табл.14.7.2.1)

Фактичне використання коштів фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області (враховуючи невикористаний залишок коштів на кінець року), 2016-2019 роки
Таблиця 14.7.2.1

Рік	Всього у місцеві фонди, тис.грн.	В тому числі:		
		обласний фонд, тис.грн.	районні, територіальні громади, тис.грн.	міські, об'єднані
1	2	3	4	
2016	31 650,9	22 250,2	9 400,7	
2017	33 606,5	20 811,1	12 795,4	
2018	49 618,7	31 806,9	17 811,8	
2019	58 662,4	35 222,1	23 440,3	

Рішенням Кіровоградської обласної ради "Про обласний бюджет на 2019 рік" від 11 грудня 2018 року (із внесенням протягом року змін до нього) затверджені видатки обласного фонду охорони навколишнього природного середовища на загальну суму 43 614,4 тис грн., із яких фактично використано 35 222,1 тис. грн.

Фінансування природоохоронних заходів за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища здійснювалося у межах двох бюджетних програм КПКВК 2818340 "Природоохоронні заходи за рахунок цільових фондів" у сумі 41 552,14 тис грн. та КПКВК 2819800 "Субвенція з місцевого бюджету державному на виконання програм соціально - економічного розвитку регіонів" у сумі 2 062,26 тис. грн.

У 2019 році кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища використовувалися на здійснення фінансування природоохоронних заходів, зокрема по:

збереженню і відтворенню водних ресурсів у сумі 22 895,6 тис грн.

збереженню природно - заповідного фонду у сумі 652,0 тис грн.;

охороні і раціональному використанні природних рослинних та мінеральних ресурсів, ресурсів тваринного світу у сумі 3 883,8 тис грн.;

раціональному використанні і зберіганні відходів виробництва і побутових відходів у сумі 4 590,0 тис грн.;

екологічній освіті, вихованню та інформуванню населення у сумі 963,4 тис грн.;

створенню захисних лісових насаджень на еродованих землях у сумі 2 240,0 тис.грн.

Кошти фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області (районних, міських, об'єднаних територіальних громад) використовувалися переважно на заходи з ліквідації стихійних і впорядкування існуючих сміттєзвалищ, у невеликих обсягах на поліпшення стану водних ресурсів та заходи з озеленення населених пунктів.

14.8 Технічне регулювання у сфері охорони довкілля, екологічної безпеки та раціонального природокористування

Нині українська система технічного регулювання в цілому у стадії реформування, зумовленого необхідністю лібералізації ринкових відносин та впровадженню більш ефективного державного нагляду і захисту прав споживачів.

Новітня система технічного регулювання має забезпечити національну безпеку, захист життя і здоров'я людей, тварин і рослин, довкілля та передбачає встановлення державних обов'язкових норм, правил та вимог спільно з розвитком добровільної сертифікації, що дозволить вибудувати торгівельні відносини у відповідності до єдиних уніфікованих принципів та правил для всіх учасників ринку.

Згідно зі світовою практикою та законодавством Європейського Союзу технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки та раціонального використання природних ресурсів безпосередньо пов'язане з механізмами державного економічного стимулювання впровадження технологій більш чистого виробництва та поліпшення екологічних показників продукції протягом її життєвого циклу.

Екологічні стандарти, окрім вимог до систем управління чи процесів, визначають терміни, встановлюють єдині уніфіковані норми відбору проб та методи контролю забруднення, що є основою для забезпечення ефективної системи державного контролю за забрудненням атмосферного повітря, стічних та поверхневих вод тощо.

Запровадження загальних принципів та методів застосування екологічного маркування на рівні міжнародних стандартів забезпечило поширення єдиного підходу до практик застосування екологічного маркування на світовому рівні. В Україні стандарти цієї серії були впроваджені до національної системи стандартизації шляхом гармонізації (тотожний переклад) у 2002-2003 рр.

Міжнародний стандарт ISO 14020 визначає загальні принципи застосування екологічного маркування. Згідно із цим стандартом екологічне маркування має

застосовуватися для передачі споживачеві перевіреної, точної та достовірної інформації про екологічні аспекти товарів та послуг.

На сьогодні система екологічної стандартизації містить такі види стандартів:

- ГОСТи — колишні державні стандарти СРСР, які визнано чинними на території України;
- державні стандарти України - ДСТУ;
- міжнародні стандарти, в першу чергу стандарти міжнародної організації з питань стандартизації (ISO);
- галузеві стандарти/технічні умови;
- стандарти підприємства.

Навколишнє природне середовище вважається безпечним, коли його стан відповідає встановленим у законодавстві критеріям, стандартам, лімітам і нормативам, що стосуються його чистоти (незабрудненості), ресурсомісткості (невиснаженості), екологічної стійкості, стандартних вимог, видового різноманіття, здатності задовольняти інтереси громадян.

До екологічних нормативів у першу чергу належать нормативи гранично допустимих викидів (ГДВ) у атмосферне повітря та гранично допустимих скидів (ГДС) у воду та ґрунти забруднюючих хімічних речовин, а також гранично допустимих рівнів (ГДР) фізичних факторів, зокрема, шуму, вібрації, іонізуючого випромінювання (радіації), електромагнітних факторів, а також шкідливих біологічних факторів, тобто будь-яких чинників біотичного походження (віруси, бактерії, грибки, токсини, чинники біохімічної дії, генетично модифіковані організми тощо), що здатні спричинити масові захворювання людей, тварин, рослин, можуть призвести до погіршення стану довкілля, заподіяння значних економічних збитків, погіршення умов життєдіяльності населення.

Екологічні нормативи розробляються і вводяться в дію спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища та іншими уповноваженими на те державними органами, насамперед МОЗ України, відповідно до законодавства України. Ці ж органи контролюють дотримання відповідних нормативів.

14.9 Державне регулювання у сфері природокористування

Державному регулюванню підлягають стан навколишнього природного середовища, тобто сукупність природних і природно-соціальних умов і процесів, природні ресурси, як залучені до господарського обігу, так і ті, що на цей час не використовуються у національній економіці (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліси та інші природні комплекси).

В основу формування екологічної політики України було покладено базовий принцип, згідно з яким екологічна безпека держави стала важливим елементом і складовою національної безпеки. Положення, що розвивають цей принцип, було закріплено Конституцією України, низкою інших законів та

підзаконних нормативно-правових актів. Суть державного регулювання охорони навколишнього природного середовища визначається екологічною політикою держави, яка спрямовується на збереження безпечного для існування живої і неживої природи довкілля, на захист життя та здоров'я населення від негативного впливу забруднення навколишнього природного середовища, на досягнення гармонічної взаємодії суспільства і природи, на охорону, раціональне використання й відтворення природних ресурсів.

Для запобігання негативному впливу антропогенної діяльності на стан навколишнього природного середовища, а також нераціональному використанню природних ресурсів в Україні застосовуються такі екологічні процедури: екологічна експертиза, екологічний моніторинг, екологічне страхування та екологічний аудит.

Державний контроль за додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів (крім надр та лісів), екологічну та в межах своєї компетенції радіаційну безпеку, у сфері поводження з відходами; додержанням правил, нормативів, стандартів; додержанням умов виданих дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів (крім надр та лісів), викиди та скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище та допустимі рівні шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів на його стан, транскордонне переміщення об'єктів рослинного та тваринного світу; додержанням вимог екологічної та в межах своєї компетенції радіаційної безпеки здійснює Державна екологічна інспекція.

Одним із інструментів державного регулювання відносин у сфері охорони навколишнього середовища є стандартизація й нормування. Державні стандарти у сфері охорони навколишнього природного середовища є обов'язковими до виконання.

Регулювання охорони навколишнього природного середовища забезпечується системою екологічних нормативів, яка включає:

- нормативи екологічної безпеки (гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі, гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, радіаційного та іншого шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, гранично допустимий вміст шкідливих речовин у продуктах харчування);

- гранично допустимі норми викидів і скидів у навколишнє природне середовище забруднювальних хімічних речовин, рівні шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів.

Екологічні нормативи мають відповідати вимогам охорони навколишнього природного середовища та здоров'я людей від негативного впливу його забруднення. На сьогодні можна стверджувати, що в Україні закладено основи економічного механізму природокористування.

Найважливішими економіко-правовими елементами його є такі платежі: плата за забруднення навколишнього природного середовища; плата за

спеціальне використання природних ресурсів; відшкодування збитків за завдану довкіллю шкоду.

Найважливішим засобом державного регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища й розв'язання екологічних проблем є програмно-цільове планування, розроблення та реалізація екологічних державних цільових програм.

В Україні існує система органів управління в галузі охорони навколишнього природного середовища – це юридично самостійні державні, самоврядні й громадські інституції, уповноважені здійснювати організаційно-розпорядчі, координаційні, консультативні, організаційно-експертні, контрольні та інші функції в галузі забезпечення екологічної безпеки, ефективного використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища.

Функції державного регулювання збереження природного капіталу здійснюють: Кабінет Міністрів України, обласні, районні адміністрація, Міністерство екології та природних ресурсів України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Міністерство палива та енергетики України, Державний комітет України по земельних ресурсах, Державне агентство водних ресурсів України, Державне агенство лісових ресурсів України, Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики, а також обласні, районні, районні в містах, міські, сільські, селищні ради.

Адміністративні інструменти регулювання охорони навколишнього природного середовища запобігають виникненню екологічних катастроф, забрудненню повітря, води та ґрунту внаслідок діяльності сільськогосподарських та промислових підприємств, сприяють захисту біологічних видів та заповідних територій, а також регулюють використання не відновлюваних ресурсів.

Застосування економічних інструментів регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища потрібно для стимулювання раціонального використання природних ресурсів, а також для зменшення обсягу викидів та відходів і підвищення конкурентоспроможності екологічно безпечних продуктів.

Державне регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища відіграє важливу роль у розв'язанні багатьох екологічних проблем, а саме, щодо збереження біологічного різноманіття, вичерпання або надмірного використання невідновлюваних природних ресурсів, порушення унікальних екосистем, збереження природного капіталу.

Система управління збереженням природного капіталу має складну багатогалузеву структуру. Отже створення ефективної системи управління збереження природного капіталу можливе за умови застосування кращого міжнародного досвіду розвинених держав світу у поєднанні із національними особливостями, формуванням єдиної методологічної бази нормативних

показників із їх законодавчим закріпленням, залученням економічних стимулятивних інструментів збереження природного капіталу (грантів, премій, екодотацій, екокредитів, торгівлі квотами на викиди, впровадження інструментів "зеленої економіки"). Залучення стимулятивних інструментів збереження природного капіталу дозволить сформувати ефективний механізм державного регулювання процесу збереження природного капіталу в Україні.

На території Кіровоградської області здійснення регулювання та забезпечення щодо реалізації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів (земля, ліси, тваринний і рослинний світ), поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, екологічної та в межах своєї компетенції радіаційної безпеки, заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі здійснює Департамент екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської обласної державної адміністрації.

14.10 Екологічний аудит

Екологічний аудит - це документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту.

Основними завданнями екологічного аудиту є:

- збір достовірної інформації про екологічні аспекти виробничої діяльності об'єкта екологічного аудиту та формування на її основі висновку екологічного аудиту;
- встановлення відповідності об'єктів екологічного аудиту вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту;
- оцінка впливу діяльності об'єкта екологічного аудиту на стан навколишнього природного середовища;
- оцінка ефективності, повноти і обґрунтованості заходів, що вживаються для охорони навколишнього природного середовища на об'єкті екологічного аудиту.

Відносини у сфері екологічного аудиту в Україні регулюються Законами України, а саме: "Про екологічний аудит", "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про оцінку впливу на довкілля", "Про стратегічну екологічну оцінку", актами законодавства та державними стандартами України.

З метою зниження антропогенної і техногенної діяльності на довкілля в Україні запроваджено різні форми державного контролю і перевірки відповідності вимогам охорони навколишнього природного середовища, а саме:

оцінка впливу на довкілля, оцінка впливу на навколишнє природне середовище (ОВНПС), екологічна інспекція та екологічний аудит.

Під час аудиту системи екологічного моніторингу здійснюється аналіз накопичених статистичних даних моніторингу з визначенням потрібної точності вимірів і відповідності проведених вимірів очікуваним характеристикам.

При цьому розглядається: які параметри навколишнього середовища необхідно контролювати і чому; як регулярно слід проводити вимірювання; які використовуються методи, засоби вимірювань, контрольні зразки; як здійснюється добір зразків для аналізу; як обробляються дані вимірів тощо.

Прогнозні оцінки впливу на навколишнє природне середовище здійснюються в межах аудиту для зіставлення з фактичними впливами в процесі реалізації якого-небудь проекту. Параметри порівняння можуть стосуватися природного середовища (викиди в атмосферу, склад і кількість твердих відходів, рівень забруднення підземних вод, рівень радіації тощо), біологічної системи (структура біоспільнот, розміри популяцій, наявність хвороб тощо), людського співтовариства (існуюча інфраструктура, захворюваність населення, стан пам'яток тощо).

Аудит рівня екологічних ризиків передбачає складання переліку потенційно небезпечних об'єктів (технологічні процеси, устаткування, сировина, матеріали), відмова або порушення технології роботи з якими може призвести до негативних впливів на навколишнє середовище, на аналіз чинників, що можуть бути причиною аварій, катастроф.

Об'єктом аудиту можуть бути і фінансові ризики, пов'язані з відповідальністю за порушення допустимих рівнів впливу на навколишнє середовище. При цьому розглядаються встановлені штрафні санкції за екологічні порушення, величина витрат на очищення викидів, рекультивацію земель, можливі компенсаційні виплати за порушення громадських прав тощо.

Нині екологічний аудит є всесвітньо визнаним механізмом підвищення не тільки екологічної, але й економічної ефективності виробництва, який має свою міжнародну й національну нормативно – правову базу. В Україні це перш за все державні стандарти серії ДСТУ ISO 14000, що відповідають міжнародним стандартам серії ISO 14000.

Екологічний аудит в Україні може бути добровільним чи обов'язковим.

Добровільний екологічний аудит здійснюється стосовно будь - яких об'єктів екологічного аудиту на замовлення заінтересованого суб'єкта за згодою керівника чи власника об'єкта екологічного аудиту.

Обов'язковий екологічний аудит здійснюється на замовлення заінтересованих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування щодо об'єктів або видів діяльності, які становлять підвищену екологічну небезпеку, відповідно до переліку, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Екоаудит здійснюється на основі звернення замовника (товаровиробника) до аудиторської фірми для надання кваліфікованої комплексної (правової,

екологічної, технологічної, маркетингової, інжинірингової) або спеціалізованої допомоги у вирішенні інвестиційних, ринкових та природоохоронних проблем.

У договорі (контракті) визначаються цілі екоаудиту. Вони можуть бути різними залежно від того, які проблеми виникли в замовника з постачальниками, технологічним та екологічним станом виробництва, з державними інспекційними органами, з інвесторами, суміжниками й у цілому.

За даним офіційного вебсайту Міндовкілля (<http://www.menr.gov.ua>) в Україні право на здійснення екологічного аудиту мають 70 екологічних аудиторів.

14.11 Участь громадськості у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля

Екологічні проблеми – глобальні проблеми сучасності. Вони настільки загострилися за останні десятиліття, що сьогодні не залишилося жодної сфери суспільного життя, якої б ці проблеми не торкнулися. В умовах зростаючої екологічної кризи першочергового значення набуває безперервна екологічна просвітата виховання всіх груп населення, особливо молоді, бо саме їй належить майбутнє.

З підписанням Орхуської (Оргуської) конвенції (конвенція Європейської Економічної Комісії ООН про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, отримала назву Оргуська за місцем її підписання (м. Оргус, Данія, 23-25 червня 1998 року) та після її ратифікації урядом України (Україна підписала Орхуську конвенцію 25 червня 1998 року і ратифікувала її Законом України № 832-XIV від 06 липня 1999 року однією з перших у Європі) було започатковано створення інформаційно-тренінгових центрів по всіх областях України. Мета їх роботи – підвищення рівня екологічної освіти та культури громадян, розширення участі громадськості у формуванні державної екологічної політики, формування нового природоохоронного менталітету.

У системі закладів, які мають забезпечити право громадян на вільний доступ до інформації, бібліотекам належить пріоритетне місце, оскільки саме вони є найбільш доступними та відкритими інформаційно - просвітницькими закладами для різних категорій громадян. Бібліотека – універсальна структура в сфері культури, здатна допомогти в екологічній просвіті як самостійний еколого-просвітницький заклад, і саме тому сесія Кіровоградської обласної ради за рекомендацією Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області (зараз - Департамент екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської обласної державної адміністрації) визнала доцільним створення Орхуського інформаційного центру в Кіровоградській області на базі спеціалізованого відділу обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського (рішення сесії обласної ради № 398 від 21 березня 2008 року).

Державне управління охорони навколишнього природного середовища в

Кіровоградській області та обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського 26 жовтня 2009 року уклали договір про співпрацю зі створення Орхуського центру екологічної інформації при відділі документів із економічних, технічних та природничих наук бібліотеки для забезпечення мешканців регіону актуальною, повною та оперативною інформацією з питань екології.

Основні завдання центру:

- надання екологічної інформації відвідувачам;
- просвітницька діяльність у відповідності до Орхуської конвенції та інших міжнародних угод, висвітлення в масових заходах актуальних екологічних проблем та шляхів їх вирішення;
- підготовка та оприлюднення в ЗМІ оперативної інформації щодо проведення заходів з екологічної тематики;
- формування фонду на традиційних та цифрових носіях;
- проведення тренінгів по формуванню екологічної свідомості; залучення наукових, громадських та ділових кіл до розробки та реалізації спільних програм та проектів, спрямованих на покращення стану довкілля в регіоні;
- сприяння розвитку громадського екологічного руху в Кіровоградській області.

За період існування центру, а це майже 10 років, Департаментом екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу облдержадміністрації було виділено понад 240 тис. гривень на придбання літератури екологічної тематики, передплату періодичних видань, поліпшення матеріально-технічної бази центру, проведення різноманітних масових заходів: засідань круглих столів, презентацій наукових видань, проведення екологічних тренінгів тощо. За цей час Центр став для населення регіону основним провайдером екологічної інформації, еколога-бібліотечний простір якого наповнений сучасними інформаційними ресурсами.

Працівники центру прагнуть привернути увагу до проблем екології установ культури і освіти, місцеву адміністрацію і громадськість. Тому в організації та проведенні заходів з охорони навколишнього середовища беруть участь не тільки учні та студенти, а й зацікавлені особи, громадські екологічні організації.

На сьогодні соціальними партнерами центру є: Департамент екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу облдержадміністрації, Державна екологічна інспекція в області, Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, обласне управління лісового та мисливського господарства, Регіональний офіс водних ресурсів у Кіровоградській області Державного агентства водних ресурсів України, Департамент соціального захисту населення облдержадміністрації тощо. Активно співпрацюють з центром громадські об'єднання "Флора", "Біосвіт", "Мама-86", "Територія успіху", "БІМ", "Єлисаветградський узвіз", галерея "Єлисаветград" та інші.

Значні можливості для реалізації завдань екологічної просвіти населення мають масові заходи, різноманітні за формами і методами проведення. За час

існування Центру можна простежити позитивну динаміку в проведенні масових заходів. Так як екологічна освіта набуває все більш масового характеру, то й заходи, що організовуються центром з популяризації екологічних знань, все частіше стають широкомасштабними.

Першим таким заходом після відкриття центру стала науково-практична конференція "Екологічна освіта: головні вимоги часу". Мета її – привернути увагу громадськості до сучасного стану і перспектив формування екологічної культури. У конференції взяли участь науковці, спеціалісти-екологи, викладачі провідних ВУЗів, вчителі шкіл, керівники екологічних гуртків, громадські організації екологічного спрямування. З того часу працівниками центру накопичено багатий досвід роботи в проведенні масових заходів, що мали великий резонанс в регіоні. Так, науково-практична конференція "Ґрунтознавство: місце та роль у природі й житті людини" (розглядалися новітні технології і досягнення в галузі сучасного ґрунтознавства, питання раціонального використання та охорони земель) виявилася настільки актуальною, що представники обласного телебачення, які висвітлювали цей захід, запросили її учасників продовжити обговорення питань конференції на телебаченні в програмі ток-шоу "Ми".

Не останню роль в інформаційно-просвітницькій діяльності центру відіграють засідання круглих столів, де обговорюються найрізноманітніші екологічні проблеми. Щороку до Всесвітнього Дня водних ресурсів спільно з Регіональним офісом водних ресурсів у Кіровоградській області Державного агентства водних ресурсів України проводяться такі заходи: "Вода і безпека харчування", "Вода і сталий розвиток", "Вода та енергія", "Водні ресурси Кіровоградщини" та інші.

З метою привернення уваги громадськості та владних структур до проблем

розвитку екологічного туризму в Кіровоградській області, раціонального використання рекреаційно-туристичних ресурсів регіону, відбувся круглий стіл "Екологічний туризм: сучасні концепції розвитку", в якому взяли участь представники державних установ та туристичних агенцій міста, керівники екологічних та краєзнавчих гуртків позашкільної освіти.

Працівники центру постійно слідкують за новими тенденціями в масовій роботі. Останніми роками активно впроваджується проведення інформаційно-просвітницьких та дискусійних платформ, таких як: "Адаптація до глобальної зміни клімату в Україні" та "Екологія очима молоді".

Характерною ознакою цих заходів є можливість молоді поспілкуватися й отримати висококваліфіковані консультації фахівців у галузі екології: провідних спеціалістів державних структур, професорів природничих кафедр, докторів та кандидатів біологічних, географічних та екологічних наук, керівників громадських екологічних організацій міста.

Стало доброю традицією запрошувати авторів-науковців представляти свої роботи в інформаційному центрі. На презентацію монографії "Екологічна безпека уранового виробництва" (авторського колективу В. Ляшенка, Ф. Топольного, М. Мостіпана і Т. Лісової) запросили очільників та спеціалістів тих установ і управлінь, які можуть вплинути на вирішення проблеми екологізації технологій розробки уранових родовищ: Департамент екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської обласної державної адміністрації, провідних спеціалістів державного підприємства "Східний гірничо-збагачувальний комбінат" (Інгульська шахта),

Департамент охорони здоров'я Кіровоградської ОДА, Державну установу "Кіровоградський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України", науковців.

Презентація наукової праці професора, завідувача кафедри географії та геоecології Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка Кривульченка Анатолія Івановича "Водні об'єкти Кіровоградської області", яка є основою для формування сучасного повноцінного водного кадастру області, теж не залишила байдужою наукову еліту міста.

Активізуючи свою діяльність, Орхуський центр екологічної інформації запроваджує проведення масштабних вуличних акції та благодійних заходів. Вже чотири роки поспіль в рамках традиційного "Бібліофестивалю на Великій Перспективній", ініційованого бібліотекою, працівники центру проводять екологічно-просвітницьку акцію "Скажи пластику – ні", під час якої мешканцям міста та гостям фестивалю пропонується взяти участь у безпрограшній інтерактивній вікторині "Еко-лото", що навчає культурі поводження з пластиковими відходами. Також всі бажаючі мають змогу долучитися до майстер-класу зі складання сумок із великих хустин у стилі японського мистецтва фурушикі і власноруч розмалювати еко-торбу.

Заслуговує на увагу й проведення до Дня довкілля конкурсів дитячого плакату "Збережемо природу рідного краю", "Природа і діти", конкурсу малюнків на асфальті "Діти за чисте довкілля".

Компетентне журі в складі представників департаменту екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу облдержадміністрації,

працівників Орхуського центру та обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, вчителів образотворчого мистецтва художньої школи ім. О. Осмьоркіна оцінювало роботи за критеріями і відповідно до тематики конкурсу. Майже всі роботи порадували оригінальністю ідей та неординарністю виконання. Це говорить про те, що підростає покоління збентежене проблемами екології, забрудненням навколишнього природного середовища. Переможці були нагороджені дипломами та подарунками від організаторів конкурсу. Всі заходи профінансовано Департаментом екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської ОДА.

Працівники Центру не залишилися осторонь вирішення проблеми безпритульних тварин, адже це екологічна проблема: бездомні собаки та коти погіршують санітарно-епідеміологічний стан міста. Разом із міською громадською організацією захисту тварин "БІМ" було організовано та проведено благодійні акції "Березневий блюз" (до Всесвітнього Дня котів), "Давайте допоможемо безпритульним тваринам" (до Всесвітнього дня захисту тварин).

Працівники Центру готувалися заздалегідь до цих заходів, дуже ретельно і виважено розробляли програму, намагалися провести їх так, щоб жоден із учасників не залишився байдужим до проблем безпритульних тварин. А кошти від благодійних ярмарків, що їх ініціювала громадська організація "БІМ", пішли на утримання та лікування хворих тварин.

Маючи великий інформаційний потенціал, напрацьовані зв'язки з різними державними, громадськими організаціями, Центр став еколого-просвітницьким майданчиком для проведення заходів не тільки на місцевому рівні, а й на Всеукраїнському. Так, у рамках співпраці з соціальними партнерами Центром було проведено низку заходів, а саме:

- громадське обговорення інвестиційної заявки на будівництво сміттєпереробного комплексу в місті Кропивницький, засідання круглого столу "Екологічні проблеми Кіровоградської області та шляхи їх розв'язання", ініційованих Всеукраїнською екологічною лігою;

- науковцями природничо-географічного факультету Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка презентовано перший україномовний тематичний веб-сервіс геологічного спрямування – інформаційно-освітню систему "Геологічний словник – відкритий навчально-науковий вебресурс";

- VI Всеукраїнський експедиційно-польовий збір команд юних ботаніків, організатором проведення якого став Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, теж відбувся на базі центру (до м. Кропивницького приїхали 18 команд із 16 областей України).

Кропивницькі активісти та журналісти в рамках громадської кампанії "Дихати по-людськи" провели дискусію, присвячену екологічній ситуації в місті. Темою зустрічі стало питання "Чому Кропивницький має бути екологічним європейським містом?". До учасників дискусії приєдналися представниця

польського Фонду "Міжнародна солідарність" Іза Хруслінська, голова "Товариства Лева" Андрій Нечипорук та ментор проекту, журналіст Анатолій Марциновський.

У соціокультурній "зеленій діяльності" центр використовує активні, драйвові форми роботи, які передбачають спілкування, збагачення новою інформацією в живій, динамічній, ситуаційній формі – тренінги. Працівниками розроблено екологічний тренінг "Розвиток екосвідомості особистості", розрахований на молодь і ставить за мету підвищити рівень екологічної культури учасників. Тренінг простий, але містить цілу систему прийомів, які багато в чому результативніші, ніж бесіди, уроки, семінари. Тренінгові вправи та завдання дозволяють досягти результату за досить короткий термін. У ході роботи учасники "збирають врожай на полі асоціацій", складають сенкан про природу, виробляють й презентують своє бачення змісту 4-х законів екології, які сформулював у 70-х роках ХХ століття відомий американський еколог Баррі Комонер і які й сьогодні є актуальними, змагаються у знаннях народних приказок про природу тощо. Один із таких тренінгів відбувся у військовій частині Кіровоградської області для військовослужбовців строкової служби. Військовики із зацікавленістю намагалися розібратися в екологічних питаннях сьогодення, з'ясувати особисте ставлення до їх вирішення. Інтерактивні тренінгові вправи та групові форми роботи якнайкраще сприяли цьому. Командири теж не залишилися байдужими та долучилися до участі в тренінгу. Захід пройшов активно і цікаво як для учасників, так і для тренерів.

Заслуговує на увагу робота з екологічного виховання дітей та підлітків, яка започаткована ще у 2009 році. З метою виховання у підростаючого покоління шанобливого ставлення до природи, протягом останніх років працівники Орхуського центру екологічної інформації під час роботи літніх шкільних таборів, в рамках Програми літнього відпочинку дітей в ОУНБ ім. Д.І. Чижевського "Бібліотека – острів фантазії та творчості", багато уваги приділяють екологічній освіті. Для цієї категорії відвідувачів пропонується перегляд пізнавальних фільмів про життя тварин, різноманітні інтерактивні конкурси, ігри, вікторини, загадки екологічного спрямування.

Також для молодіжної аудиторії активно впроваджуються квести – ігрові технології, що є інноваційним інструментом формування еколого-інформаційного середовища: "Дивосвіт природи" та "Пригоди в царстві Природи". Працівники центру, як куратори ігор, організують ігровий простір, додають грі системності, створюють умови для її ефективності. В ході гри учасники-квестори отримують нові екологічні знання (про досвід проведення квестів див. Олейніченко, Юлія. Бібліотечний квест – простір для ідей / Юлія Олейніченко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2019. – № 1. – С. 25-27).

Працівниками Орхуського центру екологічної інформації накопичений багатий досвід виставкової роботи в галузі екологічної просвіти. Експозиції різноманітні не лише за змістом, але й за формою: виставки творчих робіт

майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, виставки малюнків та плакатів, виставки робіт учасників Всеукраїнських та обласних конкурсів екологічного спрямування, фотовиставки тощо. Наприклад, майстринями Кіровоградського обласного громадського об'єднання "Єлисаветградський узвіз" проведено цикл виставок "Відходи в доходи", "Побачити незвичайне у звичайному". Експозиції містили роботи, виконані як із природних матеріалів, – насіння рослин, букети з барвистого духмяного сухоцвіття, мушлі, – так і з різноманітних побутових відходів: клаптики тканин та хутра, нитки, гудзики, скляні та пластикові пляшки, риб'ячі кістки, одноразовий посуд, коробки тощо. Привертають увагу відвідувачів і фотодіагностичні: "Червонокнижні і рідкісні рослини і тварини Кіровоградщини".

"Життя прекрасна мить", "Птахи рідного краю" (автор – фотохудожник-аніمالіст Сергій Рижков, який народився, живе і працює в Кривому Розі), цикл фотовиставок під загальною назвою «Відкриваючи Україну», що знайомить з роботами юного фотомитця Глеба Цуканова та інші. Зацікавила відвідувачів центру і пересувна виставка плакатів, присвячених сучасним екотехнологіям "Екологічне життя людей" (Всеукраїнська Екологічна Громадська Організація "МАМА-86").

Неординарно та цікаво проводиться наочна популяризація екологічної та природознавчої книги через тематичні виставки: "Екологічні проблеми сучасності", "Професія – еколог: на допомогу майбутнім фахівцям", "Природні ресурси: економія, вторинне використання, утилізація відходів", "Зелена економіка як сучасний феномен", "Екологія житла".

З 2011 року на сайті бібліотеки є сторінка Орхуського центру (<http://library.kr.ua/orhus/>), корисна не тільки фахівцям-професіоналам, а й широкому колу користувачів. Сторінка містить інформацію про заплановані та проведені заходи центру, про видатних екологів України, про книжкові новинки, що надійшли до центру. Окремими рубриками розміщено екологічний календар, план роботи на кожен рік та віртуальні книжкові виставки. Також на сторінці можна познайомитися з оглядами літератури екологічної тематики.

Працівники центру електронною поштою інформують держслужбовців та науковців вищих навчальних закладів про нові надходження, здійснюють аналітичний опис статей спеціалізованих періодичних видань, аналізують роботу бібліотек області за напрямком "екологія", беруть участь у вебінарах для бібліотекарів області, де надають рекомендації щодо нових форм роботи, спираючись на власний досвід та інновації інших бібліотек у використанні новітніх технологій. Гарним підґрунтям для впровадження досвіду роботи став

бібліографічний покажчик "Еколого-просвітницька діяльність бібліотек Кіровоградщини".

Підсумовуючи вищевикладене про роботу Орхуського центру екологічної інформації, можна сказати, що формування екологічної культури – один із пріоритетних напрямків його роботи. І значимість цієї роботи зростає з кожним роком. Сьогодні перед працівниками центру постають нові виклики, змушуючи їх знову і знову шукати сучасні інноваційні форми роботи, щоб урізноманітнити та вдосконалити його діяльність.

Більш детально дізнатися про діяльність Орхуського центру екологічної інформації можна за посиланням: <http://library.kr.ua/orhus/>

14.11.1 Діяльність громадських екологічних організацій

Взаємодія з громадськістю є важливою функціональною складовою діяльності органу виконавчої влади. Вона включає передусім отримання "зворотного зв'язку", відстеження реакції громадськості на чинну державну політику, забезпечення прозорості та відкритості у діяльності органу влади. Сьогодні ми все частіше спостерігаємо, як громадські екологічні організації виступають організаторами природоохоронних заходів, як переймаються питаннями покращення стану навколишнього природного середовища.

На території області діють 98 громадських екологічних організацій природоохоронного спрямування, які являють собою одну з найбільш оптимальних правових форм для допомоги громадянам у вирішенні їх спільних проблем, відстоюванні спільних інтересів у природоохоронній сфері діяльності.

У 2019 році група дослідників унікальності нашого краю еколого-натуралістично-краєзнавчого напрямку "Ексампей-ЕКО" (далі-"Ексампей-ЕКО") продовжила вивчення і дослідження природних куточків, які потребують уваги та захисту.

Було досліджено десять так званих "Золотих стежин Кіровоградщини" (далі-Стежини). У проєкті брали участь студенти Кропивницького інженерного коледжу центральноукраїнського технічного університету і учнівська молодь Кропивницького колегіуму, а також шкіл № 2, 14, 22 м. Кропивницького. Наукові дослідження дали декілька відкриттів.

Всі роботи по десяти науково-дослідних Стежинах були зібрані в колективну роботу. Разом з буклетами по Стежинах та зібраними наочними матеріалами, наукові роботи по кожній Стежині були представлені на Всеукраїнському конкурсі-конференції "Зоряний шлях" у м. Дніпрі.

Група дослідників унікальності Кіровоградського краю "Ексампей-ЕКО" удостоєна І-го командного місця. На заключному круглому столі саме Кіровоградська команда демонструвала унікальність природи краю і провела майстер-клас для дітей України.

Результати роботи на Стежинах висвітлювались у пресі (газета "Народне слово": 04 квітня 2019 року - "Чорноліське озеро: загодкове, містичне, реліктове" та "Легенда Розлитого каменю"; 25 квітня 2019 року - "Місце стихії вогню" (Монастирище); 19 вересня 2019 року - "Не буди давніх богів" і все ж (відкриття Зоряного неба).

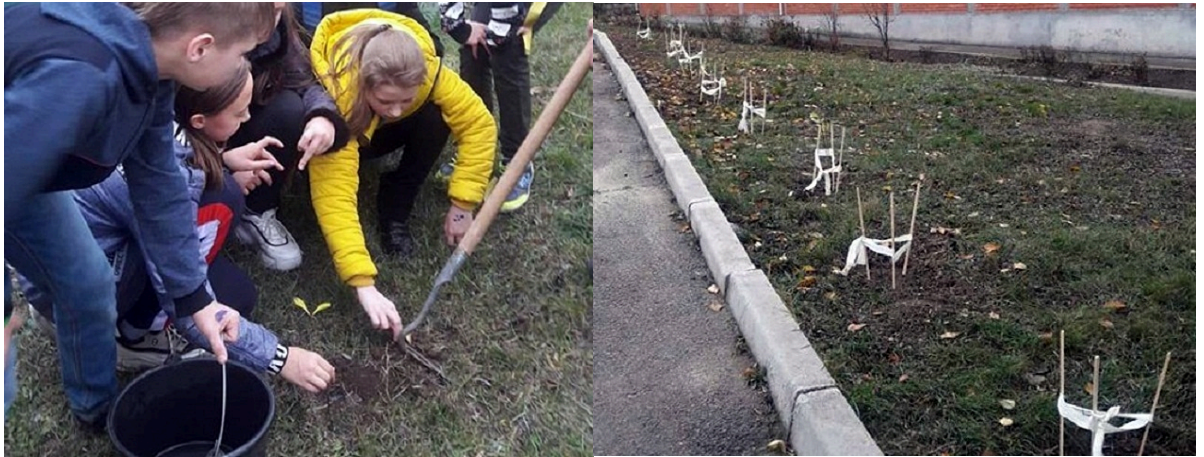
За сприяння галереї "Єлисаветград" видана книга "Колекціонер І.Т. Бабанський, історія одного життя" (автори Н. Бабанська, С. Каракулін, М. Цуканов, Ф. Шепель). Книга про нашого видатного земляка – колекціонера, педагога, еколога, першовідкривача унікальних місць Кіровоградщини. За сприяння Департаменту екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу облдержадміністрації та Кіровоградського обласного краєзнавчого музею підготовлена до видавництва книга "Золоті стежини Кіровоградщини" (автор Н. Бабанська).

Разом з тим, слід зазначити, що оголошена акція по збереженню і розширенню зелених насаджень міста (вчителька Наталя Караванець з учнями ЗОШ І-ІІІ ст. № 2 м. Кропивницький).

У Кропивницькому школярі започаткували акцію, яку хочуть зробити всеукраїнською

У другій школі Кропивницького започаткувано екологічну акцію "Посади дерево – збережи планету". Учні шостого класу висадили біля школи чорні тополі. Ці дерева поглинають найбільшу кількість вуглекислого газу (до 40 кг за літо), очищають повітря від пилу та шкідливих викидів.

Свою акцію школярі проводять восени, бо саме в цей час дерева краще приживаються. Акцію хочуть зробити загальноміською, обласною, а потім вийти на всеукраїнський рівень. Це не перша екологічна акція школи. Навколо неї росте багато ялинок, які в різні роки висадили учні. Цієї осені теж висадили нові, а ще два дерева гінґко-білоба.

Метою діяльності громадської організації "ЕКО ЛІГА ЦЕНТР" є: сприяння поліпшенню екологічної ситуації, формуванню нового природоохоронного світогляду, забезпеченню екологічних прав громадян міста та області, розширення участі громадськості у формуванні та реалізації національної екологічної політики, внесення пропозицій до органів влади і управління з питань удосконалення природоохоронного законодавства; організація й проведення заходів інформаційно-просвітницького напрямку, спрямованих на забезпечення збалансованого природокористування, збереження довкілля та

досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища.

У 2019 році ГО "ЕКО ЛІГА ЦЕНТР" спільно з Орхуським центром екологічної інформації обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. Чижевського організувала дискусійну платформу "Екологія очима молоді: проблеми та шляхи вирішення", еколого-просвітницькі заходи для учнівської молоді в рамках роботи екологічного табору.

Громадська організація "ФЛОРА" була створена у 2000 році як дитяча екологічна організація (ДЕГО "Флора") з метою підтримки дітей та молоді у їх прагненні змінити себе та навколишній світ на краще. На вимогу часу та відповідно до чинного законодавства з 2015 року організація реорганізована і на сьогодні є обласною, неприбутковою, неполітичною, нерелігійною та неурядовою організацією.

Місія організації: інноваційно формувати активну громадянську позицію молоді для сталого розвитку України.

Пріоритети організації: екологія, права людини, протидія насильству у молодіжному середовищі.

Цінності та принципи організації: команда однодумців; демократичність; відкритість і прозорість; взаємопідтримка; незаангажованість.

На даний час громадська організація "ФЛОРА" є дієвою структурою, що має згуртовану команду, чітку стратегію, розроблені плани роботи, систему моніторингу й оцінки своєї діяльності, повагу громади та підтримку влади.

Сьогодні особливої актуальності набуває проблема формування й розвитку екологічної свідомості населення як найважливішого чинника зміни екологічного стану міста, області, збереження екологічної рівноваги між суспільством і природою. Тому представники громадської організації "ФЛОРА" прикладають багато зусиль задля формування у молоді почуття співпричетності, відповідальності, готовності жити у злагоді з природою та у відповідності до її законів. У своїй роботі організація працює над залученням якомога більше дітей та молоді до потужної практичної діяльності у природоохоронній сфері.

*Громадські екологічні організації, що діють на території області
(загальнодержавні, місцеві)*

Таблиця 14.11.1

№ з/п	Назва організації	Юридична адреса, контактний телефон
1	2	3
1.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "НАУКОВИЙ ЦЕНТР ЕКОЛОГО-БІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ"	25002, Кіровоградська обл., м. Кропивницький, Фортчний р-н., вул.Вокзальна, буд. 24, кв. 13.
2.	КІРОВОГРАДСЬКЕ ОБЛАСНЕ ТОВАРИСТВО МИСЛИВЦІВ ТА РИБАЛОК "НОВОЛУТКІВСЬКЕ"	Кіровоградська обл., Добровеличківський р-н., с. Новолутківка, вул. Молодіжна, 39
3.	НОВОУКРАЇНСЬКА РАЙОННА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА МИСЛИВЦІВ І РИБАЛОК	Кіровоградська обл., Новоукраїнський р-н., м. Новоукраїнка, вул. Шевченка, 15
4.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЕКОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ БОБРИНЕЦЬКОГО РАЙОНУ"	27200, Кіровоградська обл., Бобринецький р-н., м. Бобринець, вул. Гагаріна, 9
5.	МАР'ЯНІВСЬКА МІСЦЕВА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИРОДООХОРОННОГО НАПРЯМУ "СУДАК"	27200, Кіровоградська обл., Бобринецький р-н., м. Бобринець, вул. Першотравнева, 8
6.	ВІЛЬШАНСЬКА РАЙОННА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА МИСЛИВЦІВ І РИБАЛОК	26600, Кіровоградська обл., Вільшанський р-н., смт Вільшанка, пров. Дорожний, 10
7.	ОНУФРІЇВСЬКЕ СЕЛИЩНЕ ГРОМАДСЬКЕ ТОВАРИСТВО "ТОВАРИСТВО РИБАЛОК ЛЮБИТЕЛІВ СЕЛИЩА ОНУФРІЇВКА"	28100, Кіровоградська обл., Онуфріївський р-н., смт Онуфріївка, вул. Комсомольська, 30
8.	БОБРИНЕЦЬКА РАЙОННА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "РИБАЛКИ БОБРИНЕЧЧИНИ"	27200, Кіровоградська обл., Бобринецький р-н., м. Бобринець, Базарна площа 3.
9.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ІНСТИТУТ ПОЛІТИКИ ЗАХИСТУ ТВАРИН"	27400, Кіровоградська обл., м. Знам'янка, вул. Дружби, 2/12
10.	ПРИРОДООХОРОННА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ОЗЕРСЬКИЙ МИСЛИВСЬКИЙ КОЛЕКТИВ"	27542, Кіровоградська обл., Світловодський р-н., с. Озера, вул. Підлісна, 1 тел. 0963669278
11.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "КОПАНСЬКЕ ТОВАРИСТВО РИБАЛОК ЛЮБИТЕЛІВ"	26212, Кіровоградська обл., Маловисківський р-н., с. Копанки,

12.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЛЕНІНСЬКЕ ТОВАРИСТВО РИБАЛОК ЛЮБИТЕЛІВ"	26212, Кіровоградська обл., Маловисківський р-н., с. Леніна, вул. Центральна, 1
13.	ЗНАМ'ЯНСЬКА МІСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ТУРИСТИЧНО-КРАСЗНАВЧИЙ КЛУБ "ЧОРНОЛІССЯ" ІМЕНІ ВІКТОРА ГОЛОГО"	27400, Кіровоградська обл., м. Знам'янка, вул. Глібка, 28-В
14.	БЕРЕЗІВСЬКЕ ТОВАРИСТВО РИБАЛОК "БТР"	26223, Кіровоградська обл., Маловисківський р-н., смт Смолине, вул. Будівельників, 3, кв. 33
15.	СМОЛІНСЬКА ГРОМАДСЬКА СПІЛКА РИБОЛОВІВ - ЛЮБИТЕЛІВ	26223, Кіровоградська обл., Маловисківський р-н., смт Смолине, вул. Козакова, 39
16.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "РИБАЛЬСЬКЕ ТОВАРИСТВО "ПЕРЕМОГА"	28000, Кіровоградська обл., м. Олександрія, Новопразьке шосе, 131 тел. +380671812384
17.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЯКИМІВСЬКЕ ТОВАРИСТВО РИБАЛОК"	Кіровоградська обл., Маловисківський р-н., с. Якимівка, вул. Степова, 5
18.	ОЛЕКСАНДРІЙСЬКА МІСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ТОВАРИСТВО КУЛЬТУРНОГО ВІДПОЧИНКУ ТА РИБАЛОК "РОЗВАГА"	28000, Кіровоградська обл., м. Олександрія, вул. 40 років Перемоги, 12, кв. 7 тел. (05235) 6-85-68
19.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ТОВАРИСТВО КУЛЬТУРНОГО ВІДПОЧИНКУ ТА РИБАЛОК "ДРУЖБА"	28040, Кіровоградська обл., м. Олександрія, смт Дмитрове, вул. Чкалова, 30
20.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "АСОЦІАЦІЯ РИБАЛОК СВІТЛОВОДЩИНИ"	27502, Кіровоградська обл., м. Світловодськ, вул. Леніна, 73, кв. 17 тел. 0960793561
21.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "СПІЛКА РИБАЛОК СЕЛА ЛОЗУВАТКА"	26230, Кіровоградська обл., Маловисківський р-н., с. Лозуватка, вул. Леніна, 31 0672803480
22.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ДРУЖБА-2013"	28001, Кіровоградська обл., м. Олександрія, вул. Кременчуцька, 348 тел. 0664467217; 0974008561; 0974661778
23.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ТОВАРИСТВО МИСЛИВЦІВ І РИБАЛОК "САПСАН"	27500, Кіровоградська обл., м. Світловодськ, вул. Леніна, 94
24.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "САДОВЕ ТОВАРИСТВО "50 РОКІВ ЖОВТНЯ"	25011, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, Балка "Біанська"
25.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЛЮДИНА І ДОВКІЛЛЯ"	27400, Кіровоградська обл., м. Знам'янка, вул. Фрунзе, 81, кв. 13

26.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЦЕНТР СЛУЖБОВОЇ КІНОЛОГІЇ"	25006, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Тимірязєва, 21, кв. 7 тел. 095-415-27-74
27.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "РИБАЛОК-ЛЮБИТЕЛІВ ВАРВАРІВКА ДОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ"	28510, Кіровоградська обл., Долинський р-н., с. Варварівка, вул. 70-річчя Жовтня, 35.
28.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЕКОЛІГА"	25006, Кіровоградська обл., м. Кропивницький, вул. Шевченка, 20/24 тел. +380992417686
29.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ДАЙ ЛАПУ"	27405, Кіровоградська обл., м. Знам'янка, вул. 8 Березня, 11
30.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ВЕРХНЬОІНГУЛЬСЬКА ПОЛЯНА"	27214, вул. Молодіжна, 34
31.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "КРАСНИЙ КУТ"	25005, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Тельмана, 5, кв. 25 тел. 050-902-46-83
32.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЕКО ЛІГА ЦЕНТР"	25013, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Пацаєва, 5, корп. 3, кв. № 61 тел. 050-704-41-99
33.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "РИБАЛОК - ЛЮБИТЕЛІВ "КІРОВЕ" ДОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ"	28514, Кіровоградська обл., Долинський р-н., с. Кірове, вул. Жукова, 87
34.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ОЗЕЛЕНЕННЯ"	25028, Кіровоградська обл., м. Кропивницький, вул. Пацаєва, 8, корп. 1, кв. 82 тел. 099-037-38-01
35.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЯЛИЧ"	27544, Кіровоградська обл., Світловодський р-н., с. Іванівка, вул. Центральна, 124 тел. +380675210453
36.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "БЕРЕЗІВСЬКІ РИБАКИ СПОРТИВНОЇ ЛОВЛІ"	28001, Кіровоградська обл., м. Олександрія, пров. Гвардійський, 2 тел. +380994079036
37.	КІРОВОГРАДСЬКЕ МІСЬКЕ ТОВАРИСТВО САДОВОДІВ- ЛЮБИТЕЛІВ "БУДІВЕЛЬНИК"	25015, Кіровоградська обл., м. Кропивницький, АДЖАМСЬКА ПРОМЗОНА. тел. +380522245972
38.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "АЛЬБУЛА"	28000, Кіровоградська обл., м. Олександрія, пров. Кримський, 24 тел. +380993754342

39.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "МАЙБУТНЄ НАШОГО МІСТА"	27500, Кіровоградська обл., м. Світловодськ, вул. Приморська, 70, кв. 50 тел. +380965067910
40.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ВОЙНІВСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ РИБАЛОК"	28000, Кіровоградська обл., м. Олександрія, вул. Шахтарська, 5, кв. 2 тел. +380501069037
41.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЛУГАНСЬКИЙ КАРПОВИЙ КЛУБ"	28335, Кіровоградська обл., Петрівський р-н., с. Луганка, вул. Гагаріна, 21а тел. +380675212659
42.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "РИБАКИ ПЕТРОВЕ"	27450, Кіровоградська обл., Знам'янський р-н., с. Петрове, пров. Новий, 6 тел. +380505351943; +380970251683
43.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЦЕНТР ДОПОМОГИ І ЗАХИСТУ ТВАРИН У БОБРИНЕЦЬКОМУ РАЙОНІ "ЧОТИРИ ЛАПИ"	27200, Кіровоградська обл., Бобринецький р-н., м. Бобринець, вул. Миколаївська, 11, кв. 37
44.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "РИБАЛКИ ІНГУЛУ УСТИНІВСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ"	28627, Кіровоградська обл., Устинівський р-н., с. Інгульське, вул. Спортивна, 11
45.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЕКО РУХ"	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Орджонікідзе, 7, кім. 46
46.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЕКОЛОГІЧНИЙ ЩИТ"	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Тімірязєва, 84-112
47.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ "МОЛОДІЖНА ЕКОЛОГІЧНА ГРОМАДСЬКА АСОЦІАЦІЯ "ЕКОСВІТ"	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, пров. Театральний, 8
48.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "КІРОВОГРАДСЬКЕ ОБЛАСНЕ ТОВАРИСТВО ЛІСІВНИКІВ"	25006, Кіровоградська обл., м. Кропивницький, вул. Тараса Карпи, 76, каб. 2 тел. 22-06-03
49.	УСТИНІВСЬКА РАЙОННА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА МИСЛИВЦІВ ТА РИБАЛОК	Кіровоградська обл., Устинівський р-н., смт Устинівка, вул. Ювілейна, 5
50.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ДОБРОВІЛЬНЕ НЕЗАЛЕЖНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ОБ'ЄДНАННЯ "ЗЕЛЕНИЙ СВІТ"	28000, Кіровоградська обл., м. Олександрія, просп. Соборний, 77, каб. 101 тел. (05235) 7-85-20

51.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЕКО+"	28000, Кіровоградська обл., м. Олександрія, вул. Київська, 145 тел. 0673891266; 0957962478
52.	"ДОЛИНСЬКИЙ РИБОЛОВНИЙ КЛУБ"	28500, Кіровоградська обл., Долинський р-н., м. Долинська, вул. Генерала-Майора Лазарєва, 16, кв. 1.
53.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "МОЛОДІЖНЕНСЬКИЙ КЛУБ РИБОЛОВІВ"	28524, Кіровоградська обл., Долинський р-н., смт Молодіжне, вул. Гордієнка, 4, кв. 9.
54.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "РИБАЛОК-ЛЮБИТЕЛІВ ВАРВАРІВКА ДОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ"	28510, Кіровоградська обл., Долинський р-н., с. Варварівка, вул. 70 річчя Жовтня, 35.
55.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЕКОЛОГІЧНА ВАРТА ПРИДНІПРОВ'Я"	27500, Кіровоградська обл., м. Світловодськ, вул. Героїв України, 96, кімн. 6 тел. +380976381373
56.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "КЛУБ РИБАЛОК ІВАНІВКИ"	27544, Кіровоградська обл., Світловодський р-н., с. Іванівка, вул. Першотравнева, 6
57.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ІВАНГОРОДСЬКІ РИБАЛКИ"	27324, Кіровоградська обл., Олександрівський р-н., с. Івангород, вул. Шевченка, 198 а, кв. 14 тел. +380978146422, +380683674322
58.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ГОРОДНИКІВ "ТЮЛЬПАН"	28400, Кіровоградська обл., Компаніївський р-н., смт Компаніївка, вул. Дружби, 61 тел. +380963306334; +380984040659
59.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА МОЛОДІЖНА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЕКО РУХ"	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Орджонікідзе, 7
60.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЕКО-АЛЬЯНС 4.0."	25005, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Добровольського, 1, корп. 1, офіс № 316 тел. 050-341-01-29
61.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЕКО ЛІГА ЦЕНТР"	25013, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Пацаєва, 5, корп. 3, кв. 61 тел. 050-704-41-99
62.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЕКОЛОГІЧНА ГРОМАДСЬКА ВАРТА"	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Маланюка, 2
63.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ДИТЯЧА ГРОМАДСЬКА	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Леваневського, 2-б

	ЕКОЛОГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ "БІОСВІТ"	
64.	МОЛОДІЖНА ЕКОЛОГІЧНА СПІЛКА КІРОВОГРАДЩИНИ	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Новгородська, б. 66, кв. 2
65.	ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ "ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ" КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ	25050, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, просп. Правди, буд. 70, кв. 433 тел. 0930356741
66.	НЕЗАЛЕЖНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "УКРАЇНСЬКИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ФОНД СПРИЯННЯ ЮНЕСКО"	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Острівська, 2, корп. 2
67.	КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ДИТЯЧИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР "ЕКЗАМПЕЙ" ПРИ КІРОВОГРАДСЬКОМУ КОЛЕГІУМІ	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Володарського, 25
68.	НОВГОРОДКІВСЬКА РАЙОННА ДИТЯЧА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЕКОЛОГІЧНИЙ ДИТЯЧО - ЮНАЦЬКИЙ ЦЕНТР "ПАРОСТОК"	Кіровоградська обл., Новгородківський р-н., с. Петрокорбівка, вул. Миру
69.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "СВІТ ЕКОСТАНУ"	28000, Кіровоградська обл., м. Олександрія, вул. 6-го Грудня, 41 тел. +380978266384
70.	ДИТЯЧА ОРГАНІЗАЦІЯ "СОКОЛИ"	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Декабристів, 31
71.	НОВОУКРАЇНСЬКА МІСЬКА ДИТЯЧА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЕКОЛОГІЧНІ ДЕТЕКТИВИ"	Кіровоградська обл., Новоукраїнський р-н., м. Новоукраїнка, вул. Воробського, 57
72.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА МОЛОДІЖНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "СТУДЕНТСЬКЕ ТОВАРИСТВО ОХОРОНИ ПРИРОДИ"	Кіровоградська обл., м. Кіровоград, просп. Університетський, 8
73.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "МАЙБУТНЄ БЕЗ МЕЖ"	27500, Кіровоградська обл., м. Світловодськ, вул. Героїв України, 50, кімн. 14 тел. +380931357656, +380675357989, +380969510996
74.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "СТЕМ - АЛЬЯНС 4.0"	25005, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Добровольського, 1, каб. №319А 0969279122
75.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСТЕР "ІТ-АЛЬЯНС 4.0"	25005, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Добровольського, 4, офіс №101 тел. 0501954608

76.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ОРІАНА"	28400, Кіровоградська обл., Компаніївський р-н., смт Компаніївка, вул. Дружби, 1 А, кв. № 2
77.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "КРИЛА МИСТЕЦТВ"	25006, Кіровоградська обл., м. Кропивницький, вул. Ушакова, 1А, кімн. 104 тел. +380632212507
78.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ФЛОРА"	25009, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Курганна 36/18
79.	КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЕКОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ"	Кіровоградська обл., Бобринецький р-н., с. Дібрівка, вул. Тельмана, 15
80.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "БІОМ"	25009, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Яновського, 102, квартира 24 050-723-51-89
81.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ПОПІВЧАНКА ПЛЮС"	28104, Кіровоградська обл., Онуфріївський р-н., с. Попівка, вул. Леніна, буд. 75 тел. 0967661341
82.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ГРОМАДСЬКИЙ ВЧИНОК"	25001, Кіровоградська обл., м. Кіровоград, вул. Куроп'ятникова, 2, офіс № 6 050-487-80-87
83.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "МИР ВОДИ"	28000, Кіровоградська обл., м. Олександрія, вул. 6-го Грудня, 41 тел. +380661498014
84.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "АКВАКУЛЬТУРА"	28000, Кіровоградська обл., м. Олександрія, вул. 6-го Грудня, 41 тел. +380509919433
85.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ДОЛИНСЬКАВТОМАТ"	28500, Кіровоградська обл., Долинський р-н., м. Долинська, пров. Симона Петлюри, 9А
86.	ЗНАМ'ЯНСЬКИЙ МІСЬКИЙ ОСЕНРЕДОК "ЗЕЛЕНИЙ СВІТ"	Кіровоградська обл., м. Знам'янка, вул. Чкалова, 32
1	2	3
87.	ЕКОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ БОБРИНЕЦЬКОГО РАЙОНУ	27200, Кіровоградська обл., Бобринецький р-н., м. Бобринець, пров. Набережний, 12.
88.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "СПІЛКА РИБАЛОК С. ЛОЗУВАТА"	26442, Кіровоградська обл., Благовіщенський р-н., с. Дельфінове, пров. Миру, 13
89.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ОГОРОДНИКІВ "МРІЯ"	28400, Кіровоградська обл., Компаніївський р-н., смт Компаніївка, вул. Космонавтів, 37

90.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ОЗЕРА УРОЧИЩА БУЗОВЕ"	28034, Кіровоградська обл., Олександрійський р-н., с. Протопопівка, вул. Козацька, буд. 41
91.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ГОРОДНИКІВ "СТЕПОВЕ"	28400, Кіровоградська обл., Компаніївський р-н., смт Компаніївка, вул. Степова, 75
92.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ГОРОДНИКІВ "НИВА"	28400, Кіровоградська обл., Компаніївський р-н., с. Живанівка, вул. Центральна, 133
93.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЕКОЛОГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЗЕЛЕНА УКРАЇНА"	25006, Кіровоградська обл., м. Кропивницький, вул. В'ячеслава Чорновола, 36 Б
94.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "КЛУБ РИБАЛОК ЗАХАРІВКИ"	27545, Кіровоградська обл., Світловодський р-н., с. Захарівка, вул. Гагаріна, буд. 54
95.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "СПІЛКА РИБАЛОК" С. ОВСЯНИКІВКА КРОПИВНИЦЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ"	27633, Кіровоградська обл., Кропивницький р-н., с. Овсяниківка, пров. Вишневий, 9
96.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ГОРОДНИКІВ "ПАТРІОТ"	26400, Кіровоградська обл., Компаніївський р-н., смт Компаніївка, вул. Садова, 86
97.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ГОРОДНИКІВ "УРОЖАЙ"	28400, Кіровоградська обл., Компаніївський р-н., смт Компаніївка, вул. Садова, 223.
98.	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЦВІТ ЗЕМЛІ"	27602, Кіровоградська обл., Кропивницький р-н., с. Созонівка, вул. Набережна, 83.

14.11.2 Діяльність громадських рад

Громадська рада створена відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 03 листопада 2010 року № 996 "Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики" на зборах за участю інститутів громадянського суспільства 20 квітня 2019 року.

Облдержадміністрація повністю забезпечила організаційно-методичну співпрацю з Громадською радою. До Громадської ради при облдержадміністрації обрано 35 представників інститутів громадянського суспільства (ІГС). За спрямуванням обраних ІГС: організацій людей з інвалідністю - 1; профспілкових організацій - 3; організацій ветеранів та військовослужбовців - 1; організацій підприємців - 3; благодійних фондів - 1; національно-патріотичних - 3; правозахисних - 2; дитячих, молодіжних - 2;

науковців – 1; національних меншин – 4; преси – 1; волонтерів та учасників АТО – 3, інші – 9.

Обласною програмою сприяння розвитку громадянського суспільства в Кіровоградській області на 2016 - 2020 роки передбачається щорічна фінансова підтримка діяльності Громадської ради у розмірі 10,0 тис. грн.

Для діяльності Громадської ради створено Громадський офіс, який забезпечений необхідною сучасною оргтехнікою та інтернет-зв'язком.

Протягом 2018 - 2019 років члени Громадської ради залучалися до проведення експертних зустрічей в режимі он-лайн, під час яких було обговорено 30 проєктів нормативно-правових актів.

Протягом поточного року громадською радою проведено 7 засідань, із них: 21 травня за участю громадськості відбулося обговорення проєкту меморіального комплексу "Чорний Ворон".

За участю керівництва області та громадськості проведено ряд спільних заходів стосовно вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіону.

14.12 Екологічна освіта та інформування

В області працює 3 заклади позашкільної освіти еколого-натуралістичного спрямування: комунальний заклад "Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді", станція юних натуралістів Світловодської міської ради, станція юних натуралістів Торговицького навчально-виховного об'єднання Новоархангельської районної ради Кіровоградської області. Працюють гуртки у багатoproфільних закладах позашкільної освіти. В 212 творчих об'єднаннях учнівської молоді еколого-натуралістичного напрямку займається 3880 учнів.

Вирішуючи завдання формування екологічної культури особистості, педагогічні працівники ОЦЕНТУМ у 2019 навчальному році свою роботу направляли на широке залучення учнівської молоді до дослідницької, природоохоронної роботи шляхом участі у обласних та всеукраїнських масових заходах. Протягом року було організовано проведення 29 очно-заочних масових заходів, якими охоплено понад 7000 школярів області.

27 лютого 2019 року комунальним закладом "Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді" на базі Орхуського екологічного інформаційно-тренінгового центру, що діє при відділі документів з економічних, технічних та природничих наук комунального закладу "Обласна універсальна наукова бібліотека імені Д.І.Чижевського", було проведено фінальний етап обласного конкурсу "Вчимось досліджувати та охороняти природу". Конкурс проводився з метою виховання в учнівської молоді любові до природи, рідної землі, усвідомлення відчуття гармонійної єдності людини, суспільства і довкілля, формування екологічної, естетичної і трудової культури, розширення, поглиблення і популяризація екологічних знань.

У фінальному етапі обласного конкурсу "Вчимось досліджувати та охороняти природу" взяли участь 64 учні – переможці відбіркового етапу, які

презентували свої конкурсні роботи у номінаціях: "Юний дослідник"; "Екологія та проблеми довкілля"; "Біологія"; "Охорона здоров'я"; "Ресурси енергозбереження"; "Сільськогосподарське дослідництво"; "Лісогосподарське дослідництво".

14 березня 2019 року було проведено обласний етап Всеукраїнського конкурсу учнівських колективів екологічної просвіти "Земля – наш спільний дім" за тематикою: "Моя мала Батьківщина".

В обласному заочному Конкурсі взяла участь 21 команда закладів загальної середньої та позашкільної освіти з 14 районів області: Бобринецького, Голованівського, Добровеличківського, Долинського, Знам'янського, Кропивницького, Маловисківського, Новомиргородського, Олександрівського, Олександрійського, Онуфріївського, Петрівського, Світловодського, Устинівського районів, міст Бобринця, Кропивницького, Олександрії, Помічної, Світловодська, Соколівської та Первозванівської об'єднаних територіальних громад.

Команди екологічних агітбригад у своїх виступах розкрили тему "Моя мала Батьківщина", актуальність та результативність проведених природоохоронних заходів.

З метою активізації уваги учнівської молоді до сучасних проблем приваблювання і охорони, поширення і збільшення чисельності та видового різноманіття перелітних птахів з березня по квітень 2019 року було проведено обласний етап Всеукраїнської акції "День зустрічі птахів", в якому взяли участь педагогічні працівники, учнівські колективи, окремі учні, вихованці гуртків, представники творчих об'єднань закладів загальної середньої та позашкільної освіти Благовіщенського, Бобринецького, Компаніївського, Новоукраїнського, Онуфріївського, Світловодського районів, міста Світловодська, Ганнівського та Компаніївського об'єднаних територіальних громад.

"Моя мала Батьківщина" – під таким гаслом було проведено заочний обласний етап Всеукраїнського юнацького фестивалю "В об'єктиві натураліста – 2019", який організовано з метою формування екологічної культури особистості засобами кіно- та фотомистецтва, виховання любові до рідного краю. У конкурсі взяли участь учні закладів загальної середньої та позашкільної освіти Благовіщенського, Бобринецького, Гайворонського, Долинського, Знам'янського, Новгородківського, Новоукраїнського, Олександрійського, Онуфріївського, Петрівського, Світловодського районів, Ганнівської, Первозванівської об'єднаних територіальних громад, Великосеверинівської сільської ради, міст Кропивницького, Новоукраїнки, Олександрії, Помічної. Представлено 39 індивідуальних робіт за відповідною тематикою.

20 квітня 2019 року у комунальному закладі "Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді" було проведено День Довкілля, метою якого є поліпшення стану навколишнього природного середовища, створення нових зелених насаджень, догляд за існуючими алеями,

парками, скверами, прибирання територій від сміття, очищення русел річок, поліпшення естетичного і санітарного стану прибудинкових територій і об'єктів масового перебування та відпочинку населення, проведення різноманітних акцій: природоохоронних конференцій, малюнків і плакатів на екологічну тематику тощо.

Проведено екологічний квест "Світ у твоїх руках", працював трудовий десант "Посади своє дерево". Було висаджено саджанці ялівця – 18 штук, ялини – 5 штук, сосни – 3 штуки, самшиту – 25 штук, спіреї – 6 штук, туї – 7 штук, липи – 10 штук. Поповнили видовий склад плодового саду саджанцями горіха, вишні та яблунь.

З метою формування екологічної культури особистості, її підготовки до цілісного сприйняття сучасних екологічних проблем, свідомого розуміння процесів, що відбуваються в результаті людської діяльності 01 жовтня 2019 року проведено обласний зліт юних екологів Кіровоградщини. Програма обласного зльоту передбачала виставку досягнень юних екологів свого регіону, творчий звіт, презентацію робіт переможців обласного конкурсу "Свій голос віддаю на захист природи" в номінації "Літературний твір", презентацію-звіт учасників Всеукраїнських експедиційно-польових зборів команд юних екологів і натуралістів.

У виставці досягнень юних екологів Кіровоградщини взяли участь 16 команд з Кіровоградської області.

Щорічно школярі Кіровоградської області беруть участь в обласному етапі Всеукраїнської акції "Ліси для нащадків". У 2019 року до комунального закладу "Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді" надійшло 10 робіт із закладів освіти 6 районів області: Гайворонського, Новомиргородського, Олександрівського, Онуфріївського, Петрівського, Світловодського, Компаніївської селищної ради, міст Новоукраїнки та Світловодська. Під час акції юні лісівники ознайомились із сучасними технологіями вирощування лісових культур, формами господарської діяльності та оволоділи методикою посадки та вирощування молодих дерев, розчищали кварталні просіки, проводили заготівлю насіння, збір лікарської сировини, доглядали за посівами у лісорозсадниках, шкільках, ознайомилися з різними видами та призначенням лісгосподарської техніки.

В обласному етапі Всеукраїнського конкурсу "Парки – легені міст і сіл" взяли участь творчі учнівські об'єднання закладів загальної середньої та позашкільної освіти Вільшанського, Компаніївського та Олександрівського районів, Компаніївської селищної ради, міст Бобринець, Новоукраїнка і Світловодська, комунального закладу "Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді". Представлені матеріали на конкурс свідчать про проведену роботу оздоровлення довкілля, збереження існуючих насаджень, благоустрій парків, скверів, садів.

У ході конкурсу вихованці екологічного гуртка Червоновершської загальноосвітньої школи I-III ступенів Компаніївського району провели

інвентаризацію насаджень сільського парку, доглядали та прибирали його територію; прийняли активну участь в озелененні території медичного пункту та вулиць села Червоновершка; проводили виховні заходи, акції з метою виховання екологічної свідомості учнів своєї школи.

Вихованці гуртка "Природа рідного краю" Світловодської станції юних натуралістів виконуючи завдання обласного етапу Всеукраїнського конкурсу "Парки – легені міст і сіл" вивчали різновиди та класифікацію парків України та Європи, історію садово - паркового мистецтва. Велику увагу юні екологи приділили вивченню історії Світловодського парку культури імені Т.Г.Шевченка, дослідженню його видового складу рослин. А також гуртківці взяли активну участь в створенні нових зелених зон міста Світловодська: доглядали за парком "Молодість", закладеним під час акції "Родина - родинне дерево".

Учні 5 класу комунального закладу "Бобринецьке навчально-виховне об'єднання" виконали великий обсяг практичної роботи щодо відновлення алеї каштанів та створення нової алеї з квітниками троянд навколо своєї школи.

Вихованці гуртка "Дивосвіт" центру дитячої та юнацької творчості "ЗОРІТ" Новоукраїнської міської ради в жовтні 2019 року провели трудову акцію "Дерево життя" з метою поновлення видового складу рослин парку імені Т.Г.Шевченка.

Під час проведення Всеукраїнського конкурсу "Мала річка моєї батьківщини" взяли участь учні Долинського, Олександрійського районів та комунального закладу "Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді».

З метою виховання ціннісного ставлення до біорізноманіття, проведення широкої просвітницької роботи та практичних дій з охорони та збереження орнітофауни був проведений обласний етап Всеукраїнської акції "Годівничка". У ньому взяли участь учнівські колективи та окремі учні, творчі об'єднання, гуртки, закладів загальної середньої та позашкільної освіти Благовіщенського, Гайворонського, Знам'янського, Кропивницького, Компаніївського, Новомиргородського, Олександрійського, Онуфріївського, Олександрівського, Петрівського, Світловодського, Устинівського районів, Ганнівської та Компаніївської об'єднаних територіальних громад, міст Світловодська та Новоукраїнки, Кіровоградського ОЦЕНТУМ. В акції взяли участь 146 юних природолюбів, які провели дослідницьку, практичну та просвітницьку роботу з охорони і збереження орнітофауни.

У 2019 році було проведено обласний етап Всеукраїнського конкурсу дитячого малюнку "Зоологічна галерея". Конкурс проходив з метою виховання ціннісного ставлення до біорізноманіття свого регіону, розвитку образного мислення і емоційної чуйності та розкриття творчих здібностей художнього смаку підростаючого покоління. В обласному етапі Всеукраїнського конкурсу дитячого малюнку "Зоологічна галерея" взяли участь окремі учні різних вікових категорій, учнівські колективи, творчі об'єднання закладів загальної середньої

та позашкільної освіти Благовіщенського, Бобринецького, Знам'янського, Компаніївського, Новоархангельського, Маловисківського, Олександрійського, Онуфріївського, Петрівського, Устинівського районів, Ганнівської, Компаніївської та Помічнлянської об'єднаної територіальної громади, міст Бобринця, Кропивницького.

Щороку юні натуралісти області залучаються до участі у Всеукраїнській акції "День юного натураліста", в рамках проведення якої юннатами були розроблені програми заходів щодо впорядкування та озеленення територій, раціонального використання дарів природи в корисних цілях в межах освітнього процесу, вивчався сучасний екологічний стан рідного краю, проводились просвітницькі природоохоронні заходи, дитячі науково-практичні конференції. Також у закладах були організовані зустрічі з ветеранами юннатівського руху, круглі столи за участю науковців, представників громадських організацій, органів влади, засобів масової інформації. У 2019 році в обласному етапі Всеукраїнської акції "День юного натураліста" взяли участь учнівські колективи та натуралістичні гуртки закладів загальної середньої та позашкільної освіти Новомиргородського, Петрівського районів, Компаніївської об'єднаної територіальної громади, міст Новоукраїнки та Світловодська, комунального закладу "Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді".

Однією з найбільш поширених форм екологічного виховання школярів в області є робота на екологічних стежках. У закладах загальної середньої та позашкільної освіти їх налічується 59, більшість яких створені в межах заповідного фонду або ж на територіях, які пропонуються юними природоохоронцями для надання їм статусу заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ. Так, у Бобринецькому районі створені 4 екологічні стежки, 8 екологічних стежок функціонує в Гайворонському районі, 15 екологічних стежок - в Добровеличківському районі, 7 екологічних стежок закладено в Долинському районі, 4 екологічні стежки створено в Новомиргородському районі.

Екологічні стежки "Левада" та "Лебедина балка" для вихованців районної екологічної дитячої громадської організації "Паросток" Новгородківського району стали постійно діючим об'єктом для проведення навчальних екскурсій.

В Новоукраїнському районі створено 8 навчально-екологічних стежок: "Дивосвіт" та "Глодоські парки", "Софіївське урочище", "Знай, люби, бережи", "Дивосвіт степової Новоукраїнки" та "Квіти на скелях" при центрі дитячої та юнацької творчості "ЗОРІТ" Новоукраїнської міської ради.

В Олександрійському районі функціонує 2 екологічні стежки: "Стежками куколивської землі" та "Околицями села Бандурівки".

В Олександрівському районі створено 2 екологічні стежки "Дуби-велетні Чорного лісу" та "Водойми рідного краю".

В Онуфріївському районі 2 екологічні стежки "Первоцвіти нашої місцевості" та "Заповідні території Попівської сільської ради".

У Петрівському районі функціонує навчальна шкільна екологічна стежка "Річка Березніговата".

У Світловодському районі вихованцями екологічного гуртка Світловодського ЦДЮТ розроблена екологічна стежка по території Захарівської сільської ради.

У місті Кропивницький існує 3 екологічні стежки: "Парк Перемоги" комунального закладу "Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді", "Річка Сугоклея та її притока Масленіківська" "Світ чарівний та загадковий".

Заслужують на увагу організація роботи на екологічних стежках Кіровоградського ОЦЕНТУМ, Світловодської міської станції юних натуралістів, районної екологічної дитячої громадської організації "Паросток" Новгородківського району, Капітанівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Новомиргородського району, центру дитячої та юнацької творчості "ЗОРІТ" Новоукраїнської міської ради, екологічного центру "Жайворонок" Петрівського центру дитячої та юнацької творчості. Тут проводиться ґрунтова пошукова робота з визначення тваринного і рослинного світу, впливу антропогенних факторів на природні рекреаційні зони.

Екологічна стежка "Парк Перемоги" проходить парковою ділянкою в межах Кропивницького вздовж русла р. Сугоклеї протяжністю 2,5 кілометри.

Спілкування з природою під час екскурсій по екологічній стежці допомагає вихованцям набути гарної фізичної форми, сприяє зміцненню духовного здоров'я.

Екологічна стежка "Левади", створена вихованцями районної екологічної дитячої громадської організації "Паросток" Новгородківського району, стала постійно діючим об'єктом для проведення навчальних екскурсій. Працюючи на маршруті, учні мають можливість прослідкувати за ходом природних процесів та явищ, як впливає діяльність людини на природу, проводити теоретичні і практичні заняття, науково-дослідницьку роботу. Разом з цим, проводиться пропагандистська робота щодо охорони природи, інформування про наявні на маршруті види рослин, пам'ятки природи. Дитячою громадською організацією привертається увага місцевих органів влади до проблем довкілля.

У Новоукраїнському районі всі створені екологічні стежки входять до екомережу району. На щорічному районному конкурсі-захисті екологічних проектів учні шкіл району доповідають про екологічний стан, дослідження флори і фауни, конкретні природоохоронні справи на екологічних стежинах. Екологічна стежина центру дитячої та юнацької творчості "ЗОРІТ" Новоукраїнської міської ради проходить по річці Помічна в межах міста Новоукраїнки. Юні екологи проводять різноманітну пошукову, дослідницьку роботу, організовують на екологічній стежині трудові десанти по очищенню джерел, операцію "Амброзія" тощо.

Вихованці Новомиргородського ЦДЮТ проклали екологічну стежину в районі заказника Панські гори. Там розташоване цілюще джерело, до якого приїжджають звідусіль.

На Кіровоградщині все більше уваги приділяється збільшенню мережі природно-заповідних територій та об'єктів. Статусу державного значення надано "перлинам" краю: ландшафтному заказнику "Чорноліський", гідрологічній пам'ятці природи "Болото "Чорний ліс", ботанічним заказникам "Граничний степ" та "Сатківський степ", загальнозоологічному заказнику "Полозова балка", дендрологічному парку "Веселі Боковеньки", паркам-пам'яткам садово-паркового мистецтва "Онуфріївський парк", "Хутір Надія". Місцевого значення: 2 заказники, 17 пам'яток природи, 4 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва і 10 заповідних урочищ.

З метою залучення дітей та молоді до участі у виконанні заходів передбачених Конвенцією збереження біологічного різноманіття в Україні протягом року комунальним закладом "Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді" проведено обласний етап Всеукраїнського конкурсу школярів та учнівської молоді "Вчимося заповідувати".

Метою проведення конкурсу є широке залучення юнаків до роботи по збереженню біорізноманіття в рамках Всеєвропейської Стратегії збереження біологічного і ландшафтного різноманіття, активізація природоохоронної роботи через різні форми еколого-краєзнавчої діяльності.

Вихованцями гуртка "Юні охоронці природи" на базі Плетеноташлицької загальноосвітньої школи I-III ступенів Маловисківської районної ради (керівник гуртка Шабанова Л.С.) було здійснено 5 експедицій з метою дослідження біорізноманіття ботанічного заказника місцевого значення "Плетений Ташлик": 1 – весною, 3 – влітку та 1 – восени. Вихованці у міру своїх можливостей зафіксували на карті місця поширення рідкісних рослин у межах заказника, а також поза його межами на берегах ставу. Неодноразово гуртківці поширювали серед населення села інформаційні буклети, брошури щодо наявності унікальних рослин на території заказника. Протягом літа було проведено ряд екологічних екскурсій для жителів району. Результатом стало затвердження комісією представників райдержадміністрації, відділу освіти та відділу культури і туризму Маловисківської районної ради екскурсійного маршруту "Невідомий Ташлик" районного рівня. Дослідження біорізноманіття заказника не припиняться, адже під час кожної експедиції фіксуються абсолютно різні рослини, включаючи і раніше тут не відомі. Запропоновано райдержадміністрації розглянути можливість розширення заповідної території, оскільки велика ділянка, що не входить до складу заказника, має рідкісні петрофіти і лікарські рослини.

Вихованці гуртка "Юні лісівники" при Підлісненській філії комунального закладу "Олександрівське навчально-виховне об'єднання № 2" Олександрівської районної ради (керівник гуртка - Воробей Т.І.) ознайомилися з різноманітністю рідкісних та зникаючих видів рослин та тварин ландшафтного заказника

загальнодержавного значення "Миколаївський" загальною площею 133 га, який знаходиться в Олександрівському районі на південний схід від села Миколаївка. Провели природоохоронну агітаційну роботу серед учнів та вчителів школи, батьків, сільської громади щодо їх збереження.

07 квітня 2019 року у комунальному закладі "Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді" відбувся виховний захід "Подаруй пташині радість", який традиційно проходить весною і присвячений Міжнародному дню птахів (International Birds Day). На заході були присутні учні навчально-виховного об'єднання № 3 "Спеціальна загальноосвітня школа I-III ступенів – дитячий садочок". Учні під час заходу переглянули презентацію "Птахи рідного краю". Ознайомившись із різноманітністю птахів з'ясували причини поширення цього класу в природі, розкрили риси пристосованості різних груп птахів до умов середовища, визначили їх роль в екосистемах. Продовжуючи українські традиції школярі взяли участь у майстер-класі "Паперовий птах".

30 травня 2019 року в комунальному закладі "Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді" пройшов екологічний квест "Країна Еколандія". Його мета: в цікавій формі спонукати учасників до вивчення природи, привернути увагу до збереження та охорони навколишнього середовища.

В ході інтелектуально-рухливої гри учасники пройшли випробування на таких зупинках: "Квіткова галявина", "Веселий городик", "Ліс", "Творча", "Наукова", "Еколандія", "Лікарські рослини". На зупинках юних природолюбів зустрічали агенти з практичними і теоретичними завданнями. Всі команди за виконані завдання отримали екосмайлики. Пройти всі етапи квесту учням допомогли знання з природничих дисциплін, кмітливість, винахідливість, ерудованість, креативність, активність, навички роботи в команді, вміння приймати рішення і брати відповідальність на себе.

Вихованці гуртків "Юні рослинники" та "Юні овочівники" комунального закладу "Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді" прибрали прибережну зону місцевої річки Інгул, сфотографували та зафіксували кількість зібраного сміття, відсортувавши його для подальшої переробки.

Заходи природоохоронного характеру постійно оприлюднюються в електронних та друкованих засобах масової інформації Кіровоградської області. Завдяки щорічним екологічним виданням "Екологічний паспорт Кіровоградської області" та "Регіональна доповідь про стан навколишнього середовища" громадськість має можливість проаналізувати, як змінюється стан довкілля з кожним роком і які прогнози чекають у майбутньому.

Всеукраїнський конкурс з флористики та фотодизайну "Осінній розмай"

II фінальний етап Всеукраїнського зльоту учнівських лісництв

Обласний зліт аграрних трудових об'єднань "Тобі, Україно, наші знання та праця!"

Обласний зліт юних екологів Кіровоградщини

Обласний зліт "Українська паляниця"

ВИСНОВКИ

Визначення пріоритетних екологічних проблем регіону побудоване на оцінці екологічної ситуації області з використанням соціально-економічних, статистичних показників (обсяги викидів, скидів), показників стану водного та повітряного середовищ, зокрема, нормативів якості водних ресурсів, атмосферного повітря; нормативів скиду забруднюючих речовин у водні об'єкти, просторових та часових масштабів прояву негативних процесів.

Екологічна ситуація на території області, характеризується відносною стабільністю показників, але є деякі проблеми питання, які потребують вирішення.

Основні чинники та критерії для визначення найважливіших екологічних проблем, у тому числі пов'язаних із:

Забрудненням атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств.

Кіровоградська область має розвинений промисловий потенціал, що зумовлює значне техногенне навантаження на навколишнє середовище. Основними забруднювачами довкілля області за 2019 рік є підприємства, що здійснюють виробництво металів (3406,0 т), виробництво олії та тваринних жирів (1552,5 т) та трубопровідний транспорт (1889,3 т).

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів у 2019 році склали 12,778 тис. т, що на 5 % більше, ніж у 2018 році.

Обсяг викидів забруднюючих речовин у повітря від стаціонарних джерел по Кіровоградській області складає 0,52 % від загального обсягу викидів по Україні.

Обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел на одну особу у 2019 році склав 13,6 кг, що на 6,25 % більше ніж у 2018 році.

Контроль за якістю атмосферного повітря в населених пунктах проводять лабораторії спостереження за забрудненням атмосфери II групи Кіровоградського центру з гідрометеорології (м. Кропивницький, м. Олександрія та м. Світловодськ). За їх даними в атмосферному повітрі міст у 2019 році середньорічні концентрації по пилу становили – 1,4 ГДК (м. Кропивницький), 1,4 ГДК (м. Олександрія) та 0,6 ГДК (м. Світловодськ); по формальдегіду становили 1,0 ГДК (м. Кропивницький) та 0,6 ГДК (м. Світловодськ).

Забруднення повітря є одним з найважливіших екологічних досліджень, оскільки жителі області зацікавлені в тому, щоб дихати екологічно чистим повітрям, знати які території області є забруднені та при більш детальному дослідженні знайти шляхи вирішення проблем забруднення повітря.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 року №827 "Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря" розпорядженням голови обласної державної

адміністрації від 01 листопада 2019 року № 1117-р "Про визначення органу управління якістю атмосферного повітря" виконання функцій органу управління якістю атмосферного повітря в Кіровоградській області здійснює департамент екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської обласної державної адміністрації.

Запуск системи моніторингу забезпечить оперативний збір інформації та оцінку інформації про стан атмосферного повітря, а це дасть можливість для прийняття ефективних управлінських рішень та забезпечення контролю.

Забрудненням водних об'єктів скидами забруднюючих речовин зі зворотними водами промислових підприємств, підприємств житлово-комунального господарства.

Сучасний стан поверхневих водних об'єктів області формується під антропогенним впливом суб'єктів господарювання.

За даними звітності 2-ТП (водгосп) водокористувачами області в 2019 році було забрано 187,6 млн. м³ води, що на 23,9 млн.м³, або на 12,7 % більше, ніж у попередньому році. Із загального обсягу із поверхневих водних джерел забрано – 171,2 млн. м³ та із підземних – 16,40 млн.м³.

Протягом 2019 року використано всього свіжої води 45,83 млн.м³, в тому числі на виробничі потреби – 23,11 млн.м³, на питні та санітарно-гігієнічні потреби – 17,8 млн.м³ води, зрошення – 4,8318 млн.м³.

Фактичний скид зворотних вод в поверхневі водні об'єкти склав 34,57 млн.м³, з них забруднених – 3,024 млн.м³, нормативно чистих без очистки – 11,38 млн.м³, нормативно очищених – 12,50 млн.м³, що пройшли очистку на біологічних та механічних очисних спорудах.

Скидання зворотних вод у водні об'єкти області у 2019 році здійснювало 27 водокористувачів, з них скидання забруднених і недостатньо очищених зворотних вод здійснювало 13 водокористувачів.

Скидання недостатньо очищених вод, у порівнянні з 2018 роком збільшилось на 0,295 млн.м³ та складає 8,75 % від загального скиду зворотних вод.

Проблеми щодо умов скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти

-скидання мінералізованих шахтних вод без очистки.

Забрудненням підземних водоносних горизонтів.

-наявність місць акумуляції комунальних і побутових відходів;

-сільсько – господарські та інші угіддя, на яких застосовуються добрива, пестициди та інші хімічні речовини;

-промислові майданчики підприємств, поля фільтрації, скважини та інші гірничі виробки.

Порушенням гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону.

Всього на території області налічується 1599 річок, загальною довжиною 7233,6 км, в тому числі це 2 великі річки, 8 середніх річок, довжиною 784,5 км та 1589 малих річок, довжиною 6318,4 км.

Для покращення гідрологічного стану річок щорічно органами водного господарства на початку року встановлюються режими експлуатації ставків та водосховищ, які затверджуються територіальним органом Держводагентства. Для недопущення висихання водотоків режимами встановлюються санітарні попуски із водою.

Утилізацією відходів гірничодобувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості.

Згідно із даними державного статистичного спостереження (попередні дані) за підсумками 2019 року у Кіровоградській області утворилося 37,405 млн. т відходів, це на 1,3 % менше порівняно з 2018 роком.

Частка відходів, видалених у спеціально відведені місця чи об'єкти, у загальному обсязі утворених відходів складає 94,4 %.

У 2019 році із 37,405 млн. т утворених в цілому по області відходів, 35,323 млн. т (або 94,4%) складають відходи ПрАТ "Центральний гірничо-збагачувальний комбінат".

Таким чином, із року в рік понад 90% у структурі утворюваних в області відходів складають відходи виробничої діяльності зазначеного підприємства.

Вплив урано – добувної промисловості на навколишнє середовище

Кіровоградська область розташована у межах центральної частини Українського кристалічного щита, що обумовлює на її території значні запаси різних видів корисних копалин, у тому числі уранових руд.

Область посідає провідне місце в Україні за запасами урану (83% від загальних запасів в Україні) та займає монопольне становище (100%) за його видобутком. Розвідано в різній мірі (детально або попередньо) 16 родовищ, з яких розробляється чотири.

Важливим техногенним чинником, що впливає на стан довкілля та здоров'я людей, є наслідки діяльності з видобування та переробки уранових руд. В межах області зосереджено три уранові шахти, такі як Інгульська (безпосередньо на межі м. Кропивницького), Смолінська та Новокостянтинівська шахти, що розташовані на відстані 70-100 км від обласного центру. У відвалах Інгульської шахти накопичено більше 8 млн. тонн твердих відходів, утворених у результаті видобування уранових руд. Крім того, на території Петрівського району в балці "Щербаківська" розташоване діюче сховище відходів переробки уранових руд площею 269 га, в якому за період експлуатації (з 1959 року) накопичено близько 39,9 млн. куб. м відходів загальною активністю $442 \cdot 10^{12}$ Бк.

Розробка уранових родовищ є причиною радіаційного забруднення ґрунтів радіонуклідами. За даними досліджень поверхневого шару землі Центральною пілогазодоземетричною лабораторією ДП "Східний гірничо-збагачувальний комбінат" значення сумарної альфа-активності ґрунту на більшій частині проммайданчиків становить у середньому 2577 Бк/кг (фонове значення смт Смоліне). Питома радіоактивність ґрунтів по урану коливається в межах від 29 до 917 Бк/кг, при нормі 70,4 Бк/кг (фонове значення по Маловисківському району), по торію від 32 до 165 Бк/кг при нормі 35 Бк/кг (фонове значення по смт

Смоліне) і по радію від 35,62 до 779 Бк/кг, при нормі 22,32 Бк/кг (фонове значення по смт Смоліне).

Держаною установою "Інститут гігієни та медичної екології ім. О.М. Марзєєва Національної академії медичних наук України" було проведено дослідження рівню вмісту радону у повітрі приміщень дитячих навчальних закладів. За результатами вимірів зафіксовано показники активності радону у повітрі приміщень більше 1000 – 2300 Бк м³ (це у 20-46 разів вище показників встановлених Нормами радіаційної безпеки України (НРБУ-97).

Перевищення вмісту радону спостерігається не тільки в атмосферному повітрі, а і в питній воді (у свердловинах та громадських колодязях). В 11 районах області зафіксовано перевищення вмісту радону у підземних водах, його показники коливаються від 106 до 654 Бк/л (при нормативному значенні 100 Бк/л).

У результаті несприятливої радіаційної ситуації захворюваність жителів області на злоякісні новоутворення має сталу тенденцію до зростання: останні 10 років її рівень перевищує середні показники по Україні на 34,8%.

Проблемами природно-заповідного фонду.

В області постійно ведеться цілеспрямована робота з підготовки та організації заходів з питань створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Проте є деякі проблеми, які стримують розвиток заповідної справи в області у практичному плані:

- неузгодженість і недосконалість законодавства (земельного, лісового, природоохоронного та законодавства про місцеве самоврядування) у частині заповідної справи;

- відсутність механізмів економічного стимулювання для створення нових об'єктів природно-заповідного фонду та відшкодування збитків землекористувачам, а також механізму викупу земельних ділянок для заповідання;

- відмова відповідних організацій та державних органів надавати погодження на заповідання територій з огляду на корпоративний чи індивідуальний інтерес в приватизації цінних земельних ділянок;

- передача під охорону територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- винесення меж в натуру вже існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- відсутність фінансування на місцевому рівні та недостатнє фінансування на державному рівні для виконання заходів щодо створення нових об'єктів природно-заповідного фонду та охорони і утримання існуючих об'єктів ПЗФ;

- недосконалість та недостатня якість земельної кадастрової документації;

- великий відсоток розораності земель області.

Крім того, у регіоні великий відсоток територій, які використовуються в сільському господарстві. Внаслідок цього, ускладнено процес пошуку та створення нових та розширення існуючих територій природно-заповідного фонду.

Таким чином, пріоритетними напрямками діяльності департаменту на наступний рік визначено:

1) в галузі дозвільного природокористування: видача дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферу та здійснення заходів у рамках запровадження концепції регулювання охорони атмосферного повітря; видача висновків з оцінки впливу на довкілля; видача дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загального значення;

2) в галузі управління відходами: розроблення Регіонального плану управління відходами; здійснення заходів щодо організації в області збирання ресурсоцінних компонентів побутових відходів та їх утилізації; запровадження системи роздільного збирання побутового сміття; рекультивація звалищ;

3) в галузі заповідної справи: забезпечення послідовного розширення та впорядкування мережі природно-заповідного фонду, винесення меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду в натуру, розбудова регіональної екомережі області;

4) в галузі економіки природокористування: посилення контролю за цільовим використанням коштів фондів охорони навколишнього природного середовища бюджетів; стимулювання природоохоронної ресурсозберігаючої діяльності суб'єктів господарювання;

5) в галузі моніторингу довкілля, екологічної освіти і зв'язків з громадськістю: інформування широкого загалу населення про стан довкілля, формування екологічної культури та свідомості громадян з метою відновлення пріоритетів екологічно чистого середовища.
